

Dialog og samskabelse med mennesker i social- og specialpædagogiske praksisser

Johansen, Tine Laurine Rosenthal

Publication date:
2017

Document Version
Også kaldet Forlagets PDF

Citation for published version (APA):
Johansen, T. L. R. (2017). *Dialog og samskabelse med mennesker i social- og specialpædagogiske praksisser*. Roskilde Universitet.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact rucforsk@kb.dk providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

DIALOG OG SAMSKABELSE MED MENNESKER I SOCIAL- OG SPECIALPÆDAGOGISKE PRAKSISSE

AF
TINE ROSENTHAL JOHANSEN

Denne afhandling er indleveret til bedømmelse på Ph.d.-skolen for Kommunikation og Humanistisk videnskab, Roskilde Universitet, april 2017.

Instituttet: Institut for Kommunikation og Humanistisk Videnskab
Roskilde Universitet

Forfatter: Tine Rosenthal Johansen

Titel: Dialog og samskabelse med mennesker i social- og specialpædagogiske praksisser

Vejleder: Lektor Birgitte Ravn Olesen
Ansæt ved kommunikation på Roskilde Universitet

Forskningsgruppen: Dialogisk kommunikation
Institut for kommunikation og Humanistisk videnskab
Roskilde Universitet

TAK!

Denne afhandling havde aldrig fundet sin form, hvis det ikke havde været for de mange mennesker, jeg har mødt de sidste tre år, som har bidraget med engagement, tid, refleksioner, kritiske spørgsmål, faglige pointer og lyttende ører.

Tak til Holbæk Kommune, University College Sjælland og Institut for Humanistisk forskning og Kommunikation ved Roskilde Universitet for at have finansieret det PHD-arbejde, som er afsluttet med denne afhandling. Undervejs har I vist stor tillid og opbakning til mig og det fælles aktionsforskningsprojekt, som danner baggrunden for denne afhandling. Jeg er jer dybt taknemmelig for, at I inviterede mig ind i jeres forskellige organisatoriske praksisser og gav mig muligheden for at skrive denne afhandling.

En særlig tak til Jan Quist, som ihærdigt kæmpede for tilblivelsen af dette projekt. Foruden din tro på faglig udvikling og tillid til ledere, medarbejdere og borgere i Holbæk havde aktionsforskningsprojektet aldrig fået sin begyndelse. Tak til Henrik Mikkelsen, som hele vejen igennem arbejdet har guidet og diskuteret aktionsforskningsprojektet med mig. Din tilgang til det pædagogiske arbejde har været inspirerende og uundværlig.

Tak til alle jer pædagogiske medarbejdere og ledere i Holbæk Kommune, som har deltaget i og støttet aktionsforskningsprojektet. For at bevare jeres anonymitet, vil jeg ikke nævne navne, men I ved, hvem I er. I skal vide, at jeg har været bæret over den måde, I har taget imod mig på og glad for, hvordan I tålmodigt har lært mig om jeres hverdag og det pædagogiske arbejde. Jeg håber, jeg med afhandlingen kan give lidt tilbage til jer, ved at andre kan lade sig inspirere af jeres refleksioner og analyser.

En stor tak til Forskningsgruppen i Dialogisk Kommunikation og særligt forskningsgruppeleder Louise Phillips for at skabe et fagligt og socialt forskningsmiljø, hvor dialog praktiseres som mødeform. Havde det ikke været for de mange diskussioner med jer erfarne forskere om analytiske pointer og jeres kritiske læsninger af udkast til kapitler, havde den skriftlige del af denne afhandling aldrig fundet en form. Tak fordi I hver især kæmper for at sætte en høj forskningsmæssig standard – teoretisk, metodisk såvel som etisk – og at I insisterer på, at dialog

og samskabelse ikke reduceres til et tomme buzzwords. En særlig tak til Marianne Kristiansen for at dele ud af dine erfaringer med dialog, kollaboration og aktionsforskning.

Tak til mine medstuderende Mette Wickmand, Ditte Høgsgaard, Michael Scheffmann-Petersen, Jannie Kristine Uhre, Jonas Agerbæk Jeppesen og Nanna Gammelgaard Stæhr. Vi har arbejdet med hver vores afhandlinger, men sammen har vi hele tiden grint og støttet hinanden. I har inspireret mig både fagligt og personligt – Tak!

En ganske særlig tak til min vejleder Birgitte Ravn Olesen. Du har både været en sparringspartner og mentor. Du har en evne til at give et fagligt knus og skub på samme tid. Selv i de mest rodede udkast til tekster kunne du se potentialer og pege på, hvordan jeg kunne løfte dem. Jeg er altid gået fra vores møder med fornyet energi til at smøge ærmerne op og arbejde videre med afhandlingen.

Sidst men ikke mindst en særlig tak til venner og familie for jeres utrættelige opbakning og for at være en evig påmindelse om, hvad der er vigtigst. Tak til Mette Halby Johansen og Trine Kassebeer for at dele ud af jeres erfaringer fra det pædagogiske arbejde. Tak til min kæreste Emil for altid at gribe mig, når jeg mistede overblikket og troen på mig selv. Du har givet mig plads, når jeg havde brug for at forsvinde i afhandlingen, og du har fået mig til at grine (ikke mindst af mig selv), når jeg har haft brug for at få mine tanker væk fra afhandlingen og aktionsforskningsprojektet.

INDHOLD

KAPITEL 1. EN AFHANDLING OM SAMPRODUKTION.....	7
1.1 MINE FØRSTE MØDER MED PRAKSIS.....	9
1.1.1 DET KOMPLEKSE OG HISTORISK SITUEREDE HANDIKAPBEGREB.....	12
1.1.2 VALG AF HANDIKAPBEGREB I AFHANDLINGEN	16
1.2 BAGGRUNDEN FOR AFHANDLINGEN	17
1.2.1 MIN INTERESSE FOR DELTAGELSE I AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET.....	19
1.2.2 DELTAGERNE I AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET	20
1.2.3. AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET (ET HELT KORT OVERBLIK)	23
1.3 FORANKRING I ET TEORETISK OG METATEORETISK FELT	24
1.3.1 AKTIONSFORSKNING	24
1.3.2 SAMSKABELSE, DIALOG OG MAGT	28
1.3.3. VIDENSKAB SOM VIDENSSAMSKABELSE.....	31
1.4 PROBLEMFORMULERING OG SAMMENHÆNGE I AFHANDLINGEN.....	33
KAPITEL 2 KOMMUNIKATION MED MENNESKER MED UDVIKLINGSHÆMNING.....	36
2.1 INDLEDNING	37
2.1.1 FORSKNING OM HANDIKAP OG KOMMUNIKATION	38
2.1.2 FORSKNING OM HANDIKAP, KOMMUNIKATION OG DANSKE SAMFUNDSFORHOLD	40
2.2. AKTUELLE, FAGLIGE PERSPEKTIVER OG DISKUSSIONER OMKRING KOMMUNIKATION OG HANDIKAP	44
2.2.1 NARRATIVE PERSPEKTIVER.....	46
2.2.2 SAMSKABELSESPERSPEKTIVER	47
2.3. OPSAMLLENDE REFLEKSIONER.....	51
KAPITEL 3 AKTIONSFORSKNING. FÆLLES VIDENSPRODUKTION Gennem EMERGENT METODEUDVIKLING	52
3.1 KVALITET OG ETIK I VIDEN SOM VIDENSSAMSKABELSE	53
3.1.1 VIDENS(SAM)SKABELSE MED HOLBÆK KOMMUNE	56

3.1.2 EN KOLLABORATIV FORSKNINGSPROCES	57
3.2 EMERGENT METODEUDVIKLING I AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET	59
3.2.1 FRA PHOTOVOICE TIL DIALOGISKE FOTOREFLEKSION	60
3.2.2. FRA MEMORYWORK TIL HVERDAGSFORTÆLLINGER.....	64
3.2.3 KOLLABORATIVE ANALYSER	65
3.2.4 KOLLABORATIVE ANALYSER SOM HANDLINGS- OG PRAKSISPRODUCERENDE	69
3.3 ET KRITISK REFLEKSIVT BLIK PÅ MIN DELTAGELSE I AKTIONSFORSKNINGSPROCESSEN...	71
3.3.1. ROD OG REFLEKSION SOM DEL AF PROCESSEN.....	71
3.3.2. NÅR FORSKERENS STEMME EKSKLUDERER BESTEMTE PROBLEMER.....	74
3.4 REFLEKSIONER OMKRING ETIK, REPRÆSENTATION OG KVALITET I ARBEJDET MED DEN SKRIFTLIGE DEL AF AFHANDLINGEN	79
3.4.1.TEKSTNÆRE REDIGERINGER.....	82
3.4.2. OPSAMLLENDE REFLEKSIONER.....	83
<u>KAPITEL 4: DIALOG OG SAMSKABELSE SOM ANALYSERAMME.....</u>	<u>85</u>
4.1. IFADIA EN ANALYSERAMME TIL AT ANALYSERE SAMSKABELSE I KOMMUNIKATIONSPROCESSER.....	86
4.1.1 BAKHTIN OG DIALOGISK KOMMUNIKATIONSTEORI.....	88
4.1.2. 'AT VÆRE ER AT KOMMUNIKERE' – SELVET SOM DIALOGISK.....	90
4.1.3. ET FOUCAULT-PERSPEKTIV PÅ VIDEN/MAGT	92
4.1.4 BEGRÆNSNINGERNE VED IFADIA	93
4.2. POETISKE KONDENSERINGER SOM ANALYTISK TILGANG TIL KROP OG RELATIONER.....	95
4.3. KROPPEN I RELATIONELLE OG INSTITUTIONELLE KONTEKSTER.....	101
4.3.1. EN MEDICINSK DISKURS OG EN SOCIAL DISKURS.....	102
4.3.2 AFHÆNGIGHED AF HINANDEN	103
4.3.3 KROPPEN I DET SOCIALPÆDAGOGISKE ARBEJDE	105
4.3.4 KROP/LANDSKABS RELATIONER	106
4.3.5 PÅ VEJ MOD EN ANALYSE AF KROPPEN SOM DEL AF SAMSKABELSESPROCESSER.....	107
4.4. OPSAMLLENDE REFLEKSIONER.....	109

<u>KAPITEL 5: DIALOG OG SPÆNDINGER.....</u>	<u>111</u>
5.1 SAMSKABELSE PÅ TVÆRS AF INTERESSER	111
5.2 TAVSHED (JEG FORSTÅR IKKE, HVAD DU VIL)	116
5.3 OVERSET (JEG OVERSÅ DIG)	122
5.4 FAGLIG UENIGHED (VI GLEMTE AT SPØRGE DIG)	126
5.5 UTILSTRÆKKELIGHED (JEG FORSTÅR DIG, MEN DET KAN IKKE LADE SIG GØRE)	129
5.6 PERSPEKTIV INSTITUTIONELLE KONTEKSTER	131
5.7 OPSAMLLENDE REFLEKSIONER.....	133
<u>KAPITEL 6: KRITISK-REFLEKSIVE FORANDRINGER.....</u>	<u>135</u>
6.1 FORANDRING TVETYDIGT OG USTYRLIGT	136
6.2 EN KOLLABORATIV ANALYSE AF PRAKSIS OG FORSØG PÅ FORANDRING	141
6.3 EN DIALOGISK ANALYSE AF PRAKSIS OG FORSØG PÅ FORANDRING.....	147
6.3.1 AT HENTE TØJ OG SKÆRE SALAT	148
6.3.2 HIT THE HAT	152
6.3.3 MONA OG FAMILIEN.....	156
6.4 OVERRASKELSE OG SAMPRODUKTION	159
6.5 OPSAMLLENDE REFLEKSIONER.....	162
<u>KAPITEL 7: AFSLUTNINGER</u>	<u>164</u>
7. 1 KONKLUSIONER/KUNDSKABSTILBUD	166
7.2 EFTERTANKER OG FREMTIDSPERSPEKTIVER	171
<u>ABSTRACT</u>	<u>172</u>
<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>174</u>
<u>BILAG.....</u>	<u>184</u>

KAPITEL 1. EN AFHANDLING OM SAMPRODUKTION

Inden for det social- og specialpædagogiske område er der et stigende fokus på at fremme borgere med udviklingshæmnings personlige stemme i tilrettelæggelsen af hverdagen. Flere steder er man begyndt at arbejde med dialog og samskabelse (Jessen & Gottlieb, 2016) som del af en pædagogisk kommunikationspraksis. Med udgangspunkt i problemstillingen *Hvordan samskabes nye perspektiver og handlemuligheder, når kommunikation som dialog udfoldes i en hverdagslivspraksis på to botilbud for mennesker med udviklingshæmning?* skriver denne afhandling sig ind i en stigende praksis- og forskningsmæssig interesse for dialog og samskabelse.

Afhandlingen bidrager dels med fortællinger om og kritisk-refleksive perspektiver på samskabelse mellem mennesker i hverdagen på to specifikke botilbud og dels med fortællinger om udviklingen og anvendelsen af dialogiske metoder til pædagogisk-faglig udvikling. Afhandlingen bygger på en definition af dialog som samproduktion af viden om det sociale. Heri ligger, at deltagere i samskabelsesprocesser sammen tilskriver sociale begivenheder betydning, og at samspillet mellem forskellige stemmer (defineret som ideologier, diskurser og perspektiver) bidrager ny viden (Phillips, 2011a). Overordnet bidrager afhandlingen med viden om samskabelse og om handlerummet for udvikling af samskabelsespraksisser i tre forskellige typer af relationer; 'borger-pædagog', 'pædagog-pædagog(er)' og 'forsker-pædagog(er)'

Afhandlingen tager afsæt i et aktionsforskningsprojekt, som var et forskningssamarbejde mellem to grupper af pædagogiske medarbejdere, teamledere, områdeledere og en udviklingskonsulent på to botilbud for mennesker med udviklingshæmning i en dansk kommune. I aktionsforskningsprojektet har deltagerne arbejdet med at analysere hverdagens kommunikative praksisser og eksperimentere med samskabelse ud fra det normative ønske om at fremme borgernes deltagelse i hverdagen på botilbuddene.

Aktionsforskningsprojektet har bidraget med viden om, hvordan samarbejdet mellem pædagogerne og rammerne i hverdagen på de to botilbud får en særlig betydning i forhold til at skabe handlerum for dialog. Samtidig har det fælles arbejde produceret viden om, at en samskabelsespraksis indebærer et sensitivt blik for at lade sig overraske af den anden. Det vil sige, at 'overraskelse' som metode og analysegreb skaber en produktiv opmærksomhed på

forskelligheder i hverdagen. Forskelligheder som borgerne på grund af deres handikaps ikke kan give verbalt udtryk for. Ydermere hjalp aktionsforskningen til at rejse en problematik om, hvordan kroppen favnes i et dialogisk-teoretisk perspektiv.

Afhandlingen er teoretisk og metodisk inspireret af de dele af Louise Phillips (2011a) analyseramme IFADIA, som kombinerer aktionsforskning med en Bakhtin-inspireret tilgang til dialog og Foucaults magtbegreb. Med koblingen af disse teorier har Phillips udviklet en analyseramme til at gå bagom dialog og samskabelse som politiske buzzwords og konkret analysere den viden, der samproduceres i dialogiske samskabelsesprocesser på tværs af forskellige stemmer. Med afsæt i IFADIA skriver afhandlingen sig ind i videnskabelige forskningstraditioner, som betoner forskning *med* frem for forskning *på* praksis (Heron & Reason, 2006).

Afhandlingens analyser har fokuseret på samskabelsepraksisser – eksempelvis hvordan pædagogiske medarbejdere og borgere sammen i dialogiske samarbejdsrelationer tilskriver betydning til hverdagssituationer i hverdagen på bostederne. Herunder hvilke særlige spændinger, der opstår i dialogiske relationer med mennesker, som både har et begrænset verbalt sprog samt en række fysiske og psykiske diagnoser. Analyserne bidrager blandt andet med detaljerede fortællinger om de særlige problematikker eller spændinger, der opstår med ønsket om at bevare et polyfonisk på borgerne og borgernes deltagelse i hverdagen på botilbuddene. Samtidig er fokus også på fortællinger om kompleksiteter og forandring, herunder hvordan forskellige institutionelle kontekster tilskrives konstituerende betydning for et ideal om dialog og samskabelse.

1.1 MINE FØRSTE MØDER MED PRAKSIS

For at give et indblik i den praksis, afhandlingen handler om, vil jeg indlede denne afhandling med 3, små, personlige fortællinger fra mine første møder med botilbuddene.

FORTÆLLING 1: MIT MØDE MED MELIA – OM AT VÆRE FREMMED

-Jeg er på rundvisning. Det er første gang, jeg er på et kommunalt botilbud for mennesker med handicap. For mig fremstår det fremmed. Fremmede lyde, fremmede lugte, og fremmede måder at bevæge sig rundt i rummet på. Fra et værelse i nærheden er der en, der råber. Jeg kan ikke helt tyde, hvad der bliver råbt. På gulvet ligger, hvad jeg i første omgang tror er legeting. Senere lærer jeg, at det er redskaber til sansestimulering. En ung kvinde kommer hen imod mig, hendes måde at bevæge sig på fascinerer mig. Hun mere hvirvler rundt end går. På vej hen imod mig stopper hun flere gange, drejer rundt om sig selv og klapper. Da hun har min opmærksomhed, sender hun mig et vedholdende blik. Igen vender hun rundt og klapper. Da hun opdager, jeg stadig står og kigger, stiller hun sig helt op af mig og begynder at klappe igen. Min mave stivner, jeg aner ikke, hvad jeg skal gøre. Siger akavet "hej". Tænker, hvad mon pædagogen Linda, der står lidt derfra, tænker om mig. Jeg tænker, hun tror, jeg er ekspert. Ærligtalt ser jeg vidst ret akavet ud. Samtidig er jeg ret fascineret af pigen ved siden af mig. Da pædagogen ser min usikkerhed, smiler hun. Hun præsenterer mig for Melia og fortæller, at Melia godt kan lide at lege "kongens efterfølger" (Forskerlogbog februar 2014).

FORTÆLLING 2: KALENDEREN – OM AT LÆGGE MÆRKE TIL DE SMÅ DETALJER

Tid 1: *-Olav og de andre borgere kommer tilbage fra aktivitetscenteret. Malene har lavet kaffe til dem. De har hver en kalender med hjem, hvor aktivitetscenteret har skrevet, hvad de har lavet. Malene læser højt og snakker med dem om, hvad de har lavet. I Olavs kalender er en note om, at han skal have ekstra varmt tøj med næste dag.*

Tid 2: *-Efter kaffen er der lidt hektisk stemning, mens der bliver gjort klar til aftensmad. Olav går rastløs rundt. Han henter sin taske og bliver ved med at stille den foran Malene. Malene har travlt, så hun fortæller flere gange Olav, at hun ikke har tid til at gå tur. Hun finder en avis frem, han kan kigge i. Han rejser sig hurtigt og går rundt igen. Så finder hun tusser frem. Samme resultat. På et tidspunkt siger hun til mig, at han godt kan blive lidt urolig, når der er nye i huset. Olav kommer stadig hen med tasken.*

Pludselig husker Malene (hvad også jeg havde glemt) beskeden om Olavs tøj. Hun spørger Olav, om de sammen skal pakke lidt varmt tøj. Han smiler, og de går ned på værelset. Resten af aftenen er Olav rolig.” (Forskerlogbog februar 2014)

FORTÆLLING 3: POMFRITTER – OM HUMOR OG FÆLLES HISTORIE

-Det er eftermiddag. Vera er i gang med at tømme opvaskemaskine. Ved et bord i køkkenet sidder Poul. Foran Poul står en maskine, hvor der er en masse billeder på. Jeg sidder i den anden ende af lokalet.

Poul: Trykker på tegnet ”Jeg er glad”

Vera: ”Det er dejligt at høre”

Poul: Trykker på: ”Jeg vil gerne tale med dig”

Vera: ”Ja hvad vil du tale om?”

Poul: Leder længe efter tegnet

Vera: ”Hvis du trykker på pomfitter, så griner jeg, for det ved du godt, vi ikke har”

Poul: Trykker på ”pomfitter”

Vera: Griner

Poul: Griner. Trykker på ”Jeg er glad”

Vera: Smiler

Vera fortæller henvendt til mig, at hende og Poul var på McDonald’s i går.

Jeg tilbragte de første tre uger af min Ph.d-ansættelse med at besøge og deltage i hverdagen på forskellige botilbud i Holbæk kommune. Formålet med de tre uger var at lære centerets borgere og personale at kende. Desuden gav min deltagelse i hverdagen på botilbuddene mig en forståelse for de daglige rutiner. Dette bidrog til en baggrundsviden, som jeg senere har trukket på i arbejdet med aktionsforskningsprojektet – bl.a. ved at vise pædagogerne mine noter.

De tre små fortællinger er hentet fra mine observationsnoter fra de indledende møder med feltet. Jeg har valgt at indlede med de 3 historier, fordi jeg mener, de på hver deres måde fortæller om, hvad det er, der er så særligt ved kommunikation med mennesker som Melia, Olav, og Poul, og hvordan pædagogiske medarbejdere som Linda, der viste mig rundt, Malene og Vera har bestemte erfaringer med kommunikation som del af den pædagogiske praksis. Fortællingerne viser, hvordan det at skabe en fælles forståelse handler om samarbejde mellem pædagog og borger (Højmark, 2013; Pilesjö, 2014). Fortællingerne handler også om en særlig form for opmærksomhed på kropslige udtryk og bevægelser, når der mellem borgerne og pædagogerne skabes en fælles forståelse af den konkrete situation, hvad enten det handler om at finde tøj eller at være fælles om en joke.

De tre små fortællinger, jeg indleder med, er skrevet fra et bestemt blik. Mit forskerblik. Den ene historie er en erindring, som jeg senere har skrevet ned, da jeg tænkte tilbage på mine første møder med borgerne og medarbejderne. De to andre er skrevet i mine noter, mens jeg besøgte de to botilbud, som jeg har arbejdet sammen med i forløbet, der har ført til denne afhandling. Fælles for fortællingerne er, at de er skrevet fra forskerens blik på en praksis. De er vinklet ud fra, hvad jeg som forsker blev optaget af, da jeg mødte de to botilbud. Mine noter handler om, hvad der fik mig til at smile, hvad der undrede mig, og hvad der forvirrede mig. Til gengæld siger mine observerende noter ikke noget om, hvordan pædagogerne oplevede situationerne, eller hvad det er for særlige problemstillinger, de pædagogiske medarbejdere oplever, der gør sig gældende omkring kommunikation med mennesker som Melia, Olav og Poul. I afhandlingen, som bygger på et aktionsforskningsprojekt, inddrages netop medarbejdernes oplevelser og fortællinger. Sammen eksperimenterede vi med metoder til, hvordan pædagogerne og jeg kunne få øje på borgernes perspektiver på sig selv og på hverdagslivet på botilbuddene, når borgerne ikke verbalt kan give udtryk for, hvad de mener.

1.1.1 DET KOMPLEKSE OG HISTORISK SITUEREDE HANDIKAPBEGREB

I det følgende vil jeg kort beskrive nogen af de forskellige diskursive forståelser, der kæmper om at beskrive mennesker som Poul, Melia og Olav, da det viser de kompleksiteter, der er forbundet med handicap begrebet. Desuden indebære kampene om handicapbegrebet i en dansk kontekst også fortællinger om forskellige historiske perspektiver på, hvad botilbud for mennesker med udviklingshæmning er og skal.

I centerets officielle materiale beskrives handikappet hos borgere som Poul, Melia og Olav som 'et lavt kognitivt udviklingsniveau', 'omfattende psykisk og fysisk funktionsnedsættelse', 'psykiatriske sidediagnoser', og 'udviklingsforstyrrelser'.¹ På de to botilbud, jeg arbejder med i afhandlingen, har borgerne en række særlige behov for hjælp hele døgnet, da de hver i sær har en række forskellige, somatiske diagnoser. Derudover har borgerne et stærkt begrænset verbalt sprog. Et fællestræk ved borgerne er også, at deres sprog er knyttet til deres fysiske krops begrænsninger i forhold til kropslig mimik, kognition, diagnoser mv. Sproget hos borgerne er derfor meget forskelligartet, og for at forstå dette sprog kræves særligt og nogen gange langvarigt kendskab til hver enkelt borger (Perlt, Holst, Hagensen, & Nielsen, 2005; Antonsson, Aström, Lundström, & Graneheim, 2013). Inden for felterne 'handikapforskning' og 'disability studies' defineres denne gruppe af mennesker på mange forskellige måder; henholdsvis som handikappede, udviklingshæmmede, mennesker med udviklingshæmning, mennesker med psykiske og fysiske funktionsnedsættelser, 'de unge', brugere, beboere. Definitionerne er positioneret inden for forskellige pædagogiske og politiske diskurser omkring disse menneskers status og rettigheder. Forskellene i diskurserne handler om, hvordan mennesker med handicap indgår i forskellige pædagogiske og samfundsmæssige praksisser (Olsen, Kirkebæk, Tetler, & Bonfils, 2013). Da jeg i arbejdet med afhandlingen skulle vælge handicapbegreb, lærte jeg, hvordan forskellige diskurser historisk har kæmpet om at beskrive, hvad der adskiller denne gruppe af borgere. At forstå de forskellige diskurser, der kæmper om at beskrive, hvad handicap er, har givet adgang til at forstå forskellige positioner i handicapfeltet.

¹ <http://specialcenter.holbaek.dk> 26 juli 2015 kl. 16.00

Hvad vi som forskere og praktikere anvender af begreber til at beskrive de borgere, som beskrives i centerets officielle materiale, er ikke en ligegyldig, akademisk diskussion. Birgit Kirkebæk, 1993) viser, hvordan betegnelsen (og dermed også synet på borgerne) har ændret sig gennem danmarkshistorien. Hun viser, hvordan de forskellige betegnelser helt konkret har været med til at forme både forskeres og praktikers blik på borgerne og måder at indrette borgernes hverdagsliv på. Eksempelvis omkring 1800-tallet, hvor det man dengang kaldte åndssvagebehandlingen udsprang af sindssygebehandlingen og dennes måde at organisere sig på. Her arbejdede man inden for rammerne af indlæggelser på anstalter, hvor det var medicinske specialer, der havde den faglige forstand på at diagnosticere og behandle åndssvage. I doktorafhandlingen "Da de åndssvage blev farlige" (Kirkebæk, 1993) beskriver Kirkebæk forskellige tendenser, der er med til at skabe en diskursiv forestilling om åndssvage, som farlige for samfundet i 1800-tallet. I Danmark var en kontrovers omkring behandlingen af, hvad man dengang kaldte åndssvage. Ifølge Kirkebæk var der en samfundsmæssig og videnskabelig bevægelse fra fortællingen om åndssvage, som mennesker der manglede moral. Til en forståelse af åndssvage, som mennesker med en biologisk degenerering, hvor man i samfundet måtte forhindre reproduktion af disse dårlige gener.

De kæmpende beskrivelser fik betydning for, om det var psykologisk og religiøs hjælp, denne gruppe havde brug for, eller om de var farlige for samfundet og skulle adskilles fra resten af samfundet i særlige institutioner. Kirkebæk opsummerer udviklingen i synet på åndssvage i perioden 1883-1992 således:

Billederne af åndssvage som potentielle lovovertrædere og/eller billeder af åndssvage, som producerende mængder af defekte børn fik almindelig gennemslagskræft, og hen mod slutningen af afhandlingens periode blev betragtet som bevist, at åndssvage næsten alle var arveligt defekte, at deres moral og følelsesliv var på et primitivt og uberegneligt stadie, og at de var potentielt farlige for moral, befolkningens sikkerhed, afkommets kvalitet og samfundets økonomi (Ibid. p. 290)

I betegnelsen af åndssvage, som Kirkebæk beskriver, kædes disse mennesker sammen med beskrivelser som farlige og dårlige for samfundet. Der sker her en adskillelse eller med et poststrukturalistisk greb en andetgørelse af de åndssvage fra resten af samfundet og den almene befolkning.

Et andet eksempel fra danmarkshistorien giver Kirkebæk i en bog om normaliseringsperioden i Danmark, som er fra 1959-1970. I denne periode er det politiske og faglige fokus på, at mennesker med handicap skulle leve så normalt et liv som muligt (Kirkebæk, 2001). Her blev

det samfundets opgave at indrette samfundet på måder, der kunne hjælpe mennesker med handicap til at være en del af (velfærds)samfundet. Forskellen mellem de to perioder karakteriseres som en forskel imellem om fokus er på en forskelliggørelse eller en almengørrelse. Det vil sige, hvor åndssvageforsorgen fokuserede på åndssvage som forskellige fra resten af samfundet, blev fokus i normaliseringsperioden på, at mennesker med handicap skulle behandles som mennesker med rettigheder og med ret til almene levevilkår.

Gennemgående viser Kirkebæk (1993, 2001, 2013) hvordan den politiske og samfundsmæssige udvikling i Danmark har påvirket forholdene for, hvordan man i samfundet tænker om og forstår mennesker med handicap. I Danmark er man gået fra at have store institutioner med primært pleje- og medicinsk personale ansat til en periode, hvor mennesker med handicap bor i mindre boenheder med socialpædagoger ansat. Udviklingen i lovgivningen på området har været med til at konstruere både forståelsen af handikappede, og relationen mellem mennesker med handicap og de medarbejdere, der arbejder i feltet. Medarbejderne er gået fra at blive defineret som livshjælpere til at være livstilrettelæggere. Dette indebærer ikke kun nye medarbejderroller, men ændrer både relationerne og måderne, borgere og medarbejdere konstrueres i relationerne. I dag er betegnelser som institutioner og bosteder ændret til botilbud. Hvor kommunerne ifølge serviceloven har pligt til at tilbyde egnet bolig og tilbyde støtte ud fra en individuel vurdering.

I dag er der stadig diskursive kampe om, hvad der konkret definerer handicap, og hvordan vi som forskere og praktikere skal forstå og behandle mennesker med handicap. Grönvik (2007) peger på, hvordan handicapbegrebet har forskellige definitioner, og hvordan det tilskrives forskellige formål alt efter hvilke definitioner, der trækkes på. I nedenstående skema har Olsen & Bonfils forkortet og oversat Grönviks handicapforståelser til en dansk kontekst.

Skemaet er Olesen og Bonfils' oversættelse af Grönviks kategorier til en dansk kontekst. Udarbejdet af Leif Olsen & Inge Bonfils (2013).

DEFINITION	KRITERIER	FORMÅL (EKSEMPLER)	AKTØRER (EKSEMPLER)
FUNKTIONEL	Kropslige funktionsnedsættelser	Opgøre antal	Statistiske institutioner, medicinske professioner
RELATIV	Samspil mellem individ og funktion	At sætte fokus på samspil, der skaber handicap.	Handikapbevægelsen, politikere og andre, der arbejder med udvikling af politik
SOCIAL	Samfundet skaber handicap	At vende fokus fra individ til et fokus på samfundets strukturer	Handikapbevægelsen
ADMINISTRATIV	Anerkendte behov i forhold til at få støtte	Afgrænsning af hvem der har ret til offentlige ydelser	Offentlige myndigheder
SUBJEKTIV	Individets egen oplevelse af handicap	Kortlægge identitet og oplevelse i forhold til handicap	Handikapbevægelsen

De forskellige definitioner af handicap bidrager til en måde at forstå, hvilke perspektiver, der kæmper om at betydningsfastsætte handicap. Olsen & Bonfils (2013) peger på, hvordan det politiske og samfundsmæssige felt er en kampplads mellem alle disse forståelser, og hvordan forskellige politiske og samfundsmæssige instanser i deres retorik skriver sig forskelligt ind i de forskellige forståelser af, hvad handicap er. Det får bl.a. ifølge Olsen & Bonfils konsekvenser for, hvem der i dag adskilles fra normalen, og hvordan man definerer, hvor mange, der er handikappede i Danmark

En vej ind i at forstå både forskningsfeltet handicapstudier og disability studies, samt de konkrete spændinger i praksis har været at forstå de diskursive og teoretiske kampe om handicap som begreb og praksis. Alt efter hvilke diskurser, man som organisation eller individ trækker på, har det stor betydning for, hvordan man forstår relationen mellem handicap og omverden. Samtidig viser kampene om handicapbegrebet, hvordan handicap ikke kan forstås prædiskursivt. I analyserne i denne afhandling viser jeg, hvordan de forskellige diskurser bliver en konkret del af samtalerne i samproduktionen mellem borgere og de pædagogiske medarbejdere i hverdagen på botilbuddene.

1.1.2 VALG AF HANDIKAPBEGREB I AFHANDLINGEN

I afhandlingen har jeg valgt at bruge begrebet borger, da det er den betegnelse, pædagogerne og lederne på botilbuddene bruger mest. Ved at bruge betegnelsen borger overtager jeg feltets egen terminologi, samtidig overtager jeg feltets egen terminologi på et reflekteret grundlag. Betegnelsen borger skriver sig ind i en velfærdsdiskurs, hvor frihed ses som lige adgang til velfærdstilbud. Med betegnelsen tager jeg dermed afstand fra en betegnelse som 'bruger', der konnoterer en mere liberal, markedsorienteret diskurs om forhold mellem velfærd og individ. I starten af arbejdet med afhandlingen blev det qua mit blik på magt, og hvordan sproget producerer bestemte sociale kategorier vigtigt for mig at vælge et begreb, der ikke markerede en bestemt andethed ved borgerne. Dog oplevede jeg at, når jeg fortalte om aktionsforskningsprojektet, havde andre mennesker svært ved at forstå de særlige udfordringer omkring kommunikation i hverdagslivet på botilbuddene. Jeg forsøgte med begrebet 'borgere med særlige kommunikationsbehov', men oplevede, at dette begreb nemt inkluderede en række andre typer af handicaps. Grönvik (2007) beskriver et lignende dilemma i sin afhandling om definitioner af handicap, hvor hans overvejelser har gået på, om han i afhandlingen kunne lave en sproglig distancering af begrebet handicap – eksempelvis 'mennesker, som kategoriseres som handikappede', men når frem til, at denne betegnelse bliver for lang. Jeg har derfor valgt begrebet 'borgere med udviklingshæmning', når jeg har brug for at konkretisere. Udfordringerne ved begrebet 'udviklingshæmning' er, at det reproducerer en diskurs om en særlig andethed hos borgerne – at de er hæmmede i deres udvikling. 'Borgere, som kategoriseres udviklingshæmmede' vil blive for langt, og jeg har derfor valgt en mellemløsning 'borgere *med* udviklingshæmning', hvor *med* skal understrege, at borgeren ikke alene er betegnelsen udviklingshæmmede.

1.2 BAGGRUNDEN FOR AFHANDLINGEN

Denne afhandling bygger på 'Aktionsforskningsprojekt om kommunikation i det special- og socialpædagogiske arbejde', som har været et samarbejde mellem det daværende Specialcenter i Holbæk Kommune², University College Sjælland og forskningsgruppen Dialogisk kommunikation ved Roskilde Universitet. Baggrunden for projektet var en beslutning i MedUdvalget i Specialcenter i Holbæk Kommune, hvor man ønskede at sætte fokus på udvikling. Særligt ønskede man et fokus på kommunikation med de udsatte voksne borgere. Ideen med projektet var således fra starten at kombinere et fokus på udvikling af medarbejderne med et ønske om, at centeret skulle være med til at producere viden omkring kommunikation med borgere med udviklingshæmning.

Fra starten af projektet blev truffet tre valg, som fik betydning for projektet. *Det første valg* var at sætte fokus på de borgere med mindst sprog, da ledere og medarbejdere oplevede, at det ofte var svært at forstå disse borgere, særligt hvis man ikke kendte dem rigtig godt. *Det andet valg* var at anvende aktionsforskning ud fra et ønske om at kombinere en udvikling af en kommunikativ praksis med forskning. Således var der fra starten en ambition om, at de pædagogiske medarbejdere og ledere skulle være aktive deltagere i vidensproduktionen. *Det tredje valg* udsprang indirekte af centerets valg af projektparter. Heri lå et valg om at kigge på en pædagogisk praksis primært ud fra et kommunikationsteoretisk perspektiv frem for et pædagogikteoretisk perspektiv. De tre projektparter havde indledningsvis en oplevelse af, at kommunikation i praksis på botilbuddene blev set ret instrumentelt. Valget af kommunikation som teoretisk, faglig vinkel har betydet, at dele af praksis på botilbuddene bliver tydelige, hvor andre dele af praksis bliver baggrund. Eksempelvis er kommunikation (som dialog) fokuseret på vidensproduktion og hvordan forskellige parter indgår og deltager i den viden, der samskabes, samt hvordan forskellige kontekster bliver en del af den lokale vidensproduktion. I valg af faglig og teoretisk vinkel ligger implicit et fravalg af andre perspektiver. Det betyder, at diskussioner, som inden for et pædagogisk felt er vigtige fokuspunkter – eksempelvis læring, inklusion, og politisk institutioneludvikling – ikke er et centralt fokus i denne afhandling.

Qua de indledende implicitte og eksplicitte valg blev ideen fra starten at undersøge, hvad det ville bidrage til af viden og spørgsmål at arbejde med medarbejderne som deltagere i projektet, og hvad mødet mellem medarbejdernes vidensperspektiver og kommunikationsteoretiske perspektiver ville bidrage til af viden og spørgsmål til et pædagogisk praksisfelt med henblik

² Centeret har skiftet navn fire gange i løbet af processen, jeg har valgt at bruge det navn, centeret havde da projektet blev iværksat.

på at styrke viden om kommunikation med mennesker med udviklingshæmning. I den oprindelige projektbeskrivelse til aktionsforskningsprojektet er de tre aktører forenet omkring følgende to fokuspunkter:

1: Udvikling af kontekst-sensitive forståelser af medarbejdernes og de udviklingshæmmedes kommunikation uanset beboernes kognitive og/eller kommunikationsmæssige funktionsniveau.

2: Udvikling af teoretisk forståelse af og metoder til at arbejde med erfaringsudveksling på tværs af aktører og organisatoriske niveauer i en kommune, som kan forstyrre og inspirere den pædagogiske praksis og kvalificere nye vidensprocesser i de involverede botilbud.”³ (Projektbeskrivelse, 2014).

Hvor det ene punkt i projektbeskrivelsen fokuserer på kommunikation i relationen mellem medarbejdere og borgere, herunder de særlige udfordringer, der kan være omkring borgernes kognitive og udviklingsmæssige niveau, fokuserer det andet punkt på, hvordan der i vidensproduktionen ønskes fokus på teoretiske og metodiske forståelser, der kan inspirere og udvikle ikke kun relationen mellem medarbejder og borger, men kan forstyrre på tværs af niveauer i organisationen. Det var den ramme, jeg trådte ind i 1. februar 2014, og som afhandlingen er udsprunget af.⁴

³ Rammen til projektet er formuleret af projektets tre aktører. Den var formuleret, inden jeg blev en del af projektet. Udover de tre pinde var der en fjerde pind med viden om skriftlig dokumentation på og om borgerne. Denne pind valgte jeg tidligt at få slettet, da centeret sideløbende var i gang med at overgå fra analog til digital dokumentation. Min vurdering var, at arbejdet med det skriftlige ville blive for omfattende og gribe for meget ind i de ledelsesstrategier, der var i gang på området. Derudover var det et svært datamateriale at få overblik i, da alt eksisterende dokumentation var håndskrevet.

⁴ I løbet af de tre år, har projektet haft en følgegruppe, som bestod af repræsentanter fra de tre aktører. Løbende ændringer i fokus er præsenteret for følgegruppen. Følgegruppens primære opgave, har bestået i, at sikre opbakning og faglig støtte til projektet. Vi har mødtes med ca. 6 måneders mellemrum. Dog mindre i sidste del af Ph.d. perioden.

1.2.1 MIN INTERESSE FOR DELTAGELSE I AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET

Min personlige motivation for at blive en del af dette forskningsprojekt var, at projektet fra starten var tilrettelagt som et aktionsforskningsprojekt. Olesen beskriver det centrale princip for aktionsforskning således:

(...) meningsfuldt *samarbejde* i relationer mellem forskere og praktikere. Et samarbejde, hvor forskellige vidensformer og traditioner mødes med det mål at producere viden, som er robust og kan *bidrage til social forandring* i den lokale kontekst, hvor den finder sted (Olesen, 2011 p. 86)

For mig var det afgørende, at jeg skulle samarbejde med praktikere om sociale forandringer og vidensproduktion på deres felt, og fra starten samarbejde om definition af problemstillinger, analyser og aktioner.

Jeg har skrevet tværfagligt speciale i fagene psykologi og offentlig administration fra Roskilde Universitet. Det betyder, at jeg ikke har specialiseret viden indenfor det social- og specialpædagogiske felt eller disability-feltet, da jeg startede projektet. Til gengæld havde jeg qua min baggrund en teoretisk og metodisk viden om kommunikation, aktionsforskning og arbejdslivet i offentlige organisationer.

Jeg håbede, at et forskningsprojekt, som byggede på aktionsforskning, ville gøre det muligt for praksisbaserede vidensformer (i dette tilfælde ledere og pædagogers faglige viden og erfaringer) at få plads i udviklingen af ny viden, og at vi ved at blande akademiske og praksisorienterede perspektiver kunne definere andre typer af spørgsmål og nå frem til andre typer af konklusioner end dem, jeg som forsker ville nå frem til, hvis det kun var mig, der formulerede problemstillinger og udarbejdede analyser. Min kundskabsambition for afhandlingen og interesse i projektet blev derfor fra starten at producere en viden, som var forankret i et møde mellem akademisk-teoretiske vidensformer og vidensformer, der var båret af praksiserfaringer og -interesser, samt at den samproducerede viden kunne bidrage til både arbejdet med afhandlingen og til at udvikle de kommunikative praksisser på botilbuddene

1.2.2 DELTAGERNE I AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET

PÆDAGOGISKE MEDARBEJDERE

I aktionsforskningsprojektet deltog pædagogiske medarbejdere fra to forskellige botilbud. Deres faglige baggrunde er socialpædagoger, pædagogiske assistenter, social- og sundhedsassistenter, pædagogstuderende og vikarer. I afhandlingen refererer jeg til dem som pædagogiske medarbejdere og deltagere.⁵ I alt har ca. 30 pædagogiske medarbejdere deltaget. Nogen deltog gennem hele projektet, hvor andre deltog i dele af projektet.

Gennem de pædagogiske medarbejders deltagelse åbnes op for at følge praktikernes kritiske refleksioner omkring de kompleksiteter og ambivalenser, som de som praktikere forholder sig til og er spændt ud mellem i hverdagen, når de arbejder med samskabelse. Dette giver adgang til en indsigt i, hvordan kontekster som faglige idealer, politiske rammer, organisatoriske handleplaner – som pædagogerne i hverdagen omsætter til praksis, bliver en del af den kommunikative praksis på botilbuddene – og som man må have opmærksomhed på, når man arbejder med dialog.

I starten af projektet havde jeg en del overvejelser om, hvorvidt det skulle være medarbejderne eller borgerne, der var de primære deltagere. At være primær deltager indebærer, at man er med til at vælge fokus og metoder for aktionsforskningsprojektet (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2013b). Jeg valgte at arbejde med de pædagogiske medarbejdere og lederne.

Mit fravalg af borgerne byggede på flere etiske overvejelser. Da tidligere studiers erfaringer med at inddrage mennesker med udviklingshæmning peger på, at det er vigtigt grundigt at vurdere, hvorvidt forskerne forsvarligt kan understøtte mennesker med udviklingshæmnings deltagelse i forskningen. Eksempelvis har Jurkowski (2008) i et aktionsforskningsstudie arbejdet med voksne latinamerikanere med udviklingshæmning og deres opfattelser af sundhed. For Jurkowski var et af kriterierne for deltagelse, at deltagerne var i stand til verbalt at indgå i en dialog omkring problemstillinger i projektet. Boxall & Ralph (2010) har fokus på, hvordan forskning i højere grad end hidtil kan inddrage mennesker med begrænset verbalt sprog. På baggrund af en analyse af et fotoprojekt, de har lavet sammen med Martha (en kvinde med udviklingshæmning), diskuterer de etik i forhold til at inddrage mennesker med

⁵ Der kan være forskelle i den faglige viden, de forskellige bidrager til. Det er ikke en forskel vi har dyrket i projektet. Det vil sige, hvem der har, hvilke baggrunde er ikke et fokus, fordi det hverken var noget medarbejderne bragte op eller noget jeg i starten af projektet var opmærksom på.

udviklingshæmning som deltagere i forskning. Projektet med Martha gik ud på, at Martha var med til at udvælge billeder til et fotoalbum. Deres konklusioner er, at deltagelse i forskningen kan åbne nye, bredere deltagelsesmuligheder for disse mennesker. Samtidig er der også en række etiske problemstillinger forbundet hermed – og forskningen kræver et tæt samarbejde med det faglige personale om at fastholde fokus efterfølgende. Hvorvidt borgerne skulle inddrages som deltagere var (og er) et etisk dilemma for mig uden et nemt svar.

For mig lå og ligger der en udfordring i, at borgernes kognitive handicap er reelt, men at vi som forskere og praktikere ikke kan forstå betydningerne af det kognitive handicap prædiskursivt. Mit dilemma bestod i, på den ene side ikke at reproducere en magtfuld diskursiv fortælling om borgernes kognitive begrænsninger, og på den anden side ikke at sætte de pædagogiske medarbejdere og borgere i positioner, som var uhåndterbare, når jeg som forsker forlod feltet. Gerd Christensen, (2016) peger på, hvordan etik må kobles til Foucaults definition af magt, hvor magt er koblet til diskurser, som produceres og reproduces i sociale relationer. Som jeg behandler nærmere i kapitel 3, må etik i følge Christensen handle om, hvordan vi som forskere praktiserer vores møde med feltet. Det vil sige refleksioner om, hvordan vi som forskere er med til at producere og reproducere bestemte positioner, som deltagerne efterlades med, når vi som forskere forlader feltet. I forhold til borgerne gik mine etiske overvejelser på, hvordan kommunikation med de enkelte borgere, kræver et indgående kendskab til borgeren. Jeg var usikker på, om mit manglende kendskab til borgerne ville betyde, at jeg ikke kunne skabe rammer, hvor de fik mulighed for at være med til at deltage, men at borgerne derimod ville blive reduceret til informanter. En anden overvejelse gik på, at jeg intet kendskab havde til de organisatoriske eller institutionelle rammer, så jeg var bekymret for, at et samarbejde med borgerne som de primære deltagere kunne risikere at ende i analyser, hvor de pædagogiske medarbejdere blev positioneret som dem, der reproducerede ulighedsskabende strukturer for borgerne i hverdagen. Jeg var bekymret for, at jeg på grund af mit manglende kendskab til organisationen og til kommunikation med disse borgere ville komme til at sætte processer i gang, jeg ikke kunne løfte, og at jeg ville få skabt forventninger hos borgerne, der i forvejen er en marginaliseret gruppe mennesker, som jeg ikke ville kunne imødekomme. Eksempelvis i forhold til, om de ønsker og ideer borgerne havde, kunne blive en del af praksis. Man kan selvfølgelig diskutere, om dét ikke at kunne imødekomme alle ønsker og håb er et vilkår i aktionsforskning, men når jeg så samtidig har et begrænset kendskab til kommunikationen og borgernes kognitive handicaps, bliver det svært at forventningsafstemme undervejs – særligt med mennesker, som ifølge de pædagoger, der kender dem, har brug for forudsigelighed og struktur.

Valget af pædagogiske medarbejdere som primære deltagere betyder, at borgernes deltagelse blev defineret af de pædagogiske medarbejdere, som kender dem.⁶ Borgernes perspektiver er repræsenteret i aktionsforskningssamarbejdet og analyserne gennem medarbejdernes fortællinger om dem og gennem medarbejdernes arbejde med at fremme fokus på borgernes stemmer i hverdagen.

LEDERE OG UDVIKLINGSKONSULENT

Udover de pædagogiske medarbejdere deltog også to afdelingsledere, to områdeledere, en centerchef og en udviklingskonsulent i varierende grad i aktionsforskningsprojektet. Jeg valgte i samarbejde med organisationen, at repræsentanter fra denne gruppe var vigtigt at få med som deltagere på de forskellige workshops. For mig var det vigtigt at få denne gruppe med, da jeg havde en formodning om, at de qua deres positioner i organisationen kunne byde ind med andre perspektiver og holdninger. Desuden havde jeg en formodning om, at deltagerne og jeg sammen ville producere viden om, hvordan institutionelle forhold og kontekster blev konstitueret og rekonstitueret i de kommunikative relationer. Flere erfaringer fra aktionsforskning peger netop på, hvordan forsøget på at forandre praksisser også åbner for kritik af de eksisterende praksisser. Ved at bringe lederne ind i aktionsforskningsprojektet blev deres viden om organisationen og de politiske rammer repræsenteret i den viden, der ville blive produceret. Samtidig havde jeg også en forventning om, at de qua deres positioner havde andre muligheder for at forhandle organisatoriske forandringer igennem, hvis det blev nødvendigt. Ved at invitere denne gruppe ind i aktionsforskningsprojektet var det således en ambition om fra starten at få forankret den viden, der ville blive produceret på flere niveauer i organisationen. Undervejs i arbejdet med aktionsforskningsprojektet har jeg haft mange møder med udviklingskonsulenten. Mit blik på organisationen og de politiske rammer er derfor til dels set fra vedkommendes perspektiv. Samarbejdet med udviklingskonsulenten har været uvurderligt i forhold til at få projektet forankret i organisationen og fastholdt ledernes fokus på projektet i en travl hverdag med mange projekter.

⁶ Desuden har værgerne givet skriftligt tilladelse til, hvordan materiale om borgeren må anvendes

1.2.3. AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET (ET HELT KORT OVERBLIK)

Selve det, jeg kalder aktionsforskningsprojektet, forløb fra februar 2014 til oktober 2015. Oprindeligt var der planlagt en afsluttende konference til foråret 2017. Kort beskrevet blev processen organiseret som to parallelle forløb med 3 dialogworkshops på hvert af de to bosteder. Med dialogworkshops mener jeg workshops, der skaber rammer for og møder mellem forskellige holdninger, handlinger og perspektiver (Frimann & Bager, 2012; (Pålshaugen, 1998, 2004)

Aktionerne i projektet bestod af en kobling mellem, at deltagerne producerede empiriske produkter i form af forskellige skriftlige og visuelle fortællinger med fokus på hverdagslivet på botilbuddene, og fælles analyse af disse. Det vil sige, at mellem hver dialogworkshop producerede medarbejderne empiriske produkter i form af billeder og fortællinger, som de tog med til næste workshop.

Fokus for de empiriske produkter ændrede sig løbende. De første fortællinger handler dels om medarbejdernes oplevelser af, *"hvad [der] er det svære i forhold til kommunikation i relationerne i hverdagen"*, og dels om *"alt det, som bringer glæde og faglig stolthed"*. Fortællingerne om relationerne med borgerne handler om længsler efter at forstå *den anden (borgerne)* i relationen – om at føle afmagt, når man som fagprofessionel oplever, at den anden (borgeren) ikke kommunikerer og om oplevelserne af at hjælpe et andet menneske og udføre et godt pædagogisk arbejde. Samtidig handlede aktionerne også om, hvordan medarbejderne i dagligdagen sammen kunne konstruere viden om praksis.

Historierne fra de sidste workshops handlede på det ene botilbud om at lade sig overraske af den anden og at udfordre sig selv og forsøge at arbejde med et polyfonisk blik på den anden. På det andet botilbud handlede fortællingerne om at se hverdagen fra borgerens perspektiv – hvad der sker, når pædagogerne giver slip på forestillingen om, at der er én tolkning af den anden, og hvad den anden vil. På baggrund af de fælles analyser af kommunikationspraksis i hverdagen på bostederne, kom aktionsforskningsprojektet til at handle om samskabelse og dialog i forskellige relationer.

1.3 FORANKRING I ET TEORETISK OG METATEORETISK FELT

I det følgende vil jeg kort beskrive, hvordan afhandlingen er situeret i et metodologisk felt, og hvordan det får af betydning for min forståelse af vidensproduktion, hvilket har været omdrejningspunktet i arbejdet med afhandlingen.

Afhandlingen er inspireret af IFADIA (Phillips, 2011a), som er en analyseramme udviklet af Louise Phillips. IFADIA kombinerer bl.a. aktionsforskningens tradition for samproduktion, Michel Foucaults (1926-1984) magtbegreb og en kommunikationsteoretisk læsning af Mikhail Bakhtins (1895-1975) ideer om dialog.

I det følgende vil jeg redegøre for, hvordan jeg forstår aktionsforskning og kollaborativ vidensproduktion samt koblingen til analyserammen IFADIA. Disse redegørelser leder op til en diskussion af, hvordan samproduktion adskiller sig fra traditionel kvalitativ vidensproduktion. I det næste kapitel vil jeg så gå mere i dybden med tidligere forskning, der har fokuseret på mødet mellem felterne kommunikation om og med mennesker med handicap.

1.3.1 AKTIONSFORSKNING

En stor del af mit arbejde med afhandlingen har været en 'becoming an action researcher proces' (Davies & Gannon, 2006) Med becoming understreges den polyfone proces, det er at bevæge sig ind i arbejdet med aktionsforskning – at finde min vej som ung forsker ind i en aktionsbaseret og kollaborativ forskningstradition. Undervejs har projektet været tænkt i mange retninger, og jeg har læst materialerne fra aktionsforskningsprojektet gennem forskellige teoretiske optikker for at se, hvad forskellige perspektiver kunne bidrage med. Den røde tråd i mit arbejde har hele tiden været aktionsforskning med en respekt for de præmisser, denne forskningstradition hviler på; henholdsvis idealerne omkring deltagelse og idealerne omkring vidensproduktion som produkt af samskabelse mellem handling og refleksion samt samskabelse mellem teori og praksis.

'Aktionsforskning' som samlet betegnelse for en forskningstradition kan dog være misvisende, da ordet aktionsforskning nemt leder til den konklusion, at der findes én aktionsforskning, hvilket langt fra er tilfældet. Ordet aktionsforskning dækker over en polyfonisk måde at arbejde med forskning *med* praksis frem for *på* praksis (Heron & Reason, 2006). Det vil sige, at praksisviden i aktionsforskning ikke kun gøres til genstand for forskningen men også inddrages

i forskningen. I indledningen til 'Handbook of Action research' giver Reason & Bradbury deres bud på hvilke ideer, der samler og går på tværs i dette fragmenterede forskningsfelt:

There is no 'short answer' to the question 'What is action research?'. But let us say as a working definition, to be expanded (...) That action research is a participatory, democratic process concerned with developing practical knowing in the pursuit of worthwhile human purposes, grounded in a participatory worldview which we believe is emerging at this historical moment. It seeks to bring together action and reflection, theory and practice, in participation with others, in the pursuit of practical solutions to issues concern to people, and more generally the flourishing of individual person and their communities. (Reason & Bradbury, 2001 p. 1)

Jeg mener, citatet af Reason & Bradbury er interessant, fordi forfatterne forsøger at pege på grundlæggende præmisser for vidensproduktion, som går på tværs i et ellers fragmenteret felt. Aktionsforskning handler for Reason og Bradbury om at samskabe viden mellem forskere og praktikere. En viden, som er forbundet med praksis ud fra et ideal om, at den viden, der produceres, adresserer de problemer, som opleves i en hverdagslivspraksis. At samskabe viden i aktionsforskningen handler om deltagelsespraksis, hvor forskellige perspektiver mødes og bidrager til vidensskabelse, og hvor den videnskabende proces finder sted ved en kombination mellem aktion og refleksion samt dialogiske møder mellem teori og praksis. Beaulieu har lavet et omfattende litteraturstudie af videnskabelige artikler om aktionsforskning publiceret i anerkendte videnskabelige tidsskrifter. Hans arbejde viser diversiteten i aktionsforskning og hvor forskellige aktionsforskningsprojekter, der anvender betegnelsen 'aktionsforskning'.

Action research continues to grow as a research tradition, yet misconceptions about what it is and is not remains, even among scholars. For example, some mistakenly believe action research is only about professional development and is not a scholarly research approach. Some assume action research must be accomplished through a collaborative process with representative stakeholders, and others believe it can be done alone as an independent process. Some believe action research is about problem solving while others avoid discourse about problems altogether and prefer to focus on the positive aspects of a setting. And, some begin the research process with defined assumptions about the core issues while others have no presuppositions and follow a discovery process. (Beaulieu, 2013 p. 29)

Aktionsforskningsprojektet i denne afhandling er karakteriseret ved, hvad Beaulieu i citatet kalder en 'discovery process'. Der var ikke fra starten et klart problem eller en stringent planlagt proces, tværtimod, som jeg uddyber i kapitlet 3 blev problemstillinger og metoder løbende redefineret og forhandlet i forskningsprocessen.

Det er på ingen måde min ambition at give et fyldestgørende billede af de forskellige måder at arbejde med aktionsforskning. Aktionsforskning er en betegnelse, der dækker over mange forskellige måder at skabe forskningssamarbejde på tværs af praktikere og forskere, hvor ambitionen er, at viden bidrager til praksisudviklinger. Aktionsforskning er en anvendt metodologi indenfor en bred vifte af faglige felter såsom uddannelsesforskning, hvor fokus ofte er på læring og pædagogik. Dette felt er bl.a. inspireret af Participation Action Research, som henter filosofisk inspiration hos John Dewey (1859-1952), indenfor dette felt er blandt andre en forsker som Mary Brydon-Miller (Brydon-Miller, 1997; Brydon-Miller, Greenwood, & Maguire, 2003) og The Action Research Center i Cincinnati. Inden for forskning, der fokuserer på demokratisk samfundsudvikling, findes bl.a. retningen Kritisk Utopisk Aktionsforskning, som er inspireret af kritiske teoretikere som Theodor Wiesengrund Adorno (1903-1969) & Max Horkheimer (1895-1973). Denne retning er blandt andre udviklet af Birger Steen Nielsen og Kurt Aagaard Nielsen og tager afsæt i samfundskritik og skabelsen af utopiske horisonter som afsæt til demokratiseringer (Nielsen & Nielsen, 2006; Birger, 2010; Thingstrup, 2012). Inden for feltet kommunikation trækker en lang række forskningsprojekter på en dialogisk og organisationsteoretisk tilgang til aktionsforskning – bl.a. filosofisk og metodisk inspireret af psykologen Kurt Lewin (1890-1947) samt en kobling af forskellige dialogteoretikere som Buber, Habermas og Bakhtin og diskursteoretikere som Foucault. Disse studier beskæftiger sig bredt med sundhedskommunikation, dialog og organisationsudvikling – bl.a. Kristiansen & Bloch-Poulsen (2011; 2017), Birgitte Ravn Olesen & Helle Nordentoft (2013), Øyvind Pålshaugen (1999), Søren Frimann & Ann Bager (2012). Retningerne skal ikke ses som skarpt adskilte, og i praksis er der mange, der arbejder på tværs. Eksempelvis arbejder Agnete Neidel (2011) og Ditte Høgsgaard (2015; 2016) på tværs af et Foucault-inspireret blik på magt og kritisk utopisk aktionsforskning.

I denne afhandling arbejder jeg med aktionsforskning i en faglig kontekst af kommunikation og mere specifikt kommunikation defineret som dialog med inspiration fra Bakhtin. Det betyder, at jeg har et større fokus på sproget og sproglige forandringer end eksempelvis Kritisk Utopisk Aktionsforskning og Participatory Action Research. De retninger inden for aktionsforskning, der lægger vægt på de sproglige dimensioner kaldes ofte dialogisk aktionsforskning (Pålshaugen; 1999) eller organisatorisk aktionsforskning (Bloch-Poulsen & Kristiansen, 2017)

Husted & Tofteng (2012) taler om, at aktionsforskning må handle om menneskers hverdagsliv, hvor det end udfolder sig eksempelvis på arbejdspladser eller i lokalsamfund. I denne afhandling er fokus på hverdagslivet som en levet social praksis på botilbuddene. For pædagogerne er det et fagligt og arbejdsmæssigt hverdagsliv. For borgerne er det deres hjem, der hvor de slapper af og opholder sig, når de ikke er i dagcenter eller på familiebesøg eller andre steder.

Når aktionsforskere betoner et fokus på hverdagsliv, betyder det, at de forandringer og aktioner, forskningen fokuserer på, må være forankret i et lokalt ønske om at skabe bedre rammer og vilkår for skabelsen af hverdagslivet. Det vil sige, at forskningen er rettet mod et ønske om at producere viden om og skabe demokratisering og forbedring i forhold til et levet liv på botilbuddene. Samtidig er jeg inspireret af aktionsforskere, der betoner det særlige i at arbejde med aktionsforskning i organisationer, hvor deltagelse, magt og politiske samt organisatoriske kontekster får en særlig betydning (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2017) for nogen af de problemstillinger aktionsforskere møder i arbejdet med at skabe partcipatoriske aktionsbaserede forandringer i organisationer. Derfor får participation en særlig betydning i aktionsforskning og i særdeleshed i aktionsforskning i organisationer, da rammerne for projektet ofte (ligesom i dette projekt) er besluttet i fora, hvor ikke alle deltagere har haft adgang eller været til stede. Ligeledes var nogen af rammerne for dette aktionsforskningsprojekt defineret inden projektets start.

DELTAGELSE OG AKTIONSFORSKNING

Det særlige ved aktionsforskning i et ellers polyfonisk forskningsfelt er afsættet i deltagelse (participation) og aktionsbaseret viden (Pålshaugen, 2004; Reason & Bradbury, 2001; Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2013). I fokus på deltagelse ligger et normativt funderet ønske om medbestemmelse og at demokratisere viden. Det vil sige at åbne op for, at forskellige parter får indflydelse på den videnskabende proces.

Deltagelse som participation handler ikke kun om at fokusere på, *hvem* der deltager i aktionsforskningsprojektet, men også om, hvilke muligheder for indflydelse, der ligger i deltagelsespositionerne. Det bliver dermed svært at tale om deltagelse uden at se på, hvordan magt og deltagelse hænger sammen (Arnstein, 1969). En deltagelsespraksis i det konkrete aktionsforskningsprojekt vil blandt andet sige at være opmærksom på, hvordan de forskellige deltagere har og får muligheder for at deltage; hvem har indflydelse på beslutninger om eksempelvis valg af fokus, metoder og forandringsambitioner – og hvilke betydninger får den

deltagelsespraksis, der udfolder sig, for den viden, der produceres, og de forandringer, der produceres (Phillips & Kristiansen, 2013). Jeg lægger mig dermed op af en definition af deltagelse, som deltagelse i forhold til at få indflydelse på og mulighed for at forhandle rammerne for aktionsforskningsprojektet, herunder fokus og valg af metoder (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2013b).

Erkendelsesfokus i dette aktionsforskningsprojekt har været, hvordan noget (mennesker i sociale relationer og dialog) produceres, siges og opleves. Samtidig er jeg som aktionsforsker også interesseret i, hvad forsøget på at producere forandrende viden siger om, hvordan kontekster konstituerer og konstitueres af det sociale, og hvordan forskningen tilfredsstiller de forskellige vidensinteresser, deltagerne i projektet har (Phillips, Kristiansen, Vehviläinen, & Gunnarsson, 2013; Zuber-Skerritt & Perry, 2002; Herr & Anderson, 2014). Når jeg har arbejdet med at inddrage deltagerne som medvidensproducenter er det ud fra et forskningsmæssigt ideal om, at den viden, der bliver produceret, er mere demokratisk, hvis flere perspektiver er repræsenteret.

1.3.2 SAMSKABELSE, DIALOG OG MAGT

Det normative ideal omkring demokratisk baseret vidensudvikling gennem dialog, der ligger i aktionsforskning, er dog ikke uden konflikter og spændinger. Phillips har i flere studier kritisk undersøgt, hvad hun kalder 'the dialogical turn',

In the dialogic turn, 'communication' is configured as 'dialogue' whereby knowledge is 'co-created collaboratively' through the 'participation' of different social actors and articulation of multiple knowledge forms (Phillips & Napan, 2016 p. 1)

I forskellige studier af dialog analyserer Phillips (2011a, 2016), hvad der er indeholdt i, hvad hun kalder "the CO" i dialogisk vidensproduktion. "The CO" er formet af konteksten og kan for eksempel være forskere og deltagere i et aktionsforskningsprojekt, forskellige interessenter i politiske udviklingsprocesser (2011a) eller underviser og studerende på et universitetskursus (Phillips, 2016). Pointen med at analysere "The CO" er at vise, hvordan dialog er et møde mellem forskellige stemmer, hvor viden produceres gennem meningstilskrivning og forhandling. På baggrund af sine analyser definerer Phillips dialog "*(...) Som en diskurs, der konstituerer virkeligheder, viden, subjektiviteter og magtrelationer i inkluderende og ekskluderende praksisser*" (L Phillips, 2011b p. 11). Med inspiration fra Bakhtin og hans ideer om dialog og Foucault og hans magtbegreb arbejder Phillips (2011a; 2011b) med at udvikle en analytisk

tilgang til dialogisk kommunikation. I et dialogisk kommunikationsperspektiv bliver kommunikation defineret som dialog. Her handler dialog om at åbne for forskellige perspektiver (polyfoni) og ikke nødvendigvis om at nå frem til entydig enighed. Dialog er åbenhed for forskellige perspektiver og opmærksomhed på, hvad de forskellige perspektiver repræsenterer. Det betyder, at dialog inden for dette perspektiv handler om relationel betydningsdannelse, hvor betydning skabes på tværs af multiple og ofte modstridende stemmer i kampen mellem de centrifugale og centripetale tendenser mod henholdsvis forskel og enhed. Her trækker Phillips på Bakhtins dialogbegreb og ideer om *centripetale* og *centrifugale* kræfter, hvor dialoger henholdsvis vil trække mod enighed og uenighed (1981; 2003⁷). Det er i disse uafsluttede og foranderlige processer mellem enighed og uenighed, mening konstrueres (Baxter, 2006, 2011; Phillips, 2011a, 2011b). Samtidig peger Phillips (2011a) via Foucaults magtbegreb på, hvordan nogle perspektiver i samproduktion vil få mere plads end andre. Den definition af magt, Phillips trækker på, henter hun fra Foucault. Hos Foucault (2009⁸) er magt knyttet til sprog og viden. Magt er til stede som en del af sociale relationer. Det er en produktiv kræft, der definerer, hvad der er legitimt og illegitimt i en given sammenhæng på et bestemt tidspunkt. Således er magten bestemmende for, hvad der kan tales om, og hvad der ikke kan tales om inden for bestemte diskurser (Christensen, 2016). Med udgangspunkt i dette magtbegreb bliver det relevant at have blik for, hvad det er for perspektiver, der åbnes op for, og hvad der bliver marginaliseret i det samproducerende samarbejde.

Phillips skriver følgende om hovedkomponenterne i IFADIA:

Tensions identified in DCT (dialogic communication theory ed. Red.), AR (Action Research ed.) and STS (Science and technologies studies on public engagement ed. Red.) are manifested in a struggle between a centrifugal tendency towards unity. Dialogue is enacted through the articulation of discourse of dialogue, participation and empowerment in practice. In those articulations power is in play through dynamics of inclusion and exclusion, constructing ways of knowing that exclude alternatives. Reflexivity based on empirical analysis of situated enactments of "dialogue" form the basis of practice change from a normative position in support of dialogism (Phillips, 2011a: p. 52)

⁷ Senere dansk oversættelse af ordet i romanen af Bakhtin

⁸ En dansk udgave af forelæsninger af Foucault på Collège de France 1978-1979 – Om biopolitikens fødsel

I citatet, er der en opmærksomhed på, hvordan dialog er fyldt af spændinger mellem forskellige vidensformer, som henholdsvis trækker mod enighed og uenighed. Som forsker kan man forstå disse spændinger ved at se på, hvordan magt folder sig ud i den konkrete kontekst, som spændinger mellem forskellige stemmer i dialogiske relationer i samproduktionsprocesser. (Phillips 2011a; Phillips & Napan, 2016).

Med IFADIA tilbyder Phillips et kritisk, refleksivt, analytisk blik på, hvordan spændinger opstår som kontekstspecifikke spændinger mellem forskellige stemmer i dialogiske samproduktionsprocesser (Phillips & Napan, 2016). Der ligger i IFADIA et normativt håb om, at en sensitiv opmærksomhed på disse forskelligheder og kampene mellem dem, som de kommer til udtryk i forskellige samproduktionsprocesser, kan bidrage til forandring.

I mit arbejde har jeg valgt at betegne det 'CO' Phillips taler om i samproduktionspraksisser som forskellige former for dialogiske relationer, hvor der samskabes betydning. Dialogiske relationer er her karakteriseret ved møder mellem forskellige mennesker, hvor betydninstilskrivning og betydningsforhandlinger finder sted. Der er de dialogiske relationer, der finder sted i mødet mellem mig og pædagogerne i aktionsforskningsprojektet, hvor vores vidensproduktion konstruerer de empiriske produkter – eksempelvis foto og hverdagsbeskrivelser. Der er også de dialogiske relationer, der finder sted i den pædagogiske praksis mellem pædagoger og borgerne, når de sammen skaber betydning i hverdagen, og som er søgt portrætteret i de empiriske produkter. Fælles for de dialogiske relationer er, at de er flertydige, foranderlige og fyldt med spændinger.

Nogle steder i afhandlingen træder nogle relationer i forgrunden, hvor andre træder i baggrunden, og andre steder trækkes de relationer, der før var sat i baggrunden, frem og bliver forgrund. Det sker blandt andet i den første analyse, hvor jeg trækker de relationer, der er mellem mig og deltagerne i baggrunden, for i stedet at sætte fokus på de relationer, der finder sted mellem pædagogerne og borgerne. Andre i afhandlingen trækker jeg den relation, der er mellem mig og deltagerne frem. Det betyder ikke, at jeg ser de dialogiske relationer som adskilt fra hinanden, men det er et analytisk snit, jeg har valgt, for at få blik for, hvad det er for spændinger og kompleksiteter, der netop kendetegner hver af dem.

1.3.3. VIDENSKAB SOM VIDENSSAMSKABELSE

Da jeg selv qua min deltagelse i aktionsforskningsprojektet er en del af den viden, der bliver produceret, vil jeg eksplicitere, hvad det er for definitioner af viden og erkendelsesinteresser i vidensproduktion, jeg arbejder med. Jeg vil kort reflektere over, hvad det er for præmisser for viden, der ligger i forståelsen af viden som samproduktion, som er den forståelse af viden, jeg som forsker trækker på i afhandlingen, og hvordan denne forståelse af viden adskiller sig fra andre forståelser. Formålet med afsnittet er at give læseren en forståelse af, hvad den viden, der produceres i afhandlingen, kan sige noget om, og hvordan den adskiller sig fra andre måder at arbejde med vidensproduktion på.

Diskussionerne omkring viden skriver sig ind i diskussioner omkring videnskabens rolle – herunder hvilke vidensforståelser, man som forsker arbejder med. Hvor positivistiske videnskaber arbejder med at producere viden, der gennem falsifikationer søger at dokumentere og komme tættere på sandheder om verden (Popper, 1973), så fokuserer poststrukturalistiske videnskaber på at producere fortællinger, som viser, hvordan verden ser ud fra forskellige positioner (Lather & Smithies, 1997; Lather & Pierre, 2013) ud fra en antagelse om, at der ikke er nogen universelle sandheder (Foucault, 2009:17). Brinkmann & Tanggaard (2015) kæder en bred vifte af kvalitativ forskning sammen med vidensinteresser som *"(...) hvordan noget gøres, siges og opleves, fremtræder eller udvikles"* (p. 1). Søndergaard, (2006) skelner i sit arbejde mellem to forskellige typer af erkendemåder inden for kvalitativ forskning; henholdsvis den paradigmatisk erkendemåde, hvor vidensproduktion søger at kategorisere verden, og den narrative erkendemåde, hvor viden handler om forståelse og at finde meningssammenhænge i, hvordan mennesker forstår sig selv i verden. Diskussionerne om videnskabens formål er mange og ofte situeret i, hvilken forståelse af viden, man arbejder med.

Når aktionsforskere taler om forskning *med* frem for *på* praksis, er det noget andet og mere, end når den kvalitative forskning taler om, hvordan noget opleves, fremtræder og udvikles, eller når poststrukturalister taler om, hvordan det sociale fremstår fra forskellige positioner. Den dialogiske vidensforståelse, som ligger i aktionsforskningen, adskiller sig fra hvad Søndergaard kalder henholdsvis den paradigmatisk og den narrative vidensform. Det gør den ved at vægte fokus på viden som samproduktion. Samproduktion adskiller sig fra de klassiske vidensformer, fordi der arbejdes med en ambition om, at den viden, der produceres, både er demokratisk (skabt på tværs af flere stemmer) og lokalt forankret og nyttig (Krøjer, 2003; 2006).

Helt overordnet er mit perspektiv formet af Phillips (2011a) sammentænkning af de tre tilgange; henholdsvis aktionsforskning, dialogisk kommunikationsteori og et poststrukturalistisk perspektiv på magt.

Det betyder, at jeg lægger mig op af en definition af viden, som polyfonisk og som produkt af dialogisk samproduktion mellem forskellige deltagers perspektiver. Vidensskabelse i dette aktionsforskningsprojekt handler derfor om mere end, hvordan verden opleves fra forskellige perspektiver. Det handler om at få de forskellige videnskabelige perspektiver og deltagernes praksis perspektiver til at mødes og sammen på tværs af vidensinteresser og perspektiver at producere forandrende viden, som giver mening i den konkrete praksis – i dette tilfælde på botilbuddene.

Afhandlingen trækker på et multiperspektivistisk (Phillips, 2001), metodologisk perspektiv, som er konstrueret af spændingerne mellem organisatorisk aktionsforsknings fokus på aktioner og på deltagelse og samproduktion i organisatoriske kontekster. Foucaults viden/magt-forståelse, hvor viden er perspektivistisk og ikke kan forstås uafhængigt af, hvordan magt produceres i den givne kontekst. Bakhtins dialogbegreb, hvor stemmer (ideologier, perspektiver etc.) er i konstante processer, og hvor viden er uafsluttelig (polyfonisk). Denne kobling uddybes senere i afhandlingen i kapitel 4.

I afhandlingen er en dobbelthed omkring dialog som samproduktion af viden og mening. På den ene side har ambitionen i aktionsforskningsprojektet været at producere viden sammen med praksis ud fra dialogiske normative idealer. I denne del af mit arbejde kan man tale om dialog som en måde at producere en bestemt type af viden. Samtidig er et ærinde med afhandlingen også blevet at få en forståelse for de forskellige dialogiske relationer –borger-medarbejder, medarbejder-medarbejder og forsker-medarbejder – fordi denne analyse muliggør en forståelse af de særlige de særlige spændinger i feltet, og hvordan der skabes sprækker for forandring. Når jeg i afhandlingen analyserer disse relationer, bliver dialog som vidensproduktion også gjort til genstand for analysen.

1.4 PROBLEMFORMULERING OG SAMMENHÆNGE I AFHANDLINGEN

Med afsæt i det fælles arbejde i aktionsforskningsprojektet, hvor fokus var på at samskabe handlingsbaseret viden om kommunikation som dialog, tager afhandlingen udgangspunkt i problemformuleringen:

Hvordan samskabes nye perspektiver og handlemuligheder, når kommunikation som dialog udfoldes i en hverdagslivspraksis på to botilbud for mennesker med udviklingshæmning?

Mit arbejde med afhandlingen og problemformuleringen har taget afsæt i 3 analysespørgsmål. Disse spørgsmål er formuleret i mødet mellem materialerne fra aktionsforskningsprojektet og IFADIA.

ANALYSESPØRGSMÅL:

- **'Hvordan var det fælles "vi" mellem forsker, medarbejdere og ledere i aktionsforskningsprojektet flertydigt og indeholdt en konstant forhandling mellem forskellige perspektiver og interesser, og hvilken betydning fik det for måden hvorpå vi samskabte viden?**
- **Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på botilbuddene? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren?**
- **Hvordan produceres praksis og praksisforandringer gennem kollaborativt producerede fortællinger og kritisk refleksion? Og hvilke kontekster tilskrives betydning?**

I kapitel 1 præsenterede jeg de indledende overvejelser blandt projektets parter, og hvordan de fik betydning for afhandlingens fokus blandt andet, hvordan afhandlingen primært har fokus på kommunikation frem for pædagogik. Kapitlet præsenterede også, hvordan afhandlingen med udgangspunkt i det teoretiske og metodiske afsæt i IFADIA bidrager med fortællinger om samproduktion fra tre forskellige typer af dialogiske relationer og de særlige spændinger, der knytter sig til hver af relationerne; henholdsvis relationen 'forsker-medarbejdere', 'medarbejder-borgere' og 'medarbejder-medarbejder'. Fra tre forskellige perspektiver undersøger afhandlingen dialogisk samskabelse af viden i en pædagogisk praksis.

I kapitel 2 præsenterer jeg kort andre studier, der har beskæftiget sig med krydsfeltet borgere med udviklingshæmning og kommunikation. Her peger jeg på, hvilke problemstillinger og foci andre har arbejdet med. Formålet med afsnittet er at sætte det lokale arbejde i aktionsforskningsprojektet ind i en bredere forskningsmæssig sammenhæng.

I kapitel 3 er fokus på den første af de tre dialogiske relationer i afhandlingen; 'forsker-medarbejder'. Dette kapitel handler om *"Hvordan var det fælles "vi" mellem forsker, medarbejdere og ledere i aktionsforskningsprojektet flertydigt og indeholdt en konstant forhandling mellem forskellige perspektiver og interesser, og hvilken betydning fik det for måden hvorpå vi samskabte viden?* Her er fokus på relationen mellem forskeren og deltagerne, og hvordan jeg som forsker skriver mig ind i den fælles vidensproduktion, som afhandlingen bygger på. Argumentet i kapitlet er, at aktionsforskningsprojektet ikke bør blive forstået som en lineær proces med en klar problemstilling men som en proces, hvor problemstilling og metode emergerer i samarbejdet mellem de forskellige interesser og perspektiver i det konkrete aktionsforskningsprojekt. Endvidere peger kapitlet på, hvordan arbejdet med dialogiske metoder samskabte en handlingsbaseret viden.

I kapitel 4 diskuteres de forskellige teoretiske traditioner, som er samlet i IFADIA, og på baggrund af diskussionerne præsenterer jeg mine egne udfordringer og overvejelser omkring, hvordan dialogiske kommunikationsteorier, hvor fokus primært er på sproglige ytringer, kan favne de problemstillinger omkring sprog og kropsforståelser, som blev rejst af medarbejderne i aktionsforskningsprojektet. Når jeg arbejder ud fra en videnskabelig præmis om, at magt og viden ikke kan adskilles, har det ikke givet mening at forsøge at analysere krop som en prædiskursiv størrelse. Så jeg har været interesseret i perspektiver, der analyserer kroppen som diskursivt konstitueret – dvs. som effekter af magtrelationer. I kapitlet har jeg derfor søgt inspiration hos konkrete analyser i disability-feltet og deres diskussioner om krop og magt. Overordnet er omdrejningspunktet i kapitlet at diskutere, hvordan ikke-verbaliseret kommunikation kan begribes inden for en teoretisk ramme af dialogisk kommunikation inspireret af IFADIA. Ambitionen har ikke været at formulere et nyt kropbegreb men at diskutere og præsentere mine overvejelser omkring, hvordan samproduktion kan analyseres i praksisser, hvor sproglige ytringer møder, hvad jeg i afhandlingen kalder kropslige ytringer.

I kapitel 5 er fokus på den anden dialogiske relation 'medarbejder-borger'. Her undersøger jeg, hvilke særlige spændinger, der opstår, når der samskabes viden i praksisser, som både er kropslige og verbale. Her tager jeg udgangspunkt i forskningsspørgsmålet: *Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på*

botilbuddene? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren? Denne del bidrager blandt andet med detaljerede fortællinger omkring, hvilke særlige problematikker (spændinger), der er omkring at bevare et polyfonisk blik på borgerne og borgernes deltagelse i hverdagen på botilbuddene og med fortællinger om, hvor komplekst et pædagogisk arbejde det er at forstå og samskabe viden med borgerne. Kapitlet tager udgangspunkt i fire konkrete udfordringer omkring kommunikation, som medarbejderne i aktionsforskningsprojektet pegede.

Kapitel 6. Her er fokus på den tredje dialogiske relation 'medarbejder-medarbejder'. Denne relation er taget med, fordi den i aktionsforskningsprojektet af medarbejderne blev fremhævet som vigtig i forhold til at forstå praksis. Her er fokus på dialogiske relationer mellem de pædagogiske medarbejdere (og ledere) og hvordan arbejdet med visuelle og skriftlige fortællinger åbner op for at dele erfaringer samt samskabe aktionsbaseret praksisviden. Denne del tager fat i forskningsspørgsmålet: *Hvordan produceres praksis og praksisforandringer gennem kollaborativt producerede fortællinger og kritisk refleksion? Og hvilke kontekster tilskrives betydning?* Fokus er på, hvordan forskellige kontekster får betydning for samskabelse. En central pointe i dette kapitel er, hvordan overraskelse som begreb og metode bliver virksomt i forhold til at stille spørgsmål til etablerede sandheder om borgerne og praksis. Overraskelse bliver for medarbejdere og ledere en måde at samskabe blik for og en sensitiv opmærksomhed på diversiteten af perspektiver på hverdagen og borgerne.

De tre typer af relationer, hvor dialogisk samskabelse finder sted, skal ikke forstås som fuldstændig adskilte. Undervejs i afhandlingen reflekteres løbende over deres berøringsflader. Dette kommer eksplicit til udtryk i kapitel 7, som indeholder afhandlingens konklusioner. Her samler jeg op på de forskellige analyser, som præsenteres i afhandlingen, og diskuterer afhandlingens bidrag.

KAPITEL 2 KOMMUNIKATION MED MENNESKER MED UDVIKLINGSHÆMNING

Chiasson, Germonprez og Mathiassen (2008) kritiserer aktionsforskning for kun sjældent at forholde sig til, hvordan de enkelte forskningsprojekter bidrager til større forskningsfelter uden for aktionsforskningen, og hvordan andre forskere har undersøgt lignende problemstillinger, som adresseres i de enkelte aktionsforskningsprojekter. Forskernes pointe er, at litteraturstudier kan imødekomme noget af den kritik, der ofte rettes mod aktionsforskning og være et svar i debatten om hvilke former for viden, aktionsforskning bidrager til (se blandt andre Duus, Husted, Kildedal, Laursen, & red., 2012; Brydon-Miller, Greenwood, & Maguire, 2003; Olesen, 2011). Ambitionen med dette kapitel er derfor at sætte problemstillinger omkring handicap og kommunikation ind i en større forskningsmæssig kontekst ved at fremhæve forskellige projekter.

Dette kapitel indledes med en kort præsentation af forskellige tilgange til handicap og kommunikation.. Efterfølgende fremhæver jeg to aktuelle, forskningsmæssige perspektiver; henholdsvis et narrativt perspektiv, som fremhæver et fokus på stemmer og subjektive perspektiver hos mennesker med handicap, og et samskabende perspektiv, der fremhæver en forskningsmæssig diskussion omkring kommunikation som samarbejde i relationer på bosteder for mennesker med udviklingshæmning. Formålet med dette kapitel er at vise, hvordan andre forskere har undersøgt kommunikation og handicap og at positionere afhandlingen.

2.1 INDLEDNING

Det oprindelige udkast til dette kapitel hed 'Litteraturstudie om Disability og Kommunikation'. For mig er bevægelsen i fortællingen om kapitlets form vigtig, fordi den siger noget om feltet *disability studies og kommunikation*. Jeg påbegyndte i 2014 et struktureret litteraturstudie, som blev revideret og indsendt til en konference i sommeren 2015⁹. Litteraturstudiet var baseret på validitetssøgekriterier som struktureret søgning, hvor jeg søgte efter litteratur, der omhandlede forskellige kombinationer og trunkeringer af ordene kommunikation, handicap og affekt¹⁰. I mit efterfølgende arbejde opdagede jeg, at jeg langt fra havde fanget den rigdom af litteratur, feltet indeholder – og at mine forståelser af feltet var unuancerede. Her kan man kritisk spørge, om mine søgekriterier for handicap, kommunikation og affekt var forkerte, og om jeg eksempelvis stillede de forkerte spørgsmål til litteratursøgningsmaskinerne. Det kan være tilfældet, men i de studier jeg oprindeligt fandt, var et specifikt fokus på kommunikation og mennesker med udviklingshæmning stærkt begrænset. Samtidig kan jeg i mit senere arbejde med analyserne se, at det, der netop har beriget mit blik og min forståelse af feltet, ikke altid er litteratur udgivet i peer-reviewede tidsskrifter, som er den type litteratur, søgemaskinerne ofte fanger. Meget af den viden, jeg har om feltet, er lige så meget mennesker med handicaps personlige fortællinger og andre former for forskningsformidling (som rapporter, bøger, projekter, personlige narrativer produceret i forbindelse med større forskningsprojekter), som det er selve de internationale, engelsksprogede, videnskabelige artikler. Desuden har medarbejderne på bostederne og kollegaer, jeg har mødt på konferencer undervejs i arbejdet med afhandlingen beriget mig med litteratur om feltet, og arbejdet med analyser har fået mig til at gå tilbage til litteraturen på feltet og stille nye spørgsmål. Dette kapitel er derfor ikke et struktureret litteraturstudie over kommunikation og handicap, som giver et struktureret overblik over feltet. Derimod bidrager kapitlet til at vise forskellige perspektiver på kommunikation og handicap, som har nuanceret min forståelse af feltet og de problemstillinger, som rejses i aktionsforskningsprojektet. Med titlen på kapitlet betoner jeg, at det, der har været fokus i min læsning og fremstilling, er det nexus, der opstår mellem

⁹ Netværket på Udsatte Voksen Området (NUVO), 2015 i Middelfart

¹⁰ Jeg søgte trunkeret på; intellectual disabil*, learning disabil*, mentalretardation or handicapp* kombineret med Kombineret med keyword communication* samt dialogue og feeling*, emotion* or affect* indenfor research areas such as psychplogy, education, educational research, sociology, behavioral science, family studies, social sciences other studies, social work, communication philosophy, history, cultural studies, ethnic studies, science technology other topics. Denne søgning bragte feltet ned på 375 udgivelser.

Abstract blev alle sammen læst i gennem. I gennemlæsningen var fokus på, at undersøge om der var litteratur, jeg havde oversat eller nye søgeord, som skulle tilføjes. Samtidig gav min første gennemlæsning også mulighed for at frasortere artikler for studier, der var irrelevante. Frasortering var bl.a. artikler om rehabilisering, kommunikation mellem professionelle og forældre, samt fokus på forældres mestring/kommunikations kompetencer.

handikap og kommunikation. I det følgende vil jeg først fremhæve nogle forskellige studier af kommunikation og handikap. Efterfølgende vil jeg trække to perspektiver frem, som jeg mener, hver især bidrager med aktuelle og relevante diskussioner og problematiseringer til felterne; henholdsvis et narrativt perspektiv og et samskabelsesperspektiv.

2.1.1 FORSKNING OM HANDIKAP OG KOMMUNIKATION

Forskningsinteressen i denne afhandling er at undersøge og arbejde med dialog med mennesker i social- og specialpædagogiske praksisser, hvor disse undersøges ud fra et dialogisk, kommunikationsteoretisk perspektiv i dialog med medarbejderne. Jeg har derfor i mine studier af litteratur primært interesseret mig for den del af handikapforskningen, der beskæftiger sig med kommunikation i social- og specialpædagogiske praksisser og/eller kommunikation med mennesker på bosteder for borgere med udviklingshæmning. Den sidste tilføjelse er taget med for at favne forskning fra lande, hvor området ikke er placeret i relation til social- og specialpædagogik. Hovedvægten i kapitlet er på danske studier, som er udviklet i praksisser, hvor organiseringerne af bostederne ligner dem, hvor aktionsforskningsprojektet fandt sted.

Som en del af arbejdet med at finde litteratur, som kunne inspirere arbejdet i aktionsforskningsprojektet, undersøgte jeg forskningsfeltet 'Handikap og kommunikation'. For at afgrænse mit fokus lagde jeg vægt på artikler, som enten havde et specifikt fokus på kommunikation med mennesker med udviklingshæmning eller havde et specifikt fokus på omsorgsmedarbejdere og bosteder for mennesker med handikap. Forskningen på tværs af felterne handikap og kommunikation er et divers, metodologisk forskningsfelt. Blandt andet bidrager internationale, kvantitative forskningsstudier med vidensperspektiver omhandlende, *hvorfor* kommunikation og relation er vigtig for mennesker med handikap og kommunikationsbesvær. I studierne testes bl.a. forskellige former for kommunikationsinterventioner. Det gælder eksempelvis Mason et al., (2014) der i et amerikansk studie undersøger, om der er en sammenhæng mellem intervention og øgede, kommunikative handlinger for deltagerne. Deres analyser peger på, at mennesker med handikap trækker sig væk og bliver mindre kommunikerende, hvis ikke de oplever en kontinuerlig kontakt. Ligeledes peger Damen, Kef, Worm, Janssen, & Schuengel (2011) på at antallet af initiativer til kontakt fra borgerne øges, når medarbejdere på bosteder reagerer på borgeres kontaktforsøg og responderer på borgerens signaler

Andre kvantitative studier forsøger på forskellig vis at måle på og kvantificere kvaliteten i kommunikationsrelationer og betydningen for henholdsvis borgere og personale – eksempelvis Vos et al., (2012) der via elektroniske målinger undersøger, hvilken betydning positive og negative stimuli i interaktionerne mellem udviklingshæmmede og personale har for bl.a. hjertebanken og temperatur hos de udviklingshæmmede. Her er formålet at producere viden om betydninger af forskellige måder at kommunikere (positive og negative) med borgerne på, og hvordan negative stimuli direkte kan måles i kroppen hos borgeren.

Van Oorsouw et al. (2011) har udviklet et observationsinstrument til at observere emotionel adfærd hos personalet. Metoden er en kvantitativ analyse af videoobservationer. Observationerne er foretaget ved at filme vagtskifte, hvor medarbejderne taler om dagen og om beboerne. Analysen af observationerne lægger vægt på at forstå medarbejdernes ansigtsudtryk, mimik og verbale udtryk i relationerne med borgerne. Rose et al. (2010) har undersøgt udbrændthed inden for omsorgsfag. Dette studie peger på en sammenhæng mellem manglende oplevelse af relationen til organisationen og udbrændthed i omsorgsarbejdet. Disse kvantitative studier bidrager med en bestemt type af forklaring på, hvorfor kommunikation er relevant i handicap forskning, og en bestemt type af viden om, hvad kommunikation bidrager til. Som jeg vil vise i de følgende studier, bidrager andre forskningstraditioner inden for kommunikation og handicap med etiske, demokratiske, relationelle og samfundsmæssige vidensperspektiver.

Hvor de kvantitative studier pegede på betydninger af kommunikative relationer, er flere studier baseret på kvalitative metoder interesserede i, hvordan forskellige diskurser får betydning får det professionelle syn på og kommunikation med borgere med udviklingshæmning. Noget af det svære for medarbejdere, der dagligt indgår i relationer med mennesker, der som følge af deres handicap har et begrænset verbalt sprog, er at læse deres behov – særligt i situationer, hvor borgerne har smerte eller udviser en udadreagerende adfærd.

Donovan (2002) har studeret de greb, omsorgsprofessionelle griber til, når de oplever smerte hos udviklingshæmmede, hvor de ikke kan bruge det verbale sprog. Særligt peger Donovan på centrale temaer som, at der er en varm relation til patienten, at personalet er i stand til at observere ændringer i verbal og nonverbal adfærd, at personalet søger efter mening i patientens adfærd, at disse observationer deles med andre professionelle, samt at omsorgsmedarbejderne er i stand til at dele patienternes følelser.

Flere forskningsstudier undersøger, hvordan forskellige diskurser får betydning for, hvordan medarbejdere på bosteder tilskriver betydning til og agerer i forhold til borgernes adfærd; Wilcox' *et al.*, (2006) studie er en diskursanalyse af medarbejdernes forståelser af udfordrende adfærd hos borgere med udviklingshæmning. I interviewene konstrueres to dominerende diskurser; 1) I den første konstrueres adfærd som noget, der er indlejret i individet, og i den anden konstrueres adfærd som en reaktion på konteksten. Forfatterne peger på, at konsekvenserne bliver, at personalet og borgere med udviklingshæmning tilbydes nogle faste subjektpositioner. Whittington & Burns, (2005) har ligeledes undersøgt diskurser, medarbejdere trækker på i forhold til borgere og adfærd. Deres resultater peger på, at udadreagerende adfærd bliver set som enten et kommunikationsproblem eller et adfærdsproblem. De to konkurrerende diskurser får betydning for, hvorvidt en ageren i forhold til borgere med udfordrende adfærd konstrueres som ideelt set værende omsorgsfuld over for borgeren eller rammesættende over for borgerens adfærd. I forhold til arbejdet med denne afhandling er det interessante ved disse studier, hvordan forskellige kontekstspecifikke (diskursive) forståelser får betydning for den fagprofessionelles måde at interagere med borgerne, og positionere borgere i forskellige relationer. Mange af de kvalitative studier bidrager til en opmærksomhed på, hvordan forskellige diskursive (stemmer) konstruerer praksis på bosteder. I mit arbejde med at få en forståelse for den konkrete praksis i aktionsforskningsprojektet, og hvad det for diskurser medarbejderne trak på i samtalerne, oplevede jeg, at der var mange nuancer, jeg havde brug for mere viden om. Helt konkret nuancer og forståelser omkring dansk handicap forskning og danske samfundsmæssige forhold, da det til tider blev indforstået i de indledende samtaler med medarbejdere og ledere.

2.1.2 FORSKNING OM HANDIKAP, KOMMUNIKATION OG DANSKE SAMFUNDSFORHOLD

En rapport af Bengtsson & Stigaard (2011) for SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd kortlægger i et grundigt studie skandinaviske og engelske forskningsmiljøer inden for forskning i handicap. Ifølge rapporten er der stor forskel på, hvordan landene organiserer forskning i og om handicap. Eksempelvis havde vi i Danmark i 2011 organiseret forskning i handicap på forskellige faglige miljøer, hvor de resterende skandinaviske lande¹¹ og Storbritannien har samlede handicapforskningscentre. Det betyder, at handicap i Danmark

¹¹ Rapporten undersøger handicap forskning i Danmark, Norge, Sverige og Storbritannien

ofte er belyst ud fra enkelte, faglige forskningspraksisser – primært pædagogik, socialt arbejde og kommunikation. Dog er der i praksis et stort overlap mellem de forskellige forskningsfelter. Det betyder, at flere danske forskningsstudier om handicap og kommunikation er udarbejdet af forskningscentre, der bidrager til pædagogiske eller sundhedsfaglige uddannelser. De skandinaviske (og til dels engelske) studier adskiller sig fra flere af andre internationale studier om handicap og kommunikation, da bosteder for mennesker med handicap i Skandinavien primært er pædagogiske arbejdspladser, hvor det eksempelvis i flere internationale studier er et sundhedsfagligt område og derfor også et sundhedsfagligt forskningsfelt. Inden for det skandinaviske forskningsfelt anvendes ofte betegnelsen handicapforskning, hvor den britiske og amerikanske tradition kalder feltet 'disability research'. Både handicapforskning og disability research har mange overlap, men de er også hver især formet af de nationale kontekster og de lokale politiske samt historiske, samfundsmæssige forhold for handikappede.

Social- og specialpædagogik¹², er et af de felter, hvor handicapforskning står stærkt i Danmark. I de social- og specialpædagogiske forskningsprojekter med fokus på handicap er der blandt andet et fokus på samfundsforhold – herunder på hvordan juridiske og politiske strukturer historisk og nutidigt har været med til at konstituere forhold for mennesker med handicap, og på hvordan de institutionelle rammer historisk set har udviklet og aktuelt påvirker de faglige praksisser, der er på botilbud i dag. Særligt to projekter har inspireret afsættet til aktionsforskningsprojektet: 'Socialpædagogik i botilbud for voksne med nedsat psykisk funktionsevne' (Langager, Robenhagen, Højmark, & Allerup, 2009) samt 'Kvalitet og kompetenceudvikling i botilbud (KvaliKomBo)'. Begge forsknings- og udviklingsprojekter har et fokus på strukturelle samfundsændringer og lokale, relationelle praksisser.

Med serviceloven fra 1998 blev der indført en tydeligere opdeling mellem servicetilbud og botilbud¹³ end i tidligere lovgivning på området: "*Servicetilbuddet omfatter den hjælp og støtte, borgeren kan modtage i forbindelse med botilbuddet, eksempelvis personlig og praktisk hjælp, socialpædagogisk bistand, vedligeholdelsestræning og beskyttet beskæftigelse*" (Karnov, 2011). Formålet med adskillelsen af servicetilbud og botilbud var at ophæve det tidligere institutionsbegreb og klart markere borgernes ret til egen bolig. Ændringerne i lovgivningen

¹² Hvor nogen studier af handicap taler om specialpædagogik (eks. Bengtsson & Stigaard, 2011) , kalder andre området for socialpædagogik. Jeg er ikke i afhandlingen gået nærmere ind i forskellen.

¹³ Vejledning 2011-02-15 nr. 14 om botilbud mv. til voksne efter reglerne i almenboligloven, serviceloven og friplejeboligloven

får en række konsekvenser for måden at tænke og tilrettelægge botilbud for mennesker med handicap i Danmark. Blandt andet pålagde loven borgerne at være udviklingsorienterede, hvor de socialpædagogiske indsatser skulle understøtte borgernes udvikling og samtidig varetage og støtte nødvendige omsorgsfunktioner for borgerne (Langer, 2009; Engen, 2016). Denne dobbelthed eller udspændthed mellem hensyn til borgerens privatliv og individuelle selvbestemmelse over for omsorg og udvikling kommer til at forme og få betydning for den pædagogiske praksis.

Ændringerne fik ifølge Langager en række konsekvenser for måden at tænke tilrettelæggelse og pædagogisk praksis på kommunale botilbud for voksne med udviklingshæmning:

Konsekvensen af at adskille bolig og service, så den nødvendige støtte kan ydes uanset boform, er ikke ligetil. I den socialpædagogiske praksis har medarbejderne deres daglige gang og udvirker deres professionalisme (fortolkning af lovgrundlaget) i borgerens eget hjem, med både borgerens rettigheder om privatliv derhjemme, selvbestemmelse og hans ret til at modtage den nødvendige, ofte meget tætte og ikke altid erkendte behov for omsorg som samtidige omdrejningspunkter. Intet er givet på forhånd, som i en mere institutionaliseret ramme, hvor afstukne rammer og strukturer angiver retningslinjerne i en 'kollektiv livsform'. (Langager, 2009 p. 2)

I forhold til praksis kom ændringerne i lovgivningen blandt andet til at betyde en ændring fra fælles boligformer til egne hjem med eget bad, øget selvbestemmelse og fokus på borgernes individuelle selvbestemmelsermuligheder, en ændring i den pædagogiske praksis fra en institutionsforståelse til at tænke i botilbud, indførelse af individuelle handleplaner med beskrivelser af mål med indsatser og udviklingsperspektiver, at tilstræbe et almindeligt liv med kompenserende indsatser, at pårørende tænkes ind som væsentlige ressourcer samt et øget behov for samarbejde mellem forvaltningen og de konkrete botilbud. (For nuancering og uddybning se Langager, 2009).

I 2010 starter et større kompetenceudviklingsprojekt (KvaliKomBo) med deltagelse af medarbejdere fra ni botilbud i Danmark (Kofod, Højmark, & Langager, 2012). Projektet er en kombination af lokale bottom-up-udviklingsforløb, som følges med støtte af en gruppe forskere. Samtidig blev der udviklet et teoretisk masteruddannelsesforløb i universitetsregi (Langager, 2013). Formålet med KvaliKomBo var at forbedre livsvilkårene for de sværest handicappede (Hoffmann, 2012) KvaliKomBo var et stort og omfattende projekt med flere forskellige

perspektiver og publikationer. Jeg har i dette kapitel valgt at inddrage nogle få, forskellige aspekter, som har en særlig interesse i forhold til handicap, kommunikation og pædagogik.

Historien bag KvaliKomBo beskrives af (Hoffmann, 2013) som værende inspireret af en pædagogisk udvikling på en række sjællandske bosteder i 1980'erne, som dengang begyndte som en del af en større afinstitutionaliseringsbevægelse i forhold til mennesker med udviklingshæmning. Denne pædagogik blev kaldt 'Det Kan Nytte'. Her var fokus på at se og udvikle menneskelige ressourcer hos pædagoger og mennesker med handicap ud fra en humanistisk idé om, at udviklingshæmmede havde samme udviklingsmæssige potentiale som alle andre.

Det Kan Nytte-initiativerne er interessante i en kommunikationssammenhæng. Fokus var ud fra et socialpædagogisk perspektiv at fremme og udvikle den enkeltes kognitive færdigheder og kompetencer, for at sætte borgeren i stand til at indgå i kommunikative sammenhænge og deltage i tilrettelæggelsen af eget liv. Tilgangen byggede på udviklingspsykologien og ideen om, at mennesker udvikles i bestemte trin. Heri ligger en idé om, at menneskelig udvikling følger nogle faste trin og forløb, og en tro på, at mennesker med udviklingshæmning kan følge samme udviklingsforløb. Tilgangen i Det Kan Nytte-pædagogikken blev derfor at skabe en forståelse for, hvor i udviklingsforløbet det enkelte menneske befinder sig (Hoffmann, 2012; 2013), og arbejde med vedkommendes udviklingspotentiale. Som en del af KvaliKomBo-projektet analyserer Hoffman undervisningsmaterialer fra Det Kan Nytte-perioden:

De situationer, der i filmene tematiseres som genstand for beboernes udvikling, viser, hvordan DKN forfølger ønsket om en udskiftning af den mere traditionelle sygeplejefaglige dominans på området med en mere (social)pædagogfaglig. Beboerens udviklingspotentiale sættes i højsædet, og selve "plejedelen" og de mere almindelige opgaver relateret til husførelsen generelt bliver også et mål for beboernes udvikling. Målet med hensyn til medarbejderne bliver at gøre dem i stand til at fremanalysere interventioner, der kan iværksætte disse udviklingsprocesser samt at arbejde med dem i hverdagen. (Hoffmann, 2012 p. 17)

En kritik af Det kan Nytte (set et kommunikationsperspektiv) er at kommunikation ofte i praksis bliver reduceret til formidling. KvaliKomBo var oprindeligt inspireret af Det Kan Nytte, men Hoffmann ender i sin analyse af hvordan Det Kan Nytte i dag blandes med særligt neuropædagogik at være kritisk over for den måde, kommunikationen udfoldes i den social- og specialpædagogiske praksis. Hun skriver følgende efter at have fulgt to bosteder

DKN's syn på de udviklingshæmmede deles på mange måder, men fokuset på normalisering gennem træning er afløst af et fokus på at anerkende og acceptere anderledesheden. Observationerne peger herudover på, at udviklingsbestræbelsen ikke anskues som det vigtigste indsatsområde, selvom den stadig spiller en rolle. En generel tendens i tiden til at koble psykologiske faktorer til hjernens fysik, udfordrer gennem brug af neuropædagogik troen på de udviklingsmuligheder, DKN og Serviceloven lægger op til. Beboerne bliver i stigende grad set som stagnerede på en udviklingsalder, der kobles til fysiske forhold i hjernen. Miljømæssige faktorer får mindre fokus i forhold til beboernes udvikling, og der er mindre tro på udviklingsmuligheder generelt. Konstruktionen af beboerne som normale (børn) frem for anormale (voksne) får dog en social funktion, hvor det bliver nemmere at acceptere beboerne, som de er. Herudover legaliserer det en familieagtig omgangsform mellem beboere og medarbejdere, der dog er problematisk set fra et forvaltningsmæssigt/retsligt synspunkt med reference til Servicelovens beboerkonstruktion – voksne personer i egen bolig. Dette understreger kompleksiteten i arbejdet i botilbuddene. (Hoffmann 2012 p. 90)

De social- og specialpædagogiske projekter bidrager med perspektiver på, hvordan lovgivningen er med til at konstituere praksis og hvilke dilemmaer, medarbejderne hele tiden skal balancere mellem – som fx udvikling, omsorg, hensyn til privatliv og til hvornår indgreb og magtanvendelse er nødvendig samt til hvordan det får betydning for kommunikationen i de pædagogiske praksisser. Den viden der blev produceret i Kvalikombo projektet er interessant, fordi mange af de organisatoriske forhold og faglige problemstillinger, der beskrives i publikationer fra kvalikombo ligner dem på de to botilbud i afhandlingen.

2.2. AKTUELLE, FAGLIGE PERSPEKTIVER OG DISKUSSIONER OMKRING KOMMUNIKATION OG HANDIKAP

Ligesom der er store forskelle i måder at definere handicap og handicapforskning på, er der ligeledes store forskelle i faglige definitioner inden for forskning i kommunikation. Jeg vil ikke her gå ind i en længere diskussion af, hvad kommunikation er, men derimod fremhæve tre forskellige vidensperspektiver inden for forskningsfeltet kommunikation. Det er tre perspektiver, der har betydning i forhold til de diskussioner, jeg ser inden for feltet handicap og kommunikation; viden som formidling, som narrativer og som dialog.

Model: Kommunikation som forskellige vidensformer¹⁴

VIDEN SOM:	FORMIDLING	NARRATIV INQUIRY	DIALOG
ERKENDELSESINTERESSE	Dokumentation	Kundskabstilbud	Demokratiske forandringer i forståelser
SYNET PÅ VIDEN/VIDENSFORSTÅELSE	Viden som kategoriseringer	Viden som fortællinger om det levede liv fra forskellige perspektiver	Polyfoniske og uafsluttede produkter af samproduktion og dialog
FORSKERENS/FORMIDLERENS /PROFESSIONELLES ROLLE	Ekspert	Storyteller	Sætte folks forestillingsevne i gang
DEN ANDEN	Respondenter/ Informanter	Interviewpersoner	Deltagere
VIDEN BIDRAGER TIL	Nye kategorier, nye hypoteser,	Nye forståelser af oplevede meningssammenhænge, fortællinger fra forskellige perspektiver, som engagerer og bevæger og skaber forstyrrelser	Forandringer og empowerment

Skemaet viser en oversigt over forskellige måder hvorpå viden defineres indenfor feltet kommunikationsforskning – hhv. som kategoriseringer, fortællinger eller polyfoniske, uafsluttede produkter, og hvilke konsekvenser det får for forskellige subjektpositioner i en specifik, kommunikativ praksis. Jeg mener, modellen kan bruges til at gribe nogle af de diskussioner, der er inden for forskningen i kommunikation og handicap.

I det følgende vil jeg fremhæve to måder hvorpå kommunikation og handicap kan begribes; et narrativt perspektiv, som fremhæver en diskussion omkring stemmer og subjektive perspektiver hos mennesker med handicap, og et samskabende perspektiv, der fremhæver en forskningsmæssig diskussion omkring kommunikation som samarbejde i relationer på bosteder for mennesker med udviklingshæmning. De to perspektiver bidrager direkte og

¹⁴ Modellen er udviklet i et samarbejde i forskningsgruppen Dialogisk Kommunikation ved Roskilde Universitet.

indirekte med kritik af, at mennesker med handicap nemt objektgøres af forskning, og at kommunikation er langt mere end formidling af informationer fra professionel til borger med udviklingshæmning. Perspektiverne bidrager til feltet med faglige diskussioner om det subjektive samt om relationelle problemstillinger.

2.2.1 NARRATIVE PERSPEKTIVER

Gennem arbejdet med afhandlingen er jeg blevet bekendt med en stigende mængde af artikler og anden vidensformidling produceret af eller med mennesker med forskellige former for handicap, hvor de bidrager med egne, subjektive fortællinger og perspektiver gennem narrativer og autoetnografiske studier. De personlige fortællinger er ikke altid udgivet i klassiske peer review-tidsskrifter.

Det gælder eksempelvis fortællingen om "Ghost Boy" af Martin Pistorius, (2013)¹⁵. Fortællingen handler om en dreng, der genvinder sin bevidsthed og efterfølgende fortæller om, hvordan det har været at være på bosteder for multihandikappede. Budskabet i bogen er, hvor vigtigt han oplever, det er at give multihandikappede mulighed for at ytre sig ved at tilbyde dem teknologier, der kan understøtte deres kommunikation. Det var først, da han fik adgang til at kommunikere, at han oplevede, at omgivelserne så ham som subjekt frem for et passivt objekt for pleje. Andre eksempler er en dokumentar fra 2015 af den danske instruktør Christian Sønderby Jepsen og journalist Jacob Nossell. Udover at være journalist er Nossell også spastiker. I dokumentarfilmen følger man Nossel, som ønsker at vise og gennem interviews med en række forskere søger at bevise, at hans liv er værd at leve¹⁶. Et andet eksempel er forskningsprojektet 'TOUCHDOWN 21' af blandt andre Heinz Schott. Det er et tysk forskningsprojekt med og om mennesker med Downs syndrom. En del af forskningsprojektet inkluderer en udstilling i Bonn¹⁷, som fortæller om mennesker med Downs og deres liv.

¹⁵ Bogen fik jeg foræret af en gruppe praktikere på et bosted, jeg besøgte i USA. Bogen blev brugt i deres interne, faglige udviklingsarbejde.

¹⁶ <http://filmcentralen.dk/alle/film/naturens-uorden> 17.03 2017 - Dokumentarfilmen har efterfølgende rejst en diskussion om grænserne og brudfladerne mellem dokumentarisme og forskningsformidling.

¹⁷ <http://www.touchdown21.info/de/startseite/index.html>

Disse eksempler blander enten autoetnografi og eller andre former for narrative metodologier og erkendelsesformer. Alistair Niemeijer & Merel Visse (2016) viser, hvordan autoetnografiske fortællinger kan bidrage til felter som *ethics of social care* og *disability studies*.

Rather than simply looking for what is 'just' or what is 'humane' in a given practice, we would like to argue here that it might be more helpful to shift the focus to what matters to the people whose positions (or in fact, humanness) are contested. In other words, what people care for and about as evaluative beings (Sayer, 2011). But how can this evaluative knowledge be accessed? Autoethnography, as an epistemology and methodological approach, might be one possibility" (p 170).

I artiklen argumenterer forfatterne for, at et blik på de personlige narrativer kan flytte fokus fra politisk definerede standarder for social care til de levede erfaringer hos mennesker med kronisk sygdom og handicap. I de forskellige studier, som trækker på narrative perspektiver og autoetnografiske metodologier, fremstilles viden som fortællinger af og fra det levede liv. Fortællingerne bidrager med forståelser og nuancer – og åbner for at anskue kommunikation og handicap på andre måder. De bidrager med konkrete fortællinger om at blive objektgjort eller ikke at have adgang til at kunne kommunikere, fordi den nødvendige teknologi eller teknologiske erfaring/træning ikke er til rådighed. Berger og Lorenz (2015) peger på, at handicapforskning har en tendens til at objektgøre handikappede ved ikke at inddrage deres forestillinger og perspektiver, og appellerer i et call til tidsskriftet *Qualitative Inquiry* til at få flere forskningsartikler, der netop indeholder stemmer fra mennesker med handicap og ikke kun analyser af dem. Det betyder ikke, at de enkelte fortællinger er udelukkende individuelle. Tværtimod ligger der i de enkelte fortællinger både politiske og samfundskritiske perspektiver. En udfordring er, at det bliver mennesker med multiple handicaps men med verbale stemmer, hvis fortællinger bliver repræsenteret.

2.2.2 SAMSKABELSESPERSPEKTIVER

Et andet perspektiv, jeg vil trække frem, er et perspektiv på samskabelse – og særligt samskabelse i praksisser på bosteder for mennesker med udviklingshæmning. Jeg trækker dette perspektiv frem, fordi det er et perspektiv, som fylder en del i flere danske projekter inden for handicapforskning, og fordi det er her, afhandlingen positioneres.

Til at kompensere for det begrænsede verbale sprog hos borgere med forskellige typer af handikaps er der udviklet forskellige redskaber og teknologier til kommunikation, som anvendes af borgere og personale. I et studie fra 2005 har en række danske forskere undersøgt brugen af kommunikationsredskaber og -teknologier gennem et aktionsforskningsprojekt på syv forskellige bosteder for mennesker med handikaps (Perlt et al., 2005). Under overskriften 'Der skal to til tango' har forskerne bl.a. undersøgt muligheder og begrænsninger ved de enkelte metoder/teknologier set fra et kommunikationsperspektiv, hvor de skelner mellem kommunikation som information og kommunikation som gensidig, betydningsskabende proces.

Nedenstående skema er udarbejdet på baggrund af Perlt, Holst, Nielsen og Hagensens (2005, p. 5f.) arbejde. Skemaet giver et overblik over, hvordan der konkret arbejdes med forskellige hjælpemidler til at samskabe forståelser i hverdagen mellem medarbejdere og borgere med udviklingshæmning. I skemaet er indsat forskernes pointer omkring muligheder og begrænsninger ved konkrete metoder/teknologier i forhold til en gensidig, betydningsskabende proces.

REDSKAB/TEKNOLOGI	KORT BESKREKET	FORDEL	ULEMPE
KOMMUNIKATION VIA BILLEDUDVEKSLINGSSYSTEMET PECS, DER BESTÅR AF FORSKELLIGE BILLEDER.	Billederne kan bruges af borgere og medarbejdere, hvor de på skift i samtaler viser hinanden billeder. En medarbejder kan vælge et billede af en 'tandbørste', hvis hun/han ønsker at spørge borgeren, om vedkommende vil have børstet tænder.	Billederne fra PECS bruges til at skabe synlighed på bostederne. Det gøres eksempelvis ved at medarbejdere har sat billeder af dagens forløb på en tavle. Det kan være 'morgenmad', 'gå tur', 'frokost' osv.	PECS har svært ved at understøtte dybe og nuancerede samtaler mellem pædagog og borger.
KOMMUNIKATION VIA KONKRETER	Et konkret er en fysisk ting i rummet – fx en taske (hvis borgeren vil indikere, han/hun gerne vil gå en tur).	Metoden giver borgeren mulighed for via konkretet at gøre medarbejderen opmærksom på vedkommendes ønsker og/eller behov.	Det kan være svært for pædagogen at tolke, hvad konkretet er en reference til. Som vist i denne afhandlings indledende eksempel med borgeren, der gik hvileløst rundt, kræver det et samarbejde mellem borger og medarbejder at forstå, hvad konkretet referer til.
KOMMUNIKATION VIA TEGN-TIL-TALE,	Tegn-til-tale består af en række håndbevægelser, som har bestemte betydninger.	Tegn-til-tale giver mulighed for, at borgeren kan fortælle medarbejderen om tanker og behov – og at medarbejder og borger kan interagere i en samtale.	Tegn-til-tale kræver, at både borger og pædagogisk medarbejder mestrer sproget, hvilket er svært med fx ufaglærte vikarer.
KOMMUNIKATION VIA TALEMASKINE.	Talemaskinen er en personlig maskinne med billeder. Når borgeren trykker på et billede, læses betydningen højt. Det kan være 'pomfritter', 'jeg er glad' osv.	Ligesom med PECS giver talemaskinen mulighed for at give udtryk for konkrete behov.	Det er ofte medarbejderne, der udvælger, hvilke udsagn maskinen kan komme med.

Ulempen ved et skematisk overblik er, at praksis kan fremstå forsimplet. Jeg har valgt at tage skemaet med, fordi jeg mener, det bidrager med et overblik over nogle af de konkrete måder, der arbejdes med kommunikation på botilbud i Danmark. En af konklusionerne af Perlt m.fl. (2005) er, at kommunikationsredskaber ikke kan stå alene, hvis bosteder for mennesker med handicap ønsker at udvikle en kommunikationspraksis, hvor fokus flyttes fra informationsudveksling til gensidig betydningsskabelse.

Det centrale er etableringen af et velfungerende kommunikationsmiljø, hvor den organisatoriske struktur, den pædagogiske holdning til kommunikationshandicap samt hverdagens kommunikative praksis samlet trækker i samme retning - nemlig at skabe rammer for at lade kommunikation og samspil opstå og udfolde sig på begge de involverede parter præmisser.”(Perlt m.fl. 2005, p.7) .

I citatet fremhæver forskerne tre faktorer, der har relevans i forhold til kommunikationsmiljøer; den organisatoriske struktur, den pædagogiske holdning til kommunikationshandicap samt hverdagens kommunikative praksis. Organisationsstruktur defineres som de institutionelle rammer (fx politiske handleplaner). Den pædagogiske holdning drejer sig om at skabe forståelse for forskellene mellem de forskellige definitioner af kommunikation og deres betydning for relationen til borgeren. Og den sidste faktor – den daglige kommunikationspraksis – dækker over

... bestræbelserne på at nå over den svære barriere, hvor kommunikation ikke kun forstås som at give ordrer og beskeder, men bliver til en gensidig proces, hvor udveksling af oplevelser, behov og meninger indebærer kommunikation, som medfører, at der skabes relationer. (ibid. p. 8)

Ovenstående forskningsprojekt er et af flere spændende forskningsprojekter i en dansk kontekst omkring handicap og kommunikation som forskellige perspektiver på relationel samskabelse. Eksempelvis undersøger Annemarie Højmark, (2013) i et antropologisk studie hverdagens sammenspil mellem beboere og pædagoger. Her udvikler hun begrebet ”kontaktsomhed” til at beskrive, hvordan svagt kommunikerende beboere er aktive i samværet og samhandlingerne. Det vil sige, at beboerne ”...tilsætter noget til situationen, som det kan være svært at få øje på, hvis man ikke har blikket rettet mod detaljerne, og deres handlinger gør, at de pædagogiske medarbejdere i dagligdagen ikke kan være ’tilbagelæned’ og ukontaktsomme.” (Langager,2013). At mennesker med handicap og kommunikationsvanskeligheder som følge af funktionsnedsættelse tager aktivt del i det kommunikative samspil er også i fokus i Maja Pilesjös (2014; Pilesjö & Norén, 2017) og Thomas Wiben Jensens (Jensen, 2013; 2014) analyser.

De to forskere analyserer i forskellige conversation analyses (CA- analyser) det relationelle samspil mellem særligt børn og personale – herunder hvordan mening samskabes gennem bevægelser og gestik, og hvordan børn og pædagoger hele tiden må sikre sig, at de har forstået hinandens signaler rigtigt (Pilesjö & Norén, 2017).

2.3. OPSAMLLENDE REFLEKSIONER

Deltagerne og jeg er i aktionsforskningsprojektet ikke de første til at se frugtbarheden af at undersøge kommunikationspraksisser som relationelle praksisser, der indebærer en gensidig afhængighed. Således skriver afhandlingen sig ind i og bidrager til de faglige diskussioner omkring kommunikation som samskabelse og gensidighed i dialogiske relationer. I det næste kapitel foldes aktionsforskningsprojektet ud, og reflekterer over på hvordan medarbejderne i det konkrete aktionsforskningsprojekt kom til at arbejde med samskabelse bl.a. ved at inddrage borgernes perspektiver på de daglige rutiner og praksisser i hverdagslivet på bostederne.

Aktionsforskningsprojektet og de følgende analyser bidrager til diskussionerne om samskabelse gennem fokus på 'overraskelser' og 'overraskelsespraksisser', som måder at praktisere og skabe dialogiske praksisser på, hvor fokus netop lægges på samproduktion. Endvidere bidrager den dialogiske analyseramme IFADIA til undersøgelse af kontekstspecifikke spændinger i samproduktion og forandringer af praksisser på bostederne for mennesker med udviklingshæmning. De vidensperspektiver der er blevet præsenteret i dette kapitel har hjulpet mig til at få en forståelse af, nogen af de stemmer medarbejdere og ledere trækker på i aktionsforskningsprojektet.

Kapitel 3 Aktionsforskning, fælles vidensproduktion gennem emergent metodeudvikling

I dette kapitel beskriver jeg de metodiske valg og forhandlinger mellem forskellige vidensinteresser, som forskningsdesignet for aktionsforskningsprojektet er et produkt af. I mine beskrivelser reflekterer jeg over den konkrete udvikling af kollaborative og dialogiske metoder, som lederne, pædagogerne og jeg som forsker brugte til samproduktion af viden inden for rammerne af det konkrete aktionsforskningsprojekt. Jeg har lagt vægt på at beskrive, hvordan medarbejdere, ledere og jeg har arbejdet med visuelle og skriftlige fortællinger som metoder til samproduktion af viden og praksis. Beskrivelserne bruger jeg til at vise, hvordan anvendelsen af de dialogiske metoder ikke er statiske men emergente metoder, som lederne, pædagogerne og jeg som forsker tilpasser hverdagen på botilbuddene og vores forskellige vidensinteresser. Med mine beskrivelser vil jeg vise, at det er vigtigt med et sensitivt design, der kan forhandles og ændres løbende i forhold til vidensinteresser og kontekst. Herunder vil jeg via mine beskrivelser fra processen pege på, at den emergente tilgang til metoder har åbnet op for at se på, hvordan de kollaborative metoder både bliver vidensproducerende og handlingsproducerende – det vil sige, hvordan handling og vidensproduktion løbende har konstitueret hinanden i processen, og hvordan de konkrete handlinger og vidensproduktion i aktionsforskningsprojektet er et produkt af møder og forhandlinger mellem forskellige stemmer.

Kapitlet består af fire dele, hvor første del er en metodisk-teoretisk del, hvor jeg reflekterer over, hvordan man kan forstå kvalitet og etik i samskabelse. Herunder præsenteres centrale begreber, som jeg vil bruge til at folde processen i aktionsforskningsprojektet ud. Den anden del af kapitlet er en refleksion over aktionsforskningsprojektet og det konkrete arbejde med at producere og analysere empiriske produkter. Den tredje del indeholder en kritisk refleksion over min måde at praktisere min forskerposition på, og hvordan den får betydning for den konkrete vidensproduktion. Hvor de tre første dele handler om fælles vidensproduktion gennem emergent metodeudvikling, handler den fjerde og sidste om etiske overvejelser i forhold til, at materialer fra aktionsforskningsprojektet indgår i en skriftlig afhandling.

3.1 KVALITET OG ETIK I VIDEN SOM VIDENSSAMSKABELSE

Den centrale problemstilling i dette kapitel er *hvordan det fælles 'vi' mellem ledere, medarbejdere og jeg som forsker i aktionsforskningsprojektet var flertydigt og indeholdt en konstant forhandling mellem forskellige perspektiver og interesser? Og hvilken betydning fik forskellighederne for måden, vi samskabte aktionsbaseret viden på?* Formålet med spørgsmålet er at kaste et kritisk-refleksivt blik på aktionsforskningsprocessen og diskutere den konkrete proces i forhold til de præmisser for vidensproduktion, jeg i kapitel 1 beskrev, at aktionsforskning arbejder med. Eksempelvis præmisser som deltagelse, aktionsbaseret vidensproduktion som produkter af møder mellem teori og praksis samt handling og refleksion.

En af de store udfordringer for aktionsforskning er at definere kriterier for kvalitet, når viden er samproduceret. I mit arbejde med at definere kvalitet og arbejde med kvalitet som styrende for de valg, jeg har taget, har jeg fundet inspiration hos andre aktionsforskere. Zuber-Skerritt & Perry (2002) og Zuber-Skerritt & Fletcher (2007) har beskrevet kvalitet i aktionsforskningsbaserede afhandlinger og forskellige måder at arbejde med kvalitet. Her ser de på aktionsforskningsprojekter som cirkulære processer, der veksler mellem refleksioner og eksperimenterende aktioner, og hvor arbejdet med afhandlingen er en efterfølgende teoretiserende refleksion over projektet. Samtidig har jeg fundet inspiration hos Herr & Anderson (2005), som foreslår aktionsforskeren at koble kvalitet til de mål, aktionsforskningsprojekter bredt set arbejder med.

I skemaet nedenfor ses Herr og Anderssons kvalitetskriterier (validitetskriterier):

MÅL MED AKTIONSFORSKNING	VALIDITETSKRITERIUM
Ny viden, der er dialogisk produceret gennem demokratisk deltagelse	Dialogisk validitet og processvaliditet
Viden, der er praksiskonstituerende og -forandrende samt handlingsproducerende	Outcome-validitet
Viden, der producerer læring for både forskere og praktikere	Katalytisk validitet
Viden, der er forankret i en lokal praksis	Demokratisk validitet
Viden, der er baseret på en anerkendt forskningsmetodologi	Procesvaliditet

(Herr & Andersson, 2005 p. 55 – Min egen oversættelse til dansk)

I beskrivelsen af modellen skelner Herr og Andersson mellem kvalitet i forhold outcome og kvalitet i forhold til processen. *Outcome-validitet* handler om den viden, som er et produkt af aktionsforskningsprojektet – bl.a. hvorvidt den er praksisforankret og skaber nye handlemuligheder i praksis – mens *procesvaliditet* handler om måden, hvorpå vidensproduktionen har fundet sted. Det vil sige, hvorvidt den har været dialogisk, og hvordan relationerne mellem deltagere og forsker har været, samt hvilke empiriske data, der er indsamlet som del af projektet og kvaliteten af disse data.

Modellen ovenfor giver et godt bud på, hvordan man som aktionsforsker kan tænke kvalitet i vidensproduktion i forhold til de præmisser, aktionsforskningen bygger på. Forfatterne peger selv på, at disse kriterier for viden ikke er mål, men snarere måder kritisk at reflektere over og være eksplicit omkring, hvordan man som aktionsforsker har arbejdet sig frem mod de mål eller normative idealer, der ligger i aktionsforskningen. Det betyder, at selvom et aktionsforskningsprojekt undervejs går i opløsning og dermed ikke når frem til et outcome, betyder det ikke, at forskningsfeltet ikke kan lære noget af det pågældende aktionsforskningsprojekt.

Når jeg i dette kapitel skriver aktionsforskningsprojektet frem ved at lægge vægt på, at projektet blev til i forhandlingerne mellem forskellige vidensinteresser, er det fordi jeg med mit metodologiske og teoretiske afsæt i koblingen mellem Foucaults magtbegreb, Bakhtins

dialogbegreb og aktionsforskningens begreb om deltagelse forstår viden som produkter af forhandlinger mellem forskellige stemmer. Produkterne skal ikke forstås som endegyldige men som uafsluttede (polyfoniske). Jeg arbejder med kvalitet ud fra Herr & Andersens definitioner, dog vil jeg problematisere adskillelsen af proces- og output validitet. Jeg har derfor valgt at skrive processen frem ved at vise, hvordan aktionsforskningsprocessen var en proces, hvor forskellige vidensinteresser konstant har været i forhandling. Idealerne omkring dialogisk proces indebærer deltagelse som demokratisk deltagelse. Disse idealer samt den praksis, der konkret udfolder sig omkring deltagelse, er problematiseret af Phillips i en række studier af dialog i samproduktionsprocesser (Phillips, 2011aogb; Phillips & Napan, 2016). Et af de væsentligste kritiske punkter er (manglende) opmærksomhed på, hvordan magt produceres i dialogerne i mødet mellem deltagerne, forskeren og organisationen, og herunder hvordan forskellige kontekstuelle forhold tilskrives og får konstituerende betydning. Det vil sige, at aktionsforskningsprojektet ikke er et entydigt møde mellem forsker og praktikere, men som et rum, hvor magt produceres og reproducere mellem parterne – i aktionsforskningsprojektet konkret mellem mig som forsker, ledere og pædagoger (og internt i disse grupper) – og hvordan den handlingsorienterede viden, der produceres i aktionsforskningsprojektet, ses som polyfoniske vidensprodukter af disse forhandlinger.

ETIK

Christensen (2016) kobler diskussionen omkring Foucaults magtbegreb i forskningsprocesser sammen med forskeretik:

In Foucault's perspective, ethics becomes a question of being aware of the processes of subjectification made possible in an on going practice. This involves improving practice in ways that minimize dominance as much as possible (p. 9)

Og fortsætter: "From this (Foucault, red.) point of view, ethics are not defined as rules and demands of conduct but through regulation of what one must *avoid* doing. And because ethics as ethos implies certain kinds of practice *as practice of the self*, ethics are contextualized and behavior oriented; the ethical individual is the individual who behaves ethically. In Foucault's perspective, the individual becomes an ethical through practice. (p. 9)

I citatet argumenterer Christensen for, at Foucault tilføjer etikdiskussionen et perspektiv på, hvordan forskeren interagerer med deltagerne i en forskningspraksis. Hun problematiserer, at Kvale (1997) klassiske etikdefinitioner inden for kvalitativ forskning – dvs. informeret samtykke, anonymitet, og at informationer fra interview ikke bruges på måder, der er i uoverensstemmelse med, hvad man har aftalt – ikke kan stå alene. Foucault tilføjer et kritisk blik på den proces, hvormed forskeren interagerer med feltet, og på hvordan forskeren er med til at skabe bestemte positioner i feltet.

Ved at folde de forskellige interesser i processen ud viser jeg nogle af de empiriske til og fravalg, som analysen bygger på, og jeg viser, hvordan jeg som forsker har været en del af tilblivelsen af den viden, der samproduceres i aktionsforskningsprojektet. Heri ligger også en problematisering af, at output og proces ikke kan adskilles. Forhandlingerne mellem forskellige stemmer bliver konstituerende for det videns-outcome, der bliver muligt eller umuligt – og hvordan praksisstemmer er repræsenterede i de vidensprodukter, aktionsforskningsprojektet har produceret.

3.1.1 VIDENS(SAM)SKABELSE MED HOLBÆK KOMMUNE

Som jeg nævnte i kapitel 1 er aktionsforskningsprojektet samfinansieret af Holbæk kommune, UC-Sjælland og Roskilde Universitet. Initiativet til projektet ligger hos MedUdvalget i det tidligere specialcenter i Holbæk kommune. MedUdvalgets formål med projektet var at igangsætte et fokus på faglig udvikling bl.a. ved at deltage i et forskningsprojekt om kommunikation i relationen mellem medarbejdere og udviklingshæmmede. I mødet med Roskilde Universitet og UC-Sjælland blev det aftalt at igangsætte et aktionsforskningsprojekt med fokus på kommunikation.

Selve aktionsforskningsprojektet er blevet til blandt mange andre udviklingsprojekter i kommunen og på botilbuddene. Medarbejderne og lederne har løbende været en del af andre projekter og organisatoriske ændringer, mens de samtidig har været en del af aktionsforskningsprojektet. Jeg vil derfor starte min fortælling om aktionsforskningsprojektet med helt kort at beskrive de organisatoriske forandringer, som aktionsforskningsprojektet blev en del af.

Da aktionsforskningsprojektet startede var Handikap Holbæk den samlede enhed for tilbud, der 'henvender sig til voksne med fysisk eller psykisk nedsat funktionsevne i Holbæk Kommune'. Kommunen har 11 afdelinger inden for områderne 'døgntilbud', 'bo- og

støttetilbud' og 'dag- og klubtilbud'. Siden 2011 har hele centeret været igennem en større udviklingsproces, som har indeholdt mange forskellige projekter. Sideløbende med aktionsforskningsprojektet har der været et etikprojekt, og der er blevet ansat en række nye ledere både på afdelingsniveau og på områdelederniveau. Der blev igangsat udviklingsprocesser med henblik på at formulere nye organisationsværdier og nye strategier samt at få defineret kerneopgaven og pædagogiske retningslinjer. Samtidig er der iværksat implementering af nye, elektroniske journalsystemer, og der blev igangsat et stort byggeprojekt, så borgerne kunne få boliger med eget køkken og bad. De mange projekter i organisationen ligger i tråd med en generel tendens inden for offentlig og kommunal styring og ledelse (Lerborg, 2010), hvor dokumentation og strukturudvikling er et centralt fokus.

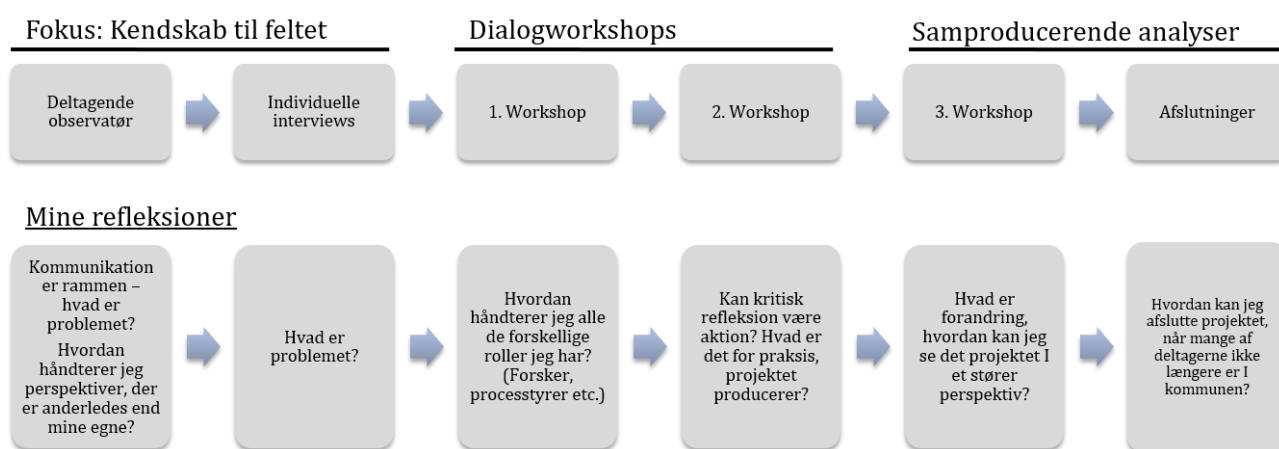
En af udfordringerne ved at arbejde med aktionsforskning i organisationer er, at offentlige organisationer i dag løbende gennemgår strukturelle ændringer, og ofte er aktionsforskningsprojekter et tiltag blandt mange i en organisation eller virksomhed. Dette gælder også i dette tilfælde. Begge botilbud er i dag flyttet ud i nye bogrupper i forbindelse med, at borgerne i foråret 2016 flyttede over i nybyggede boliger. Pædagogerne fra de to botilbud, jeg arbejdede med, blev i forbindelse med flytningen til de nye boliger delt i nye medarbejdergrupper. Halvandet år efter den sidste dialogworkshop i aktionsforskningsprojektet har mange af de pædagogiske medarbejdere og ledere, jeg citerer i afhandlingen, fået nye job andre steder, valgt at efteruddanne sig mm. Det betyder, at det jeg i afhandlingen kalder bosted A og B ikke eksisterer længere, og at medarbejdere samt ledere fra disse grupper ikke længere er en samlet gruppe med tilknytning til centeret.

3.1.2 EN KOLLABORATIV FORSKNINGSPROCES

For at få et indblik i medarbejdernes oplevelse af, hvad der kunne være et meningsfuldt afsæt for projektet, besøgte jeg over tre uger i februar 2014 organisationens 11 afdelinger. Jeg talte med ledere, medarbejdere og borgere. De to afdelinger, jeg i projektet arbejder sammen med, besøgte jeg af flere omgange, hvor jeg deltog i dag- og aftenarbejde på forskellige afdelinger. Derudover foretog jeg 19 kvalitative interview, hvor jeg bl.a. spurgte ind til håb og ønsker for projektet. Formålet med mit indledende arbejde var at skabe relationer til medarbejderne og borgerne, at få forskellige perspektiver på forventningerne til aktionsforskningsprojektet samt at få et indblik i stedets rytmer og rutiner – hvordan interviews og observationer havde påvirket mit blik, diskuterede jeg løbende med medarbejderne på de fælles workshops, og samtidig brugte jeg min viden fra de indledende møder til at byde ind med andre perspektiver,

hvis diskussionerne på workshops hurtigt skabte enighed. Under hele forløbet med aktionsforskningsprojektet førte jeg en forskerlogbog, hvor jeg noterede de tanker, jeg gjorde mig, og førte notater på alle de samtaler, jeg havde haft med deltagerne.

Selve den kollaborative del af aktionsforskningsprojektet var organiseret omkring en række dialogworkshops. Mellem hver workshops producerede medarbejderne en række empiriske produkter, som vi sammen analyserede på de fælles workshops (for overblik over det samlede empiriske materiale se bilag 1). Nedenfor har jeg forsøgt at give et skematisk overblik over det forløb, som foregik parallelt på de to botilbud.

Som det skematiske overblik viser gjorde jeg mig undervejs en masse kritisk refleksive overvejelser omkring processen. I det følgende vil jeg bryde med den lineære overblikksform, og i stedet har jeg udvalgt steder i det empiriske materiale, hvor problemstillingerne omkring kommunikation bliver forhandlet, og steder, hvor modsætninger mellem vidensinteresser træder frem. Formålet har været at skabe en fortælling om processen, som viser, hvordan det 'fælles vi' (som inkluderede forsker, ledere og medarbejdere) i aktionsforskningssamarbejdet var ustabil, flertydigt og i konstant forhandling, og hvilke effekter det fik for den måde, jeg sammen med medarbejdere og ledere udviklede metoder, som kunne understøtte samproduktion. For at få greb om det uplanlagte og uordnede folder jeg processen ud ved hjælp af aktionsforskningens begreb om deltagelse, Foucaults begreb om magt og Bakhtins begreb om stemmer og dialog, som jeg præsenterede i indledningen.

3.2 EMERGENT METODEUDVIKLING I AKTIONSFORSKNINGSPROJEKTET

Hvor nogen aktionsforskningsprojekter tager afsæt i et fælles problem, tager andre afsæt i en fælles tematik (Beaulieu, 2013; Zuber-Skerritt & Perry, 2002). Den fælles tematik i dette aktionsforskningsprojekt var udvikling af pædagogernes (og forskerens) viden om kommunikation med fokus på den borgergruppe, som havde svagest sproglige kompetencer. Da jeg i starten af projektet snakkede med medarbejdere og ledere var der mange forskellige ideer til projektet og håb for, hvilken viden aktionsforskningsprojektet kunne bidrage til. Blandt medarbejderne og lederne var der mange forskellige perspektiver. Jeg giver her et repræsentativt udvalg:

Lederne:

- At vi bliver bedre til at forstå borgerne
- At centeret kommer i fokus i forhold til at tænke nyt inden for pædagogik
- At skabe viden om kommunikation i pædagogiske praksisser
- At organisationen bliver en attraktiv arbejdsplads
- At vi som center og medarbejdere får fælles forståelser omkring kommunikation

Medarbejderne:

- At vi som medarbejdere bliver bedre til at samarbejde
- At få fokus på betydningen af det relationelle i det pædagogiske arbejde
- At få fokus på udviklingshæmmede som almindelige mennesker, at vi kan være med til at aftabuisere feltet
- At vise omverdenen hvorfor kropssprog og relationelt arbejde er vigtig
- At vi som medarbejdere bidrager til at udvikle noget nyt
- At vi får fokus på kropssprog og relationer
- At vi får fokus på borgerne
- At vi bliver bedre til at forstå borgerne
- At vi som medarbejdere bliver bedre til at samarbejde
- At vi bliver bedre til at prøve noget nyt sammen og sammen med borgerne
- At vi bliver mere strukturerede, så vi får mere tid til også at lave noget nyt sammen med borgerne
- At vi bliver bedre til at bruge de kommunikationsteknologier, vi har til rådighed

Forsker:

- At vi får samproduceret viden, som både er relevant for hverdagslivet på botilbuddene, og en viden, som kan danne grundlag for en afhandling

(Noter fra mine indledende interviews og fra de indledende forventningsafklaringer)

I de forskellige perspektiver, håb og ønsker, som jeg har listet op fra opstarten af vores samarbejde, er indlejret forskellige forståelser af, hvad kommunikation kan og skal – og hvilke problemer et fokus på kommunikation kan adressere. Samtidig var der blandt deltagerne en masse ønsker til projektet, der gik på at skabe viden, som kunne fortælle andre mennesker om deres felt. Blandt deltagerne internt var der forskellige holdninger til, om projektet skulle arbejde ud fra, hvad jeg vil definere som en anerkendende diskurs med fokus på det, der fungerer godt, eller om vi skulle arbejde ud fra, hvad jeg forbinder med en problemorienteret diskurs, hvor udgangspunktet er problemstillinger omkring kommunikation i hverdagen. At kommunikation doseres som løsning på en lang række problemer i organisationer, peger Ursula Plesner på i sin forskning, og de paradokser der opstår, når kommunikation skal løse alt fra strukturelle ændringer til økonomiske besparelser (Plesner, 2015). Jeg oplevede, at kommunikation blev set som løsning på en lang række problemer – også problemer, som jeg var i tvivl om, hvorvidt kommunikation kunne løse. Jeg deltagerne om dialog, det vil sige om kommunikation, som en måde, hvorpå parter i kommunikation samskaber viden. Jeg gjorde det også samtidig klart, at de gerne måtte arbejde med andre forståelser af kommunikation, og at vi ikke behøvede have samme forståelse.

3.2.1 FRA PHOTOVOICE TIL DIALOGISKE FOTOREFLEKSION

I opstarten af projektet var det vigtigt for mig, at deltagerne i aktionsforskningsprojektet ikke kun var med til at vælge fokus, men at de også var med til at vælge metoder. Valget af metoder i aktionsforskningsprojektet blev foretaget i indledende forhandlinger mellem pædagogerne, teamlederne og jeg. Da der ikke var én entydig problemstilling, som projektet skulle adressere, blev det vigtigt for mig, at vi anvendte kollaborative metoder, som kunne åbne op for forskellige perspektiver på forskellige problemstillinger, så vi i henhold til kvalitetskriteriet om participation sammen kunne definere det fælles fokus.

I valget af kollaborative metoder fik forskellige interesser en konstituerende betydning:

- Forskeren: Med de præmisser og idealer om kritisk refleksivitet og demokratisk deltagelse, der ligger i afhandlingens videnskabsteoretiske afsæt, var jeg interesseret i metoder, som inviterede ind til en kritisk-refleksiv dialog på tværs af interesser. Samtidig var det vigtigt for mig, at metoderne inviterede deltagerne ind til en deltagelse i processen.
- Medarbejderne: For medarbejderne var det vigtigt, at metoderne var tilpasset en travl hverdag på botilbuddene og ikke stod i vejen for arbejdet med borgerne. Samtidig var det vigtigt for dem, at metoderne åbnede op for at se på krop og relationer som del af en kommunikativ praksis, da nogen af medarbejderne oplevede, at kropssprog¹⁸ og relationers betydning blev undervurderet i organisationen.
- Teamlederne: For lederne var det vigtigt, at metoderne gav mening for medarbejderne, og at de som ledere ikke skulle sættes i en position, hvor de blev projektledere og skulle minde medarbejderne om aktionsforskningsprojektet i hverdagen.
- Områdeleder og udviklingskonsulent: Fik ikke mulighed for at deltage i valg af metoder, men blev inddraget i at indhente tilladelser fra værger, da metoderne var valgt.

Med ovenstående hensyn i baghovedet præsenterede jeg deltagerne for photovoice. Photovoice er udviklet i 90'erne af Caroline Wang og hendes kollegaer. Wang & Burris (1997) definerer photovoice som "*... a process by which people identify, represent and enhance their community through a specific photographic technique*" (p. 369). Photovoice defineres som en deltagende metode og bruges bl.a. inden for aktionsforskning (Wang & Burris, 1994, 1997; Jurkowski, 2008; DeJonckheere 2016) til at fremme kritisk refleksion, dialog og vidensproduktion omkring forskellige temaer, som deltagerne har valgt, og til at skabe politisk opmærksomhed (Wang, 1999 p. 185). Ideen var at bruge metoden til at reflektere over, hvilke problemstillinger et projekt omkring kommunikation kunne adressere. I det følgende vil jeg vise, hvordan metoden blev ændret og udviklet i samarbejdet, og hvilken betydning det fik for aktionsforskningsprocessen.

¹⁸ I det fælles arbejde fik vi ikke nærmere defineret forskelle mellem krop og kropssprog – og hvordan vi forstod disse betegnelser.

OPSTART OG ETIK I FORHOLD TIL AT TAGE BILLEDER

For at gribe de mange forskellige perspektiver, håb og ønsker fandt jeg inspiration i Bloch-Poulsen & Kristiansen, (2013) arbejde med dissensus i organisationer, hvor fokus lægges på at fremme flerstemmighed blandt deltagerne. For at få greb om, hvordan vi sammen kunne komme nærmere et fælles fokus uden at vi fik ekskluderet perspektiver tidligt i processen, formulerede jeg i samarbejde med de pædagogiske medarbejdere og ledere et meget bredt fokus for de første billeder: *'Hvordan oplever vi som pædagogiske medarbejdere den gode kommunikation, når vi kommunikerer med mennesker uden verbalt sprog?'* *'Hvordan oplever vi som pædagogiske medarbejdere den svære kommunikation, når vi kommunikerer med mennesker uden verbalt sprog?'*. Formålet med disse åbne formuleringer var at sætte gang i refleksioner om, hvad der opleves som god kommunikation, samt om, hvordan det er muligt at fortælle andre om kommunikation som praksis i det pædagogiske arbejde på botilbuddene. Samtidig var spørgsmålene også så tilpas åbne, at medarbejderne, lederne og jeg kunne undersøge, om de forskellige perspektiver kunne kombineres eller integreres (Phillips, 2011a) Jeg kan senere se, at jeg med min ambition om ikke at lukke problemstillingen for hurtigt, og med de metoder jeg præsenterede deltagerne for, bød indirekte ind med en definition af kommunikation som dialog og et fokus på analyse af vidensproduktion.

Inspireret af Wangs (1994, 1997) arbejde med photovoice startede jeg vores arbejde med en fælles forventningsafstemning, hvor jeg sammen med deltagerne satte rammen for arbejdet. Den ramme, jeg havde formuleret, handlede mest om etiske refleksioner i forhold til borgerne.

Det indebar bl.a.:

- Skriftligt og mundtligt samtykke fra værger, ledere og pædagoger
- Fælles diskussion om: Hvad tager vi billeder af?
- Fælles diskussion om: Hvad tager vi ikke billeder af?
- Fælles snak om: Hvad kan være konkrete eksempler på billeder?
- Fælles snak om sikkerhed og etik – bl.a. at billeder bliver taget med bestemte kameraer og ikke med private telefoner

Da pædagogerne tog billederne, diskuterede pædagoger, ledere og jeg etiske grænser i forhold til borgerne, men vi diskuterede ikke, hvordan vinklen på det enkelte billede kunne anonymisere borgerne. En del diskussioner inden for photovoice handler om, hvordan man kan tage billeder, der ikke har ansigter, hvor billedet eksempelvis er taget bagfra o.l. – herunder etiske refleksioner over fotografens andetgørelse af andre personer i billederne. Dorte Staunæs

viser i et photovoice-studie fra 2001, hvor komplekst det kan være at lade personer i bestemte positioner i en praksis tage billeder af andre personer i samme praksis, og de problemstillinger, det rejser, når man kan genkende ansigter. I sit arbejde beskriver hun et billede taget af en elev, som viser en lærer, der skælder ud. I følge Staunæs' analyse positionerer billedet den pågældende lære på en problematisk måde (Staunæs, 2001).

I pædagogernes og mit arbejde var pædagogerne netop interesserede i at få fat i det relationelle, og som en del af dette ville pædagogerne gerne vise, hvordan relationer ser ud, når de foregår kropsligt. Det betød, at billederne blev nødt til at indeholde ansigtsudtryk, mimik og relationer. På den måde bidrog pædagogerne konkret til, at metoden blev tilpasset deres målgruppe af borgere.

Fokus i photovoice ligger dels på dialogerne omkring billederne samt hvordan dialogerne bidrager til at udforske og konstruere praksis, og dels på at bruge billeder til at nå eksempelvis politikere eller andre beslutningstagere (Catalani & Minkler, 2010; Wangs, 1997). I aktionsforskningsprocessen var hensigten med at bruge photovoice som metode til at genere dialog og kritisk refleksion ikke at forsvare en bestemt politisk sag. Jeg fandt derfor inspiration hos Hee-Pedersen, som qua sit arbejde med en billedøvelse beskriver, hvordan billeder og dialoger omkring billeder kan noget andet, end når man blot taler sammen:

Samtaler omkring billeder fungerer som et effektivt betydningsforankrende "redskab", som åbner for nye erkendelser og giver mulighed for at bearbejde og udvikle både kollektive og individuelle erfaringer på en anden måde, end når man nøjes med at tale sammen. (Pedersen, 2004 p.1)

Citatet er hentet fra Hee-Pedersens 'Billedøvelse'. I Hee-Pedersens billedøvelse skal deltagerne blandt en række eksisterende billeder vælge hvilket billede, der for dem symboliserer bestemte dilemmaer eller problemstillinger, og derefter i grupper diskutere de valgte billeder. I aktionsforskningsprojektet arbejder vi med billeder på en lidt anden måde end Hee-Pedersens refleksive arbejde med billedrefleksion, idet deltagerne *selv* tager billederne og bruger analysen af billederne til at sætte retning for det videre arbejde.

Ifølge Wang har photovoice-projekter potentiale til at komme i dialog med politikere. I dette projekt var målgruppen for billederne ikke en bred offentlighed eller kommunalpolitikere men os selv. Det vil sige, at målgruppen for billederne var de andre deltagere i projektet og mig som forsker. Efterfølgende kan jeg se, at vores udgangspunkt med at bruge billederne til interne,

refleksive analyser har haft betydning for vinklingen af billederne, og hvordan borgerne fremstilles i billederne.

Undervejs i processen drøftede lederne muligheden for at lave en fotoudstilling af billederne for at formidle projektet – men på grund af billedernes ikke anonymiserede karakter, anbefalede jeg at tænke i andre former for formidling. Mine overvejelser gik på, at selvom der var indhentet tilladelser fra værger, kunne vi ikke være sikre på, hvordan borgerne havde det med, hvordan de blev fremstillet og positioneret på billederne.

Måden, hvorpå vi arbejder med billeder, afviger dermed en del fra ideerne i photovoice, og jeg har derfor valgt at kalde vores metode for 'dialogisk og kollaborativ fotorefleksion'. Hermed adskiller jeg brugen af metoden fra politiske photovoice-studier, hvor fokus er på at fortælle undertrykte gruppers fortællinger gennem billeder – eksempelvis Lykes (2006) interessante arbejde med en række indianerkvinder i Guatemala, hvor forskere og deltagere via billeder fortalte om de svære samfundsmæssige forhold, kvinderne lever under. Derimod ser jeg arbejdet med billeder som en måde at fortælle om en praksis set fra forskellige positioner. Samtidig bliver det gennem kritiske refleksioner på tværs af fortællingerne muligt at konstruere nye forståelser af og nye handlinger i praksis. I måden, hvorpå deltagerne og jeg har arbejdet med billeder og fortællingerne som analytisk funderede, empiriske produkter, betragtes de ikke som repræsentationer af en 'sand' praksis. Derimod lægger vores arbejde sig op af Staunæs, som taler om versionerede billeder taget af bestemte personer i bestemte felter med bestemte interesser for øje (Staunæs, 2001).

3.2.2. FRA MEMORYWORK TIL HVERDAGSFORTÆLLINGER

En af udfordringerne ved kollaborativ fotorefleksion som metode i aktionsforskningsprojektet var, at deltagerne oplevede, at de i nogen situationer havde svært ved at tage billeder, men efterfølgende ville de alligevel gerne bruge episoden i refleksionerne på dialogworkshops. Jeg introducerede derfor memorywork (historiefortælling) af Bronwyn Davies brug af memorywork, som en måde efterfølgende at beskrive situationer. Det særlige ved memorywork er, at det er en metode til at analysere og reflektere over det strukturelle på tværs af menneskers individuelle erfaringer.

Udfordringerne med memorywork blev imidlertid, at mange af historierne ikke havde fokus på billedsprog, kontekster, krop og følelser, som ellers er kendetegnende for fortællinger i memorywork (Crawford, Kippax, & Onyx, 1992; Davies & Gannon, 2006). Medarbejdernes

skriftlige fortællinger var mere nøgternt beskrivende historier om dilemmaer eller svære situationer. Jeg har derfor valgt at kalde historierne for 'hverdagsbeskrivelser' for at adskille dem fra memorywork. Hverdagsbeskrivelserne er ligesom med memorywork skrevet i 3. person. De er skrevet med det formål senere at kunne udforske en situation i dialog med de andre deltagere. Der kan være forskellige grunde til, at hverdagsbeskrivelserne fik den form, de gjorde; Mange af deltagerne var *ikke* fortrolige med det skriftlige sprog, og det kan også være, jeg ikke fik introduceret ordentligt til metoden. Samtidig med aktionsforskningsprojektet kørte et projekt om dokumentation i hele organisationen, hvor fokus blandt andet var på at skabe fælles retningslinjer for måder at formulere sig i skriftlig kommunikation – bl.a. ikke at komme med subjektive holdninger men at beskrive situationer nøgternt, så de kunne læses i andre dele af organisationen. Når jeg alligevel bruger hverdagsbeskrivelserne, er det fordi, jeg oplevede, at netop beskrivelserne i 3. person åbnede op for at diskutere nogle særlige problematikker i feltet, som viste sig at være genkendelige for læsere, der ikke havde været en del af historierne tilblivelse.

Hverdagsbeskrivelserne og billederne bidrog på lige fod som *empiriske produkter* i aktionsforskningsprocessen. Nogen deltagere var mest fortrolige med at tage billeder, hvor andre foretrak at beskrive situationer fra hverdagen på botilbuddene.

Der er en tidlig forskel på de to metoder. Billederne er taget, da en bestemt begivenhed fandt sted, mens 'hverdagsbeskrivelserne' repræsenterer en senere refleksion over en begivenhed – ofte med inspiration fra et billede af begivenheden. Denne forskel har vi dog ikke som sådan dyrket i aktionsforskningsprojektet. I praksis blev det til, at deltagerne selv kunne vælge hvilken metode, de havde det bedst med.

I det næste afsnit vil jeg beskrive det konkrete arbejde med at analysere billeder og hverdagsbeskrivelser, og hvordan analyserne førte til nye billeder og hverdagsbeskrivelser. Med afsnittet ønsker jeg at vise, hvordan billeder og hverdagsfortællinger bliver produkter af vores fælles kritisk-refleksive, analytiske arbejde.

3.2.3 KOLLABORATIVE ANALYSER

Dorte Staunæs (Staunæs, 2001) viser i sit arbejde med photovoice, at dét at se billeder som iscenesættelser fra bestemte positioner kan pege på hvilke diskurser, der er til rådighed i feltet – for eksempel ved at se på, hvad det er, der tages for givet. Samtidig kritiserer hun nogle photovoice-studier for mikrofonholderi, da forskeren lader billederne stå som analytiske

produkter i sig selv. Jeg er enig med Staunæs i hendes kritik af, at photovoice-projekter, der ikke forholder sig kritisk analyserende til, hvad det er for subjekt-objekt-fortællinger, der er i billederne, risikerer at blive, hvad hun sarkastisk kalder "mikrofonholderi". Staunæs svar bliver, at forskeren må forholde sig kritisk til de positioner, der produceres i billedet. Jeg mener, Staunæs pointe peger på et centralt dilemma i ikke blot photovoice-projekter, men i alle kollaborative projekter. På den ene side tilstræbes samproduktion også i analyse, men på den anden side risikerer analyserne blot at reproducere eksisterende forståelser i det kollaborative rum. Jeg vil derfor først gennem konkrete eksempler vise, hvordan vi i aktionsforskningsprojektet arbejdede med analyse af de empiriske produkter, og til slut i dette kapitel vil jeg vende tilbage til, hvilke overvejelser jeg har gjort mig i forhold til at behandle de empiriske produkter i analyserne i afhandlingen.

I aktionsforskningsprojektet har arbejdet med de empiriske produkter (både billeder og hverdagsfortællinger) adskilt sig fra Staunæs's arbejde, idet medarbejderne netop har været med til ikke blot at fortælle om de empiriske produkter men også været inddraget i analysearbejdet. Jeg vil derfor argumentere for, at samproduktionen i aktionsforskningsprojektet bevæger sig videre, fordi vi både kigger på de empiriske produkter og taler om hvilke 'taget for givet-heder', der ligger i dem. Derudover bruger vi analyserne af billederne til at definere fokus for de næste fortællinger. Det vil sige; hvad sker der, hvis vi udfordrer vores taget for givet-heder? Fortællingerne fortæller dermed også om, hvordan medarbejderne fortæller deres praksis frem i forhold til, hvad den ikke er, og om håb og ønsker til forandringer og ændringer i praksis.

For at få greb om de forskellige taget for givet-heder formulerede jeg helt konkret en række analysespørgsmål, som de empiriske produkter blev diskuteret ud fra. Spørgsmålene var hentet fra litteratur om photovoice og memorywork:

- Hvad ser vi her?
- Hvordan relaterer det til praksis på bostedet?
- Hvad siger det om måden at se borgeren på?
- Hvad siger det om måden at se sig selv på?
- Hvad siger det om det pædagogiske arbejde?
- Hvad siger det om forventninger til os selv og til borgerne?
- Hvilke kontekster er billedet en del af?
- Hvad er det for informationer vi ikke får i billedet/hverdagsbeskrivelsen, som er vigtig for at forstå situationen?

- Hvilke håb har vi til fremtiden, og hvordan kan vi lære af billederne/hverdagsfortællingerne?

For at give et konkret billede af, hvordan de dialogiske og kollaborative metoder skabte rum for, at deltagerne kunne fortælle om deres egen praksis, som de oplever den, og hvordan de empiriske produkter blev udsat for kritiske analyser på de fælles dialogworkshops, har jeg valgt to konkrete eksempler på samproduktion. De to eksempler er taget fra den første workshop på det ene bosted, hvor fokus var på: *'Hvordan oplever vi som pædagogiske medarbejdere den gode kommunikation, når vi kommunikerer med mennesker uden verbalt sprog?'* og *'Hvordan oplever vi som pædagogiske medarbejdere den svære kommunikation, når vi kommunikerer med mennesker uden verbalt sprog?'*. Begge eksempler er udvalgt, fordi de fik en særlig betydning for forløbet.

EKSEMPEL: 'KOMMUNIKATION OG NÆRVÆR'

"Ved et bord i et opholdsrum sidder en borger overfor et personale. Døre og vinduer står åbne. Der står skåle og glas på bordet, det ligner, at der lige er spist dessert. Borgeren har armene lagt på bordet og ansigtet vendt mod personalet. Det ser ud som om, at han smiler. Personalen har armene lagt på bordet, har kroppen og ansigtet vendt mod borgeren. Man kan se et smil og hendes

tænder, det ser ud som om, at hun prøver at få borgerens øjenkontakt. De kigger nysgerrigt på hinanden og måske er de begge spændte på, hvad der så skal ske. Hvad betyder dette blik?"

(Medarbejderens beskrivelse af billedet 10. september 2014)

Efterfølgende snakker gruppen sig frem til, hvordan der i billedet fremstilles en fortælling omkring "god kommunikation", hvor definitionen om kommunikation sættes sammen med nærvær, øjenkontakt og én til én-kommunikation.

I dialogerne omkring billedet kommer deltagerne frem til, hvordan denne situation mere er en idealfortælling end et billede på hverdagen. Snakken om det andet, det problematiske, det vil sige hverdagen, åbner op for, hvordan vasketøj, samarbejde, økonomi, tid, andre borgere også er til stede. Denne fortælling er vigtig for deltagerne, fordi de oplever, at det i hverdagen er svært at få tid til det relationelle, og at det kan være svært for mennesker, der kommer udefra, at forstå, hvorfor det er vigtigt. Derudover er det relationelle vigtigt for pædagogerne, fordi de oplever, at det kan være svært for andre mennesker at forstå, hvor meget tid det kræver hele tiden at være opmærksom på små kropsbevægelser – blinken med øjet, et skævt smil o.l. – hos borgerne. Analyserne af billede og særligt refleksionerne omkring, hvad vi ikke ser, bidrager til at konstruere viden om samskabele og rammer for samkabelse i den konkrete praksis.

EKSEMPEL: EN SOMMERDAG

Billedet viser en glad og smilende beboer, som sidder ude i haven en varm sommerdag. Hun har fundet sig en dejlig plads i skyggen ved havebordet, hvor hun får lidt at drikke. Hun ser ud som om, hun nyder at sidde i skyggen, hun virker glad og afslappet.

(Medarbejderens beskrivelse af billede, 10. september 2014)

Billedet er interessant, fordi snakken omkring billedet viste forskellige perspektiver på kvinden på billedet. Som en medarbejder fortalte, så havde han i mange år kendt kvinden, men hun havde aldrig villet med ud af en dør, og hans oplevelse var, at hun normalt ikke brød sig om at være udenfor. Vi kunne ikke vide, hvad kvinden på billedet følte, men dette billede og lignende fortællinger skabte en længere snak om, hvordan tidligere erfaringer med borgerne og generaliserede forestillinger om borgerne fik betydning for de kommunikative praksisser – for eksempel: Hvilke samtaler inviterer vi borgerne ind til? Hvilke typer af valg giver vi dem? Helt konkret drejede samtalerne sig om, hvordan erfaringsbaserede opfattelser af borgerne får betydning for de konkrete samtaler, borgerne inviteres ind i.

På baggrund af analyserne af de indledende fortællinger valgte medarbejdergrupperne hver et tema for de næste fortællinger. Begge grupper valgte med to forskellige foci at sætte fokus på borgernes deltagelse i hverdagen:

- Bosted A: 'Når borgeren overrasker os'. Vi vil gerne undersøge, hvad der sker, når vi i hverdagen lader borgerne overraske os?
- Bosted B: 'Hverdagen set fra borgerens perspektiv'. Hvordan ser hverdagen ud, når vi tager billeder set fra borgerens perspektiv?

3.2.4 KOLLABORATIVE ANALYSER SOM HANDLINGS- OG PRAKSISPRODUCERENDE

Hvor arbejdet med fotorefleksion og hverdagsfortællinger oprindeligt var tiltænkt som en måde at starte en refleksion over praksis, udvikle arbejdet med billeder og hverdagsfortællinger sig til at udgøre et centralt element i processen i aktionsforskningsprojektet.

I det følgende vil jeg give et eksempel på, at de *empiriske produkter* i aktionsforskningsprojektet ikke blot blev en metode til at reflektere over forskellige perspektiver på praksis (som i eksemplet med 'en sommerdag'), men i stedet blev metoder til kollaborativt at konstruere praksis på tværs af forskellige perspektiver.

I måden hvorpå pædagoger, ledere og jeg har arbejdet med billeder og hverdagsfortællinger konstituerer aktion (handling) og research (som samproducerende teoretisering) løbende hinanden. Aktionerne i dette aktionsforskningsprojekt var medarbejdernes arbejde med at tage billeder af og i nogen tilfælde sammen med borgerne. Samtidig var det også alle de ideer og praksisændringer, de blev inspirerede til på baggrund af deres arbejde med billederne og de samproducerede analyser af dem.

Lad mig give et konkret eksempel på, hvordan jeg ser et foto og analysen af fotoet producere en praksis. Eksemplet er en fortælling om 'Når borgeren overrasker':

EKSEMPEL: HØJTLÆSNING

Pædagogen spørger, om hun skal læse højt for dem, Oluf nikker.

En borger kommer fra en anden afdeling for at besøge Oluf. Pædagogen viser borgeren hen til Olufs stue. Hun spørger Oluf, om borgeren må komme på besøg. Det må han godt. Hun går i gang med at foreslå ting, de kan lave, som Oluf afviser. Så kommer pædagogen i tanke om, at hun måske er for dominerende og går ud af værelset. Lidt efter kommer Oluf ud, henter en bog og peger på den.

(Dette er pædagogens beskrivelse af et billede, som forestiller pædagogen, der læser højt for to borgere)

I historien er en beskrivelse af et billede, hvor en pædagog læser højt for to borgere. Det interessante ved historien er, at medarbejderen med billedet og historien fortæller om, hvordan hun på baggrund af snakken i aktionsforskningsprojektet er blevet inspireret til at handle anderledes. I stedet for at pædagogen fastholder, at hun sætter rammerne for samværet mellem de to borgere, trækker hun sig tilbage og lader borgerne være med til at definere indholdet i situationen. Denne forhandling foregår konkret ved, at den ene borger viser pædagogen en bog.

Når jeg taler om de empiriske produkter som praksisproducerende, skyldes det, at man i fortællingernes kritisk-refleksive analyser (på det botilbud, der arbejdede med at lade sig overraske af borgerne) inspirerede til og producerede nye handlingspraksisser ved at skabe plads til at lade sig overraske af borgerne.

I mit arbejde lægger jeg mig op af en forståelse af forandring som kritisk refleksivitet, hvor forandring skabes i kritiske refleksioner over forskellige perspektiver på praksis (Phillips, 2011). Deltagerne og jeg har arbejdet med en forståelse, hvor kritisk refleksion (som analyser på tværs af multiple stemmer) og praksishandlinger har konstitueret hinanden i processen. Idealet har været at samproduktionsprocessen på workshops producerer refleksionsbaseret viden og praksisforandringer. Konkret har det udfoldet sig ved, at deltagerne via arbejdet med

billeder og hverdagsfortællinger fik blik for og nye ideer til praksis – som eksemplet med pædagogen, der lader borgeren hente en bog.

3.3 ET KRITISK REFLEKSIVT BLIK PÅ MIN DELTAGELSE I AKTIONSFORSKNINGSPROCESSEN

Arbejdet med empiriske produkter kan nemt fremstå som en planlagt proces, men i praksis var det mere rodet. I det næste afsnit vil jeg fremhæve forskellige eksempler på rodet i processen, og på hvordan rodet bidrog til aktionsforskningsprojektet på hver af de to botilbud. I et fokus på rodet i processen ligger også et kritisk-refleksivt blik på min måde at positionere mig som forsker. Min akademiske vidensform og tilgang til viden blev på nogle tidspunkter i aktionsforskningsprojektet forhandlet af medarbejdere og ledere i projektet, andre steder blev mit perspektiv styrende for beslutninger i aktionsforskningsprojektet.

3.3.1. ROD OG REFLEKSION SOM DEL AF PROCESSEN

Jeg har taget to episoder med i dette kapitel, fordi det er min oplevelse, at beskrivelserne og refleksionerne omkring de dialogiske metoder og konstruktionen af kritisk-refleksive fortællinger om kommunikation nemt kan komme til at fremstå som en lineær, veldefineret proces. En pointe er imidlertid, at aktionsforskningsprojektet ikke af os, der var involverede, blev oplevet som lineær eller struktureret. Tværtimod var det, som eksemplerne viser, ofte rodet. Aktionsforskningsprojektet havde ikke fra starten et klart mål, en klar problemstilling eller et klart ønske til output.

Det kollaborative design og aktionsforskningsprojektets udførelse er blevet til i forhandlinger mellem de akademiske videnspræmisser og diskurser, jeg qua mine valg har bragt ind i processen, og de forståelser af hvad viden kan og skal, som de andre deltagere har bidraget med (Pålshaugen, 1999). Forskere som Phillips, Kristiansen, Vehviläinen, & Gunnarsson (2013) afromantiserer dialogiske samarbejder ved at se på, hvordan magt, viden og deltagelse løbende produceres i møderne mellem praksisdiskurser og akademiske diskurser i kollaborative samarbejder og mellem de forskellige perspektiver i praksis. For at vise, at processen omkring dette projekt både var bakket og rodet, vil jeg trække to eksempler på spændinger omkring deltagelse frem.

EKSEMPEL 1: SPÆNDING MELLEM FORSKELLIGE PERSPEKTIVER PÅ DELTAGELSE

Arbejdet med at producere fortællinger gennem de empiriske produkter havde fra min side som formål at tilbyde medarbejderne positioner som deltagere – og ikke kun informanter – i aktionsforskningsprojektet, hvilket er en af de positioner, som kvalitativ vidensproduktion traditionelt producerer. Ideen med de partecipatoriske metoder, vi har arbejdet med, har været at forsøge at forstyrre de traditionelle positioner, hvor forskeren er subjekt og det studerede (praksis) bliver objekt (Staunæs, 2001). Ideen var, at metoderne skulle understøtte forskning med og ikke på praksis (Heron & Reason, 2006). Samtidig kan jeg se, at metodernes deltagelsesorienterede karakter også skriver medarbejderne ind i en diskursiv forventning om deltagelse ved netop at positionere pædagogerne i deltagelsespositioner. På det ene bosted mødte jeg, hvad jeg i dag ser som en form for tavs, diskursiv modmagtsbevægelse (Staunæs & Kofoed, 2007). Trods aftale om at producere billeder satte de pædagogiske medarbejdere en praktikant på opgaven eller udvalgte ældre billeder, bostedet havde liggende. På den måde fik deres arbejde ikke praksisproducerende og -forandrende karakter. Om det var en måde at markere afstand til aktionsforskningsprojektet eller om det handlede om en måde at markere en kritik mod alle de projekter, der var i gang i organisationen, blev aldrig helt klart for mig, og jeg fik ikke spurgt om det, da det først var i det efterfølgende arbejde med at skrive afhandlingen, jeg fik reflekteret over forløbet. Det er ikke sikkert, der var en årsag. På bostedet var der stor udskiftning i personalegruppen, og ingen deltagere udover mig som aktionsforsker deltog i alle workshops.

EKSEMPEL 2: SPÆNDING MELLEM FORSKELLIGE PERSPEKTIVER PÅ FACILITERING I PROCESSEN

En stor gruppe af pædagogerne på det andet botilbud tog deltagelsespositionen på sig og forhandlede efterfølgende processen omkring aktionsforskningsprojektet. Pædagogerne på dette bosted producerede en række fortællinger om overraskelser. Deres arbejde udviklede sig til en større empirisk produktion. En mindre gruppe af medarbejderne valgte selv at inkludere andre former for empiriske materialer i deres konstruktion af fortællinger om kommunikation. Eksempelvis valgte enkelte pædagoger at optage en video, hvor pædagogen sammen med borgeren laver en billedbog, der fortæller om borgerens liv. Mellem vores fælles dialogworkshops udviklede pædagogerne nye ideer og afprøvede nye eksperimenterende aktioner – eksempelvis afholdt de nye typer af arrangementer sammen med borgerne. På et tidspunkt ytrede teamlederen bekymring for, om aktionsforskningsprojektet var faldet fra

hinanden, fordi der nu blev anvendt så mange forskellige former for materialer. Hun havde svært ved, hvordan hun kunne understøtte projektet med den metodisk diverse retning, det havde taget. Hun ytrede også bekymring for, om jeg nu kunne bruge materialerne, når rammerne for det oprindelige metodiske design blev forhandlet og redefineret af medarbejderne. Teamlederen og jeg havde her en snak om hensynet mellem, at det ikke måtte fjerne fokus fra, hvad organisationen kalder kerneopgaven (arbejdet med borgeren), og at det blev oplevet som meningsfuldt af medarbejderne, når de gik ind i arbejdet med aktioner. Efterfølgende mødtes jeg med to af medarbejderne, hvor jeg blev klar over, at de havde et helt andet perspektiv. De oplevede at aktionsforskningsprojektet udviklede sig og understøttede deres arbejde med borgerne. På mødet viste de mig forskellige billeder og små videofilm, de havde taget, og fortalte hvordan arbejdet havde flyttet deres perspektiv på borgerne. De to medarbejdere fortalte også om, at arbejdet med billederne og fortællingerne fik dem til at reflektere over deres egne måder at agere på som pædagoger. De kom med helt konkrete eksempler på, hvordan de havde brugt deres erfaringer til at agere anderledes i specifikke situationer.

I modsætning til det første bosted tog medarbejderne på det andet bosted den deltagelsesposition på sig, som metoderne var med til at konstruere, men de forhandlede den også – og praktiserede deltagelse på andre og nye måder, end jeg havde forudset. Af episoden lærte jeg, at invitation til deltagelse også indebar et tab af kontrol med processen. En del af min rolle havde hidtil været både at være forsker og procesleder. Når medarbejderne begyndte at forhandle processens forløb og deres måde at gøre deltagelse på, fik det den konsekvens, at jeg måtte revurdere min forestilling om positionen som procesleder, og hvordan jeg praktiserede den. Min erkendelse ligger godt i forlængelse af Yeich and Levine som tidligere har skrevet: *"The idea of the researcher designing an intervention to empower other people is somewhat contradictory. Empowerment seems to be a process that one must do for oneself – not something that someone can do for or to another"* (Yeich & Levine I Brydon-Miller, 2001 p. 84). For mig gik erkendelsen på, at jeg ikke kunne designe et forløb, hvor jeg tog ansvar for, hvordan det var relevant for de andre deltagere at deltage. Til gengæld kunne jeg invitere deltagerne ind til en kritisk-refleksiv dialog om, hvordan jeg designede og var tovholder på rammerne i aktionsforskningsprojektet.

Begge episoder kan ses som emergens; det vil sige som uforudsete spændinger, der opstår som en del af aktionsforskningsprocessen. Demokratisk deltagelse involverer ifølge Phillips & Kristiansen (2013), at det uforudsete bliver en del af forskningsprocessen. Når forskeren åbner op for deltagelse, indebærer det et opgør med forestillingen om, at forskningsprocessen kan kontrolleres af forskeren. Dette kalder Phillips og Kristiansen emergens:

Emergence comes from the Latin verb 'to emerge', meaning to become visible or known, to rise to the surface into view. Here we urge to the concept of emerge to define the unforeseen tensional situation which becomes visible during the research process and which may contribute to collaborative knowledge production in ways that were not planned or predicted initially (Phillips & Kristiansen, 2013 p. 264).

Jeg har valgt at tage citatet med, fordi jeg mener, at forfatterne med deres definition af emergens peger på et centralt dilemma i aktionsforskning; nemlig hvordan spændinger mellem interesser bliver en konstituerende del af processen (Phillips, Kristiansen, Vehviläinen, & Gunnarsson, 2013 p. 3), og hvor min rolle som aktionsforsker bliver at navigere og forsøge at italesætte disse spændinger. De forskellige forventninger fik betydning for, hvor forskellige processerne blev på de to botilbud. Hvor jeg på dét bosted, der arbejdede med overraskelser, hele tiden var i dialog med dem omkring, hvordan processen kunne tilpasse deres praksis, fik jeg på dét bosted, der arbejdede med 'hverdagen set fra borgerens perspektiv' aldrig spurgt ind til, hvorvidt de ønskede at deltage ved at udvikle deres egen praksis.

Når jeg ser på det konkrete aktionsforskningsprojekt, ser jeg hele aktionsforskningsprojektet som løbende udvikling af kollaborative metoder, der bliver forhandlet og udviklet i møderne mellem de mange forskellige deltageres interesser. Emergens ser jeg derfor både som eksemplerne i det ovenstående, hvor deltagernes forestilling om deltagelse møder mine forestillinger om deltagelse, men også som alle de små udviklingstilpasninger, som metoderne har været gennem for at kunne understøtte praksisnær vidensproduktion i den konkrete praksis. Aktionsforskningsprojektet lagde sig dermed op ad den type af aktionsforskningsprojekter, hvor processen er udforskende (Beaulieu, 2013), og hvor målet i sig selv bliver at forsøge at finde måder til at reflektere over og fortælle om kommunikation i det pædagogiske arbejde, og gennem fortællingerne sammen definere problemstillinger omkring kommunikation i det pædagogiske arbejde.

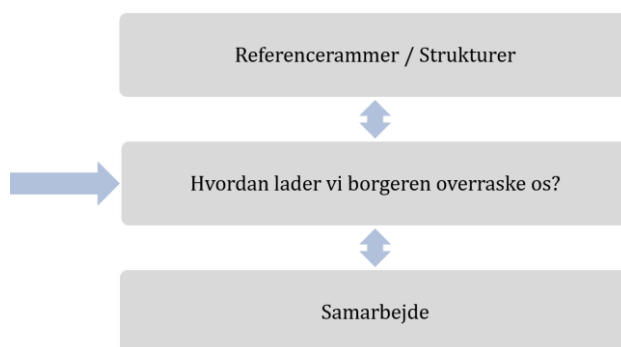
3.3.2. NÅR FORSKERENS STEMME EKSKLUDERER BESTEMTE PROBLEMER

I aktionsforskningsprojektet er jeg med mine perspektiver på teori, metode og samproduktion en del af den viden, der bliver samproduceret (Phillips 2011, Kristiansen & Phillips 2013). Dermed mener jeg, at det er i mødet mellem pædagoger, ledere og mig, at de empiriske produkter konstrueres og analyseres. Jeg vil derfor kort reflektere over, hvordan jeg var en del af den proces, hvor det fælles fokus blev skabt, og hvilke konsekvenser det fik for

aktionsforskningsprojektet på det bosted, der valgte at arbejde med at lade sig overraske af borgerne. Jeg fremhæver her et eksempel, der illustrerer, hvordan jeg bidrog til at definere et fælles fokus.

Eksemplet er hentet fra 2. workshop, hvor jeg sammen med ledere og medarbejdere er i gang med at samle op på vores fælles analyser på tværs af de empiriske produkter. Vi har skrevet en masse punkter op på en fælles tavle. Punkterne udgør et fælles mapping over problemstillinger knyttet til kommunikation. Undervejs i samtalen begynder medarbejderne at forbinde punkterne med hinanden. Således kom samtalen både til at handle om, hvad vi forstod ved det enkelte punkt og til at handle om, hvordan hænger punkterne sammen.

Punkterne handlede om, hvad medarbejderne oplevede, det var vigtigt at fokusere på. I vores fælles snak kom vi omkring alt fra vasketøj til modtagelse af nye borgere. Gennem en længere diskussion om punkterne fik medarbejdere, ledere og jeg diskuteret os frem til, hvordan punkterne kunne samles i tre overordnede kategorier; henholdsvis *samarbejde (og kommunikation) mellem medarbejderne, fokus på borgeren (at lade os overraske af borgeren)* og *fælles rammer (som indeholdt alt fra fælles rutiner til fælles brug af kommunikationsteknologier)*. Samtidig gik meget af snakken også på, hvordan punkterne hang sammen. I pausen forsøgte jeg at forbinde punkterne i en model ud fra, hvordan jeg havde oplevet de fælles diskussioner omkring dem.

Jeg præsenterede modellen på følgende måde:

Tine: *Jeg har lige prøvet at skabe lidt mere orden i det. Nu må I endelig byde ind, hvis jeg har misforstået jer. Som jeg hørte jer, så hænger de her tre (peger på punkterne i modellen) sammen ... At det med at lade borgeren overraske, det på en eller anden måde spiller sammen med samarbejdet. Hvis borgerne skal overraske os, så handler det om, at vi er optaget af, hvad er stemningen mellem os, fordi hvis vi selv er oppe at køre eller forvirrede, eller alt det her I er kommet med ord på, så er vi ikke klar til at blive overraskede af*

borgerne. Samtidigt så hører jeg jer også sige, at det her med at sætte fokus på for eksempel enten samarbejde, eller at borgeren overrasker os, det er med til at skabe en fælles referenceramme eller fælles strukturer, som I også savner?

Pædagerne enten nikkede eller siger ja til modellen. Efterfølgende diskuterer vi lidt frem og tilbage, hvad der ligger i de forskellige punkter. En pædagog påpeger, at det er vigtigt, at samarbejde forstås på tværs af grupperne i huset, og en anden pædagog fremhæver, at fælles referenceramme ikke må blive en struktur, der hives ned over alle. Jeg har for overskuelighedens skyld kortet lidt ned i samtalen. Følgende er taget fra en fælles snak, der udfolder sig efter, jeg har præsenteret modellen. I samtalen diskuterer vi, hvordan vi forstår de enkelte punkter og hvilken betydning det får for aktionsforskningsprojektet.

Anna: Udover det der med, hvordan kommer vi videre med samarbejdet, så er der jo også lagt op til, at vi måske kunne få noget på tværs, der gør, at vi netop får den fælles referenceramme. Og det vil sige, at det jeg tænker er, at en måde at gøre noget konstruktivt kunne jo være, at man for eksempel havde tre dage om ugen, hvor vi var i fællesrummet om aftenen til kaffe, og så var det sådan, det var. Så vi kommer hinanden mere ved og mere får snakket om tingene og får inkluderet borgeren og hinanden, også på tværs af huset. ...

Tine: Så samarbejde, der er det vigtigt at få tilføjet på tværs af huset?

Anna: På tværs også, ja.

Tine: At det her skulle gerne være et fælles fokus i hele huset og ikke i isolerede afdelinger....Ja?

Ella: Det er ikke for at lyde røv-negativ, men... For det første er det meget svært at spørge nogle af vores borgere, om de har lyst til det, altså det med fællesrummet, når det er tre gange om ugen, altså der er det svært at få svar. Nogle af dem er kørestolsbrugere, hvor vi kun ligesom, jeg vil ikke sige, at man tager viljen fra dem, men forstå mig ret, det er dig, der styrer denne her, ikke? Og jeg tænker lidt, fordi vi har nemlig haft sådan en plan, hvor vi havde højtlesning om mandagen, tirsdagen havde vi også et eller andet, onsdagen og torsdagen og fredagen og søndagen, hvor de kun havde fri, undskyld, jeg bruger det udtryk, lørdag, for der kunne de hygge sig nede i deres egne grupper. Så jeg tænker også lidt i forhold til, at de skal have medbestemmelse for eget liv, 90 procent af dem er sammen på arbejde hver dag, altså begge ender arbejder sammen. Der er et par stykker, som er i nogle andre grupper. Og der tænker jeg også et eller andet sted, at vi skal også passe på, at vi ikke pådutter dem noget (... ...) Giver det overhovedet noget (mening), det jeg siger?

Tine: Det, du opponerer imod, det er, at det ikke må blive en massestruktur eller (rigide) krav til hinanden?

Ella: Lige præcis, det er det, jeg ikke vil have!

(2WA_Valg af fokus_)

Modellen blev i første omgang formuleret af mig som forsker på baggrund af de punkter, medarbejderne var kommet med. Modellen var tænkt til internt brug i gruppen og kan derfor virke lidt indforstået. Pointen med modellen er, at medarbejdernes analyse af deres egen praksis peger på, at hvis borgerne skal have mulighed for at udfordre de sandheder, medarbejderne får skabt omkring dem i hverdagen, skal der fokus på samarbejdet mellem medarbejderne, fordi det har en konstituerende betydning. Samtidig peger medarbejderne også på, at dét "at lade borgeren overraske" og dele erfaringer indbyrdes har en konstituerende betydning for samarbejdet. Medarbejdernes arbejde med fortællingerne peger således på, at samarbejdet både konstitueres og konstituerer relationerne med borgerne. Samtidig oplever de et paradoks omkring, hvad vi kalder "referenceramme". Nogle steder efterspørges mere ensshed, og andre steder udtrykkes en bekymring for samme ensshed.

En medarbejder på samme bosted beskriver det meget fint i et interview:

".. Har du rammen, kan du også bedre hoppe ud af rammen. Har man ikke en ramme, så flyder det hele. Det er derfor, du skal have den der ramme, ellers nytter det ikke noget. Man hænger et billede op af en borger her. Det er os (medarbejderne red.), der er rammen. Taber du et bundstykke, hvad sker der så? Så falder billedet bare på gulvet, og går i stykker. Så skal du til at samle igen. Det gælder om at have rammen, så kan vi så springe ud" (Oluf 18. juni 2014)

Konklusionerne i vores samproducerende arbejde peger på, at rammer og samarbejde både konstituerer og konstitueres af de dialogiske relationer med borgerne. Jeg mener, diskussionen er relevant, fordi den viser, hvordan jeg med min introduktion til modellen er med til at skabe et narrativ om, hvordan borgerne nemt marginaliseres, hvis medarbejderne er fokuserede på manglende samarbejde eller er uklare på rammerne for dagen.

I citatet, hvor jeg som forsker introducerer modellen, kan man se mit forsøg på med modellen at bygge et narrativ på tværs af de stemmer, der har været en del af vores analyser og diskussioner. Jeg forsøger at italesætte tre forskellige stemmer, som jeg hører i diskussionen – og ser som punkter, vi sammen har skrevet op; henholdsvis en stemme, der udtrykker et ønske om fælles rammer, en stemme, der ønsker borgeren i fokus, og en stemme, der ønsker bedre samarbejde. Stemmen om fælles rammer har i diskussionerne en masse referencer til

pædagogiske diskurser om "struktureret pædagogik". Den anden stemme om fokus på borgeren drager referencer til politiske planer. Bl.a. har kommunen lige indført sloganet "aktiv hele livet", som sætter fokus på individuelle handlekompetencer. Samtidig sættes der også inden for pædagogisk forskning fokus på borgeren og borgerens stemme som en personlig, individuel stemme (embodied voice), der bør fremmes. Stemmerne bliver ikke kun konstituerende for dialogen. Af de efterfølgende snakke fremgår det, at deltagerne også går ind og indholdsudfylder de forskellige stemmer – eksempelvis ved at fælles referenceramme ikke kun defineres som "*massestruktur*", der ensretter måder at handle på, og ved at "samarbejde" udvides til også at indeholde "*samarbejde på tværs af huset*", og på den anden side er der også en stemme, der fremhæver at der skal være en ramme, så "*billedet ikke falder på gulvet*".

Det samlende bliver, at vi i samproduktionen får skabt en fortælling om borgerens deltagelse i hverdagen som konstituerende for samarbejde og af rammer i hverdagen. Denne fortælling bruger vi efterfølgende til at skubbe processen fremad ved sammen at lave aktioner under overskriften "når borgeren overrasker os". Ud fra et dialogisk, kommunikationsteoretisk perspektiv bliver det også relevant at se på, hvilke diskurser og stemmer, der ekskluderes fra det narrativ, vi får skabt. Derfor bliver det vigtigt at være kritisk reflektiv omkring, hvad vi bliver blinde for, og som derfor ikke er en del af den samproducerede viden. Eksempelvis kan jeg se, når jeg efterfølgende læser alle materialer og noter igennem, at der flere gange på tværs af workshops tales om, at det kunne være rart, hvis alle medarbejdere mestredede brugen af kommunikationsteknologier og metoder som iPads eller tegn til tale. Et andet eksempel er, at økonomi tilskrives betydning i forhold til de dialogiske relationer, men i vores samlede narrativ blev dette ekskluderet.

3.4 REFLEKSIONER OMKRING ETIK, REPRÆSENTATION OG KVALITET I ARBEJDET MED DEN SKRIFTLIGE DEL AF AFHANDLINGEN

Fortællingerne i aktionsforskningsprojektet er beskrivelser om relationer i hverdagslivet, og om hvordan medarbejdere og borgere skaber hverdagen sammen. Det er reflekterede fortællinger om at indgå i relationer med mennesker, som kan være svære at forstå, og hvor svært det kan være at kommunikere med et menneske, som ikke har et verbalt sprog. Samtidig handler de også om at reflektere over sig selv og sin egen måde som pædagogisk medarbejder at indgå i relationer på. Selvom vi ikke kaldte det samproduktion i aktionsforskningsprojektet, handler mange af de empiriske produkter fra specielt de sidste workshops om samarbejder i hverdagen.

Jeg vil argumentere for, at de visuelle og skriftlige fortællinger indeholder flere lag. Det første lag er, at de i sig selv er interessante, fordi de fortæller om kommunikation i en pædagogisk praksis. Det andet lag er, at disse fortællinger bliver dekonstruerede og rekonstruerede gennem samproducerede analyser i de dialogiske møder på vores fælles workshop, hvilket åbner op for at se fortællingerne i en organisatorisk og samfundsmæssig kontekst. Det tredje og sidste lag er mit videre, analyserende blik på de samproducerede fortællinger om kommunikation.

Særligt arbejdet med det sidste lag, som fremstilles i afhandlingens analyser, har indebåret en række overvejelser. De tre lag er ikke adskilte men har været med til at forme hinanden – eksempelvis når de fælles analyser har sat rammerne for den næste gruppe af billeder og skriftlige fortællinger. Samtidig har mit forskerblik også blandet sig i diskussionerne og analyserne og dermed været med til at forme måden, hvorpå deltagerne så på fortællingerne. Jeg er bevidst om, at magt har været en del af hele processen fra design til analyser. Dette har jeg forsøgt at skrive frem i de foregående afsnit, hvor jeg har vist, hvordan mit metateoretiske blik har formet metoder og spørgsmål i de fællesproducerede analyser i en dialog med medarbejdere og ledeses praksisperspektiver og vidensinteresser. Denne del ser jeg som en delvist transparent proces, hvor deltagerne (dem, der har ønsket at deltage) har haft mulighed for at forhandle processen og metoderne. Her forholder jeg mig til magt i forhold til, hvordan processen fortælles frem og analyseres.

Som forsker er jeg også i en position, hvor jeg qua mit skriftlige arbejde er den, der konstruerer det samlede narrativ, som præsenteres i afhandlingen. Det er et narrativ fortalt fra mit

multiperspektivistiske grundlag. Mine overvejelser i forhold til den skriftlige del af afhandlingen har indebåret en række etiske spørgsmål: Hvordan fremstilles deltagerne i mine analyser? Hvad er det for en magt, jeg har, når jeg gennem mit teoretiske blik fortæller og fortolker de empiriske produkter og diskussioner, vi har samproduceret? Og hvordan forvalter jeg denne magt? Disse spørgsmål skriver sig ind i diskussioner om repræsentation¹⁹, hvor empiriske beskrivelser er beskrevet ud fra forskerens situerede blik. Det vil sige, hvordan bestemte begreber giver mulighed for at skrive frem, og hvilket fravalg og vinkling af materiale, forskeren foretager. Jeg har ikke et svar på disse spørgsmål, men måderne, jeg har forsøgt at imødekomme det på, har dels været, at analytiske pointer og udkast til kapitler i det omfang, det har været muligt, er blevet forelagt deltagerne. Desværre er mange af deltagerne ikke i kommunen længere.

Jeg er inspireret af Lather & Smithies (1997), kollaborative arbejde med fra forskningsprojektet *troubling the angels*, hvor det er kvinderne, der fortæller deres historie om at have HIV, og hvor det er forfatterne, der reflekterer over forløbet. I den analytiske fremstilling i afhandlingen forsøger jeg at markere, hvad der er kollaborative analyser foretaget i aktionsforskningsrummet, og hvad der er min videre analyse som forsker. Der har derfor været vigtigt tydeligt at markere i analyserne, hvad der er samproduceret analyse, og hvad der er min videre analyse.

Ligesom medarbejderne har arbejdet med, hvordan de kan udfordre deres forståelse af borgerne, har en del af mit analytiske arbejde handlet om, hvordan jeg kunne skrive et polyfonisk perspektiv frem, således at jeg i mine analyser var reflektiv omkring, hvordan jeg beskriver og fremstiller deltagerne og deres praksis. Denne udfordring fremhæves af blandt andre Arthur Frank, som beskriver, hvordan akademikere i kvalitative analyser på den ene side definerer og slutter det studerede, og på den anden side må bevare et blik for, at viden er polyfonisk og uafsluttelig (Frank, 2005 p. 965). På den ene side har jeg ønsket at bevare et blik for den samproducerede viden i aktionsforskningsrummet. På den anden side mener jeg, at min videre analyse skal informere om noget nyt; at den skal pege på viden, som jeg som forsker i samarbejde med deltagerne ikke fik greb om midt i analyseprocessen i aktionsforskningsprojektet – perspektiver, vi enten var blinde for eller fik ekskluderet. I flere af de empiriske produkter bliver forandring knyttet til ideen om ændret reflektiv adfærd og en ny opmærksomhed hos deltagerne i aktionsforskningsprojektet. Forandring kommer til udtryk som noget, der får performativ betydning uden for aktionsrummet (workshoppen), men som

¹⁹ Om repræsentation se bl.a. andre (Denzin & Lincoln, 2008)

stadig tilskrives arbejdet med de empiriske produkter. Det er håbet og ambitionen, at denne skærpede opmærksomhed kan producere en demokratisering af kommunikationen mellem den enkelte medarbejder og borgeren og åbne for nye deltagelsesmuligheder i kommunikationen hos borgeren (dette vil jeg behandle mere indgående i kapitel 5 og 6). Samtidig knyttes forandring her til den enkelte medarbejders kritiske refleksivitet og handlen, hvilket kan indebære risici for, at de strukturelle problemer omkring kommunikation gøres individuelle, og at ansvaret for at skabe en forandret kommunikationspraksis placeres hos den enkelte.

I materialerne referer flere deltagere til institutionelle kontekster som økonomi, lovgivning og politiske retningslinjer, og undervejs tilskrives disse kontekster betydning i den dialogiske praksis på botilbuddene og mellem de involverede parter i aktionsforskningsprojektet. Helt kort arbejder jeg med en definition af institutioner som politiske og samfundsmæssige institutioner som handleplaner, lovgivning mv. Institutionelle kontekster kan være både formelle rammer men også de forventninger (normer), vi møder hinanden med (March og Olsen, 1989). Disse institutionelle kontekster bliver på én gang rammesættende for den lokale handling, og samtidig også løbende forhandlet af deltagerne i organisationen. Ifølge Jacob Torfing er en organisation ikke det samme som en institution, men en organisation består af forskellige institutionelle strukturer (Torfing, 2005a; 2005b) – eksempelvis handleplaner, KPI-mål, økonomiske tilskudsmodeller for, hvordan organisationen får tildelt midler alt efter borgernes handicap, mv. Når jeg betegner organisation og institutionelle kontekster som konstituerende for kommunikationen og som fænomener, der på en og samme tid forhandles i kommunikationen mellem deltagerne, så læner jeg mig op af organisationsforskere, der taler om organisation og kommunikation som konstituerende for hinanden (Dahl 2008; Putnam & Nicotera 2009a; Putnam & Nicotera 2010). I mit senere, analytiske arbejde har jeg været interesseret i hvilke institutionelle kontekster, der tilskrives betydning af medarbejderne, og hvordan medarbejderne oplever, at disse kontekster bliver konstituerende for arbejdet med borgerne²⁰. De mange diskussioner i aktionsforskningsprojektet peger på, at institutionelle, kontekstuelle forhold i organisationen og på handicapområdet generelt tilskrives betydning, men de bliver ikke rigtig tydelige i det narrativ, jeg får formuleret, og i medarbejdernes efterfølgende diskussioner af det. En af mine overvejelser om repræsentation af det fælles arbejde i analyserne i afhandlingen går derfor på at få skrevet de institutionelle kontekstuelle

²⁰ Linell, (1998) definerer kontekster, som noget der står uden for diskursen, men aktualiseres og forhandles i diskursen. Arbejder jeg i denne afhandling ud fra en methodologisk forståelse, hvor denne adskillelse ikke giver mening.

perspektiver mere frem i min analyse. Det vil sige, hvordan jeg som forsker kan fastholde praksis på, hvad der konstruerer betingelserne for den individuelle praksis, så projektet ikke bliver medvirkende til, at kollektive problemer individualiseres. Jeg vil derfor i næste kapitel pege på, hvordan jeg teoretisk kan få greb om institutionelle kontekster.

Afslutningsvist vil jeg kort beskrive, hvilke transformationsprocesser, de empiriske produkter har været gennem fra deres oprindelige form til fremstillingen i afhandlingen. Dette viser de processer, der er fra det fælles aktionsforskningsrum, til at arbejdet i aktionsforskningsprojektet gøres til genstand for analyse i afhandlingen.

3.4.1. TEKSTNÆRE REDIGERINGER

'Hverdagsbeskrivelserne' er i deres oprindelige form skrevet i hånden af deltagerne. Jeg har efterfølgende samlet dem ind og skrevet dem ind på computer. I processen fra håndskrift til computer er der sket mindre redigeringer. Jeg har ændret stavfejl, tilføjet eller slettet kommaer og tilføjet ord eller slettet ord i sætninger, som ikke fremstod færdige. Desuden har jeg ændret de steder, hvor det er smuttet med at beskrive pædagogen i tredje person. Redigeringsarbejdet er sket efter aftale med deltagerne.

Desuden er dialoger fra dialogworkshops redigeret som del af transkriptionsprocessen. Undervejs har alt, hvad der er foregået fælles på workshops, blevet optaget på diktafon. Jeg fravalgte at optage store dele af gruppearbejdet, da deltagerne sad i mindre grupper. Det betyder, at meget af analysearbejdet ikke er optaget, og at jeg kun har de endelige præsentationer i plenum og gruppernes noter – og ikke de forhandlinger, der ligger til grund for analyserne. I transskriptionerne af de seks dialogworkshops, har princippet været at gengive så nøjagtigt som muligt, hvad der er blevet sagt, samtidig med at bevare en respekt for, at det talte ord er anderledes end det skrevne. Inspireret af Ewald & Fontana (2009) har jeg i de udvalgte citater forsøgt at balancere et hensyn mellem, hvad blev der sagt, og hvordan det fremstår på skrift. Det betyder, at spring i samtaler og gentagelser er fjernet (medmindre referencerne eller gentagelserne har en analytisk pointe), afbrudte sætninger er rekonstrueret, og forkerte sætningskonstruktioner er korrigeret. For at skabe transparens i denne proces har jeg forsøgt at indsætte ellipser (...) de steder, hvor jeg har klippet tekst væk. Det kan være sidebemærkninger eller afbrud af intern snak.

Desuden har jeg anonymiseret alle navne på deltagere og borgere, og jeg har bestræbt altid at forklare den kontekst, citatet er taget fra. Det har særligt været vigtigt for mig at skabe

transparens over for både deltagere og læsere om, hvordan citaterne har bevæget sig fra den kontekst, den dialogiske workshop udgør, hvor deltagerne henvender sig til andre deltagere – et rum, hvor der er et fælles engagement – til at gøre citater og empiriske produkter fra dette rum til genstand for analyserne i afhandlingen.

3.4.2. OPSAMLLENDE REFLEKSIONER

Min ambition med dette kapitel har været at vise, hvordan pædagogerne konkret har arbejdet med visuelle og skriftlige fortællinger som både videns- og handlingsproducerende – det vil sige som måder at samproducere viden og praksis gennem arbejdet med de kollaborative metoder på. I min beskrivelse af de metodiske refleksioner omkring aktionsforskningsprojektet har jeg forsøgt at fokusere på, at processen ikke bør blive læst som en lineær proces men som løbende forhandlinger mellem forskellige perspektiver og vidensinteresser. Jeg har i min fremstilling forsøgt at være eksplicit omkring de spændinger, der har været en del af processen, ved at reflektere over, hvordan forhandlinger undervejs i processen var formet af mit teoretiske og metodiske blik og deltagerne mange forskellige praksisperspektiver, og endvidere ved at reflektere over deltagelsespositioner og kontekster som konstituerende for og konstitueret i aktionsforskningsprojektet.

Ved at vise den emergente metodeudvikling i processen har jeg forsøgt at fremhæve hvordan det uforudsete og uplanlagte både forstyrrer og skaber åbninger for nye handlinger og refleksioner. Da pædagogerne på det ene bosted begynder at anvende nye metoder og planlægge andre former for handlinger, åbner den emergente tilgang op for, at de kollaborative metoder både bliver videns-, handlings- og praksisproducerende. Samtidig viser spændingerne på det andet bosted, at det ikke lykkedes at få metoderne forhandlet og udviklet så deltagerne oplevede, at metoderne og den viden, der blev produceret, passede til den konkrete hverdag.

Jeg ser derfor en balance, hvor der i aktionsforskningsprojektet på den ene side er behov for fælles metodiske rammer, og på den anden side er behov for, at de rammer, som metoderne er med til at producere, kan forhandles undervejs. At ramme denne balance, forestiller jeg mig, må være noget, der må være en del af ethvert aktionsforskningsprojekt, og hvor præcis balancen ligger, må være kontekstafhængig.

I dette kapitel har mit fokus været på at præsentere samproduktion i aktionsforskningsprojektet. I de fælles analyser blev temaer som 'fælles rammer', 'at udfordre forståelsen af den anden' og 'samarbejde' centrale i vores diskussioner og analyser. Jeg er

efterfølgende blevet opmærksom på, at kontekster også tilskrives betydning, om end vi ikke rigtig ekspliciterede det i samproduktionen. Jeg har i mine valgt analyser at arbejde videre med disse temaer men på lidt nye måder for at forstyrre medarbejdernes, ledernes og mine forståelser af dem. Jeg vil i analyserne se på samskabelse i relationer med borgere med begrænset sprog. Jeg vil derfor i det næste kapitel diskutere, hvordan jeg har anvendt Phillips analysemodel IFADIA til at analysere den samskabelse, som er kommet til udtryk i de empiriske produkter (og diskussionerne om dem). Samtidig vil jeg diskutere, hvordan jeg søger at få greb om kommunikation i og med kroppen som del af de dialogiske kommunikationsanalyser.

KAPITEL 4: DIALOG OG SAMSKABELSE SOM ANALYSERAMME

I dette kapitel præsenteres afhandlingens analytiske ramme. Mit analytiske blik i afhandlingen er formet af Louise Phillips' analysemodel IFADIA kombineret med et analytisk blik på kroppen i samproduktionspraksisser. Dette indebærer et fokus på forskellige stemmer (voices), på det foranderlige, dynamiske og uafsluttede (unfinalized), hvad enten det er mennesker (selvet/-er) eller vidensformer, og på spændinger i forbindelse med tilblivelsesprocesser (subjektivering) og vidensproduktion samt på kropslighed i samproduktion. Med kropslighed menes, at medarbejderne bruger deres egne kroppe og betydningstilskriver borgernes kroppe, når de navigerer i de relationelle møder med borgerne i hverdagen på bostederne. Jeg vil i det følgende redegøre for de begreber, der former mit analytiske blik med vægt på, hvorfor og hvordan begreberne hjælper mig til at få blik for nye aspekter i de analytisk-producerede, empiriske produkter: Aspekter, som jeg ikke så, da jeg var en del af de empiriske produkters analytiske tilblivelsesproces. Disse aspekter er en videre analyse af de pointer, som deltagerne og jeg i vores fælles analyser fik defineret som væsentlige. Det teoretiske blik og dermed min videre analyse af det samproducerede materiale er tænkt til at informere både min og deltagernes praksis ved at give os forståelsen af aspekter, som vi var blinde for – eller aspekter, som vi i processen vurderede som vigtige men havde svært ved at få greb om. Det er dermed mit håb, at teorien kan hjælpe til at åbne materialet igen og at generere ny viden, som giver en ny forståelse, som vi ikke havde, da vi stod midt i processen. Som jeg tidligere har beskrevet, er de empiriske produkter, jeg præsenterer i analysen, et resultat af en samproduceret analyse i aktionsforskningsprojektet. Jeg vil derfor i dette kapitel konstruere en analysestrategi, som kan hjælpe mig til at videreanalysere de pointer og spørgsmål, som blev rejst i aktionsforskningsprojektet. Jeg har tidligere i afhandlingens kapitel 3 diskuteret, hvordan mit teoretiske blik på dialog var med til forme de metodiske valg i aktionsforskningsprojektet, samtidig med at jeg ønsker at bevare et sensitivt blik på og respekt for de samproducerede analyser i aktionsforskningsprojektet. Ambitionen med dette kapitel er at vise, at processen i aktionsforskningsprojektet også har informeret de teoretiske valg og hjulpet mig til at se begrænsningerne i det teoretiske blik, jeg startede med, og hvordan jeg undervejs har finjusteret mit blik. Helt konkret betyder aktionsforskningsprojektet, at jeg efterfølgende har måttet søge nye måder at definere særligt kroppen på for at få greb om de problemstillinger omkring krop – og vores normative forståelser af kroppen og kroppens relation til andre kroppe – som blev en central del af aktionsforskningsprojektet.

4.1. IFADIA EN ANALYSERAMME TIL AT ANALYSERE SAMSKABELSE I KOMMUNIKATIONSPROCESSER

The *Integrated Framework for Analysing Dialogical Knowledge Production and Communication* (IFADIA) er en analyseramme til at analysere samproduktionsprocesser. I arbejdet med afhandlingen har jeg valgt at anvende IFADIA som metodologisk og teoretisk ramme. Videnskabsteoretisk positionerer Phillips IFADIA inden for socialkonstruktionisme og poststrukturalisme. Det betyder, at analyserammen bygger på socialkonstruktionistiske og poststrukturalistiske præmisser for viden, hvor det sociale (herunder viden, selv, sociale relationer og praksisser) forstås som konstitueret i og af diskurser, der mødes i kommunikationsprocesser (Phillips, 2011a, p. 10). Ifølge et socialkonstruktionistisk syn på kommunikation som konstituerende, er det i den sociale forhandling af betydning i selve kommunikationsprocesserne, at viden, identiteter og sociale relationer inklusive magt skabes, vedligeholdes og transformeres. Det betyder at viden er en social process, uden et endegyldigt resultat (Anderson & Gehart, 2007)

Fokus i IFADIA er på at analysere samproduktion som dialogiske processer med modsætningsfyldte interesser, hvor viden er et produkt af dialog på tværs af forskellige holdninger og perspektiver. Et sådan analytisk perspektiv bidrager med viden om de konkrete spændinger (tensions), der opstår i en specifik praksis, hvor forskellige vidensformer mødes. Derudover har IFADIA fokus på, hvordan ny viden samskabes i dialog ved at dyrke forskel som forandringskraft gennem kritisk refleksion omkring forskelle. Heri ligger et normativt ideal om, at en opmærksomhed på det modsætningsfyldte i samskabelse kan være med til at producere en handlingsorienteret viden, hvor flere perspektiver er repræsenteret. Jeg anvender IFADIA i afhandlingen, fordi jeg ønsker at undersøge, hvilke konkrete, forskellige vidensinteresser, der mødes og forhandles i tre typer af dialogiske samarbejdsrelationer; henholdsvis relationen mellem deltagerne i aktionsforskningsprojektet, mellem de pædagogiske medarbejdere og mellem borgerne og pædagogiske medarbejdere.

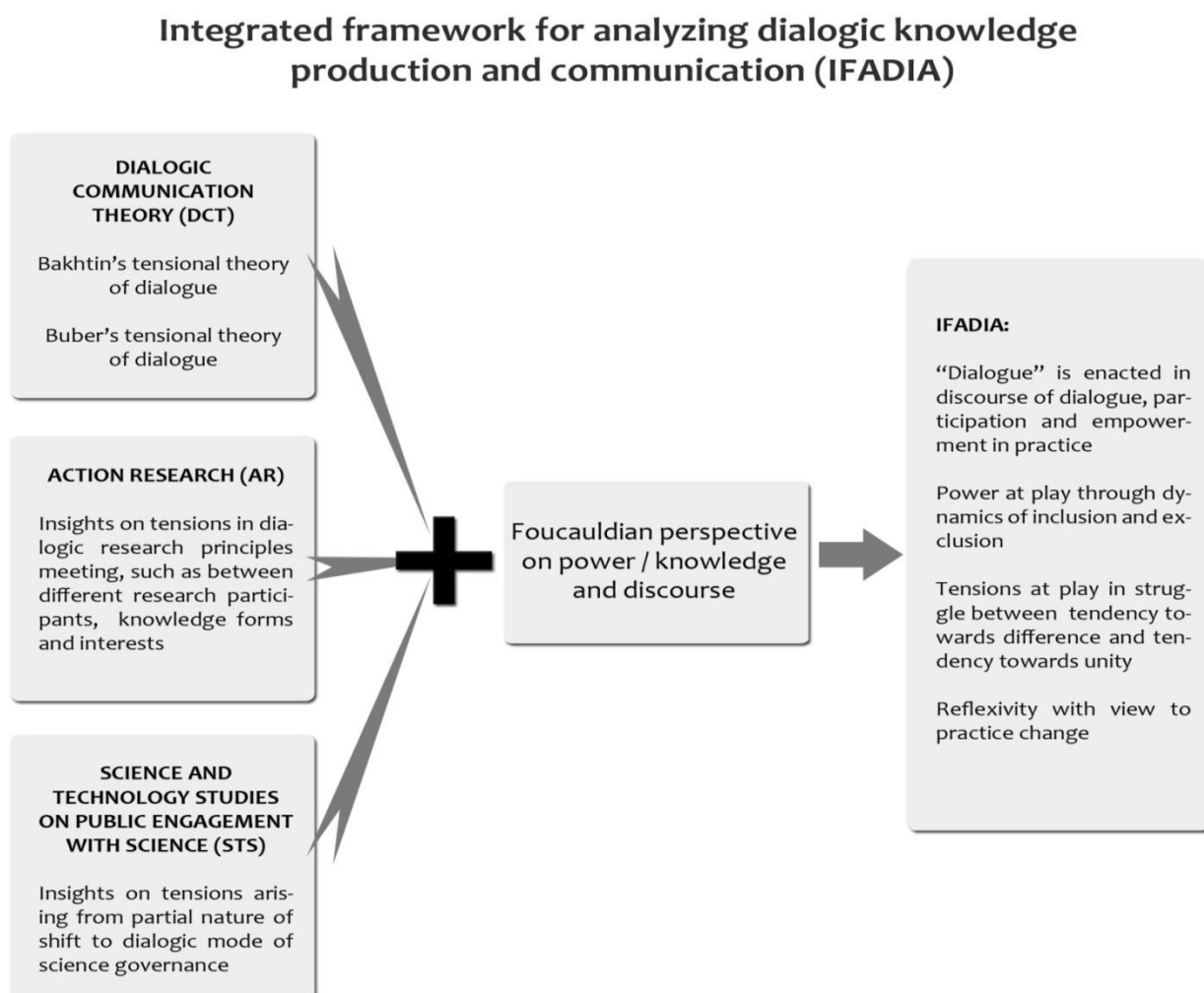
Phillips forklarer IFADIA-modellens dobbelte sigte på følgende måde:

My approach is a critical, reflexive one that, at one and the same time, interrogates the complexities, tensions and dilemmas inherent in the enactment of "dialogue" and is oriented towards further developing dialogical practices from a position normatively supportive of the dialogical turn (Phillips, 2011a p. 2)

Med henvisning til den dialogiske vending, peger Phillips på en samfundsmæssig drejning mod dialog, som har fundet sted inden for det sociale og sundhedsfaglige område i Danmark, hvor flere politiske strategier og handleplaner sætter fokus på, at fagprofessionelle skal i dialog med borgerne (ibid.). Det normative sigte med IFADIA er en kritisk-refleksiv analyse af den konkrete udfoldelse af dialog i praksis, så dialog ikke bliver et tomt "hurra-ord".

IFADIA er bygget op over flere delkomponenter hentet fra forskellige teoretiske traditioner henholdsvis dialog som teoretisk felt, aktionsforskning, science & technology studies og et diskurs- og magtperspektiv inspireret af Foucault.

Model 4.1. Phillips' analysemodel IFADIA (Phillips 2011a, p. 52)

Modellen ovenfor viser de forskellige, teoretiske komponenter i IFADIA, og deres respektive bidrag til den samlede analyseramme.

Helt kort bidrager dialogteorier med begreber til at analysere samproduktion i kommunikationsprocesser, hvor aktionsforskning samt science & technology studies har tradition for at se på forskelligheder og modstridende interesser i samarbejdsprocesser. Endvidere bidrager Foucault med et perspektiv på, hvordan 'knowledge claims' altid vil være positioneret inden for bestemte diskurser.

IFADIA er bygget op over mange forskellige, teoretiske komponenter. I Phillips' egne analyser anvender hun sjældent alle dele i en analyse, men tilpasser (i et samspil mellem teori og empiri) IFADIA til de konkrete felter, hun arbejder med. (Phillips, 2008; 2011a; 2011b; Phillips & Napan, 2016). I mit arbejde har jeg særligt valgt at anvende henholdsvis aktionsforskning, herunder de præmisser for participation, som aktionsforskning tager afsæt i, Bakhtins tilgang til dialog som heteroglossia og polyfoni samt Foucaults perspektiv på magt.

4.1.1 BAKHTIN OG DIALOGISK KOMMUNIKATIONSTEORI

Begreberne stemme og ytring er centrale i Bakhtins arbejde med dialog. Samtidig er det begreber, der er udviklet i en kontekst, hvor fokus var litteraturkritik.²¹ Efterfølgende er begreberne i forbindelse med den stigende opmærksomhed på dialog videreudviklet og overført til en række andre faglige kontekster og genstandsfelter. Bl.a. inden for socialvidenskaber som psykologi og kommunikation (Se Linell, 1998; Scheffmann-Petersen, 2016), hvor begreber som dialog, stemme, polyfoni og heteroglossia anvendes på forskellig vis som analytiske tænketeknologier, alt efter hvordan de er tilpasset genstandsfeltet, og hvad der er den forskningsmæssige erkendelsesinteresse.

I min læsning af Bakhtin og mit arbejde med dialog, stemmer og ytringer har jeg valgt at lægge mig op ad kommunikationsteoretikere som Phillips (2011) og Leslie Baxter (2004; 2006; 2011) og deres læsning og videreudvikling af Bakhtin hen imod en socialkonstruktionistisk, dialogisk kommunikationsteori. Phillips og Baxter er ligesom jeg fokuserede på at analysere, hvordan viden samproduceres i relationer mellem mennesker. Samtidig har jeg fundet det nødvendigt

²¹ Flere, der har arbejdet med Bakhtins, værker peger på, at hans arbejde er omgæret af mystik, og det er svært at afgøre, hvad han har skrevet, og hvad andre har skrevet. (Se Vice, 1997; Bruhn & Lundquist, 2003)

at diskutere min oversættelse og analytiske anvendelse af begreber som stemmer og ytringer, da jeg i modsætning til Phillips og Baxter anvender begreberne til at analysere samproduktion af viden i samarbejdsrelationer mellem borgere med udviklingshæmning og pædagoger, hvor dele af dialogen ikke er verbaliseret.

Bakhtin (1981) skriver følgende om ytringer:"

"The word, directed toward its object, enters a dialogically agitated and tension-filled environment of alien words, value judgments and accents, weaves in and out of complex interrelationships, merges with some, recoils from others, intersects with yet a third group: and all this may crucially shape discourse, may leave a trace in all its semantic layers, may complicate its expression and influence its entire stylistic profile" (p. 276).

Bakhtin har et holistisk perspektiv på sproget, hvor en ytring eller mening refererer til og indeholder spor af tidligere og fremtidige samtaler og ytringer (Baxter, 2006). Begrebet ytring er tæt koblet til begrebet om stemmer, da en ytring kan trække på og referere til forskellige stemmer og samtidig være med til at forme (shape) diskurser.

For Bakhtin er 'stemmer' (voices) perspektiver, ideologier og diskurser²² (Phillips & Napan, 2016 p. 6; Bakhtin 1981). Det betyder, at stemmer i sig selv ikke er isoleret i det enkelte individ. Til at forklare Bakhtins lidt abstrakte begreb om stemmer, og hvordan begrebet hænger sammen med ideer om heteroglossia og polyfoni, vil jeg kort referere tre overskrifter i (Vice, 1997 p. 1) bog om Bakhtins arbejde. I bogen forklares Bakhtins abstrakte begreber således: "*I hear voices everywhere*", hvilket er overskriften på et kapitel om stemmebegrebet hos Bakhtin. I kapitlet om heteroglossia skriver Vice: "*I hear voices everywhere – and conflicts between them*", og som overskrift til et tredje kapitel om polyfoni: "*I hear voices everywhere – Voices with equal rights*". For mig fanger de tre lidt poppede overskrifter præmisserne i Bakhtins ideer om stemmer – nemlig at stemmer er alle vegne i det sociale. Det kan være indre stemmer, hvilket betyder at individet ikke har én stemme, men konstant er i indre dialog. Det kan være ydre stemmer, hvilket vil sige, at samtaler i interpersonelle relationer består af flere stemmer. Samtidig er stemmerne aldrig isoleret til individet. Derimod er både indre og ydre stemmer bærere af referencer til andre dialoger, kontekster og sammenhænge end den konkrete. I Phillips' og Baxters arbejde med dialogisk kommunikation er det primære fokus på, at der i

²² Stemmebegrebet dækker hos Bakhtin som en samlebetegnelse over diskurser, ideologier og perspektiver. Hvorvidt eller hvordan der er forskelle på disse komponenter hos Bakhtin fremstår for mig uklart.

samtaler mellem deltagere i en dialog er flere stemmer til stede. Stemmerne i en dialog kan være i konflikt med hinanden, hvilket Bakhtin (1981; 2003) kalder heteroglossia. I konflikter opstår spændinger mellem forskellige stemmer i eksempelvis en samtale. Samtidig kan der også på tværs af stemmerne skabes nye perspektiver eller vidensformer, hvor flere stemmer er repræsenteret, hvilket Bakhtin kalder polyfoni (Ibid.). Et konkret eksempel fra dette aktionsforskningsprojekt blev konstitueret i mødet mellem forskellige vidensinteresser. Nogle gange var de forskellige interesser modstridende, og andre gange blev der skabt en fælles retning som resultat af forhandlinger på tværs af vidensinteresserne.

Hos Baxter (2006) og i Phillips' arbejde med IFADIA anvendes diskurser og elementer fra diskursanalyse til at analysere, hvordan diskurser qua multiple stemmer i en samtale blandes og forhandles gennem deltagernes dialog. Diskurser og stemmer er ikke det samme, men de er samtidig svært adskillelige. Linell (1998) beskriver Bakhtins stemmebegreb som indeholdende både individuelle og diskursive stemmer. Et individ kan så at sige trække på en stemme, men denne stemme referer også til en større diskursiv sammenhæng. Endvidere kan en ytring indeholde referencer til flere diskurser. Stemmer i Bakhtinsk optik er ikke nødvendigvis personlige og udelukkende individuelle, men forskellige stemmer kan derimod blive udtrykt af forskellige subjekter i forskellige kontekster.

Stemmebegrebet er tæt koblet til ideen om det dialogiske selv. Jeg vil i det følgende kort trække et par pointer frem omkring det dialogiske selv, da det har haft en betydning for den måde, hvorpå jeg har italesat, hvordan jeg ud fra et dialogisk perspektiv forstår de borgere, der bor på de to bosteder og for min analysestrategi. Dette perspektiv forklarede jeg de andre deltagere, da vi startede vores samarbejde. Eksempelvis handler det om, at borgerne er kommunikerende, selv når det for de pædagogiske medarbejdere, ledere og jeg som forsker kan være svært at se og forstå deres kommunikation.

4.1.2. 'AT VÆRE ER AT KOMMUNIKERE' – SELVET SOM DIALOGISK

Hos Bakhtin er sproget og ytringer flertydige og gennemsyrrer selvet, som skabes af forskellige og modstridende stemmer. Kommunikation er en del af dét at være menneske, og selvet er så at sige gennemsyret af kommunikation. Det betyder ikke, at selvet er en isoleret enhed, hvorfra der kommunikeres med omverdenen. Tværtimod. Hvor dialogisk kommunikation med udgangspunkt i Baxter og Phillips primært analyserer videnssamskabelse på tværs af stemmer i verbal og/eller skriftlig dialog, bevæger den retning, der kaldes "dialogism", sit fokus på

Bakhtin over i et psykologisk fagligt fokus på dialog som indre og ydre dialoger. Det vil sige, at selvet er i konstant indre og ydre dialog. I en ph.d.-afhandling fra 2016 har Michael Scheffmann-Petersen lavet et litteraturstudie af forskellige læsninger af Bakhtin inden for socialvidenskaberne med særligt fokus på et analytisk blik på det dialogiske selv.

Scheffmann-Petersen beskriver i sit arbejde, at selvet i et dialogisk perspektiv defineres af uafsluttelige og foranderlige, dialogiske processer, hvor sproget er det medium, der giver os mulighed for gennem interaktion med andre (i I-Other-relationer) at forhandle, hvem vi er som sociale væsener, og at skabe betydning til det sociale. Det betyder, at selvet er kommunikerende, foranderligt (unfinalizability) og flydende. Scheffmann-Petersen (2016) beskriver, at selvet hos Bakhtin konstant er del af indre og ydre dialoger, hvilket betyder, at selvet er i en konstant, dialogisk foranderlig og uafsluttelig (unfinalizability) proces.

”Unfinalizability skal ses i relation til, at fordi mennesket befinder sig og agerer i heteroglossia, så er mennesket allerede dybt involveret i og indviklet i forskellige, dialogiske spændinger. Det at være indviklet i dialogiske spændinger betyder, at man aldrig kan tale om, at sådan *er* den og den person. Det ville være at objektgøre personen og dermed finalize og monologisere personen. Mennesket *er* et dialogisk væsen, som er involveret i en evig spændingsfyldt proces af becomming (infinite open-endedness), hvilket Bakhtin betegner som at være unfinalizable” (Scheffmann-Petersen, 2016: 60)

Jeg mener, det perspektiv på selvet, som præsenteres i citatet ovenfor, er interessant i forhold til at få en forståelse for borgere med udviklingshæmning, som har et begrænset verbalt sprog. Ud fra et dialogisk perspektiv vil borgere med udviklingshæmning, selv om de har et begrænset verbalt sprog og ikke verbalt kan engagere sig i sociale interaktioner og verbalt forhandle, hvordan de positioneres, stadig være kommunikerende, foranderlige og flydende i deres tilblivelsesprocesser. Endvidere betyder ideen om det dialogiske selv, at både borgere med udviklingshæmning og alle andre bliver til som mennesker i konstante, dialogiske relationer til andre mennesker. Det jeg godt kan lide ved dette perspektiv, er, at det befrier os (medarbejderne og mig) for at finde den ”rigtige” forståelse af borgeren eller finde den ”rigtige” måde at kommunikere med en bestemt borger på – fx som i det tidligere eksempel med en kvinde med udviklingshæmning, som sad udenfor og smilte. Billedet åbnede for en snak om hvor mange forskellige opfattelser, der var af kvinden, og hvad hun kunne lide. Derimod forpligter perspektivet på det dialogiske selv os (forskere og fagprofessionelle) på at undersøge, hvordan borgerne får mulighed for at skabe sig selv i I-Other-relationer i samtaler i hverdagen – og hvordan borgerne i samtalerne får mulighed for at blive mødt og set som mennesker, der er foranderlige og uafsluttelige (unfinalizability).

I stedet for at finde den rigtige forståelse af borgeren eller den rigtige måde at kommunikere med borgeren på åbner Bakhtin et perspektiv, der rummer muligheden for at undersøge, hvordan medarbejderne selv indgår i dialogiske processer med hinanden og med borgerne, og hvordan borgerne er med til at tilskrive betydning til disse sociale, dialogiske processer og sig selv som mennesker; hvordan vi (de pædagogiske medarbejdere, ledere og jeg) samt borgerne samskaber/co-konstruerer hinanden gennem den sociale forhandling af betydning. Hvordan det konkret udfolder sig, vil jeg vise i analyserne, hvor jeg trækker på det fælles analysearbejde, medarbejderne og jeg lavede i aktionsforskningsprojektet.

4.1.3. ET FOUCAULT-PERSPEKTIV PÅ VIDEN/MAGT

En anden central del af IFADIA er Foucaults perspektiv på diskurs og magt. Foucault (2009) positionerer sit magtbegreb som en anden måde at forstå magten og magtens virke end den, vi finder i Machiavellis klassiske fortælling om Fyrsten. Hos Machiavelli ses magt som en del af fyrstens ret, og som noget der udøves for at opretholde en magt over andre (folket). Hos Foucault har magten ikke et center, men produceres og reproduceres gennem interaktion.

Dean formulerer det således i sit arbejde med Foucaults magtbegreb:

Magten udgår ikke fra et center; magt udøves i decentraliserede relationer; magt udøves på frie individer med henblik på at "forme" eller "sikre" deres handlingsudfoldelse; og ikke mindst sandhedsproduktion og magtudøvelse er gensidigt betingede (Dean 2006, p. 11)

For Foucault er magt knyttet til diskurser. Phillips skriver følgende om Foucaults magt- og diskursbegreb:

I follow Foucault's (1972) definition of a discourse as a limited set of possible utterances which set the boundaries for what we can say and, therefore, do (Foucault 1972: 117/1969). Discourse is intrinsically linked to power and power positions within a discourse, such that one can never gain access to truth outside discourse. (Phillips 2011a, p. 11)

I IFADIA bidrager begreber om diskurser og magt til at få greb om, hvordan stemmer inkluderes og ekskluderes i den samlede vidensproduktion. Eksempelvis hjælper magtperspektivet i min analyse til at forstå, hvordan borgernes perspektiv inkluderes og ekskluderes i samtalerne om, hvordan hverdagen tilrettelægges på bostederne, samt hvad det er for særlige spændinger, der opstår, når to modstridende perspektiver mødes i en dialog mellem en borger og en medarbejder, men hvor det kun er det ene perspektiv, der repræsenteres verbalt.

Med afsæt i IFADIA hviler afhandlingen på et kommunikationsfagligt grundlag, der kombinerer poststrukturalistiske, dialogiske, kommunikationsteoretiske tilgange inden for den sociokulturelle, kommunikationsteoretiske tradition, hvor kommunikation begrebsliggør som konstituerende for den sociale praksis. På nogle måder ligner IFADIA en diskurspsykologisk analyse (à la Potter & Wetherell (1987), der kombinerer en interaktionistisk og en poststrukturalistisk tilgang). En forskel mellem analyserne i afhandlingen og en sådan diskurspsykologisk analyse er, at jeg trækker på Bakhtins dialogteoretiske begreb om det foranderlige og uafsluttelige dialogiske selv og kobler det til stemmebegrebet på en måde, som man ikke vil kunne med diskursbegrebet (idet diskursbegrebet bygger på et anti-humanistisk subjektforståelse, hvor subjektet er decentreret – hvilket er forskelligt fra Bakhtins begreb om uafsluttelige og foranderlige, hvor individet skaber et selv, som er flerstemligt frem for decentreret).

En anden forskel fra diskurspsykologien er, at samskabelse teoretiseres ved brug af Bakhtins dialogbegreb og et foucaultsk syn på magt/videnfokus. Det betyder at i analyserne er fokus på samskabelse og vidensproduktion i hverdagen, og på at samskabelse produceres i kontekster, hvor magt er et vilkår, samt på, hvilken betydning det får for positionering og subjektivitet i de dialogiske relationer.

4.1.4 BEGRÆNSNINGERNE VED IFADIA

En del af aktionerne i aktionsforskningsprojektet har handlet om at arbejde med, hvordan man som professionel kan udfordre sin forståelse af den anden ved at lade sig overraske af den anden. Problemstillingen omkring fastholdelse af et sensitivt blik for, hvem den anden er, uden samtidig at definere den anden og dermed skabe en objektiverende andetgørelse (othering) har i vores fælles analyser vist sig at hænge sammen med temaer som 'samarbejde' og 'rammer' har betydning for blikket på kroppen og kroppens ytringer i dialogiske relationer. Hvor ledere, pædagogiske medarbejdere og jeg fik diskuteret, hvordan vi kan indholdsudfylde ord som

'samarbejde' og 'rammer', kan jeg i min gennemlæsning af materialerne se, at ord som 'krop' og 'kropssprog' aldrig bliver defineret af medarbejderne og mig i aktionsforskningssamarbejdet.

En af udfordringerne ved at anvende IFADIA som analyseramme har været at få blik for kroppen som del af en dialogisk praksis. Med kroppen mener jeg både den udviklingshæmmede krop hos borgerne og kroppen hos de pædagogiske medarbejdere. Flere danske studier i pædagogik og handicap peger på kroppen som del af en kommunikativ praksis med mennesker med udviklingshæmning (se kapitel 3).

Phillips skriver ikke om kroppen i sit arbejde. Hendes arbejdes omhandler samproduktion af viden blandt deltagere i forløb, der baserer sig på dialogiske principper og kan ses som udtryk for den dialogiske vending inden for vidensproduktion og -kommunikation. Hun har lavet empiriske studier af tværfagligt samarbejde på social- og sundhedsområdet, inquiry-baseret læring i uddannelse/education; dialogisk videnskabskommunikation, kollaborativ forskning og dialogisk planlagt kommunikation. Heller ikke hos Baxter har jeg fundet meget om kroppen. Baxter reflekterer i stedet over at gribe emotionalitet i dialogiske analyser. Her trækker hun på Bakhtins dialogiske ideer. Hun peger bl.a. på, at man kan se ambivalenser og følelsesmæssige argumenter, når konkurrerende diskurser ikke er tydelige:

When competing discourses are salient in the meaning-making process, parties often talk of this with ambivalence, referring to feeling caught in a catch-22, feeling trapped between the proverbial rock and a hard place, feeling "damned if they do, damned if they don't," and so forth. (Baxter, 2011 p. 154)

Baxter er interessant, fordi hun tilbyder en konkret læsestrategi til en dialogisk kommunikationsanalyse. Ved at læse efter ambivalenser eller følelsesmæssige argumenter bliver det muligt at se på, hvor og med hvilke konsekvenser konkurrerende diskurser bliver ekskluderet i de dialogiske processer.

Det har dog ikke været helt nemt at overføre Baxters ideer til dialoger mellem pædagogiske medarbejdere og borgere med udviklingshæmning. Som jeg læser Baxters beskrivelser, forbliver hendes analytiske blik på sproget og beskrivelserne af ambivalenser som sproglige ytringer. I de empiriske produkter fra aktionsforskningsprojektet kommer de fleste af borgernes ytringer til stede kropsligt. Når medarbejderne i materialerne argumenterer med ambivalens eller følelser, bliver det tydeligt, at borgerens ytringer repræsenterer noget andet end medarbejdernes ytringer, men hvad de udtalte diskurser i samtalen konkret er udtryk for,

er svært at begribe med IFADIA, og som jeg viser i analysen, er det ofte dét, der er særlig svært i samtalerne med borgerne set fra medarbejdernes perspektiv.

Et centralt spørgsmål, som aktionsforskningsprojektet og samarbejdet med de pædagogiske medarbejdere har bidraget til i forhold til udviklingen af den teoretiske ramme, har været: *‘Hvordan kan kroppen hos medarbejdere og borgere med udviklingshæmning begribes analytisk inden for en ramme af kommunikation som dialog?’* En stor del af mit arbejde med afhandlingen har handlet om, hvordan medarbejderne og jeg i vores metodiske arbejde kunne få et greb om kroppen, og efterfølgende hvordan jeg inden for rammen af en dialogisk analyse kan arbejde med at få et analytisk greb om kroppen. Mit ærinde i dette kapitel er ikke at formulere et nyt, dialogisk forankret kropsbegreb, men derimod gennem konkrete erfaringer fra aktionsforskningsprojektet og fra andre forskningsstudier at vise, hvorledes bevægelser og spændinger mellem de konkrete forståelser af kroppen bliver nødvendige at udforske i en dialogisk analyse.

4.2. POETISKE KONDENSERINGER SOM ANALYTISK TILGANG TIL KROP OG RELATIONER

En del af arbejdet med afhandlingen har bestået i at få blik for og greb om den kropslighed og de relationer mellem kroppe, som omtales af deltagerne i aktionsforskningsprojektet, og som fremstilles i de empiriske produkter. En kropslighed, jeg i begyndelsen af arbejdet med afhandlingen, havde svært ved at favne i et dialogbegreb. For at forstyrre min normative, umiddelbare forståelse af kroppen og kropslighed, og for at få et teoretisk funderet sprog for kroppen og kroppens betydning, valgte jeg at anlægge alternative læsestrategier af mit materiale. En af de læsestrategier, der hjalp mig til at se kroppen og kroppens betydning i det empiriske materiale, var poetiske kondenseringer, der bl.a. anvendes af Jo Krøjer (2003) til at få kroppe tilstede som sansende og følende dele af vidensskabelsesprocesser. Ved at kondensere empirien med fokus på, hvordan der blev talt om kroppen, og hvordan den blev beskrevet, fik jeg et nyt perspektiv på kroppen i den konkrete praksis. Jeg har valgt at tage fire kondenseringer med i dette kapitel, fordi de bidrager til et perspektiv på, hvorfor kroppen bliver betydningsfuld for de pædagogiske medarbejdere. Efterfølgende vil jeg trække andre studier af krop og kropslighed frem for at reflektere over analytiske konsekvenser af forskellige måder at begrebsliggøre krop og kropssprog. Både kondenseringer og de efterfølgende refleksioner omkring kroppen og kropslighed bidrager både til at forme min analyseramme og til at vise begrænsningerne ved den.

Kondenseringer (også kaldet poetisk repræsentation) er en at repræsentere viden, som konstruerer viden på en bestemt måde. Konkret kondenserer forskeren et kvalitativt, empirisk materiale til empiriske produkter, som har en poetisk form (Krøjer, 2003; Görlich, 2015) skriver følgende om metoden:

As a research method, poetic inquiry is largely situated in a postmodern setting, presenting data in poetic form in order to create a dialogue between the research participant and the reader. (p. 4)

Den poetiske form tilstræber at polyfone tolkningsmuligheder, hvilket har nogen ligheder med Bakhtins begreb om viden som uafsluttelig. Gennem den poetiske form søger forskeren at repræsentere en mangfoldighed af stemmer. samtidig giver metoden mulighed for at gribe og repræsentere de subjektive og emotionelle aspekter af det levede liv (Görlich, 2015). Med poetiske repræsentationer arbejder man ud fra en ambition om at afprivilegere forskerens stemme og give plads til de udforskedes stemmer og *hermed* forsøge at undgå at 'afslutte' den anden. I bakhtinsk forstand vil det sig at ytre det sidste ord om deltagerne og i stedet være åben over for den skiftende, dynamiske karakter af den sociale konstruktion af viden og selv (Frank 2005). Frank fremlægger en dialogisk, relationel forskningsetik ved at tolke Bakhtins princip om det uafsluttede som etisk imperativ:

... all that is unethical begins and ends when one human being claims to determine all that another is and can be; when one person claims that the other has not, cannot, and will not change, that she or he will die just as she or he always has been (Frank 2005: 966).

Med poetiske repræsentationer sigter forskeren mod at demonstrere, at forskningsbaserede videnspåstande udgør kontingente repræsentationer af virkeligheden – altså fortællinger som alle andre. Den poetiske form gør opmærksom på teksten som *konstruktion*, og *dermed* åbner den for multiple fortolkninger.

Kondenseringer er en systematisk, analytisk proces. Analysemetoden er brugt i analyser inden for forskellige genstandsfelter som eksempelvis ligestilling i fagbevægelsen (Krøjer, 2003), socialt entreprenørskab (Rosenberg, 2013) og marginaliserede unge (Görlich, 2015). Kondenserede empiristykker er et udtryk for en stemning, som forskeren oplevede, da empirien blev til. Krøjer & Hølge-Hazelton (2008) opstiller begrebet 'empirisk tid' til at beskrive, hvilken stemning forskeren forsøger at gengive med sine produkter. Ved at bytte empiri og dermed kondensere hinandens empiri, opdagede Krøjer og Hølge-Hazelton, hvor

forskellige udtryk de empiriske produkter har, alt efter om man har været til stede i processen, hvor empirien blev produceret, eller ej. Med begrebet 'empirisk tid' menes, at man som forsker i arbejdet med de empiriske produkter søger at 'ramme den tone', man som forsker oplevede i situationen.

ET EKSEMPEL PÅ EN KONDENSERING FRA ET INTERVIEW MED ANNA

I nedenstående har jeg understreget de steder, hvor Anna taler om kroppen og følelser. Det har jeg efterfølgende kondenseret til en poetisering.

Anna: Men jeg synes også, at det med at jeg har været her så mange år, som jeg har, det bliver næsten lidt en livsstil. Skiftende arbejdstider og mennesker der, som du siger, er lidt svagt stillet. Altså som har nogle behov, som ikke kan dækkes andre steder. Og jeg er smadder glad for at være her, og jeg er også så glad for mit arbejde og så den der fornemmelse af... Og det må man så sige, det er jo også noget af det, når man har været her mange år, at selvom de er så dårligt, så har de både tanker og følelser, hvor man kan sige i starten, jeg havde aldrig arbejdet med handikappede, da jeg kom her, og det var meget grænseoverskridende, jeg tror, jeg havde været her to måneder, da jeg tænkte, "nej, nej, det går ikke, det her det er slet ikke mig". Og hvis der var nogen, der havde sagt inden, så ville jeg have sagt, "det dur jeg ikke til, det skal jeg i hvert fald ikke". Og i dag der kan jeg slet ikke forestille mig noget andet. Og den der gengældelse, når du ikke kommer... Kommer du tilbage efter tre ugers sommerferie eller sådan noget, den der gengældelse, de kan kende, at nu kommer der en, der forstår mig. Og du kan simpelthen se det i øjnene at "ahh". Bruger du personaletavlen, sætter billeder op af personalet, det er helt tydeligt, at beboerne er knyttede til, og det kan være lidt den ene og lidt den anden, men der er nogle personaler, de er mere knyttet til end andre, og du kan se... Sådan skal det være, det er jo kun dejligt, men der kan du se lige så tydeligt, at der er både følelser, og der er gengældelse, og der er... Så der er jo bestemt tankevirkomhed, selvom man udefra set kan tænke, "hold da op". Så man ser dem som mennesker, når man har været her så længe, man ser mennesker, men man ser ikke de handicap, de har, mere. Det, synes jeg, er en vigtig ting at have med også. At man ser dem som mennesker, og at du faktisk ikke overhovedet er opmærksom, altså jo det er du i det omfang, at man skal i forhold til at skulle kunne hjælpe dem, men man ser faktisk igennem det der fysiske handicap, det måtte være, som udenforstående måske er lidt bange for.

Tine: *Det der med at se mennesket.*

Anna: *Og når du gør det, så får du også en anden kommunikation – helt klart.*

Tine: *Hvad gør det ved kommunikationen?*

Anna: *Jamen, det virker bare som om, den bliver mere intens, hvis man kan sige det sådan, og den bliver mere, jeg ved ikke rigtig, hvad man skal kalde det, jo, den bliver vel mere intens og mere nærværende. At der er det du kan se den kommunikation over øjnene også, smilet. Det er lidt specielt, og det er svært at sætte ord på. Men typisk den der med personalet, den er så udtalt, at de der personaletavler, du kan se... Og det giver jo også, kan man sige, relationer og tilknytninger og alt muligt, og så kan man sige, at der er nogle, der mener det er uprofessionelt, jeg siger, ellers mener jeg ikke, at du kan arbejde sådan et sted, hvis ikke du har følelserne med dig. Sådan bør det være hver gang, du kom, efter min bedste overbevisning. (IA_Anna_11juni2014)*

POETISERING AF INTERVIEWBID MED ANNA²³

*Følelserne med
Du kan se øjnene også, smilet
jeg er smadder glad for at være her
jeg er så glad
for mit arbejde
Efter tre ugers sommerferie
den der gengældelse
du kan se det i øjnene
Du kan ikke arbejde sådan et sted
hvis ikke du har følelserne med*

(Poetisering af interview med Anna)

²³ Poetiseringerne er lavet i samarbejde med Jo Krøjer.

POETISERINGER

Øjnene

Der er noget med øjnene

Med hele dit kropssprog

Meget med øjnene

Det er der

du mærker,

du har kontakt

Den gode kontakt

(Poetisering af interview med Oluf 18. Juni 2014)

Ben drejer rundt om sig selv i rytmiske cirkler,

han klapper en rytme til.

Han er i sin egen verden.

Sådan har han danset et stykke tid.

Dansen bliver vildere og vildere.

Ben danser uroligt forbi Anna.

Anna stepper Bens rytme.

Først fortsætter Ben med sin vilde dans

Lidt efter lytter han og fortsætter med sin vilde dans.

Anna ændrer langsomt sin rytme.

Ben lytter ... Ændrer lidt sin rytme

Langsomt bliver både Annas steptrin og Bens dans roligere

De griner

(Poetisering af Forskerlogbog, februar 2014)

*Christine sidder i sofaen.
Hun klapper tilfældigt
Hanne sætter sig ved siden af hende.
Christine lægger ikke mærke til det, men fortsætter med at klappe.
Hanne klapper en rytme på Christines lår.
Christine fortsætter.
Hanne klapper den samme rytme igen.
Christine lytter men kigger ikke på Hanne.
Hanne tager Christines hånd og sammen klapper de rytmen.
Christine følger med et par gange.

Christine begynder at klappe en rytme med Hannes hænder.
Løfter hovedet kigger Hanne i øjnene og griner.
Det er den eneste gang Christine har øjenkontakt med nogen den aften.
(Poetisering af Forskerlogbog, februar 2014)*

I de to første kondenseringer 'følelserne med' og 'øjnene' taler de to pædagogiske medarbejdere om blikkets særlige betydning i relationen til borgeren. Det er øjnene, der kan mærke en kontakt, og blikket hos pædagogen kan "se dem som de (borgerne red.) er, uden forbehold". Med et dialogisk perspektiv kan man se, at medarbejderne tilskriver blikket og dét at se en særlig betydning for kontakten med borgerne. I de to sidste kondenseringer er der, hvad jeg vil kalde en dialogisk relation, mellem borgere og medarbejdere, hvor de i mødet med hinanden samskaber en fælles forståelse af situationen. I den første situation skabes en relation gennem dansen, og i den anden situation skabes en relation og fælleshed gennem en fælles rytme og klap. Min teoretiske udfordring har været at finde ud af, hvordan jeg inden for rammerne af en dialogisk analyse kan få greb om den samskabelse, der finder sted i de to episoder – hvordan et dialogbegreb kan favne den måde, hvorpå kroppen bliver central i dialogen.

Kondenseringerne bidrager med et perspektiv på en måde at kommunikere forskningsresultater på, hvor man søger at afprivilegere forskerens fortolkning. Med kondenseringer bliver videnskommunikation og vidensproduktion sammenvævede processer, da poetiseringerne på en og samme tid udgør både en måde at kommunikere viden på og en måde at producere viden på.

Kondenseringerne hjalp mig til analytisk at få øje på de betydninger, de pædagogiske medarbejdere tilskriver kroppen, ser jeg også en række udfordringer ved kondensering. Ét af problemerne ved kondenseringer i relation til IFADIA er, at jeg 'klipper' min egen stemme ud. Det vil sige, at det ikke kommer til at fremgå af kondenseringerne, hvordan jeg har spurgt eller været med til at positionere deltagerne. Olesen & Nordentoft (2016) analyser af forskerpositioner i kollaborativ vidensproduktion konkluderer, at dette har betydning for processen og den konkrete vidensproduktion. I modsætning til poetiseringerne er billeder og hverdagsfortællinger skabt i et analytisk samarbejde mellem deltagerne (inklusive forsker) i aktionsforskningsprojektet.

Et andet problem er, at jeg umiddelbart 'klipper' sammenhængen mellem stemmerne ud. Ved at kondensere 'stemmerne' i forskellige kondenseringer viser jeg ikke umiddelbart, hvordan de forholder sig til hinanden, hvor Baxter og Phillips netop med inspiration fra Bakhtin kigger på ytringer som svar på tidligere ytringer og som havende betydning for fremtidige ytringer. Ytringerne i kondenseringerne får næsten en monologisk form, hvor de ikke sættes ind i en sammenhæng med hinanden. En problematik, Bakhtin også selv peger på, når han diskuterer novellens polyfoniske kvaliteter over for poesiens monologiske form (Bakhtin 1981). Ligesom med poetiseringer er billeder og hverdagsfortællinger fra aktionsforskningsprojektet også både vidensformidlende og vidensproducerende.

Kondenseringerne har hjulpet til at pege på begrænsninger ved mit analytiske blik for dialog i selve samproduktionsprocessen i aktionsforskningsprojektet. I det følgende vil jeg fremhæve et par eksempler på, hvordan andre forskere har forsøgt teoretisk at gribe de former for relationel krop og kropslighed, som kondenseringer hjalp mig til at se. Jeg fremhæver disse studier, fordi de bidrager til at forstyrre en biologisk, diskursivt funderet beskrivelse af kroppen. Studierne bidrager på hver deres måde med en forståelse af kroppen som relationel.

4.3. KROPPEN I RELATIONELLE OG INSTITUTIONELLE KONTEKSTER

I mit arbejde med at få greb om kroppen er jeg interesseret i begreber, der gør det muligt at få greb om krop som del af en dialogisk praksis. Hvor kroppen er konkret til stede i rummet (Krøjer, 2010) med de forskellige kroppes særlige (fx kognitive) begrænsninger og disse begrænsningers påvirkning af andre kroppe i samme rum. Når jeg arbejder ud fra en videnskabelig præmis om, at magt og viden ikke kan adskilles, vil det ikke give mening at forsøge at analysere krop som en prædiskursiv størrelse. Kroppen må derfor analyseres som

diskursivt konstitueret – dvs. som effekter af magtrelationer (dvs. forudsat et foucaultsk magtopfattelse). Samtidig ligger der også en række begrænsninger i at overføre fx poststrukturalistiske blikke på krop og tegn, hvor kroppen består af tegn, der konnoteres og kategoriseres på bestemte måder (Søndergaard, 2006) – i dette tilfælde, hvordan handikappede kroppe konnoteres som værende anderledes end normen. I mit arbejde med at favne kroppen i dialogiske processer i netop de kontekster, der udgør bostederne, har jeg været stærkt inspireret af feltet disability studies. Bente Meyer skriver følgende om kroppen i et disability-perspektiv:

”Som queer, peger disability således på mærkeliggørelser af de herskende forestillinger om kroppen, forestillinger som er regulative, normative og tvangsprægede. Der er tale om, hvordan bestemte sandhedsbærende forestillinger om sunde, hele og potente kroppe mødes i og stigmatiserer bestemte kroppe, men også om, hvordan kønnet og seksualiteten er indlejret i den abjekte krops diskurs. I denne forstand er disability studies tæt knyttet til queer teoriernes radikale kropsanalyser” (Meyer, 2003: 58)

Jeg synes, Meyers definition af disability-forskningens kropsbegreb er interessant, fordi det skaber bevægelser mellem krop, diskursive forestillinger og kontekster. Kendte poststrukturalister som Judith Butler og Bronwyn Davies har bidraget til feltet ved at udvikle begreber og forståelser, som forsøger at forstyrre vores forestillinger om, hvad en krop er og kan. For ikke at blive låst fast i biologiske forestillinger om, hvad en udviklingshæmmet krop er og kan, er det blevet centralt for mig at forstyrre mit eget normativt funderede blik i forhold til at forstå, hvad en krop er.

4.3.1. EN MEDICINSK DISKURS OG EN SOCIAL DISKURS

Inden for feltet handicapstudier og disability studies fremhæves særligt to diskurser om handicap; henholdsvis en medicinsk diskurs (ofte kaldet den medicinske model) og en social diskurs (ofte kaldet den sociale model). Hvor den medicinske diskurs definerer den handikappede krop ud fra somatiske og medicinske betegnere, arbejder den sociale diskurs med at forstå relationen mellem handicap og samfund. Som jeg indledte afsnittet med, har særligt feltet disability research og handicapforskningsfeltet udviklet en social diskurs omkring handicap, hvor fokus flyttes fra medicinske konnotationer af handicap og den handikappede krop til fokus på politiske rettigheder og deltagelse i samfundet. Turner citerer Hughes & Peterson for følgende pointe om de kæmpende diskurser:

"Focusing on the ways in which disability is socially produced, the social model has succeeded in shifting debate about disability from biomedically dominated agendas to discourses about politics and citizenship" (Hughes & Peterson in Turner, 2001, p. 257)

Handikapforskning og disability research har været til at skabe opmærksomhed på den situation, hvori mennesker med handikap befinder sig i samfundet, og bidraget til at skabe bedre livsvilkår for mennesker med handikap (Bengtsson & Stigaard 2011 p. 17).

De to diskurser fremstilles ikke udelukkende som værende i hegemonisk konkurrence. I en artikel diskuterer Morten Kurth (2011), hvordan nyere handikapforskning peger på en opblødning af dikotomien mellem de to modeller. Bl.a. henviser han til positioner inden for forskningsfeltet, hvor *handikap ses som en kompleks dialektik mellem biologiske, psykologiske, kulturelle og sociokulturelle faktorer, hvor det er svært at adskille og afgrænse disse faktorer fra hinanden, men hvor de derimod overlapper og flyder sammen.* (Kurth 2011, p. 65). Handikap feltets forskning i forskellige diskursive forståelser af kroppen bidrager til en analyse af, hvordan diskurserne aktualiseres og trækkes ind i samtalerne omkring borgerne i aktionsforskningsprojektet.

4.3.2 AFHÆNGIGHED AF HINANDEN

Det andet perspektiv på kroppen, som jeg vil fremhæve, er en samtale mellem en kvinde i kørestol ved navn Sunaura Taylor og Judith Butler. Samtalen handler om normative forestillinger om kroppe og relationel afhængighed (Butler & Taylor, 2009). Samtalen finder sted mens Butler og Taylor tager en spadseretur (take a walk) gennem San Francisco. Taylor kører i/går med kørestol, hvilket starter en samtale om normative forestillinger, der er knyttet til at 'gå en tur'. Det interessante ved samtalen er, at hvordan Taylor og Butler i deres samtale formidler et teoretisk perspektiv, hvor 'krop' ikke handler om, hvad kroppen er, men har et teoretisk fokus på kroppens relation til andre kroppe, og på hvordan kroppen og kroppens ageren er indlejret i normative forestillinger om, hvordan kroppe bør agere. Det betyder, at I stedet for at sige 'hvad er en krop?' flyttes fokus i samtalen til 'hvad kan kroppe gøre?' For at uddybe, hvad der ligger i, hvad kroppen kan gøre, vil jeg give to eksempler fra samtalen:

På et tidspunkt køber Taylor og Butler en kop kaffe. Taylor bærer koppen med munden, så hun kan bruge sine arme til at skubbe hjulene på kørestolen. Billedet af pigen med koppen i munden er symbolsk for Taylor og Butlers snak, som handler om, hvad kroppe kan gøre. Hvordan måden at agere på kropsligt ikke er privat men knyttet til en række normative forestillinger om,

hvordan man bør bære sin kop kaffe, hvordan man bør gå osv. Det er en samtale om, hvilke reaktioner det fremkalder, når kroppe gør noget anderledes end normen – eksempelvis når en handikappet bruger munden til at bære sin kop, eller når en homoseksuel mand vrikker med numsen, når han går. Butler reflekterer over, hvordan synet af den handikappede krop kan minde andre kroppe om en sårbarhed og om andre kroppes begrænsninger. Ligesom synet af en mand, der går på en bestemt måde, i nogle sammenhænge kan vække had i andre kroppe blot ved måden, han går på. Hvad kroppen kan gøre, forstår jeg ud fra samtalen, som både de normative forestillinger om, hvordan man kan tillade sig at bevæge sig i et offentligt rum, og samtidig også, hvordan kroppe kan skabe reaktioner i andre kroppe ved at bryde de normative forestillinger om, hvordan kroppe kan tillade sig at bevæge sig i det offentlige rum. Samtalen fik mig til at tænke på mit første møde med bostederne, og på hvordan jeg blev usikker, da jeg mødte Melia, som med kroppen inviterede mig til at lege kongens efterfølger (Se kapitel 1).

Udover den teoretiske diskussion omkring normativiteter forbundet med kroppens bevægelser er et andet interessant aspekt ved samtalen Taylor & Butlers fokus på relationel afhængighed (interdependence). Først fortæller Taylor om the disability community's kamp for at få adgang til teknologi og ressourcer, der gør dem uafhængige i hverdagen. Taylors fortælling får Butler til højt at reflektere over, hvad det vil sige at være uafhængig – altså om vi som mennesker kan være uafhængige af hinanden. Da citatet er ret langt, har jeg kortet det lidt ned:

... To be independent is to have the ability to choose certain kinds of services – that depends of a world of services - (...) There are so many things we are dependent on in order to exercise what we call autonomy. My sense is that what's at stake here, both in the kind of gender politics, like we been talking about as the disability movement, is really rethinking the human as a site of interdependency. I think that there are certain notions of autonomy, of self-sufficiency, that have actually led us astray, that have made us think about individuals as self-motored, and, in fact, individuals are never self-motored, no one comes into the world self-motored. And to the degree find that we find ways of moving, of living, we do so because we've been cared for by people and we continue to be cared for by people. (Butler & Taylor 2009 p.210)

I citatet argumenteres for en ændring af blikket på den handikappede krop fra normafvigende og afhængig af hjælp fra andre til en forståelse af, at alle kroppe er gensidigt afhængige. Butler & Taylor bidrager med et perspektiv på, at kroppenes betydning skabes relationelt ift den Anden. Med et relationelt blik på kroppen som del af betydningsskabelse åbnes for et perspektiv på, hvordan pædagogiske medarbejdere og borgere i hverdagen er afhængige af hinanden for at skabe en fælles forståelse af det sociale i hverdagen.

4.3.3 KROPPEN I DET SOCIALPÆDAGOGISKE ARBEJDE

Hvor både Bengtsson & Stigaard samt Butler & Taylor tager udgangspunkt i den handikappede krop, analyserer Mie Engen kroppen hos pædagogen i specialpædagogiske praksisser. I et studie af 'kroppen i det socialpædagogiske arbejde' undersøger Engen (2016), hvordan kroppen indgår i hverdagen på et botilbud for mennesker med udviklingshæmning. Undersøgelsen bygger på observationer, hvor Engen er en del af hverdagen på botilbuddet. Engens pointe er, at pleje af kroppen som eksempelvis at vaske kroppen og håndtere kroppens affald er en del af det socialpædagogiske arbejde, som ikke omtales eller tilskrives status:

Denne form for kropsarbejde, som involverer direkte kropslig kontakt med beboeren, er en overset og ubeskrevet del af det socialpædagogiske arbejde, som lægger beslag på både faglige, tidsmæssige og følelsesmæssige ressourcer. (Engen, 2016, p. 8)

Et eksempel på, hvad der ligger i denne oversete kropslige praksis, eksemplificeres af Engen med et toiletbesøg, hvor en beboer er på toilettet og en pædagog opholder sig sammen med borgeren inde på badeværelset. Toiletbesøget beskrives af Engen som et kropsligt dilemma i hverdagen. På den ene side vurderer pædagogen, at det er uetisk at være i rummet, mens beboeren er på toilettet, fordi det krænker privatsfæren. På den anden side har pædagogen flere gange oplevet, at den samme beboer bliver urolig, hvis pædagogen ikke bliver på toilettet.

Hos Engen handler socialpædagogisk arbejde om kropsarbejde, og hvordan kropsarbejde som kropsligt, relationelt sammenspil er en betydelig del af det socialpædagogiske omsorgsarbejde. Som i eksemplet fra toilettet peger hun på, at kropsarbejde involverer socialpædagogiske dilemmaer omkring afstand og nærhed i hverdagen:

Medarbejderne må kontinuerligt forholde sig til hvor, hvornår, hvordan man skal gribe ind som professionel – og af hensyn til hvem eller hvad – grænserne skal sættes, dvs. Hvordan de udøver den magt, der er en indbygget del af omsorgsprocesserne. Når de grænser til stadighed skal drages i kropsligt, interaktionelt sammenspil åbnes for en kontinuerlig balancegang mellem nærhed, engagement og professionel distance, der gør omsorg til en usikker og ambivalent proces (Engen, 2016, p. 22).

Citatet er interessant, fordi Engen beskriver, at kropslighed er en del af det socialpædagogiske arbejde med omsorg. Når jeg vælger at bruge plads på Engens studie, skyldes det, at jeg finder det interessant, at hun har lavet en undersøgelse, som er foregået parallelt med dette studie, på

bosteder, der ligner dem i dette studie, og hvor hun ligeledes når frem til, at kroppen er overset, men at den samtidig giver adgang til at forstå en socialpædagogisk praksis. Hun beskriver, at der i det socialpædagogiske arbejde er større status på omsorg, læring og udvikling af borgeren.

Hvor Engen bruger et fokus på kroppen til at få analytisk greb om betingelser for det socialpædagogiske arbejde, pegede pædagogerne i aktionsforskningsprojektet på kroppen som et vigtigt fokus i forhold til kommunikative praksisser i det socialpædagogiske arbejde. Engens studie og aktionsforskningsprojektet i denne afhandling er foregået parallelt. Vi er begge i vores arbejde kommet frem til, at en forståelse af kroppen som del af en faglig praksis, giver adgang til at forstå praksis på nye måder.

4.3.4 KROP/LANDSKABS RELATIONER

Fælles for de relationelle tilgange er, at kroppen ikke er forbundet med en afgrænset størrelse, der er isoleret fra omgivelserne. Bronwyn Davies har udviklet begrebet *body/landscapes relation* til at pege på, at kroppen ikke er adskilt fra omgivelserne. Davies' begreb åbner for en betragtning af kroppens relation til omgivelserne – dvs. som produkter af relationer (Davies, 2000; Krøjer 2010). Med begrebet *body/landscapes relation* sætter Davies (2000) fokus på *'being embodied and, in particular being embodied in relation to landscapes'* (p. 14), det vil sige, hvordan kroppen produceres gennem forskellige landskaber. Kroppen hos Davies er ikke adskilt fra landskabet men så at sige i og med landskabet – og opmærksomheden drejes dermed væk fra selve kroppen til i stedet for at betragte relationerne til landskaber:

The definition of landscape that I am developing in this writing disturbs the binaries of body/landscape, built environment/natural environment, and human/animal. I use the term "landscapes" not just to signal the pastoral scenes of landscape paintings, but also to signal readings of relationships with the physical environments in which we come to exist as embodied beings" (Davies, 2000 p. 22)

Kroppen hos Davies skriver sig ind og ud af landskaber, og hun viser, hvordan kroppen produceres i relationen til landskaber (Davies 2000; Krøjer 2003) og positioneres af omgivelserne i landskabet. Måden, hvorpå subjekter skriver sig ind og ud af landskaber, er konstituerende for selvomlevelser. Samtidig er landskaber ikke en objektiv størrelse, og subjekter kan befinde sig forskelligt i det samme landskab.

Davies er interessant, fordi hun på den ene side forsøger at gribe kroppen som konstitueret af og samtidig som forskellig fra de landskaber, som kroppen konkret og fysisk er placeret i, og samtidig læser jeg også, at landskabet ikke kan forstås prædiskursivt inden for et dialogisk-teoretisk fokus på, hvordan institutionelle kontekster tilskrives betydning – dvs. at kontekster både er konstituerende for og konstitueres af konkrete dialogiske praksisser. Jeg ser, at et fokus på institutionelle kontekster (som jeg kort præsenterede i kapitel 3) adskiller sig fra det landskabsbegreb, som Davies præsenterer i citatet ovenfor, ved at institutionelle kontekster ikke kun er fysiske rum (om end de er diskursiverede) men også kan være eksempelvis økonomiske eller politiske, institutionelle kontekster. Samtidig beskæftiger eksempelvis Torfing sig ikke med, hvordan kroppen produceres i og af institutionelle kontekster. I analyserne ser jeg blandt andet på, hvordan forskellige kontekster tilskrives betydning for samproduktion. Her er en særlig opmærksomhed på, hvordan institutionelle kontekster konstituerer de dialogiske relationer, og hvordan de muliggør og begrænser dialogiske processer, hvor dialog samskabes i både sproglige og kropslige relationer.

4.3.5 PÅ VEJ MOD EN ANALYSE AF KROPPEN SOM DEL AF SAMSKABELSESPROCESSER

En af udfordringerne ved IFADIA, som er baseret på Bakhtins begreber, har været at analysere forhandling mellem stemmer i nonverbale relationer.

Linell (1998) beskriver, at ytringer både kan være sproglige og som handlinger (acts). Dog synes det kropslige fraværende i analyser. Det tætteste, jeg er kommet på analyser af kropslige ytringer, er Merkowa & Collins (2010), der i en artikel analyserer en samtale, som foregår mellem en person, der behersker det verbale sprog, og et menneske med talehandikap. Samtalen foregår ved hjælp af en talemaskine. Analysen viser, hvordan begge personer i samtalen forsøger at tilskrive betydning til de ytringer, maskinen fremsætter, ligesom i eksemplet fra indledningen, hvor en borger trykkede på knappen med 'pomfritter', og hvor medarbejderen og borgeren så sammen forsøgte at få indholdsudfyldt, hvad pomfritter i den specifikke samtale var en reference til – og sammen fandt frem til, at det var en reference til en fælles begivenhed dagen før. Merkowa og Collins fremhæver på baggrund af deres analyser særligt tre pointer i forhold til dialog; 1) At ansvaret for at producere ytringer i samtalerne er et delt ansvar mellem både personen med og uden begrænset, verbalt sprog. 2) At gentagelser kan bruges til at forhandle og etablere forståelser af de konkrete ytringer i samtalen. Her peger de på, at personen med det verbale sprog ofte gentager den andens ytring. 3) Deres sidste

pointe er en observation af, at både gestik og verbale ord blandes i samtalerne. Det jeg synes er interessant ved deres perspektiv, er deres fokus på, at ytringer i en samtale bliver indholdsudfyldt gennem en fælles forhandling.

I analyserne forsøger jeg at favne kropslighed som dialogisk ved at anvende Bakhtins begreb 'ytringer'. Her har jeg at videreudviklet IFADIA som analyseramme for at kunne tage højde for kropslige relationer. Det har jeg gjort ved at arbejde med en forståelse af ytringer som talte ord og kropslige handlinger, der er i dialogisk relation til hinanden. Når kropslige handlinger betragtes analytisk som ytringer, betyder det, at handlingerne ikke på forhånd har en fast betydning men indgår i polyfoniske og heteroglosse, dialogiske processer. Her vil betydningerne af ytringerne (kropslige og verbale) bliver tilskrevet betydning i de konkrete interaktioner. Et konkret eksempel på dette er eksemplet med Olav, som jeg indledte afhandlingen med. Da Olav gør Malene opmærksom på, at han skal have varmt tøj med dagen efter, vandrer han rastløs rundt i rummet, og Malene forsøger på spørgende vis at forstå betydningen af Olavs bevægelser i rummet. Sammen fastlægger og forhandler Malene og Olav betydning af den kropslige ytring 'rastløshed'. Det betyder for mit analytiske blik, at jeg ser på interaktionerne mellem borger og pædagogiske medarbejdere som samarbejdssituationer, hvor jeg ser på, hvordan de to parter forhandler og skaber plads til borgerens kropslige ytringer i samtalerne, og hvilken betydning samarbejdet og spændinger i samarbejdet får for hverdagslivet på bostederne.

En dialogisk, kommunikationsteoretisk begrebsliggørelse af dialog og selv åbner i de næste kapitler for en analyse af kommunikationen mellem medarbejdere og borgere som gennemsyret af forskellige stemmer. Stemmer, der er med til at producere den måde, hvorpå deltagerne i de konkrete dialogiske relationer ser sig selv og hinanden. Jeg mener, at et dialogisk kommunikationsperspektiv på stemmer og ytringer er interessant, fordi ytringer både kan være verbale og kropslige, hvilket netop åbner op for at se på borgerne som kommunikerende ved at fokusere på deres kropslige ytringer. Ytringer som kropslige giver en mulighed for at forstå borgeren som kommunikerende, ved at analysere, hvordan borgeren via bevægelser og lyde indgår i dialogiske relationer med medarbejderne, og hvordan de sammen med medarbejderne tilskriver mening til sig selv og til de sociale relationer mellem medarbejder og borger. Samtidig åbner den forståelse af selvet, som Bakhtin præsenterer, for at forstå kropslige ytringer, som adskilt fra fakter og bevægelser der har en fastlagt/stabil betydning, der kan aflæses af eksperter herunder medarbejdere med erfaring. Dette er vigtigt, fordi det netop tilbyder et andet blik på kroppen end den retning, der fokuserer på nonverbal kommunikation som kropslige handlinger, der har en bestemt betydning. Helt konkret bidrager det til at forstyrre de mange kampe om at definere sandheder om, hvorvidt borgerens smil skal

forstås som en grimasse, et udtryk for glæde eller et forsøg på at trække sig ind i sig selv, hvilket får den konkrete konsekvens, at borgerens ytring defineres og fortolkes af medarbejderen.

4.4. OPSAMLLENDE REFLEKSIONER

Fokus i dette kapitel har været på spørgsmålet: *Hvordan kan kroppen begribes inden for en teoretisk ramme af dialogisk kommunikation?* Dette har indebåret et fokus på begreber som dialog og krop i sociale, relationelle og institutionelle kontekster. Mit ærinde har *ikke* været at formulere et nyt, dialogisk forankret kropsbegreb, men derimod gennem konkrete erfaringer fra andre studier at vise, hvorledes bevægelser og spændinger mellem forskellige forståelser af kropslige handlinger som ytringer bliver nødvendige at udforske i en dialogisk analyse. Endvidere har jeg ønsket at finde en måde, hvorpå det polyfoniske og foranderlige i måden, hvorpå dialog (som både kropslig og sproglig) kan favnes analytisk.

Med udgangspunkt i IFADIA og særligt IFADIA's fokus på spændinger og forskel som forandringskraft tager de næste to kapitler udgangspunkt i spørgsmålene:

- *Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på bostederne? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren?*
- *Hvordan produceres praksis og praksisforandringer gennem kollaborativt producerede fortællinger og kritisk refleksion? Og hvilke kontekster tilskrives betydning?*

Den første analyse (kapitel 5) tager udgangspunkt i de empiriske produkter fra aktionsforskningsprojektet. Her analyseres samarbejdsrelationen mellem borger og pædagogiske medarbejdere samt de særlige kontekstuelle spændinger, som medarbejderne fremhævede i vores fælles analyse af de empiriske produkter. Den næste analyse (kapitel 6) undersøger, hvordan medarbejdere, ledere og jeg som forsker gennem kritiske refleksioner af det fælles arbejde i aktionsforskningsprojektet samskabte forandringer med fokus på at inkludere borgernes ytringer og deltagelse i hverdagen på bostederne.

De empiriske produkter (billeder, memorywork-fortællinger og gruppediskussioner), som anvendes i analyserne, er udvalgt ud fra aktionsforskningens princip om genkendelighed (se kapitel 3). Undervejs i aktionsforskningsprojektet har de pædagogiske medarbejdere været

med til at udvælge empiriske produkter, som de vurderede for dem sagde noget særligt om, hvad dialogisk teori kalder spændinger i deres praksis. De empiriske produkter har jeg efterfølgende præsenteret på tre danske og en international konference samt for to andre bosteder for mennesker med udviklingshæmning i USA. Empiribidder i analysen er valgt ud fra genkendelighed – dvs. at min analyse af dem (hvor fokus er på spændinger, stemmer og forandring) har vagt genkendelighed hos praktikere og forskere i feltet.

KAPITEL 5: DIALOG OG SPÆNDINGER

Dette kapitel²⁴ har fokus på kompleksiteterne i forhold til samskabelsesprocesser mellem borgere og medarbejdere, og hvordan de utydelige eller nærmere tvetydige kropslige ytringer hos borgerne er med til at producere bestemte kontekstspecifikke spændinger. I kapitlet trækker jeg nogle af de særlige problemstillinger frem, som medarbejderne pegede på i aktionsforskningsprojektet. Analysen af problemstillingerne vil jeg bruge til at pege på, hvilke særlige spændinger, der opstår, når medarbejdere og borger skaber viden i hverdagen sammen. Når jeg bruger vendingen 'at skabe viden sammen', trækker jeg på et dialogisk kommunikationsteoretisk perspektiv, hvor jeg fokuserer på dialog som bestående af centripetale og centrifugale processer, hvor viden netop konstrueres i mødet mellem forskellige stemmer, der trækker mod både enighed og uenighed. Analysen af problemstillingerne viser, hvordan ytringer fra borgere med begrænset verbalt sprog – til trods for medarbejdernes gode intentioner – nemt risikerer at bliver objektgjort eller gjort uforanderlige²⁵ i og af forskellige verbale stemmer, samt hvordan en opmærksomhed på borgernes kropslige ytringer samtidig indebærer en sensitivitet over for at fastholde et polyfonisk blik på den specifikke situation. I næste kapitel vil jeg bevæge mig ud over spændingerne og pege på fortællinger om refleksive forandringer.

5.1 SAMSKABELSE PÅ TVÆRS AF INTERESSER

Den centrale problemstilling i dette kapitel er: Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på botilbuddene? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren? Analysen tager udgangspunkt i fire fortællinger om spændinger, som i aktionsforskningsprojektet af deltagerne blev fremhævet som særlige problemstillinger, når man arbejder med borgere med udviklingshæmning. Fortællingerne viser på hver deres måde, hvor svært det kan være at samskabe betydning og viden, når den ene part i dialogen har en begrænset verbal stemme. Selvom ytringer ofte analyseres som sproglige handlinger, ønsker jeg med analysen at vise, hvordan en forståelse af

²⁴ Dele af kapitlet har i en tidlig udgave været præsenteret som paper på konferencen NUV02016.

²⁵ Jeg har valgt at oversætte Bakhtins begreb om *finalizable* med det danske ord uforanderlig, da det er den oversættelse, jeg synes kommer tættest på at beskrive problematikken omkring objektgørelsen af borgerne. Uforanderlig/Foranderlig er hentet fra Vice oversættelse. Holquist, 2002 har oversat med færdig/ufærdig, hvor Phillips anvender oversættelsen afsluttet/uafsluttet omkring vidensproduktion.

ytringer som kropslige handlinger (acts) åbner op for andre forståelser. I den dialogiske kommunikationsanalyse af de fire problemstillinger analysere jeg, hvordan mange stemmer kan være til stede i en dialog og kæmpe om at tilskrive forskellige situationer betydning – også når den ene part udtrykker sig med kroppen, hvormed verbale og kropslige ytringer blandes.

Baseret på en videreanalyse af fire hverdagsfortællinger om spændinger, som blev formuleret på baggrund af vores fælles analyser i aktionsforskningsprojektet, præsenterer jeg to hovedpointer i denne analyse: Den ene pointe drejer sig om, hvordan borgerens perspektiv risikerer at blive marginaliseret, fordi det er så svært at forstå de ytringer, der er en del af borgerens kropslige bevægelser, og hvordan borgerne nemt uforanderliggøres i forestillinger om, hvad "de (borgerne)" mener og synes, samt hvordan et blik på samproduktion i disse specifikke relationer indebærer en sensitivitet over for et polyfonisk blik på situationen.

Den anden pointe handler om, hvordan både økonomiske, pædagogiske og strukturelle stemmer er med til at konstituere og konstitueres af de dialogiske relationer, der er mellem borgere og pædagoger, og hvordan disse stemmer trækker mod en enighed, der nemt marginaliserer borgernes stemme i vidensproduktionen i forhold til strukturelle og pædagogiske stemmer, da mødet mellem disse stemmer får betydning for, hvordan borgeren kan deltage med sine perspektiver i hverdagen på botilbuddene.

Disse pointer er i begyndelsen formuleret som en del af aktionsforskningsprojektet og er dermed blevet til i mødet mellem mig og deltagerne. Samtidig er de efterfølgende udbygget og præciseret gennem mit videre analytiske arbejde. Derfor er denne analyse min læsning på tværs af de mange fragmenter i aktionsforskningsprojektet. Det er mig, der qua de metodiske, teoretiske valg og det kollaborative arbejde skaber et analytisk narrativ, hvor jeg forsøger at skrive vores arbejde frem med fokus på spændinger og samskabelse. For at skabe transparens har jeg forsøgt at markere, hvornår jeg trækker på en samproduceret analyse, og hvornår jeg analyserer videre på det fælles arbejde. Det er min ambition at præsentere det analytiske arbejde, som vi sammen producerede i aktionsforskningsprojektet, og samtidig tage analysen et skridt videre ved at se på vores arbejde gennem dialogisk kommunikationsteori.

Min videre analyse tager udgangspunkt i analysespørgsmålet:

- Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på botilbuddene? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren?

Som jeg har beskrevet tidligere, trækker jeg i min forståelse af begreberne 'stemmer' og 'ytringer' på Bakhtin (1981). Her defineres stemmer ikke som personlige stemmer, men som ideologier, perspektiver og diskurser, som kommer til udtryk gennem ytringer. En persons kropslige eller verbale ytring kan derfor indeholde referencer til forskellige stemmer.

I min videre analyse af de empiriske produkter trækker jeg særligt på den del af Phillips' model IFADIA, hvor hun kombinerer Bakhtins begreber om dialog, stemmer og ytringer med Foucaults magtbegreb, hvor magt produceres og reproducere gennem diskurser. Sammenkoblingen mellem dem åbner op for at analysere dialog som samproduktion af viden i in- og ekskluderende, dialogiske praksisser. Netop koblingen mellem de to perspektiver giver mulighed for at se på, hvordan dialog er fyldt med spændinger mellem forskellige stemmer og hvad magtforholdet mellem disse spændinger betyder for, hvordan borgerne og medarbejderne skaber viden sammen. Dermed bliver det muligt at fremanalysere, hvad jeg i afhandlingen betegner som *dialogiske relationer* mellem medarbejdere og borgere. Det vil sige de relationer, hvor medarbejdere og borgere sammen skaber viden og tilskriver betydning til sig selv, hinanden og konkrete hverdagssituationer (for uddybning se kapitel 1 og 4).

Da jeg i analysen er særligt optaget af, hvordan borgernes kropslige ytringer får plads i samtalerne, vil jeg trække på begreberne 'deltagelse' og 'polyfoni'. Jeg vil undersøge, hvordan borgerne i samproduktionen af viden får mulighed for at deltage i samtalerne ved at se på, hvordan borgernes ytringer bliver en del af vidensproduktion i og om hverdagen. Det betyder, at jeg er fokuseret på, hvordan medarbejderne og borgerne blander verbale og kropslige ytringer, når de sammen forhandler betydning til konkrete hverdagssituationer. Det vil jeg kombinere med begreberne om deltagelse og polyfoni, idet jeg analyserer, hvordan borgerne i samproduktionen får mulighed for at positionere sig og forhandle rammerne og/eller indholdet i samtalerne. Som jeg beskrev tidligere i afhandlingen (kapitel 1 og 3) skelner flere aktionsforskere mellem begreberne 'deltagelse' og 'involvering' (Kristiansen & Bloch-Poulsen, 2013b) hvor deltagelse forudsætter, at man kan forhandle rammerne – i dette tilfælde rammerne for samtalen. For at kunne analysere hvordan borgerne og medarbejderne skaber viden sammen, og hvad det betyder for borgerens deltagelse i hverdagen, arbejder jeg i analysen med tre empiriske spørgsmål:

- *Hvordan samproduceres viden i dialogiske relationer, når borgernes ytringer er kropslige?*
- *Hvad betyder en fælles betydningsstilskrivning for borgerens deltagelsesmuligheder?*
- *Hvad er det for spændinger, der opstår mellem forskellige stemmer, og hvilken betydning har det for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren?*

Den følgende analyse er bygget op om fire konkrete fortællinger, der beskriver fire forskellige problemstillinger, som fremhæves af medarbejderne. Det er fire problemstillinger, som bliver trukket frem, når vi i aktionsforskningsprojektet taler om kommunikation med mennesker, som ikke har et verbalt sprog. 1) Den første problemstilling handler om, hvor svært det kan være for medarbejderne at finde frem til, hvad det er borgerens kropslige ytringer er udtryk for. 2) Den anden problemstilling handler om, hvordan man nemt kan overse eller overhøre en nonverbal ytring. 3) Den tredje problemstilling handler om, hvordan borgerens stemme bliver ekskluderet i kampene mellem forskellige faglige stemmer. 4) Den fjerde og sidste problemstilling handler om, hvordan det at høre borgerens stemme kan være svært for medarbejderen, når det den repræsenterer, ikke kan imødekommes på grund af strukturelle rammer. De fire hverdagsbeskrivelser er produceret på workshops, hvor deltagerne sammen analyserede situationer, de havde stået i, hvor de oplevede at kommunikationen var svær – 'Den svære kommunikation'. Og samtidig går de igen flere gange i forløbet på begge botilbud. Fælles for analyserne af de fire problemstillinger er, at de er eksempler på, hvordan dialog indeholder forskellige perspektiver, og hvad det er for særlige spændinger, der kan opstå, når ytringer udtrykkes gennem kropslige bevægelser.

Med fare for at det kan fremstå lidt firkantet og simplificeret, har jeg i nedenstående model forsøgt at opsummere, hvordan Phillips' analysemodel er blevet formet i mødet med materialet fra aktionsforskningsprojektet og min vidensinteresse i analysen. Modellen er udviklet i løbende dialog mellem mit teoretiske blik, diskussionerne i aktionsforskningsprojektet og de empiriske produkter, som deltagerne og jeg producerede sammen i aktionsforskningsprojektet. Modellen er hentet fra IFADIA men modificeret i mødet med mit materiale.

Vidensinteresse:

Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på botilbuddene? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren?

Teoretisk ramme:

Dialogisk, kommunikationsteoretisk analyseramme med særlig vægt på Phillips' analytiske sammentænkning af Bakhtins dialogteori og Foucaults magtbegreb + Begreb om deltagelse, hvor deltagelse ses i forhold til indflydelse på at definere relationen.

Empiriske spørgsmål

Hvordan samproduceres viden i dialogiske relationer, når borgernes ytringer er kropslige?
Hvad betyder en fælles betydningsstilskrivning for borgerens deltagelsesmuligheder?
Hvad er det for spændinger, der opstår mellem forskellige stemmer, og hvilken betydning har det for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren?

Hverdagsfortællinger

4 problemstillinger, som er resultat af samproducerede analyser i aktionsforskningsprojektet. De fire problemstillinger viser konkrete, kontekstspecifikke spændinger i de dialogiske relationer med borgerne på botilbuddene. Henholdsvis:

- 1) Ikke at forstå
- 2) At overse
- 3) At glemme
- 4) At være utilstrækkelig

Analysen tager udgangspunkt i konkrete fortællinger og refleksioner, som blev skabt i aktionsforskningsprojektet. For at vise nuancerne i materialerne har jeg valgt at fremstille dem i grupper, hvor empiribidderne i stedet for at vise det samme repræsenterer en diversitet i materialet. Helt konkret betyder det, at de to første problemstillinger er centreret om den interpersonelle, dialogiske relation, og ser på, hvordan borgeren positioneres som henholdsvis deltager og afskåret fra deltagelse i samtaler, og hvordan der er en dialogisk afhængighed i relationen mellem medarbejder og borger. I anden halvdel af analysen udvides perspektivet, når jeg i de to sidste problemstillinger peger på, hvordan faglige og strukturelle stemmer også bliver en del af de dialogiske relationer mellem medarbejder og borger. Således handler det ikke kun om, hvordan borgerne tildeles positioner som deltagere i samtalerne, men også hvad det er for særlige kontekstuelle betingelser, der opstår som en del af de dialogiske relationer, hvilket åbner op for at gribe den kompleksitet, det er at arbejde med at fremme deltagelse for borgere, som har et begrænset verbalt sprog.

5.2 Tavshed (Jeg forstår ikke, hvad du vil)

Da jeg første gang mødte botilbuddene, og i mine små snakke med ledere og medarbejdere spurgte ind til, hvad de oplevede som det sværeste i forhold til kommunikation, fik jeg flere gange svaret: *"Når vi ikke forstår, hvad borgeren vil"*. Ligeledes når jeg spurgte: *"Hvad vil du gerne, projektet kunne sætte fokus på?"* pegede flere på, hvordan de gerne ville blive bedre til at forstå borgerne. Som en leder fortalte mig, da jeg første gang blev vist rundt på et af botilbuddene: *"På mange af de andre botilbud i kommunen kan borgerne sige fra. Hos os skal vi hele tiden tænke over, om vi har borgerne med i det, vi gør. Borgerne hos os kan jo ikke bare fortælle os, hvis de synes, vi er nogen idioter"*.²⁶ Jeg kan huske, at bemærkningen gjorde et stort indtryk på mig. Jeg mener, den er interessant, fordi lederen her meget konkret peger på, hvad hun oplever som en af de største udfordringer, når det handler om kommunikation i den konkrete praksis. Det var i disse indledende snakke, jeg blev opmærksom på, hvor svært medarbejdere og ledere oplevede situationer, hvor de ikke forstår borgerne. Samtidig blev jeg opmærksom på, hvor meget medarbejdere og ledere hele tiden reflekterer over deres verbale og kropslige ytringer i forhold til borgerne.

SAMPRODUCERENDE ANALYSE

Problemstillingen om at forstå borgeren blev diskuteret meget på de indledende workshops. En af medarbejderne valgte derfor at arbejde med en hverdagsbeskrivelse, hvor han fortæller om, hvordan denne problemstilling konkret folder sig ud i en specifik erindring hos ham. Hans arbejde er blevet til hverdagsbeskrivelsen *"Medarbejderens ønske om at forstå borgeren"*. Her fortæller han i 3. person om en episode med en borger og en medarbejder, hvor de sammen forsøger at finde frem til, hvad borgeren vil. Desværre ender episoden med at begge opgiver. Efterfølgende deler medarbejderen beskrivelsen med sine kollegaer, og af den efterfølgende snak bliver det tydeligt, hvor genkendelig kollegaerne oplever beskrivelsen.

Hverdagsbeskrivelsen er således skrevet af en medarbejder på baggrund af et fælles arbejde på en workshop. Efterfølgende læste medarbejderen sin hverdagsbeskrivelse højt, og en lille gruppe på fem deltagere arbejdede videre med en analyse af den. Hverdagsbeskrivelsen, jeg

²⁶ Citaterne er hentet fra min logbog, som jeg skrev efter besøget. Det er skrevet ned, som jeg husker formuleringerne og besøget.

præsenterer i afhandlingen, er således et produkt af en samproduceret analyse i aktionsforskningsprojektet og de efterfølgende fælles refleksioner.

MEDARBEJDERENS ØNSKE OM AT FORSTÅ BORGEREN

Situationen udspiller sig mellem Ivalu og en medarbejder. Ivalu sidder i kørestol, kan ikke sige noget, men har en meget tydelig gestik. Ivalu er frustreret, hun vil gerne fortælle medarbejderen noget, og hun har tydeligt brug for at få svar. Medarbejderen spørger ind til, om hun vil vide 'hvem der er på arbejde?', Ivalu ryster kraftigt på hovedet. Medarbejderen spørger bagefter om 'hun vil vide, hvad de skal I dag?', Ivalu ryster kraftigt på hovedet. Medarbejderen stiller derefter en række nye spørgsmål, som alle sammen bliver afvist. Ivalu får aldrig det spørgsmål hun gerne vil have. Kommunikationen ender med at Ivalu vender hovedet væk, og lukker sig inde i sig selv. Medarbejderen trækker sig frustreret væk.

(WB1 15. oktober 2014)

At situationen er genkendelig ses i den opsamlende snak i gruppen. Følgende snak udspiller sig, da medarbejderen læser den højt:

Linda: Ja vi kender den alle sammen. Vi vil rigtig gerne forstå hende, og man stiller en masse spørgsmål.

Beate: Ja vi kender alle sammen de spørgsmål, vi kan stille. Så har vi en række spørgsmål klar.

Forsker: Så det er lidt som en pakke med faste spørgsmål?

Kasper: Det handler meget om at pejle sig ind på, hvad handler det om, hvad er det, vi kan gribe fast i. Hun kan ryste på hovedet, hun kan sige ja eller nej. Så kan vi gætte os frem.

Forsker: Hvad er det for forventninger, der ligger her?

Linda: Måske vi er alt for nuancerede, måske vi skal mere ned i billeder.

Beate: Der ligger jo nogen forventninger i, hvad plejer det at være. Forventninger om, at det vil hun gerne høre om.

Linda: Det kan der sagtens være en forventning om, men når det så ikke er det, så kunne jeg godt bruge nogen redskaber til at pejle mig ind på, hvad kan det så være. Det kan også være, at der bliver udtrykt følelser. Men hvordan får vi spurgt ind til det.

Beate: Hvis man ikke får pejlet sig ind ret hurtigt, så taber borgeren også tråden, og så kommer vi virkelig ud i et eller andet.

Linda: Ja nogen gange handler det bare om et hej. (WB1 15.oktober, 2014)

I arbejdet på workshopen, hvor hverdagsbeskrivelsen blev skrevet og analyseret, var fokus i vores arbejde på, hvor svært det er for medarbejderne at forstå borgeren. Her kom en fortælling frem om kommunikation som en måde til at forstå den anden. Som Kasper fortæller: *"Det handler meget om at pejle sig ind på, hvad handler det om, hvad er det, vi kan gribe fast i. Hun kan ryste på hovedet, hun kan sige ja eller nej. Så kan vi gætte os frem"*. Sammen får medarbejderne og jeg først konstrueret en forståelse af kommunikation, som handler om, at hvis vi bare stiller det rigtige spørgsmål, så giver spørgsmålet os adgang til at forstå den anden. I analysen på workshopen snakkede vi meget om, hvordan dette tilskrev nogen særlige forventninger til medarbejderne om, at de har ansvar for at finde det rigtige spørgsmål. Samtidig peges der også på, hvordan dette giver en særlig problematik omkring *tid*. Hvis medarbejderne ikke hurtigt finder frem til, hvad Ivalu vil, så mister hun interessen eller også – som der diskuteres senere på samme workshop – er der andre borgere, som har brug for medarbejdernes hjælp. I hverdagsbeskrivelsen fortæller medarbejderen selv om, hvordan han frustreret trækker sig væk. Denne sætning har deltagerne arbejdet videre med i analysen af beskrivelsen på workshopen. Her har en af medarbejderne noteret til historien, at man som medarbejder i den situation nemt kommer til at føle sig utilstrækkelig og utålmodig. Som jeg læser medarbejdernes og mine refleksioner efterfølgende konstrueres en forståelse af kommunikation, hvor kommunikation som formidling tilskrives en mulig løsning til den manglende forståelse for den anden. I slutningen af den fælles refleksion åbner Linda op for en helt anden forståelse af situationen og borgeren, når hun siger: *"nogen gange handler det bare om et hej."* Her flytter hun fokus fra det rigtige spørgsmål som løsning på situationen. Her åbnes op for et blik på kommunikation som relationel. Desværre bliver der ikke fuldt op på Lindas refleksion, og i stedet for starter en generel småsnak om det svære ved at forstå borgerne.

Samme problemstilling bliver også fortalt på det andet botilbud. Her er en samtale mellem Torben og Malene, hvor de fortæller om en borger, som meget højlydt kan ytre, at han ikke er tilfreds. Malene fortæller, hvor svært det kan være ikke at kunne finde frem til, hvad borgerens høje lyde handler om. Uddraget er en lille bid, der er udvalgt på baggrund af en lang snak om en borger på bostedet, som personalet gerne vil blive bedre til at forstå.

Torben: Problemet er jo, når det er en, som overhovedet intet verbalt sprog har. Og man får først kørt alle de der basale kropslige og følelsesmæssige behov igennem og man prøver at dække dem, i forhold til hvad man ved via erfaring ... Så kan du have læst de sidste tyve år, og du vil stadigvæk ikke kunne gætte, hvad det er, han vil. Og det er jo det igen, kommunikation, manglende kommunikation fra hans side til at give udtryk for, "hvad er det, jeg har lyst til".

Malene: ... Det er en rigtig spidsbelastningssituation, man kan sige, man kan komme ud for i (bostedets navn slettet) som kan få en helt ud på et sidespor. Helt derud hvor man tænker, "indeholder jeg også det her?"

(Torben & Malene, 1WA).

Ligesom i hverdagsfortællingen fortæller Torben og Malene om, hvor svært det er ikke at forstå, hvordan man kan trække på alt sin faglige viden og stadig ikke få fundet den rigtige løsning. Samtidig fortæller Malene, hvordan hun kan blive ramt af følelsen – indeholder jeg det her? Igen skabes en fortælling om, at kommunikation kan være en løsning, og i den fortælling positioneres medarbejderne som havende ansvar for løsningen.

EN DIALOGISK SITUERET LÆSNING – ET POLYFONISK BLIK PÅ BORGERENS YTRINGER

Fortællingen og problemstillingen om 'ikke at forstå' er interessant, fordi der er så mange bud på løsninger. Er løsningen det rette spørgsmål? Er løsningen et hej? Er løsningen en kropslig anerkendelse som et knus? Andre²⁷, jeg har vist fortællingen til, har foreslået et somatisk perspektiv eller et teknologisk perspektiv. Eksempelvis kan borgeren have ondt i maven? Eller hvad ville der være sket, hvis borgeren kunne mestre kommunikationsteknologier som talemaskiner?

Fælles for de mange forslag er, at blikket bliver på kommunikation som løsning, og at det er muligt at nå frem til en forståelse af den anden. En forstyrrelse af denne forståelse findes hos Linell, (1998)

Communication does not presuppose or produce total sharedness of meaning; rather it consists in people's attempts to expose and test their understandings. Shotter (1993 p. 1) argues: Most of the time, we realize, we do not fully understand what another person says... og ... Indeed, in practice, shared understandings occur only occasionally, if they occur at all (p. 80)

²⁷ Jeg præsenterede denne fortælling og analysen af den på konferencen NUVU 2016.

I citatet sætter Linell problemstillingen omkring forståelse lidt på spidsen, men hans pointe er, at forståelse må være et praktisk problem, parterne sammen kan adressere, når de interagerer med hinanden i en dialogisk praksis. Udfordringen omkring forståelse af den anden, hvis vi følger Linells argumentation, er ikke specifik for dialoger, hvor sproget er begrænset men et vilkår i alle dialogiske relationer.

Jeg vil i det følgende bevæge mig ud over den samproducerede analyse og anlægge en dialogisk-teoretisk informeret læsning af hverdagsbeskrivelsen og den efterfølgende refleksion i gruppen. I min læsning af materialerne har jeg været fokuseret på at undersøge: *"Hvordan samproduceres betydning, og hvad betyder den fælles betydningsproduktion for borgerens deltagelsesmuligheder?"* For at lave denne læsning har jeg trukket på begreberne stemmer, ytringer og deltagelse hentet fra dialogisk kommunikationsteori, hvilket som tidligere beskrevet indebærer et blik for selvet, kroppen, og samskabelse som foranderlig dialogiske processer.

På baggrund af min læsning vil jeg vise, hvordan vi med udgangspunkt i dialogisk kommunikationsteori kan forstå samtalen mellem Ivalu og medarbejderen som et fælles forsøg på at skabe viden og betydning, hvor medarbejderen og Ivalu sammen på dialogisk vis forsøger at tilskrive betydning til Ivalus kropslige ytring. Jeg mener, hverdagsbeskrivelsen er interessant, fordi den dels fortæller om en dialogisk relation mellem to mennesker, som forsøger at tilskrive betydning til hinandens verbale og kropslige ytringer, hvor de er gensidigt afhængige af hinanden i samtalen. Samtidig understreger analysen den kompleksitet, medarbejderne selv rejser – nemlig hvor komplekst det er at tilskrive betydning til en ytring, som er kropslig. Det åbner op for et blik på, hvordan spændinger mellem vidensformer fremkommer som kropslige spændinger, og samtidig tilbyder den dialogiske læsning en ny forståelse af medarbejderens håndtering af samtalen.

Ud fra et dialogisk, kommunikationsteoretisk blik kan vi se hverdagsbeskrivelsen som en fortælling om, hvordan Ivalu og medarbejderen sammen forsøger at tilskrive betydning til Ivalus kropslige ytring 'frustration'. Medarbejderen forsøger med spørgsmål, hvor han med spørgende ytringer, som trækker på fælles referencer, forsøger at finde frem til, hvad Ivalu vil. Ved at anvende ytringer, som referer til fælles referencer som 'dagen', 'andet personale' ol. og samtidig formulere dem som spørgsmål, åbner medarbejderen op for, at hans betydningstilskrivning kan forhandles af Ivalu. Når medarbejderen eksempelvis spørger *"vil du vide, hvem der er på arbejde?"*, åbnes der op for, at frustrationen kan handle om, at Ivalu ikke ved, hvem der er på arbejdet. Med spørgsmålet åbner medarbejderen også op for at positionere Ivalu som en deltager i samtalen, der på lige fod kan være med til at deltage i

betydningstilskrivningen af 'frustration'. Når Ivalu ryster på hovedet, afvises betydningen. Både Ivalu og medarbejderen har i starten af samtalen en fælleshed omkring at forhandle, hvordan de tilskriver betydning til årsagen til 'frustration'. Til trods for både medarbejderens og Ivalus ihærdige forsøg på sammen at skabe betydning mislykkes forsøget.

Som jeg beskrev i det tidligere kapitel, peger dialogisk kommunikationsteori på, at ytringer aldrig er isolerede, men at forskellige stemmer (forstået som perspektiver, ideologier, diskurser) fremkommer på forskellig vis i ytringerne i samtalen. Af hverdagsbeskrivelsen er det ikke muligt at få adgang til, hvad det er for spor af stemmer, der refereres til gennem ytringerne i samtalen mellem medarbejderen og borgeren. Det er ikke til at sige, om medarbejderen trækker på en faglig stemme, om hvad han kan eller bør gøre i en sådan situation. Det er heller ikke til at sige, hvorvidt borgerens ytringer er udtryk for et konkret vidensbehov eller om borgeren, som Linda reflekterer over, tilskriver situationen en relationel betydning. Dog åbner den dialogiske læsning af episoden op for at se på, hvordan borgeren og medarbejderen indgår i en dialogisk relation, hvor kropslige og verbale ytringer blandes i en fælleshed om at tilskrive betydning til en konkret situation – nemlig årsagen til "frustration" hos Ivalu. Situationen mellem medarbejderen og Ivalu slutter med, at der lukkes ned for Ivalus perspektiv ved at Ivalu tydeligt trækker sig fra samtalen og med kroppen viser en afstand ved konkret "at vende hovedet væk" fra medarbejderen. Fortællingen slutter dermed med en disharmoni mellem de to.

I beskrivelsen fortæller medarbejderen, hvordan denne afstand producerer en følelse af frustration hos ham, og han beskriver, hvordan han også kropsligt trækker sig væk fra situationen. Kollegaens analyse af episoden tilføjer ord som utålmodighed og afmagt. Her mener jeg, det er relevant, hvilket kommunikationsperspektiv man lægger ned over situationen. Hvis man definerer målet med samtalen som umedieret forståelse af den anden, positioneres medarbejderen i denne fortælling som en, der ikke lykkes. Hvis vi derimod anlægger et dialogisk perspektiv på samtalen, åbner det op for andre positioner. Phillips & Napan, (2016) peger deres analytiske arbejde på, at spændinger er en del af samproduktion, hvorfor de må tildeles en kritisk reflektiv opmærksomhed. Formålet fra et dialogisk perspektiv er dermed ikke at løse spændingerne – i dette tilfælde mellem medarbejderen og borgeren – men derimod at åbne op for at polyfoni samtidig med, at man tager højde for de begrænsninger, der ligger i konteksten.

Når jeg læser situationen ud fra dette perspektiv, læser jeg, at medarbejderen med sine spørgsmål åbner op for, at Ivalu kan være med til at betydningstilskrive situationen. Medarbejderen tilbyder dermed Ivalu en position, hvor hun er med til at definere, hvorfor hun

har det, som hun har. Ved at se på samtalen som en dialogisk relation mellem medarbejderen og Ivalu, lægges analytisk fokus på, hvordan en persons ytringer først tilskrives betydning i relationen til den anden. Idet Ivalu vender hovedet væk, er det ikke muligt for medarbejderen at fortsætte. Man kan næsten tale om en slags dialogisk afhængighed af hinanden. Det vil sige, at både borger og medarbejder er afhængige af, at de genkendes af den anden. Denne afhængighed har paralleller til det Højmark (2013) kalder kontaktsomhed. Det kan virke banalt, men det som lykkedes i samtalen set fra et dialogisk perspektiv er netop, at medarbejderen ikke positionerer borgeren på en måde, hvor årsagen til hendes ytringer allerede er defineret. Derimod bevarer medarbejderen på polyfonisk vis en åbenhed over for borgerens perspektiv.

5.3 OVERSET (JEG OVERSÅ DIG)

Den næste problemstilling ligger i forlængelse af den første. Hvor hverdagsbeskrivelsen *"Medarbejderens ønske om at forstå borgeren"* åbnede op for en polyfonisk betydningstilskrivelse af borgeren og borgerens ytringer, peger den næste problemstilling på, hvor nemt det er at overse borgerens ytringer og dermed komme til at uforanderliggøre borgeren gennem en forestilling om, hvad der vil være det bedste for vedkommende. Den anden problemstilling, som jeg vil trække frem, peger på, hvor nemt det er at overse en ytring, som kun ytres kropsligt. Det er en problemstilling, som dukker op på forskellige måder igennem aktionsforskningsprojektet. Da jeg første gang besøgte botilbuddene, så jeg, hvor svært det var for mig som udefrakommende at se borgernes kommunikative ytringer. Jeg blev overrasket over, hvordan medarbejderne lagde mærke til små nik eller et blinkende venstre øje, som jeg slet ikke havde bemærket.²⁸

Hverdagsbeskrivelsen *"Sofaen"* er skrevet af en medarbejder på en af de første workshops. I beskrivelsen er medarbejderen fokuseret på at formidle, hvor svært det er at læse, hvad borgeren vil, og hvordan man derfor nemt kommer til at overse borgerens ytringer – og som pædagog måske først senere bliver opmærksom på, om man overså noget vigtigt.

²⁸ Noter fra mine indledende observationsstudier, hvor jeg bl.a. har skrevet om flere episoder mellem medarbejdere og borgere set fra mit perspektiv. Episoderne blev senere præsenteret for medarbejderne og diskuteret i opstarten af projektet.

I modsætning til den foregående problemstilling laver vi ikke en samlet analyse af historien om sofaen. Derimod dukker problemstillingen omkring at overse kropslige ytringer op og flettes ind i samtalerne i begge workshops.

SOFAEN

Borgeren skal rejse sig fra sofaen, fordi han er ved at falde i søvn. Det er sengetid, og medarbejderen vil gerne, at borgeren falder i søvn i sin seng. Medarbejderen beder borgeren om at gå med ned på værelset. Medarbejderen viser tegnet for værelse og rækker derefter hænderne frem mod borgeren. Medarbejderen håber at borgeren vil med. Medarbejderen henter tandbørste og hjælper borger med at børste tænder. Borgeren sidder stadig på sofaen. Borgeren rejser sig derefter (lidt modvilligt) og går mod værelset. Medarbejderen lægger mærke til sit indre dilemma. Måske følte borgeren, han var nødt til at gøre, som der blev sagt? Medarbejderen ville gerne kunne arbejde mere med tillid – relationsarbejde, for hun var usikker på, hvad borgeren gerne ville.

(WB1 15. oktober 2014)

På det andet botilbud taler de blandt andet om, hvordan nogle af borgerne helt giver op, hvis de oplever, at medarbejderne ikke ser deres signaler:

Oluf: Nogen af vores beboere er meget vedholdende, hvor andre siger glem det, og går ind til sig selv. Så der gælder det også om at kunne samle op på det. At kunne sige, jeg ved godt, for et kvarter siden der et eller andet. Det handler om at have tid og mulighed for at samle op på alle de tolkninger vi misser. – Hvis man har måttet prioritere noget andet. Så rummer man dem på en anden måde, end hvis man bare har haft sagt nej.

Sally: At følge op på fejl – og lave sjov med det (WA2_Valg af fokus_29oktober 2014)

Flere hverdagsfortællinger og snakke på de første workshops kredser om denne problemstilling. De fokuserer på, hvordan pædagogerne nogen gange først bagefter får reflekteret over, hvorvidt det de gjorde, var ok med borgeren. Problemet folder sig ud på to måder; enten som en refleksion over, om borgerens grænse blev overtrådt, fordi man ikke fik

læst borgerens kropslige ytringer (som i hverdagsbeskrivelsen ovenfor) eller også, hvordan man nogen gange helt kan overse borgerens forsøg på kontakt (som i citatet af Oluf og Sally).

EN DIALOGISK SITUERET LÆSNING – NÅR BORGEREN ANDETGØRES I DE DIALOGISKE RELATIONER

Ved at lave en dialogisk kommunikationsteoretisk analyse af hverdagsbeskrivelsen åbnes op for en forståelse af, hvad det er, der konkret sker i en specifik, dialogisk relation, hvor borgerens ytringer ekskluderes. Et dialogisk kommunikationsteoretisk blik muliggør, hvordan borgeren ekskluderes fra en position som deltager i forhold til at definere rutinerne i eget liv, og hvordan andre stemmer får defineret borgeren, uden at borgeren kan forhandle denne definition.

I hverdagsbeskrivelsen fortælles om en episode mellem en borger og en medarbejder, hvor medarbejderen efterfølgende bliver usikker på situationen. Jeg ser det som et møde mellem rutinerne i hverdagen og borgerens mulighed for at forhandle rutinerne. Medarbejderen som med sine handlinger omkring at få borgeren i seng trækker på en forståelse af, at gaben må betyde borgeren er træt. I hverdagsfortællingen tilskriver medarbejderen betydning til borgerens ytring 'gaben' – nemlig at det er tid til at komme i seng. Medarbejderen får her defineret borgeren som en, der er træt og skal i seng, fordi hun tillægger den kropslige ytring gaben en på forhånd givet, bestemt betydning.

Borgeren viser med sine kropslige ytringer ikke tegn på at være på vej i seng. Så medarbejderen forsøger med ytringer som tandbørste og håndtegn at signalere, at borgeren skal i seng. Medarbejderens ytringer indeholder referencer til dagens rutiner. Her trækker medarbejderen på en forståelse af, at det er aften. I medarbejderens stemme positioneres borgeren som en, der er træt og derfor skal i seng. Situationen slutter ved, at borgeren kommer i seng. Ifølge Bakhtins (1981) definition af ytringer er ord aldrig ord i sig selv. Som Michael Holquist, (2002) fremhæver i sit arbejde med en Bakhtinsk forståelse af kropssprog som dialogisk:

One body's motion has meaning only in relation to another body; or—since it is a relation that is mutual—has meaning only in dialogue with another body (p. 19)

Det er et lidt komplekst, men jeg mener, Bakhtins perspektiv åbner op for at se på, hvordan den kropslige ytring "at gabe" først bliver fastlagt, da medarbejderen definerer den ud fra konteksten af hverdagens rutiner og får defineret borgerens gaben, som et udtryk for, at det er på tide at komme i seng.

Medarbejderen beskriver efterfølgende en ambivalens: *"Følte borgeren, at han var nødt til at komme i seng?"*. Det læser jeg som en usikkerhed på, om hendes måde at praktisere rutinerne på, fik ekskluderet borgerens perspektiv. Borgeren blev afskåret fra en position, hvor det bliver muligt for ham at forhandle præmissen om, at han skulle i seng. I modsætning til den foregående problemstilling *"Ikke at forstå"* får borgeren i denne fortælling ikke mulighed for at tilskrive betydning til sin kropslige ytring.

At problemstillingen omkring hvor nemt borgerens ytringer usynliggøres er genkendelig, ses i samtalen mellem Oluf og Sally. Jeg har taget tekstbiddet med Oluf og Sally med, fordi deres dialog omkring problemstillingen viser, hvordan de oplever, at borgerne fysisk trækker sig væk, når medarbejderne ikke bliver anerkendt i deres ytringer. Linell (1998) beskriver, hvordan samtalepartnere tilskriver anerkendelse til hinandens ord. Ved at gentage hinanden, spørge ind til hinanden osv. viser man et fælles dialogisk engagement og giver værdi til hinanden. Hvor episoden tidligere viste, hvordan medarbejderen var afhængig af borgerens deltagelse for at samproduktion kunne finde sted i samtalen, viser denne problemstilling og analyserne af den, hvordan borgeren også oplever en dialogisk afhængighed af medarbejderne. Hvis medarbejderne ikke hjælper med at tilskrive borgerens ytringer betydning og dermed værdi, bliver borgerens ytringer i stedet for defineret og uforanderliggjort gennem mere dominerende stemmer. Sallys udsagn om *"at følge op og grine af det"* er interessant, da det peger på, hvordan medarbejderne, når de registrerer spændingerne mellem deres eget perspektiv og borgernes, forsøger at forhandle mellem forskellige stemmer. For Sally bliver den reflektive strategi "humor", hvor hun ofte gør grin med sig selv og sin egen utilstrækkelighed over for borgerne.

SAMMENSTILLING AF DE TO FØRSTE PROBLEMSTILLINGER

Jeg har indtil nu set på, hvordan borgerne med deres kropslige ytringer er med til at tilskrive betydning til konkrete hverdagssituationer. Hvor den første situation viste medarbejderens frustration, når relationen brydes, viser den anden situation, hvordan borgeren trækker sig, når medarbejderen ikke tilskriver borgerens ytringer betydning. Samtidig peger analyserne på, hvordan medarbejder og borger hele tiden i de dialogiske relationer må forhandle mellem forskellige stemmer om den måde, hvorpå de tilskriver betydning til hinandens kropslige ytringer og verbale ytringer.

Ved at se på ytringer som kropslige og verbale, som ikke i sig selv bærer en fastlagt betydning, men tilskrives betydning i den dialogiske relation, har det åbnet op for at se på, hvordan medarbejderne og borgerne konstant indgår i dialogiske relationer med hinanden, hvor de

forhandler, hvem de er, og hvad de skal. Samtidig viser analysen af de to fortællinger, hvordan både medarbejdere og borgere er afhængige af hinanden i samtalen. I både fortællingen om Ivalu og fortællingen om "*Sofaen*" åbnes op for at se på ytringer som ikke-færdigproducerede, men hvor betydningerne af de kropslige ytringer fastlægges og forhandles i de dialogiske relationer. I begge episoder kommer spændingerne mellem forskellige perspektiver til syne for de pædagogiske medarbejdere, ved eksempelvis frustration, trækken sig væk og tvivl.

Jeg vil nu gå mere i dybden med, hvordan vi kan forstå de dialogiske relationer som et møde mellem forskellige stemmer, der konstituerer de dialogiske relationer mellem medarbejdere og borgere. Analysen af de to næste problemstillinger viser, hvordan dét at tilskrive betydning til kropslige ytringer skriver sig ind i spændinger omkring tid, økonomi og rutiner, hvor medarbejderne skal forhandle mellem de mange stemmer og samtidig er afhængige af de konkrete, dialogiske relationer til borgerne.

5.4 FAGLIG UENIGHED (VI GLEMTE AT SPØRGE DIG)

Hvor de første to problemstillinger fokuserede snævert på samproduktion af betydning mellem borger og medarbejder, fokuserer de sidste to problemstillinger på, hvordan der i den interpersonelle samproduktionsproces er en masse referencer til pædagogiske og strukturelle stemmer. Stemmer, som kommer til at konstituere (som i episode 3) og samtidig konstitueres (som i episode 4) af de dialogiske relationer.

Den tredje og den fjerde problemstilling, som jeg vil trække frem, handler om, hvor nemt borgerens kropslige ytringer glemmes i vidensproduktionen i hverdagen.

Da jeg første gang mødte botilbuddene, fortalte en af medarbejderne, som viste mig rundt, hvordan der i mange år ikke havde været fokus på kurser. De var alle sammen uddannet på forskellige tidspunkter, og fordi der ikke havde været fokus på efteruddannelse, var det ikke alle, der kendte til alle de forskellige pædagogiske perspektiver, som kollegaerne arbejdede med. Samtidig fortalte hendes kollega, hvordan blandede vagter på botilbuddene udfordrede samarbejdet. Hvis man havde fået trådt en kollega over tæerne en aften, kunne der gå flere dage før man så hinanden igen – så nogen gange blev konflikter ikke løst med det samme.²⁹ Det

²⁹ Noter fra min logbog fra de indledende møder med organisationen og botilbuddene

betyder ikke, at flere kurser eller at øget ensartethed i arbejdstiderne eliminerer spændingerne i samarbejdet, men jeg har taget det med, fordi det siger noget om de særlige institutionelle kontekstuelle forhold, som konstituerer samarbejdet.

På botilbud B skrev en medarbejder på vores workshop hverdagshistorien "*Manglende enighed*". Historien er skrevet på baggrund af fælles refleksioner omkring, hvordan samarbejdet mellem medarbejderne også har betydning for, hvordan borgerne bliver set og hørt i hverdagen, og efterfølgende diskuteret og analyseret af gruppen på workshopen.

MANGLENDE ENIGHED

Borgeren er med til morgensamling i aktivitetscenteret, hvor personalet og de andre borgere sidder i en rundkreds og synger. Borgeren sidder også i rundkredsen. Borgeren sidder roligt og siger øhø øhø øhø Der er delte meninger blandt personalet om, hvad det betyder, om borgeren er tilfreds, når borgeren siger sådan. Borgeren bliver hjulpet hen til den nærmeste sofa, hvor borgeren falder i søvn, som borgeren normalt gør i en liggende stilling.

(WB1 15. oktober 2014)

Det jeg synes er interessant ved hverdagsbeskrivelsen "*Manglende enighed*" er, at den viser, hvordan de dialogiske relationer mellem medarbejder og borger også konstitueres af de dialogiske relationer mellem medarbejderne.

EN DIALOGISK SITUERET LÆSNING, NÅR FORSKELLIGE PÆDAGOGISKE STEMME BLIVER EN DEL AF DE DIALOGISKE RELATIONER

Jeg har tidligere været inde på, hvordan Bakhtins (1981) stemmebegreb er en bred definition, der spænder om ideologier, perspektiver og diskurser. Pointen er, at ytringer og ord aldrig står alene, men altid indeholder referencer og spor til fortiden og fremtiden. Hos Baxter (2011) og Phillips (2011, 2016) (som jeg læser dem) konkretiseres stemmebegrebet i forhold til diskurser, hvilket lægger et fokus på, hvordan dialog er et møde mellem forskellige diskurser, der kæmper om at tilskrive betydning til konkrete situationer. Samtaler er her både lokale og konkrete, og samtidig trækker parterne i dialogen på forskellige diskursive forståelser, når de forhandler deres synspunkter. Begrebet spænding bliver dermed en måde at gribe mødet mellem diskurserne, som de forhandles i dialogen. Udfordringerne for mig har været at få greb

om, hvordan de kropslige ytringer, som jeg har vist, borgerne interagerer i dialogerne med, også indeholder spor af diskurser.

Hverdagsbeskrivelsen "*Manglende enighed*" fortæller om en borger, der til en morgensamling kommer med en række lyde, som personalet er uenige om, hvordan de skal fortolke. Som jeg læser citatet, ser jeg to forskellige måder, hvorpå medarbejderne forsøger at tilskrive betydninger til borgerens lyde. Den ene betydningstilskrivning kommer frem i sætningen "*om borgeren er tilfreds, når borgeren siger sådan*". Den anden betydningstilskrivning, som jeg ser, er, om det kan betyde, at borgeren gerne vil væk fra rundkredsen. I starten af historien beskrives: "*Der er delte meninger mellem personalet*". Det ser jeg som en dialogisk spænding mellem, hvad jeg vil kalde to faglige stemmer. I den ene stemme positioneres borgeren som en, der profiterer af morgensamling. I den anden stemme positioneres borgeren som en, der er træt og gerne vil væk. Historien fortæller ikke, hvordan der forhandles mellem de to stemmer, men den slutter med, at det er den stemme, der positionerer borgeren som en, der er træt, der marginaliserer den anden faglige stemme. Samtidig læser jeg ikke, at de to stemmer er nået frem til en ny enighed. I den viden, der produceres i mødet mellem de to faglige stemmer, er det også relevant at se på, hvordan borgerens perspektiv ikke får plads i samtalen.

Af beskrivelsen fremgår det ikke, hvorvidt personalet spørger ind til borgeren, men hvis *ikke*, der bliver spurgt ind til borgeren, betyder det, at borgerens subjektive stemme er ekskluderet fra dialogen. Det betyder, at borgeren udelukkende konstrueres igennem de faglige stemmer og ikke tilbydes en deltagerposition som en, der kan forhandle og betydningstilskrive egne kropslige ytringer, eller hvordan vedkommende positioneres.

I et studie om faglig uenighed i relationsarbejde af Marete Monrad, (2010) peger konklusionerne på, at uenighed er nødvendig men ofte overset i det pædagogiske arbejde. At det er i den faglige uenighed, medarbejderne udvikles, men at det for medarbejdere ofte er ubehageligt eller ikke ønskeligt at fokusere på uenighed. At arbejde med diversitet og hvordan, det kan betyde et kritisk refleksivt blik på arbejdet, er fokus i næste analyse, hvor jeg netop viser, hvordan arbejdet med diversitet fik betydning for forandring. I denne empiribid kommer også et diversitetsperspektiv frem, idet medarbejderne udfordrer hinandens fortolkninger. Det der er problemet i denne bid ud fra et dialogisk perspektiv er, at de to medarbejders perspektiver alene forhandler og fastlægger betydningen af borgerens kropslige ytring. Selv om selvet, viden og betydninger aldrig er færdige eller uforanderlige (Frank, 2005) bliver borgeren i dette konkrete tilfælde repræsenteret og objektgjort i forhandlingerne mellem forskellige faglige blikke.

5.5 UTILSTRÆKKELIGHED (JEG FORSTÅR DIG, MEN DET KAN IKKE LADE SIG GØRE)

Den sidste spænding, jeg vil trække frem, handler om hvordan den institutionelle kontekst både konstituerer men også forhandles (konstitueres) i de dialogiske relationer. Problemstilling handler om, hvordan det kan være svært at forstå, hvad borgerens stemme repræsenterer uden at kunne efterkomme det som medarbejder. Jeg har valgt denne beskrivelse, fordi min analyse af den viser, hvordan dialog og inddragelse af borgerens perspektiv kan være fyldt af spændinger, og hvordan der i dialogen tilskrives et ansvar til medarbejderen i forhold til at håndtere spændingen mellem den strukturelle stemme og borgerens perspektiv.

FERIE

Morgen på beboerens værelse. Der er god stemning. Medarbejderen står inde på borgerens værelse og er ved at sætte billeder op på tavlen. Det er sommerferie, og borgeren har fri fra skole. Borgeren sætter 'bus', 'i skole' 'hjem' og 'mor og far' op på tavlen. Medarbejderen fortæller borgeren, at han har ferie, skolen er lukket, og at far er på ferie, så han skal ikke hjem til mor og far. Medarbejderen tager billederne ned af 'mor og far', af 'hjem', 'skole' og 'bus'. Her bliver borgeren meget vred og hiver billedet af 'ferie' ned. Det bliver svært at føre en dialog med borgeren, som igen sætter billedet af 'mor og far', 'bus' og 'hjem' op på tavlen. Medarbejderen synes situationen er svær. Medarbejderen forsøger at formidle at han godt kan forstå, at borgeren bliver vred og frustreret. Medarbejderen forsøger at aflede borgeren med andre billeder, som medarbejderen ved, borgeren godt kan lide at lave

(WB1 15. oktober 2014)

I hverdagsbeskrivelsen konstruerer den specifikke, institutionelle kontekst 'ferie' medarbejderens handlemuligheder, og samtidig forsøger borger og medarbejder at forhandle betydningen af 'ferie'.

EN DIALOGISK SITUERET LÆSNING, NÅR STRUKTURELLE STEMME BLIVER EN DEL AF DE DIALOGISKE RELATIONER

I hverdagsfortællingen forsøger medarbejderen via billeder at formidle strukturen for den pågældende feriedag til borgeren. Borgeren blander sig ved at bidrage med billederne af 'bus', 'skole' og 'mor og far'. Herved blander borgeren sig med sit subjektive perspektiv og forsøger at forhandle indholdet af ordet ferie, som medarbejderen lige har sat på tavlen. I episoden opstår en spænding mellem den måde, ferie bliver defineret i borgerens stemme, og den måde, ferie bliver defineret i, hvad jeg vil kalde den strukturelle stemme, som medarbejderen bliver formidler af. I spændingen mellem de to stemmer bliver medarbejderen positioneret som strukturens vogter, og det bliver tydeligt for medarbejder og borger, at borgerens perspektiv bliver marginaliseret i den første definition af ferie. Spændingen bliver understreget ved, at både medarbejder og borger med deres hænder hiver de centrale billeder i hinandens fortællinger ned af væggen, og at borgeren efterfølgende fastholder sin stemme ved at sætte bestemte billeder op igen. Spændingen i mellem de to stemmer producerer en række følelser hos borgeren, som bliver vred og sætter medarbejderen i en position, som vedkommende beskriver som svær.

Efterfølgende forsøger medarbejderen i beskrivelsen på forskellig vis at forhandle andre måder, hvorpå borgerens stemme kan blive repræsenteret ved at tilbyde forskellige alternativer til, hvordan de sammen kan tilskrive en anden Betydning til begrebet ferie.

Episoden er relevant, fordi den viser, hvordan dét at inddrage borgerens stemme er fyldt af spændinger, og hvordan inddragelse og deltagelse tilskriver bestemte forventninger til de pædagogiske medarbejdere. Samskabelse med borgeren tilskriver nemt en forventning til medarbejderen om også at kunne håndtere og akkreditere borgerens stemme. På demokratisk vis gør borgeren opmærksom på, hvordan vedkommende er uenig i de betingelser, der ligger i 'ferie', og forsøger derfor at forhandle, hvad ferie er. I episoden ses, hvordan det ikke er muligt for borgeren at forhandle betingelserne omkring 'ferie'. Borgeren kan ikke få indflydelse på, hvorvidt der er 'ferie', men inviteres ind til en indflydelse på, hvordan feriedagen skal bruges inden for de rammer, der allerede er fastsat i den strukturelle stemme. Derved skabes en ny fælleshed, hvor den strukturelle stemme sætter rammerne for dagen, men hvor borgeren tilbydes en position, hvorfra borgeren kan få indflydelse på, hvordan dagen indholdsudfyldes.

5.6 PERSPEKTIV INSTITUTIONELLE KONTEKSTER

I de fire hverdagsfortællinger opstår fire konkrete kontekstspecifikke spændinger; henholdsvis *'ikke at forstå'*, *'at overse'*, *'at glemme'* og *'at være utilstrækkelig'*. Således viste analyserne, hvordan der er nogle særlige spændinger forbundet med at indgå i dialogiske relationer med mennesker som borgerne på botilbuddene. I analyserne af de fire fortællinger har fokus været lagt på den konkrete interaktion og særligt pædagogernes oplevelser og analyser af interaktionen. Jeg vil i det følgende brede analyserne lidt ud og trække et perspektiv frem, som på forskellig vis er tilstede i alle fire fortællinger. Det er et perspektiv på, hvordan forskellige kontekster produceres og reproducere i dialogerne mellem medarbejder og borger, og som får betydning for den konkrete vidensproduktion. Jeg ikke på selve lovgivningen og de økonomiske beregninger men på, hvordan deltagerne i samtalerne tilskriver betydning til eksempelvis økonomi og jura.

På tværs af materialerne i aktionsforskningsprojektet tilskrives særligt *tid*, *ressourcer* og *daglige rutiner* betydning for relationerne i hverdagen. I et interview med Torben forud for aktionsforskningsprojektet, fortæller han, hvordan han ser kommunikation hænge sammen med strukturer som tid og økonomi. Omkring denne problemstilling udvikler sig en fortælling, der handler om, hvor nemt man risikerer at overse borgernes kropslige ytringer, når der er travlt i hverdagen.

Tine: Hvad er det, der kan være svært, når man har med mennesker at gøre, som jo ikke har lige så meget verbalt sprog som andre, man normalt er vant til at omgås. Hvad er det, du oplever kan være det udfordrende i forhold til kommunikation?

Torben: ... For mig at se, der er det en af de største udfordringer, at vi ikke er nok personale, fordi jeg mener, at en til fire i denne her type handicap, hvor beboerne har til tider brug for utroligt meget af os, jeg synes ikke, at det er nok med en til fire.

Tine: Hvad er det, det gør i forhold til, når vi snakker kommunikation og snakker jeres arbejde?

Torben: Det gør jo, at vi kan misse nogle af deres signaler, fordi at mange af vores beboere herude, det kan være et splitsekund, de viser noget. Og hvis du går i hverdagen og er stresset eller har travlt med at lave mad eller har travlt med at pakke tasker eller et eller andet, jamen, så misser du signalerne. Og det eneste der er for beboerne at gøre, det er at vente på næste vagthold og håbe på, at der er en af dem, der ser de signaler, de kommer med. Olav for eksempel, det kan være tyve sekunder, han går over, åbner en lille skuffe over ved døren, tager sin pung og kigger på det, og hvis ikke du reagerer, så

lægger han pungen ned igen. Og det han siger er, "skal vi ikke gå et eller andet sted hen, så jeg kan købe noget?". Men hvis du render rundt og har ryggen til og ikke er opmærksom, så misser du det. Og længere tid med det, så vil enhver blive frustreret, hvis man ikke bliver forstået. (IA_Torben_18juni2014)

Når jeg har valgt at tage interviewbiddene af Torben med, er det fordi han her italesætter og reflekterer over, hvordan de økonomiske rammer får betydning i de konkrete dialogiske relationer, og hvordan de økonomiske stemmer er med til at konstituere, hvad jeg bedst kan betegne som mulighedsrummet for deltagelse og dialog i hverdagen mellem borgere og medarbejdere. Med det mener jeg, der er en spænding mellem den vidensform, der handler om en sensitiv opmærksomhed rettet mod den enkelte borger og vedkommendes ytringer over for en økonomisk stemme, som fokuserer på ressourcer.

Fortællingen om 1-4 (det vil sige en medarbejder til fire borgere) går igen på det andet botilbud. Her fremhæver en medarbejder også, hvor svært det er at bevare en sensitiv opmærksomhed på fire borgere og deres kropslige ytringer, når der samtidig skal laves dokumentation, ordnes vasketøj, planlægges aktiviteter og alle de andre ting, som er en del af hverdagen på botilbuddene.

Sekvensen er fra en opsamling, hvor deltagerne har siddet i grupper og analyseret deres individuelle historier.

Carsten: Så er der muligheder og ressourcer og igen tid og ressourcer, ja. Muligheder tænker jeg også penge i virkeligheden. Der skal penge til at have muligheden for...

Kenneth: Vi snakkede i forhold til for eksempel det her med kommunikation på iPad og taleprogrammer og sådan nogle ting, at for nogle af vores borgere ville det måske give god mening at udforske mere, men at det er et spørgsmål om de økonomiske ressourcer, der pt. er lige nu. At det er et dilemma og en udfordring i forhold til borgerens kommunikation.

Kenneth: Men den er også knyttet lidt sammen med tid, fordi at...

Karsten: Det er jo så den næste del, ikke?

Kenneth: Fordi at normeringen er én til fire oppe hos os, og det er ikke kønt, så er der ikke meget tid til den enkelte, fordi at der er kun en personale til fire, og det kan også godt skabe nogle dilemmaer i forhold til forståelsen, og har man tid til at være hundrede procent nærværende hele tiden? Det kan man ikke helt, fordi man er nødt til at sprede den ud over fire. (WB3_23 september 2015)

Jeg har taget den anden tekstbid med, fordi den giver et andet indblik i, hvordan medarbejderne oplever, at økonomi konstruerer praksis omkring kommunikation. I tekstbiddet fremhæves igen fortællingen om 1-4, og hvordan det kan gøre det svært at opfange nuancerne i borgernes kommunikation. Samtidig åbnes der også op for, hvordan økonomi har betydning for de kommunikationsteknologier, der er til rådighed i feltet. Eksempelvis har botilbuddene teknologierne og medarbejderne kompetencerne til at mestre teknologierne, der skal til, for at borgeren kan komme til udtryk med en mere nuanceret stemme i hverdagen. Jeg har i analysen vist, hvordan dét at samskabe viden handler om de ytringer (både verbale og kropslige), parterne i interaktionen har til rådighed. Hvor forskellige teknologier kan hjælpe og understøtte flere nuancer – eksempelvis hvis Ivalu havde haft adgang til talemaskine, eller der i fortællingen 'ferie' havde været et piktogram med 'jeg savner min familie'. Det havde ikke løst spændingerne mellem borgerens perspektiv og medarbejderens perspektiv, men det havde hjulpet borgeren til en mere nuanceret deltagelse i samtalerne.

5.7 OPSAMLLENDE REFLEKSIONER

I denne analyse har jeg undersøgt: Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på botilbuddene? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren? Jeg har i analysen lagt vægt på, hvordan problemstillingerne forbundet med kommunikation ser ud fra tre forskellige niveauer; henholdsvis det individuelle perspektiver, som er i interviews, det kollaborative, som viser hverdagsbeskrivelserne og medarbejdernes diskussioner, og min videre analyse, som bygger på et dialogisk, teoretisk blik.

De fire hverdagsfortællinger i analysen er udvalgt, fordi de alle viser nogle særlige kontekstspecifikke spændinger i kommunikative relationer med mennesker, som ikke har et verbalt sprog; henholdsvis 'ikke at forstå', 'at overse', 'at glemme' og 'at være utilstrækkelig'. De fire spændinger er resultater af de samproducerede analyser i aktionsforskningsprojektet.

Ved at bruge IFADIA i analysen af de samproducerede analyser viser jeg, hvordan borgere og medarbejdere på forskellig vis interagerer i relationer, hvor kontekster er på spil, og hvor kroppen indgår på en særlig måde i de meningsforhandlinger og betydningstilskrivninger til hverdagssituationer, der finder sted i den konkrete praksis. Samtidig viser den videre analyse, hvor aktivt borgeren med kropslige ytringer indgår i dialogiske relationer og på dialogisk vis

forhandler betydningstilskrivninger til forskellige hverdagssituationer. Ved at se situationerne som fælles, videnskabskabende processer, åbnes dels op for betydningen af at bevare et polyfonisk blik på situationen – det vil sige, at situationen ikke for hurtigt tilskrives betydning af medarbejderen, men at der bevares et sensitivt blik for, at betydningen kan forhandles – og dels for, hvordan både borgere og medarbejdere er afhængige af hinandens deltagelse i dialogen – eksempelvis hvordan borgerne er afhængige af, at medarbejderne ser deres kropslige ytringer, og at medarbejderne er afhængige af, at borgerne ikke trækker sig væk.

Den dialogiske læsning af hverdagsfortællingerne peger på, at de dialogiske relationer på botilbuddene kan forstås som møder mellem forskellige stemmer, der skaber bestemte kontekstuelle typer af spændinger, og at medarbejdernes forhandlinger mellem de forskellige stemmer får betydning for, hvordan borgeren positioneres som henholdsvis deltager i dialogiske relationer eller gennem mere dominerende stemmer – eksempelvis faglige, strukturelle og økonomiske stemmer. Med dét menes, at der i samtalerne er spor af stemmer, som både referer til økonomiske, politiske og faglige stemmer. Det er i mødet mellem de mange stemmer, man kan forstå samproduktion mellem medarbejderne og borgerne samt deltagelsesmuligheder for borgerne. Deltagelse er ikke alene et spørgsmål om den enkelte pædagogs blik på borgeren, men også de muligheds- og umulighedsbetingelser, der konstrueres af de institutionelle kontekster. Helt konkret hvordan medarbejderens blik og fokus er spændt ud mellem både at observere kropslige ytringer hos den enkelte borger og samtidig at have blik for andre borgere og opgaver i hverdagen på botilbuddene.

Analysen bidrager dermed med konkrete fortællinger om, hvordan dialog må forstås i de kontekster, der konstituerer de dialogiske relationer, og hvordan konteksterne i form af stemmer bliver en del af de dialogiske relationer – og hvilke særlige spændinger det giver, når den ene part i dialogen kun ytrer sig kropsligt.

KAPITEL 6: KRITISK-REFLEKSIVE FORANDRINGER

I det foregående kapitel var fokus på samskabelsesprocesser, hvor den ene part i dialogen ikke havde et verbalt sprog, og på hvordan de dialogiske praksisser fik betydning for borgernes deltagelsesmuligheder i hverdagen på botilbuddene. Analyserne af fortællingerne om kommunikation i hverdagen på botilbuddene viste særlige kontekstbestemte spændinger i relationerne mellem borgere og medarbejdere; henholdsvis 'ikke at forstå', 'at overse', 'at glemme' og 'at være utilstrækkelig'. Endvidere viste analyserne, hvor svært det kan være for de pædagogiske medarbejdere at fastholde et polyfonisk blik på borgeren, når det er svært at forstå borgerens kropslige ytringer såsom bevægelser med hovedet, små bevægelser med hånden, benene etc.

Dette kapitel³⁰ har fokus på forandringer, som blev produceret i aktionsforskningsprojektet. I kapitlet analyseres kritisk-refleksive forandringer i komplekse samskabelsesprocesser i det pædagogiske arbejde, hvor fokus er på at fremme borgernes perspektiv på hverdagslivet på botilbuddene ved at fastholde et polyfonisk blik på borgerne. Denne analyse er todelt. I første del præsenteres de forandringsforståelser og ideer til forandring, som de andre deltagere og jeg arbejdede med i aktionsforskningsprojektet. Denne analyse peger dels på deltagernes samproducerede viden og erfaringer omkring, hvordan fokus på borgernes perspektiv kan få mere plads i hverdagen, og den peger dels på pædagogens og lederes ideer til, hvordan man kan udvide, et handlerum for dialog og samproduktion i hverdagen på botilbuddene. Her er et af de centrale punkter, hvordan der er behov for et fokus på samarbejdet mellem medarbejderne. Denne del kalder jeg en kollaborativ analyse, fordi den er et resultat af samproduktionsprocessen i aktionsforskningsprojektet. I anden del af kapitlet præsenteres en dialogisk analyse af konkrete episoder med kritisk refleksive forandringer. Den dialogiske analyse viser, hvordan samskabelse konstrueres i mødet mellem forskellige stemmer. Analysen af de konkrete samproduktioner mellem ledere, medarbejder og forsker, viser mødet mellem forskellige stemmer. Det er vigtigt at påpege, at dette kapitel ikke skal ses i en lineær forlængelse af det foregående kapitel men som en analyse af andre samproducerede pointer fra det kollaborative samarbejde i aktionsforskningsprojektet.

³⁰ Pointer og dele af dette kapitel har været udgivet dels på dansk som paper 'Kritisk refleksive forandringer i aktionsforskning' til Dansk aktionsforsknings netværk 2016, og dele indgår som mine bidrag i en artikel skrevet sammen med Jannie Uhre og Ditte Høgsgaard.

6.1 FORANDRING TVETYDIGT OG USTYRLIGT

Den centrale problemstilling i dette kapitel lyder: Hvordan produceres praksis og praksisforandringer gennem kollaborativt producerede fortællinger og kritisk refleksion? Og hvilke kontekster tilskrives betydning? Forandring synes at være et begreb, der rummer mange forskellige definitioner og forståelser. Inden for hvad jeg vil kalde en management-diskurs, skrives forandring frem som noget, der gennem kommunikation kan kontrolleres, styres og måles. Denne forståelse af forandring ser jeg bl.a. hos John Kotter (1999) og hans arbejde med, hvordan strategisk kommunikation kan styre forandringsprocesser og lede medarbejdere i organisationer gennem forandringsprocesser, eller Rick Maurer (2010), som peger på kommunikativ håndtering af modstand i forandringsprocesser. Her bliver afsenderen (den, der kommunikerer) eksperten, der analyserer sin målgruppe og afstemmer sit budskab i forhold til det behov, man har identificeret hos målgruppen – med det formål at få målgruppen til at flytte sig i den retning, afsenderen ønsker.

Andre perspektiver på forandring ses inden for aktionsforskningen, som ikke har en entydig definition af forandringsbegrebet. Kurt Lewin, som var en af de første til at udvikle aktionsforskningen, har skrevet om forandring: "You cannot understand a system until you try to change it" (Lewin, 1946:34). Hos Lewin er det at forandre tæt knyttet til den lokale, organisatoriske praksis, som forskningen samarbejder med. Det er forandringen af en praksis, der giver adgang til de strukturer, som konstituerer praksis. Aktionsforskningen bygger således fra starten på en præmis om forandring som forudsætning for viden om/erkendelse af en social praksis eller felt. Men der er ikke i aktionsforskningen en entydig forståelse af, hvad forandring konkret er. Et eksempel på den diversitet, der er i forandringsbegrebet, er, at nogle aktionsforskningsprojekter arbejder med forandring som kollektive læringsprocesser (Blandt andre kritisk utopisk aktionsforskning). Andre aktionsforskere som Kristiansen og Bloch-Poulsen (2011) arbejder med forandring som organisatoriske forbedringer, hvor målet bliver at fremme mere partecipatoriske og dialogiske praksiser. Endvidere har participatory action research fokus på forandring som empowerment af marginaliserede stemmer og social forandring (Wang, 1999; Brydon-Miller, 1997). Disse skæl er ikke entydige, og i praksis vil mange aktionsforskningsprojekter og de nævnte forskere arbejde med forandringsforståelser, der går på tværs. Fælles for disse forståelser af forandring er, at kommunikation i forandringsprocessen ses som samproduktion (co-construction), hvor en del af processen består af sammen at producere viden om, hvilken forandring, der ønskes.

Da afhandlingen også trækker på Foucaultiansk forståelse af magt, er det relevant at pege på, hvordan forstyrrelse eller brud er et andet perspektiv på forandring. Foucaults teoretiske ideer

om, hvordan viden og magt hænger sammen, er tæt knyttet til en forståelse af, at forståelser af sociale fænomener konstitueres og produceres af den måde, sproget fungerer på (Michel Foucault, 1980). Det betyder bl.a., at subjektet ikke kan forstås som en isoleret størrelse, men som Kim beskriver det: "it situates the subjects in a complex intersection of social forces and practices presented in a discourse" (Kim, 2015:61). Med inspiration fra Foucaults videns-/magtforståelse taler flere poststrukturalister om forandring som dekonstruktion eller forstyrrelse. I begrebet dekonstruktion ligger et fokus på, at bestemte fænomener konstrueres gennem diskursive kampe i en given praksis – eksempelvis hvordan forestillinger om handicap ikke kan forstås uafhængigt af det sprog og de begreber, fagfolk har adgang til og anvender (Kirkebæk, 1993). Med et blik på dekonstruktion forsøger poststrukturalister at sætte spørgsmål ved feltets selvfølgeligheder og udfordre taget for givet-heder omkring sociale fænomener. Davies (2000) (som jeg blandt andet trækker på i metoden om memorywork og poetisering) retter en kritik mod begrebet dekonstruktion for at fastlåse et analytisk blik på binariteter – det vil sige, hvad er in- eller ekskluderet i vores forestillinger om eksempelvis handicap. I stedet foretrækker Davies begrebet forstyrrelse (trouble), som hun definerer som "To agitate or make rough" (Davies, 2000 p. 14). Det, jeg godt kan lide ved Davies brug af begrebet 'forstyrrelse', er, at det flytter det analytiske blik fra selve dekonstruktionen til de handlemuligheder, dekonstruktionen producerer. Lad mig give et konkret eksempel fra min egen empiri: I kapitel 3 viste jeg et billede af en kvinde, som sad udenfor i solen. Kvindens ansigt viste et smil. Det interessante ved billedet var de spørgsmål, det rejste blandt en gruppe pædagoger i aktionsforskningsprojektet. Det fik de pædagogiske medarbejdere til at reflektere over, hvor forskellige forståelser de hver i sær havde af, hvem kvinden var, og hvad hun kunne lide. Qua de forskellige perspektiver på kvinden og situationen på billedet begyndte medarbejderne at stille spørgsmålstejn ved de mange selvfølgeligheder i beskrivelsen af kvinden og situationen på billedet. Det, refleksionerne ikke fik frem, var kvindens perspektiv på billedet. I diskussionerne emergerede det empiriske analysebegreb 'overraskelse' som en måde til metodisk at få greb om og forstyrre de mange selvfølgeligheder omkring borgerne. Overraskelse blev på det ene botilbud en konkret greb til at arbejde med forstyrrelser.

FORANDRING SOM ANALYSEBEGREB I EN DIALOGISK ANALYSE

Da forandring ikke synes at være entydigt, og da forandring i aktionsforskningsprojektet både har været til stede som forstyrrelser og som konkrete ændringsforslag, vil jeg kort beskrive, hvordan jeg forstår og arbejder med begrebet forandring i denne analyse.

I afhandlingen arbejder jeg med udgangspunkt i Louise Phillips' (2011) analysestrategi IFADIA på tværs af traditioner som organisatorisk aktionsforskning (se blandt andre Kristiansen og Bloch-Poulsen), Foucaults poststrukturalistiske magt begreb og Bakhtins begreber om dialog som vidensproduktion. IFADIA indebærer et blik på viden som produkter af samproduktion, hvor forskere forsker *med* praksis. Samtidig indebærer modellen et analytisk blik på, at samproduktion finder sted i organisatoriske kontekster, hvor magt er et vilkår.

Hos Phillips (2011) og hendes arbejde med at udvikle IFADIA er fokus på forandring som kritisk refleksivitet over forskelle. Eksempelvis skriver Phillips & Napan om forskellighed som drivende kraft for forandring:

Difference' is viewed as a transformative, generative force in the co-construction of meanings in dialogue. Implicit here is the normative hope that, by harnessing difference as a transformative force, dialogue can create new knowledge (Tsoukas, 2009) and further co-existence across differences, including differences of professional background and organisational position, theoretical and epistemological perspective, age, gender, ethnicity and social class (Deetz & Simpson, 2004; Roberts, 2002). (Phillips & Napan, 2016 p. 2)

Med afsæt i forandring defineret om, hvordan ny viden samskabes i dialog ved at dyrke "forskellighed" som forandringskraft er jeg fokuseret på de forandringer, der produceres på tværs af forskellige perspektiver i kollaborativ vidensproduktion. Det er et perspektiv på forandring, hvori der ligger et normativt håb om, at forskere, medarbejdere og lederes forskellige viden bidrager til vidensbaserede forandringer (Phillips, 2011). Det vil sige, at der er et normativt ønske om, at de nye indsigter er med til at konstituere praksis og dermed nye handlinger, der ud fra et demokratisk og flerstemmigt perspektiv forbedrer hverdagen og arbejdet på botilbuddene. Hos IFADIA er kommunikation også defineret som samproduktion (ligesom hos aktionsforskningen). Der hvor IFADIA bl.a. adskiller sig, er at analysen af forandring som kritisk refleksivitet åbner op for at få greb om, hvad det konkret er for stemmer, der mødes og forhandles i samproduktionsprocessen, og hvilke hierarkier, der produceres mellem stemmerne.

Heri ligger for mig at se en forståelse af forandring som emergens – altså en forståelse, der peger på, at forandring ikke altid er planlagt eller styret men snarere noget, der opstår i aktionsforskningsprocessen i mødet mellem forskellige stemmer, og som kan tage mange og også divergerende retninger i projektet.

ANALYSESTRATEGI

Den følgende analyse er todelt. Først præsenterer jeg to situationer fra de sidste to workshops – en fra hvert botilbud, hvor de pædagogiske medarbejdere og ledere reflekterer over eksperimenterne med at sætte fokus på borgernes perspektiver, herunder bl.a. erfaringerne med at lade sig overraske af borgerne. De to situationer viser særligt de pædagogiske medarbejders refleksioner over, hvad de på baggrund af arbejdet i aktionsforskningsprojektet gerne vil ændre eller have mere af i deres praksis. Således handler den første del af analysen om medarbejdernes ønsker til lokale forandringer i hverdagslivet på de to botilbud.

Den anden del af analysen er min videre analyse af arbejdet i aktionsforskningsprojektet. Her er jeg interesseret i at undersøge kritisk-refleksive forandringer, og hvilke stemmer, der er med til at konstruere samproduktionssituationer mellem medarbejderne og borgerne. Min forventning er, at analysen af specifikke situationer fortæller om, hvilke muligheder for samproduktion, der er i den specifikke kontekst i hverdagslivet på botilbuddene. I denne analyse har jeg igen taget udgangspunkt i analysemodellen IFADIA og samtidig oversat Phillips' analysespørgsmål til min konkrete vidensinteresse. Således stiller jeg i analysen følgende spørgsmål til empirien:

- *Hvilke stemmer – som diskursivt konstruerer specifikke identiteter og vidensformer – er artikuleret i samproduktionen i aktionsforskningsprojektet?*
- *Og hvilken betydning får mødet mellem de forskellige stemmer for mulighederne for forandring i praksis med henblik på at fremme borgernes muligheder for at deltage i samskabelsesprocesser i hverdagen på botilbuddene?*
- *Hvordan konstrueres viden og handling i mødet mellem forskellige stemmer?*
- *Og hvilken betydning får forhandlingerne mellem de forskellige stemmer for borgernes deltagelse og handlemuligheder i hverdagen på botilbuddene?*

Phillips' analysemodel er blevet formet i mødet med materialet fra aktionsforskningsprojektet og min vidensinteresse i analysen. Modellen er ligesom i den foregående analyse udviklet i løbende dialog mellem mit teoretiske blik, diskussionerne i aktionsforskningsprojektet og de empiriske produkter, som deltagerne og jeg producerede sammen i aktionsforskningsprojektet.

Vidensinteresse:

Hvordan produceres praksis og praksisforandringer gennem kollaborativt producerede fortællinger og kritisk refleksion? Og hvilke kontekster tilskrives betydning?

Teoretisk ramme:

Dialogisk
kommunikationsteoretisk
analyseramme med særlig vægt
på Phillips analytiske
sammentænkning af Bakhtins
dialog teori og Foucaults
magtbegreb
+
Begreb om deltagelse, hvor
deltagelse ses i forhold til
indflydelse på at definere
relationen.

Empiriske spørgsmål

*Hvilke stemmer – som diskursivt
konstruerer specifikke
identiteter og vidensformer – er
artikuleret i samproduktionen i
aktionsforskningsprojektet?
Og hvilken betydning får mødet
mellem de forskellige stemmer
for mulighederne for forandring
i praksis med henblik på at
fremme borgernes muligheder
for at deltage i
samskabelsesprocesser i
hverdagen på botilbuddene?
Hvordan konstrueres viden og
handling i mødet mellem
forskellige stemmer?
Og hvilken betydning får
forhandlingerne mellem de
forskellige stemmer for
borgernes deltagelse og
handlemuligheder i hverdagen
på botilbuddene?*

Empirisk materiale

At hente tøj og skære salat
Hit the hat
Mona og familien

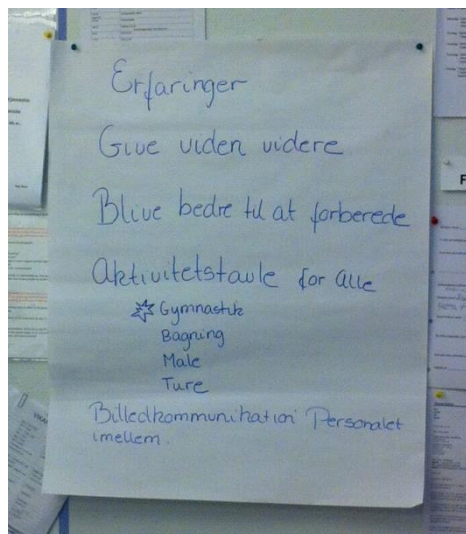
6.2 EN KOLLABORATIV ANALYSE AF PRAKSIS OG FORSØG PÅ FORANDRING

På begge botilbud havde medarbejdere og ledere siddet i mindre grupper og arbejdet med de empiriske produkter (bestående af billeder og hverdagsfortællinger) ud fra spørgsmål, jeg havde formuleret (jf. Kapitel 3). Som afslutning på deres analyser af de erfaringer, forløbet havde givet dem, bad jeg dem om i grupperne at skrive ideer og ønsker til deres fremtidige praksis på et stort A3-papir. Jeg har valgt at tage de forskellige gruppers præsentationer med, da det siger noget om de konklusioner, deltagerne er kommet frem til. Mit forskerperspektiv er kun indirekte en del af dialogerne, da jeg ikke har været en del af gruppearbejdet, men har designet de spørgsmål og rammer, grupperne arbejdede ud fra – og samtidig er det mig, der har udvalgt, hvilke dele af det fælles materiale, der præsenteres her.

Jeg vil lade hver gruppes præsentation og refleksion stå for sig selv uden at gøre dem til genstande for en videre analyse. Dog vil jeg til sidst i denne analyse vende tilbage til de pointer, medarbejderne trækker frem omkring samarbejde, og diskutere dem i forhold til min dialogiske analyse af forandringer i aktionsforskningsprojektet. På den måde forsøger jeg både at gribe den kollaborative analyse på de præmisser om samproduktion, den hviler på, og samtidig forsøger jeg at tilføre nye perspektiver til den kollaborative praksis i aktionsforskningsprojektet med mine efterfølgende, dialogiske analyser.

På botilbud A afsluttes den sidste workshop med, at de pædagogiske medarbejdere fremlægger deres ideer til den fremtidige praksis. De pædagogiske medarbejdere er delt i to grupper. I nedenstående tekststykke fremlægger den ene gruppe. Gruppen er fokuseret på, hvordan de kan skabe et mere struktureret samarbejde mellem medarbejderne, så de kan få plads til flere aktiviteter med borgerne. De fortæller om, hvordan de i deres arbejde er kommet frem til, at mange af historierne om overraskelser handler om situationer, hvor der har været et fælles tredje. Det vil sige en aktivitet eller en situation, hvor borgere og pædagoger er kommet væk fra de plejesituationer, der fylder meget i hverdagen. Nedenfor har jeg indsat uddrag fra fremlæggelsen og de diskussioner, der fulgte.

FREMLÆGGELSE A – EN FÆLLES AKTIVITETSTAVLE

Torben: Ja, skal vi starte med de gode pointer, dem vi kom frem til. Det var, at det var vigtigt at være nærværende. Vi skal have en tydelig kommunikation, eventuelt understøttende i forhold til konkrete eller piktogrammer eller billeder eller andet, når vi kommunikerer med vores beboere, og så skulle vi passe på ikke at være forudindtagede, selvom vi faktisk har en indstilling om, at "jeg har sgu været her i mange år, jeg kender alle beboerne, ikke?". Men stadigvæk lade beboerne overraske os og ikke være farvede af vores tidligere erfaringer og så selvfølgelig at være observerende, og det er jo en meget meget stor del af vores arbejde, må man sige. Vores

konkrete ting, vi synes, man kunne tage i brug, det var erfaringer, give viden videre sådan så vi ikke har alle de der små ting, som vi før har snakket om, vi kalder tavs viden, at der kun er nogle der ved, hvordan det her bliver gjort, men at dele det videre til alle, så alle har mulighed for at komme med input til tingene. Vi skal blive bedre til at forberede, så man ikke står i en situation, hvor en aktivitet ikke kan lade sig gøre, fordi vi mangler ingredienserne til at bage for eksempel, eller fordi vi ikke lige har fået tjekket, at der ikke er noget maling, at der ikke er de ting, vi skal bruge til aktiviteterne. Og så snakkede vi om, at det kunne være spændende at prøve at have en aktivitetstavle, så vi kan byde ind med nogle ting hver især og blive drevet af lyst, hvis der er nogle, der er specielt glade for at bage, så gør de det, hvis der er nogle, der er specielt glade for at prøve at lave noget gymnastik med nogle af beboerne, så fjerner vi tingene inde i stuen, og så laver man gymnastik der. At vi har en tavle, hvor vi kan sætte på, jamen lige den dag, "der laver vi sådan og sådan og sådan, alle de andre der måske har lyst til at være med"

Sally: Jamen, også i forhold til at forberede. Hvis jeg vil bage om tirsdagen, så gør vi det. Så er det mig, der ja... Men jeg skal så også sørge for, at ingredienserne er der. Og så at man kan snakke med beboerne om, når dagen kommer, fordi så kan man lave det fælles ude i den store stue, så både øst og vest kan være deltagende i denne her bagning, for dem der har lyst.

Torben: Også hvis man som... Hvis du har tænkt dig at bage, at man så ved det, alle personalerne, sådan så jeg ikke går ind og laver en kæmpe brunch og bruger alle æggene. Fordi jeg ved, at så skal I bage dagen efter.

Anja: Jeg tænkte, kunne man ikke lave sådan nogle faste aktiviteter, man kunne melde sig på, hvis man så på forhånd kunne blive nødt til at aflyse det. Så kunne man, hvis det nu var sommer, så

kunne man lave nogle sommeraktiviteter, om vinteren kunne man lave nogle vinteraktiviteter, det er måske også meget fint, jeg ved det ikke. Jeg synes, det er en god idé.

Malene: Jeg synes også, at det er en god idé. Jeg synes bare, at det er vigtigt at have for øjet, at borgeren er med i hele processen, også til at handle ind, også til det hele. Fordi jeg synes, at det bliver tit udtrykt, at halvdelen af processen tager personalet lige og handler og gør og det og det og det. Men det er borgeren, der bor her, det er borgeren, der er centrum, og det er kerneopgaven, at de skal mestre deres liv.

Torben: Og det bringer os videre til vores sidste... Det er en eller anden form for kommunikation personalet imellem, som vi snakkede om, at det kunne være rart at have sådan en tavle, så hvis jeg ved, at "jamen, jeg skal ikke sidde og lave regnskab, når jeg har morgenvagt her om tirsdagen, for det er ordnet, og jeg skal ikke ud og købe tøj med Oluf, for det har han allerede gjort", så kan jeg sætte mit - nu er det bare billeder - så sætter jeg mit billede op for tirsdagen, så ved I andre, "okay, Torben han tilbyder at skulle ud af huset tirsdagen, er der nogle, der måske kunne have gavn af en fridag eller et eller andet". At man ikke låser sig fast på, "at det kun er mig, der tager ud med Oluf". Eller "det er kun dig, der tager ud med Mona", men at man tilbyder, "nu har jeg mulighed her for at tage på tur. (WB_23 september 2015)

(Diskussionen fortsætter omkring, hvordan en tavle kunne fungere)

BOTILBUD B 'GOLDEN MOMENTS'

På det andet botilbud har de arbejdet med 'hverdagen set fra borgerens perspektiv'. I den bid, jeg har udvalgt fra dette botilbud, sidder en gruppe og arbejder med en analyse af et billede af en borger, som bygger med legoklodser. Da gruppens analyse af situationen i alt tager en time, har jeg valgt ikke at vedlægge råtekst, men i stedet at give et resumé af gruppens snak kombineret med udvalgte sekvenser.

En gruppe diskuterer et billede af en borger, der bygger med LEGO. De vælger at begrebssætte billedet som et "golden moment" – det vil sige som øjeblikke, de gerne vil have mere af på bostedet. Hvad man ikke kan se på billedet, men som fremgår af gruppens diskussioner er, at ved siden af borgeren (udenfor billedet) sidder en pædagog.

Nedenstående er min opsummering af en analysesituation, der i alt varer en time.

I diskussionen i gruppen snakker seks pædagogiske medarbejdere om billedet. Gruppen fremhæver billedet som et godt eksempel på situationer, de som medarbejdere gerne vil have flere af i hverdagen. De reflekterer over, hvordan billedet viser en borger, der sidder fordybet i en aktivitet sammen med en pædagog (som ikke er med på billedet). Et af analysespørgsmålene, som gruppen arbejder med, er spørgsmålene: "Hvilke kontekster er billedet en del af? Hvad er det for informationer, vi ikke får i billedet/hverdagsbeskrivelsen, som er vigtige for at forstå situationen?"

Her handler snakken om, hvordan situationen på billedet har krævet et samarbejde mellem de pædagoger, der var tilstede den dag. De er imponerede over, at en anden kollega har bemærket situationen og både taget et billede af kollegaen og borgeren. Samtidig har kollegaen, der tager billedet, også givet plads til situationen ved eksempelvis at tage vasketøjet. Pædagogerne, der arbejder med billedet, er enige om, at der mangler mere anerkendelse af hinandens arbejde blandt kollegaerne, og at man kunne blive bedre til at give hinanden plads til situationer med borgerne.

Amalie: Det her er jo et af de golden moments, vi har snakket om. Hvis jeg kigger på de fire billeder, vi har haft, så er et gennemgående tema jo de her golden moments.

Kalle: Det er nærvær. Det er mulighed, og initiativ. Ja det skal med, for det er jo så ligegyldigt, hvis nogen sidder og ikke gider. Så skal man søge sig et andet arbejde.

Ulla: Ja det er jo lige præcis det, vi har nogen borgere, der er mega afhængige af at personalet gider. At personalet gider tolke, hvad borgerne ønsker. Og deraf også at gøre tingene. Eller kommunikerer. Vi ønsker også at prioritere det.

Carsten: Det er det jeg kalder vilje. Der skal være en vilje som prioriterer det.

Ulla: Ja viljen. Men det kræver også at vi insisterer på at italesætte, at vi gerne vil have de her moments. For hvis ikke vi italesætter det, så får vi det heller ikke. Hvis jeg ikke siger, det er ok, Kalle bruger en time på at bygge LEGO med Ali, så ordner jeg vasketøj. Jamen så får vi dem heller ikke.

Kalle: Ja det er det jeg ville kalde det kollegiale. At vi har nogen fælles mål.

Ulla: Hvis Kalle har en rigtig god relation, så er det vigtigt jeg giver plads til det, og siger det er ok.

Kalle: Ja det er netop det, man kan se på det hamrende gode billede med Ali. Det er det, at der er en kollega, der SER hvad der foregår, og har OVERSKUD til at tage et billede af det. Som anerkender, at det her er WAUW. Som træder til side så det her kan fortsætte. Det gør jo alles kommunikation med borgerne nemmere.

Ulla: Det giver flere ting. Det giver stolthed i arbejdet, at vi får mulighed for at få de her øjeblikke.

Kalle: Ja det er jo derfor vi går på arbejde, det er jo for de her øjeblikke.

(Småsnak)

Kalle: Ja det handler også om deling af viden. Vi kan jo samarbejde alt det, vi vil, vi kommer ikke længere, hvis der ikke er overlevering. Vi kommer jo på forskellige tidspunkter, vi mødes tilfældigt. Bytter vagter, får hurtigt delt nogen erfaringer.

(Gruppen snakker frem og tilbage om en tidligere episode med en borger, som godt kan lide at se på fugle, og hvordan fugle kan berolige ham, når han har det svært. Det er der bare ikke mange, der ved.)

Ulla: Hvis vi beslutter os for, at vi vil søge de her golden moments, så er det lige pludselig også noget viden, der bliver delt.

Kalle: Præcis så det skal stå i handleplanerne. Det skal struktureres og kommunikeres. Rammerne skal være der.

Amalie: Ja vi skal beslutte os for som gruppe, hvad er det, vi gerne vil arbejde med, så vi kan beslutte os for, at det er noget viden, vi deler.

Det sidste spørgsmål, gruppen arbejder med, er, hvad deres snak om billedet har givet dem af ideer til og ønsker til deres fremtidige praksis? Og hvordan det kan gøres?

Her når gruppen frem til:

At de gerne vil prioritere at få tid til flere øjeblikke som det på billedet.

Pædagogerne fremhæver over for hinanden i diskussionen, at hvis det skal lykkes, vil det kræve en fælles kultur blandt kollegaerne, hvor man anerkender hinandens arbejde og kan sige ting og lytte til hinanden. Ifølge gruppen betyder det, at man må tage ejerskab for, hvordan man handler, og at de som gruppe husker at diskutere og tale om deres faglighed.

(3WA_28 januar 2015)

6.2.1 OPSAMLING PÅ KOLLABORATIVE ANALYSER

På tværs af botilbuddene blev der i det opsamlende arbejde fremhævet, at samarbejde i hverdagen mellem de pædagogiske medarbejdere havde særlig betydning for skabelsen af en kommunikationspraksis med fokus på borgernes input til hverdagen. Af diskussionerne fremgår det, at samarbejdet har nogle særlige strukturelle betingelser – eksempelvis at medarbejderne har så forskellige arbejdstider, at der kan gå lang tid, før man ser hinanden igen, og oplevelserne af, at der er forskellige måder at forstå de enkelte borgere på.

De dele af det kollaborative analysearbejde, jeg har taget med, er specifikt de dele, hvor medarbejderne på baggrund af deres analyser formulerer ideer til forandring af praksis. Ideerne til forandring er baseret på konklusioner fra de kollaborative analyser. Mange af ideerne til forandring handlede om at skabe strukturer og rammer i hverdagen, der kunne understøtte et samarbejde mellem medarbejderne med henblik på at skabe en kommunikationspraksis med fokus på borgerens deltagelse, hvad enten det var med plads til at blive overrasket (som botilbud A arbejdede med), eller det var, hvad botilbud B kalder 'golden moments'.

I det følgende vil jeg i den dialogiske analyse undersøge andre typer af forandring; mere specifikt kritisk-refleksive forandringer, som emergerer i processen. Denne type forandringer giver adgang til at analysere forskellige stemmer, der konstituerer samproduktionsprocesserne. Hvor den foregående analysedel var hentet fra analyser, som blev produceret fælles i aktionsforskningsprojektet, er den næste analyse mit teoretiske blik på den fælles proces.

6.3 EN DIALOGISK ANALYSE AF PRAKSIS OG FORSØG PÅ FORANDRING

Helt konkret arbejdede medarbejderne i aktionsforskningsprojektet på botilbud A med at producere visuelle og skriftlige fortællinger under temaet 'Når borgerne overrasker os'. Formålet med fortællingerne var at skabe opmærksomhed på, hvordan borgerne fik mulighed for at være med til at tilskrive betydning til egne ytringer og samskabe Betydning til sociale situationer i hverdagen. I det følgende vil jeg præsentere en analyse af konkrete eksempler fra projektet. Når jeg i det følgende undersøger forandringer, ser jeg efter, hvor forandring ikke er planlagt men emergerer i kritisk-refleksive processer. Den første analysedel handler om funktionelle overraskelser; det vil sige overraskelser, der handler om, hvad borgerne fysisk og kognitivt kan og ikke kan. Jeg har valgt at starte med de funktionelle overraskelser, og hvordan de hænger sammen med diskussioner om borgerens livsmestring, fordi det er en type af overraskelser, der fylder meget i materialet fra aktionsforskningsprojektet. Den anden analysebid handler om en funktionel overraskelse, men her forhandles den funktionelle stemme af en relationel stemme. Den tredje og sidste analysesekvens er taget med, fordi den viser, hvordan tre stemmer mødes for at skabe en konkret forandring for en borger – henholdsvis en borgerstemme, en pædagogfaglig stemme og en stemme, der indeholder familiens perspektiv. Efter analysesekvenserne vil jeg kaste et retrospektivt blik på, hvad det

vil sige at blive overrasket af den anden, og hvad overraskelserne egentlig kan sige om samproduktion – og hvordan det hænger sammen med de problemstillinger omkring samarbejde, der blev fremhævet i de kollaborative analyser.

6.3.1 AT HENTE TØJ OG SKÆRE SALAT

Mange af eksemplerne på overraskelser i projektet handlede om, hvad jeg har valgt at kalde funktionelle overraskelser. Med det menes overraskelser, hvor borgeren fysisk kan mestre mere eller mindre, end pædagogen havde vurderet.

I det følgende eksempel diskuterer en medarbejder og en leder en situation med en borger. Medarbejderen fortæller gruppen, hvordan hun blev overrasket, da borgeren en dag efter han havde været i bad, selv tog sin morgenkåbe på ude fra badet og gik ind og fandt nyt rent tøj. Hun havde spurgt borgeren, om han ikke kunne hente rent tøj, men hun havde ikke forventet, at han ville gøre det. Selvom hun tidligere havde givet han den besked, havde han ikke før gjort det.

Malene: Jeg er på morgenvagt, og må jeg nævne med navn? Det kan vel ikke være så slemt. Nej, og Olav skal i bad. Og jeg beder Olav om at hente underbukser på sit værelse og på det tidspunkt, jeg beder Olav om det, der er han faktisk på vej ud på WC. Men det Olav han gør, det er, at han går ind på sit værelse, går ind i hans skuffe - det er altså rigtig mange led det her - går ind i hans skuffe, tager underbukserne, går tilbage ud på badeværelset, hvor jeg allerede står, han lægger underbukserne på vasken, hvor jeg plejer at lægge bukserne. Og jeg tænker bare, "oh yeah". Det var helt vildt! Det var helt vildt! Normalt oplever jeg, at jeg beder om det samme dag ud, dag ind, dag ud, dag ind med Olav, jeg oplever aldrig, at han har en handling på det.

Lidt senere i samtalen vender lederen tilbage til eksemplet.

Lederen: Nej, men lad os blive overraskede af Olav, fordi jeg ved ikke, at Olav ikke selv tager sit tøj, så jeg tager aldrig tøj frem til Olav, når jeg bader Olav. Det har jeg ikke vidst, at jeg skulle. Fordi den første gang, jeg overhovedet skulle hjælpe Olav, gik han direkte ind på sit værelse og klædte sig selv helt på, og jeg stod bare kiggede.

(2WA 29oktober 2014)

Jeg har valgt at tage disse tekstbider med, fordi de peger på en bestemt måde at se på borgeren og interageret med borgeren på. Flere steder på de mange workshops diskuteres, hvor meget

borgerne kan selv, og hvad de har brug for hjælp til. Af diskussionerne fremgår det, at en del af relationen med borgeren indeholder vurderinger af borgerens kropslige funktioner, understøttelse af borgeren og træning af borgernes kropslige funktioner. Som i eksemplet med Olav, handler flere overraskelser også om, at borgeren rent kropsligt kan mere eller mindre, end pædagogerne og lederne havde vurderet. Borgerens kognitive formåen og kropslige fysiske formåen bliver i denne stemme dét, medarbejderne vurderer borgeren ud fra. Det er en stemme, der indeholder referencer til det perspektiv på handicap, som Grönvik, (2007) kalder den funktionelle definition. Det vil sige en forståelse hvor handicap kædes sammen med kropslige og fysiske funktionsnedsættelser. Jeg har derfor valgt betegnelsen en funktionel stemme, til at beskrive de perspektiver i samtalerne, hvor borgerne defineres ud fra, hvad vedkommende kan gøre fysisk med kroppen, hvor borgeren tilskrives betydning ud fra en kognitiv og fysisk kapacitet.

Flere steder i diskussionerne omkring funktionelle overraskelser udfordres den funktionelle stemme af en stemme, der trækker på argumenter og fortællinger om livsmestring – en fortælling om at understøtte borgeren i at varetage mest muligt selv og leve et så normalt liv som muligt selv. Det følgende eksempel handler om en borger, som gerne vil hjælpe med at lave aftensmad. Situationen er et eksempel på en spænding mellem deltagelse i madlavning og hensynet til regler omkring hygiejne, hvor spændingen afhjælpes med samproduktion i henhold til livsmestring. Pædagogen står i et dilemma; på den ene side er der hensynet til borgerens interesse i deltagelse, og på den anden side er der hygiejniske retningslinjer omkring madlavning. I eksemplet finder pædagogen en måde at forhandle de to hensyn på ved at arrangere situationen på en måde, hvor deltagelse og livsmestring bliver mulig – og hvor der samtidig tages hensyn til hygiejniske retningslinjer for køkkenet. Eksemplet har jeg valgt at kalde 'Olav og salat'.

Sally: Jamen, vi laver salat nede i afdelingerne. Og når jeg laver salater, så vil Olav rigtig gerne være med, og han står og kigger på, hvad der sker, og peger, og så tænkte jeg, "hvordan kan jeg lige få ham til at blive en del af det her"? Så jeg valgte simpelthen at give ham hans eget spækbræt, hans egen kniv og hans egen salatskål, så han kunne skære sine egne ting ud. Og han blev simpelthen helt vildt begejstret, vi kunne simpelthen se hans glæde ved, at han fik det, og jeg skar små stykker ud, som han bare skulle skære ud i mindre stykker og komme ned i sin egen salatskål. Han bliver høj, og det gjorde jeg også, fordi jeg synes, det var helt vildt fedt at se, hvor glad han blev for at være en del af det her og bagefter være med til, at jeg pakkede min skål ind, og han fik pakket hans skål ind, og han bar den selv hen og satte den hen i køleskabet og satte den ind i køleskabet. Det var helt vildt, ja! Og hvor også... Det er så vigtigt, at vi inddrager dem i det, de kan ud fra formåen og kunnen. Alt hvad vi kan, synes jeg. Så ja...

(3WA 28 januar 2015)

Olav viser med den kropslige ytring 'at kigge' en interesse i at deltage i hverdagsaktiviteten madlavning. Sally spørger, om den ytring betyder, at han gerne vil være med? Hendes måde at spørge er nonverbal, i og med at hun henter køkkenredskaber og rækker dem til ham. Sammen når de frem til, at Olav gerne vil deltage i madlavningen. Efterfølgende hjælper Sally med at tilrettelægge Olavs deltagelse på en måde, der understøtter borgeren i at kunne lave sin egen mad. Samproduktionen i fortællingen består del af interaktionen omkring at forstå borgerens ønske om deltagelse, og del af tilrettelæggelsen af aktiviteten omkring deltagelsen. Samproduktionen kunne i det konkrete eksempel bryde pædagogens funktionelle perspektiv på borgeren og både flytte borgeren og pædagogens praksis ved at invitere borgerens nonverbale ytringer ind i samskabelse. Således er eksemplet et fint eksempel på, hvordan pædagogerne i deres praksis konstant må forholde sig kritisk-refleksivt til forskellige og til tider modstridende stemmer, og hvordan det i dette tilfælde blev hensynet til borgerens deltagelse, der skabte forhandlingsrummet mellem de forskellige perspektiver.

I forlængelse af Sallys fortællingen om 'Olav og salaten' diskuterer de pædagogiske medarbejdere forventninger til måden at praktisere en pædagogisk position. De beskriver de forventninger, de oplever, som et dilemma mellem at servicere borgeren og at holde igen og lade borgeren selv. I nedenstående citat kommer der en todeling frem mellem en praktisering af den pædagogiske position som et ansvar for omsorg og pleje (det pædagogerne kalder at servicere) og en anden pædagogisk position, hvor fokus er på indsats for udvikling.

Torben: Jeg tænker, at vi måske i virkeligheden gør for mange ting for dem. Også som du siger, som de selv egentlig kan gøre. Jeg tror, at sådan én som Olav bliver der gjort rigtig

mange ting for, hvor han bare sidder og får det hele serveret, ligesom Poul får alting serveret.

Sally: Det gør det også for Anton hernede. Meget.

Torben: Men at man lige en gang imellem husker at sige til Poul, "hvis du vil have kaffe, så må du rejse dig op og hente en kop i stedet for bare at vente der". "Vil du have en øl, så må du gå med ud og hente den"

Sandra: Ja, ej der er jeg også hurtig til at servicere ham.

Sally: Ja, det er jeg satme også.

(3WA 28 januar2015)

Ovenstående samtale mellem medarbejderne foregår i forlængelse af en diskussion om fortællingen 'at skære salat'. Samtalen er interessant, fordi den er et eksempel på, hvordan der i de specifikke stemmer omkring mestring og funktionalitet konstrueres bestemte positioner og forventninger til de pædagogiske medarbejdere og deres deltagelse i relationen til borgerne. I samtalen præsenteres to forskellige pædagogiske positioner; henholdsvis en position, hvor medarbejderen positioneres som en person, der servicerer borgeren, og en position, hvor medarbejderens opgave i relationen til borgeren bliver at understøtte borgerne i at udføre bestemte opgaver i dagligdagen. I den specifikke samtale reflekteres over den konkrete praksis som en praksis, hvor medarbejderne positioneres og positionerer sig selv som servicerende i forhold til borgeren, og der åbnes op for at kunne forhandle denne position – eksempelvis når Torben udtaler: " *Jeg tænker, at vi måske i virkeligheden gør for mange ting for dem*". De to vidensformer, der mødes dels i samtalen mellem medarbejderne men også i det tidligere eksempel med Olav, er referencer til stemmer omkring funktionalitet og mestring. I samtalerne reflekteres over, hvordan de to diskursive perspektiver konstruerer relationerne med borgerne, og relationerne mellem de to perspektiver. Her kan man tale om, at spændingen mellem de to perspektiver bliver afgørende for den pædagogiske praksis men også for borgerens deltagelsesmuligheder. Eksemplet problematiserer dikotomien, som opstår mellem det todelte pædagogiske og institutionelle blik; hvornår skal man praktisere ansvar og hvornår skal man praktisere indsats? Samproduktionsbegrebet rummer muligheden for at integrere de to positioner i praksis, da en samproduceret aktivitet som at hente kaffe både understøtter borgerens udvikling og opfylder et servicebehov.

Denne todeling mellem service og udvikling produceres ikke kun i aktionsforskningsprojektet. Engen beskriver, hvordan det retslige grundlag for den professionelle indsats på offentlige botilbud for mennesker med handicap er karakteriseret af to formål: *"At mennesker, der ikke kan tage vare på sig selv, får den nødvendige omsorg og pleje, hvilket i sidste ende er den professionelles ansvar, og at den professionelle indsats bidrager til den enkelte borgers udvikling med respekt for dennes selvbestemmelse og integritet"* (Engen, 2016 p.10). Når jeg tager uddraget fra Engen med, er det fordi jeg mener, det er interessant, hvordan den todeling, der ligger i den institutionelle kontekst, går igen i de konkrete samtaler og samproduktionen mellem borger og medarbejdere og medarbejderne imellem. Det er netop spændingen mellem service, som er det lovpålagte ansvar, og indsats, som er den individuelle udvikling og mulighed for deltagelse i dagligdagen, som deltagerne taler frem i eksempelet. Således ses det, hvordan de institutionelle kontekster bliver konstituerende for samproduktion, men også hvordan todelingen forhandles i de konkrete dialoger.

I et dialogisk, kommunikationsteoretisk perspektiv er det interessant, at både stemmen omkring livsmestring og udvikling samt stemmen omkring funktionalitet konstruerer en bestemt måde at se på borgeren og et bestemt blik på borgerens krop. Det betyder i de konkrete eksempler, at samproduktion af viden og relationen mellem borgere og medarbejdere nemt defineres af spørgsmål og vurderinger som eksempelvis; hvad kan du? hvad skal du have hjælp til? hvad skal vi som pædagoger gøre? hvad kan du selv gøre?

6.3.2 Hit the hat

Den næste episode, jeg har valgt, handler også om den funktionelle stemme, men her møder den funktionelle stemme en stemme om borgerens subjektive perspektiv. Mødet viser, at den samme situation kan forstås helt forskelligt ud fra de to stemmer.

På den sidste workshop i aktionsforskningsprojektet diskuterede medarbejderne, lederne og jeg som forsker de empiriske produkter, som havde fokus på overraskelser. Diskussionerne åbnede op for nye kritiske refleksioner omkring overraskelser og måden at se hinanden på i hverdagen. I det følgende eksempel fortæller Sally om en oplevelse med en borger Anton. Undervejs i fortællingen spørger Hanna ind til Sallys oplevelse. Jeg har valgt eksemplet ud, fordi analysen af eksemplet viser, hvordan borgeren Anton konstrueres i to forskellige stemmer; henholdsvis en funktionel/kognitiv stemme, og en stemme, der trækker på en forståelse af borgerens subjektive perspektiv. I analysen efter eksemplet vil jeg vise, hvordan

medarbejderens og borgerens relation konstrueres i et møde mellem de to stemmer, og hvad mødet mellem de to stemmer får af betydning for Anton.

Episoden starter med, at Sally fortæller de andre deltagere om sin oplevelse af at spille et spil med Anton.

Sally: Jeg sad med en beboer, Anton, og så skulle vi lave et eller andet sammen ... og så gik han ind og hentede spillet "Hit the hat", hed det. Det er et spil 3-6 år, det er et, han har med hjemmefra selvfølgelig, og vi sidder og spiller, og vi sidder og snakker om spillet, og jeg finder så ud af undervejs, at han forstår ikke spillet. Altså, han forstår ikke reglerne i spillet. Og så tænkte jeg sådan lidt, "nu prøver jeg at forklare ham reglerne i spillet, samtidigt med at jeg viser ham, at det er nogle brikker. Du skal slå med nogle terninger, og så skal du finde den brik, der passer til de terninger, og så skal du slå med sådan én, det er derfor, det hedder 'Hit the hat'". Og han sidder og griner, sådan du ved, som om han ikke forstår, og det kommer utroligt meget bag på mig, fordi jeg tillagde ham noget verbalt, fordi han selv er sproglig, og så tror jeg, at jeg har gjort ham bedre et eller andet sted, end der hvor han rent faktisk ligger. Fordi det snyder lidt, at han ikke er...

Malene: Non-verbal.

Sally: Ja, og fysisk handicappet. Lige der i nuet, hvor vi sad og spillede, fordi jeg tænkte, "selvfølgelig forstår han et spil, han har med hjemmefra, han har jo spillet det her spil sikkert rigtig mange gange med mor", men hvor jeg egentlig finder ud af, at han forstår ikke spillet. Og det kom fuldstændigt bag på mig. Vi har snakket meget i gruppen om, at vi skal passe på med ikke at højne ham for meget, i forhold til hvor han ligger. Han er smadder svær at finde ud af, hvor han ligger. ... Men det kom virkeligt bag på mig, det der med at han ikke forstod det spil, og jeg ikke kunne formidle reglerne, så han kunne forstå det, for det kunne jeg ikke. Han kopierede mig heller ikke. "Prøv at se, nu slår jeg". Jeg prøvede virkeligt og... Ja, det kom sgu bag på mig.

Tine: Jeg tror vist, du har et spørgsmål?

(Områdeleder)

Hanna: Jeg er bare nysgerrig for, hvad du tænker, der er... Hvad tror du, der ville ske, hvis du gjorde det samme igen, og så lod Anton fortælle dig reglerne, sådan som han ser dem?

Sally: Jamen, det har jeg også, jeg har tænkt over det der med...

Hanna: Ikke i ord nok, men i handling, men prøve at støtte ham i, at I spiller på hans facon, om det var muligt?

Sally: Jamen, jeg har også, jeg har skrevet ned det der med, at fremadrettet i forhold til med det spil, måske ikke spille spillets regler, men spille Antons regler. Fordi at... Ikke fordi at jeg har opgivet at forklare ham reglerne, men fordi at det er ikke det, som det drejer sig om fremadrettet, det drejer sig bare om at have det hyggeligt, og vi skal sidde og have noget sammen. Det har jeg tænkt over, eller skrevet.

(3WA 28 januar 2015)

I den første del af eksemplet fortæller Sally om Anton. Hun fortæller om, hvordan Anton overrasker hende, fordi han ikke kognitivt kan forstå et sæt spilleregler til et spil, som ellers er tænkt til mindre børn. I fortællingen konstruerer Sally Anton ud fra en forestilling om hans kognitive formåen.

I den konkrete situation får den funktionelle stemme den konsekvens, at Anton positioneres som en, der skal lære spillet 'Hit the hat'. Samtidig positioneres Sally som hende, der skal lære ham at spille efter reglerne. Det mener jeg ikke i sig selv nødvendigvis er problematisk. Pædagogerne står ofte i situationer, hvor de arbejder med at understøtte udvikling af eller at vurdere borgeren. Spændingen opstår, når Anton via sine kropslige ytringer, forsøger at tilskrive en anden Betydning til situationen 'at spille et spil'.

I den anden del af eksemplet skabes en centrifugal åbning, hvor flere perspektiver repræsenteres. Når Hanna stiller spørgsmålet "*Jeg er bare nysgerrig for, hvad du tænker, der er... Hvad tror du, der ville ske, hvis du gjorde det samme igen, og så lod Anton fortælle dig reglerne, sådan som han ser dem?*" artikuleres på refleksiv vis en stemme, der stiller spørgsmålstejn ved den måde, hvorpå situationen tilskrives betydning af den funktionelle/kognitive stemme. Således åbner Hanna med sit spørgsmål op for, at der kunne være andre måder at forstå situationen på. Med spørgsmålet åbner Hanna op for, at Sally sammen med borgeren kan tilskrive Betydning til situationen. Her skabes der, hvad dialogisk kommunikationsteori kalder en *centrifugal åbning*. Det vil sige, at der i samtalen samskabes en flerstemmighed i forhold til at tilskrive betydning til situationen 'at spille et spil'. Flerstemmigheden i den kritiske refleksion i gruppen åbner op for en fortælling, hvor borgeren kan være med til at diskutere præmisserne for dialogen – og være med til at bestemme, hvordan situationerne skal tilskrives betydning.

Spændingen mellem de to perspektiver er interessant. I den første stemme konstrueres en forståelse af situationen som en (be)læringssituation, hvor borgeren positioneres som én, der inddrages i en (be)læringssituation. Således er betydningen af situationen allerede fastlagt af pædagogen. I den anden stemme åbnes op for, at borgerens kan være med til at forhandle og betydningstilskrive situation 'at spille et spil' – hvorved borgeren positioneres som en deltager, der har mulighed for at forhandle rammerne for interaktionen og samtalen med pædagogen.

Samtalen slutter med at pædagogen reflekterer over forskellen og efterfølgende konkluderer: *"Jamen, jeg har også, jeg har skrevet ned det der med, at fremadrettet i forhold til med det spil, måske ikke spille spillets regler, men spille Antons regler. Fordi at... Ikke fordi at jeg har opgivet at forklare ham reglerne, men fordi at det er ikke det, som det drejer sig om fremadrettet, det drejer sig bare om at have det hyggeligt, og vi skal sidde og have noget sammen"*. Med pædagogens afsluttende refleksion lukkes samtalen med, at borgeren i en lignende situation kunne tilbydes en position som deltager. Den viden, der produceres i samtalen, er en viden, der beskriver konkrete spændinger mellem forskellige diskurser, der er med til at konstituere dialogerne i hverdagen; henholdsvis hensynet til borgerens perspektiv og hensynet til læring og udvikling hos borgeren.

Jeg har taget eksemplet med, fordi en dialogisk kommunikationsanalyse af eksemplet viser, at der i praksis er et behov for en sensitiv opmærksomhed på borgerens ytringer, og på hvordan de nogle gange kan stå i et spændingsforhold til dominerende stemmer omkring mestring og funktionalitet. Andre gange som i det tidligere eksempel med Olav og salaten handler det om, hvordan samskabelse praktiseres inden for de dominerende, diskursive forståelser af borgeren.

I samtalerne er igen en række referencer til forskellige forståelser af handicap. Forståelsen af, hvad handicap er og konsekvenserne af handicap ikke entydige. Således peger Grönvik på, hvordan forskellige definitioner af handicap kæmper om at definere feltet.

- Den funktionelle definition: Hvor handicap kædes sammen med kropslige og fysiske funktionsnedsættelser.
- Den relative definition: Sætter fokus på, hvordan relationen mellem individ og omgivelser skaber begrænsninger for mennesker med handicap.
- Den sociale definition: Fokuserer på, hvordan samfundets organisering skaber begrænsninger for handikappede.
- Den administrative definition: Sætter fokus på kriterier og rettigheder.
- Den subjektive definition: Sætter fokus på inddragelse af den enkeltes stemme

Jeg mener, opdelingen er interessant, fordi flere af samtalerne indeholder ytringer, med referencer til en eller flere af de forståelser Grönvik peger på. De forskellige forståelser produceres og reproduceres i dialogerne mellem medarbejderne og mellem medarbejderne og borgerne. De konkrete samskabelepraksisser på botilbuddene, er en kampplads, hvor de forskellige forståelser kommer til stede som diskurser, der kæmper om at betydningsfastsætte, hvordan vi (ledere, forskere og pædagogiske medarbejdere) kan forstå borgerne. Samtidig forhandles og nuanceres forståelserne også, og der bidrages med andre perspektiver og i de konkrete uddrag reflekteres over, hvordan viden konstrueres på tværs af de forskellige perspektiver og forståelser, som inddrages i samtalerne.

I de to næste eksempler på overraskelser vil jeg vise andre perspektiver på samproduktion, og hvordan de åbner op for andre relationer og dialoger i hverdagen.

6.3.3 MONA OG FAMILIEN

Episoden med 'Anton og Hit the hat' viste, hvordan arbejdet med fælles analyser diskursivt konstruerer medarbejdernes, ledernes og min forskerforståelse af den sociale praksis. Den næste episode med 'Mona og familien' er interessant, fordi den er et eksempel på, hvordan det kritisk-refleksive, analytiske arbejde i aktionsforskningsprojektet er med til at konstituere den kommunikative praksis på botilbuddene. Helt konkret sker det ved, at de to medarbejdere i det følgende eksempel gennem en billedserie viser, hvordan de konkret er blevet inspireret til at *handle* anderledes i forhold til en bestemt borger. Denne ændrede handling er blevet portrætteret i en billedserie på fire billeder.

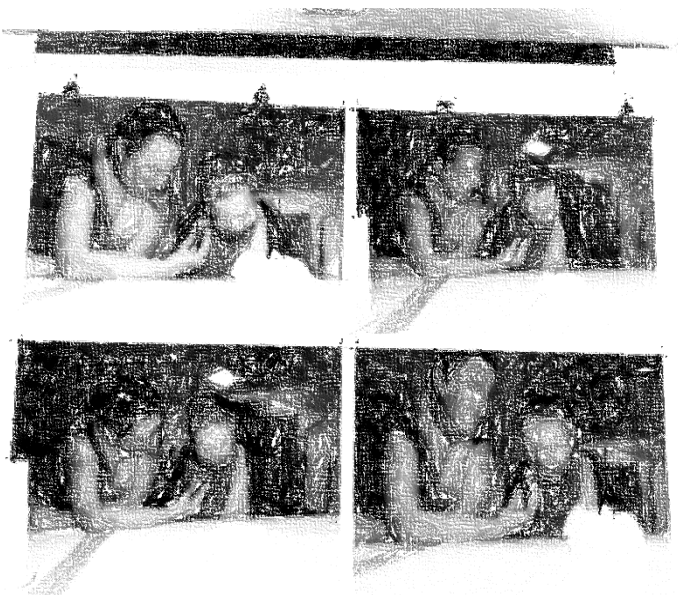
'Mona og Familien' er en visuel fortælling om to pædagogiske medarbejders arbejde med at fastholde et polyfonisk blik på borgerens³¹ identitet ved at inddrage borgeren på en ny måde i hverdagen – helt konkret ved at lade borgeren deltage i en telefonsamtale med borgerens familie. I billederne ser jeg tre forskellige perspektiver på borgerens ytring mødes; henholdsvis pædagogernes perspektiv, borgerens perspektiv og familiens perspektiv. I fortællingen mødes

³¹ Fortællingen er konstrueret gennem fire billeder. Da billederne viser både borgere og medarbejdere, viser jeg ikke billederne i afhandlingen, men jeg beskriver billederne og medarbejdernes fortælling om dem. Fortællingen er efterfølgende læst og godkendt af den ene af de to medarbejdere.

de tre perspektiver, og sammen søger de at tilskrive betydning til borgerens ytring af 'ked af det-hed'.

Billederne er taget af Torben (pædagogisk medarbejder) i januar 2015 mellem 2. og 3. workshops på det pågældende botilbud. På billederne ser vi to personer. Den ene er Torbens kollega Malene, og den anden er Mona. Mona er en ældre borger, der sidder i kørestol. Hun har et stærkt begrænset, verbalt sprog men en livlig mimik. Både Malene og Torben har kendt Mona og hendes familie i mange år.

MONA OG FAMILIEN

Billede 1 viser Malene og Mona, som sidder ved et bord. Ifølge Malenes fortælling om billedet er Mona ked af det. Konkret kan vi se Mona kigge ned i bordet.

Billede 2 viser Malene med en telefon i hånden, og Mona kigger stadig ned i bordet.

Billede 3 viser Malene, der sammen med Mona taler ned i telefonen.

Billede 4 viser Malene og en smilende Mona.

Billedserien viser, hvordan Torben og Malene arbejder med at inddrage Monas stemme. Mona havde været på weekend hos familien, og da hun kom tilbage, var hun ked af det. Malene beslutter sig for at ringe til Monas familie på en telefon med medhør, så Mona kan høre samtalen. I telefonen kan Mona hilse på familien, familien kan fortælle, det har været en travl weekend, så måske Mona er lidt træt efter alt det, hun har oplevet. Efter telefonsamtalen griner Mona og smiler. Torben fortæller om billedserien, at ham og Malene ikke før har ringet familien op, hvor Mona har været med i samtalen. De fortæller, at de inspireret af aktionsforskningsprojektet besluttede sig for at prøve det, og så samtidig dokumentere forløbet på billeder.

(WA3 28. januar 2015, Beskrivelse af situationen har jeg som forsker skrevet på baggrund af de to medarbejderes fortælling om billederne. Beskrivelsen er efterfølgende godkendt af Malene)

I det følgende vil jeg lave en dialogisk, kommunikationsteoretisk analyse af episoden og vise, hvordan en kritisk-refleksiv opmærksomhed åbner op for nye positioner for deltagelse for borgeren, og hvordan medarbejderne gennem et kritisk-refleksivt blik på deres praksis konstruerer praksis.

I starten af billedserien ses en situation, som ligner tidligere situationer på bostedet. En medarbejder vurderer ud fra et fagligt perspektiv på borgerens kropslige ytring, at der er noget galt. Samtidig har medarbejderen svært ved at finde frem til, hvad der ligger i borgerens kropslige ytring 'ked af det-hed'. Her ser jeg et møde mellem borgerens perspektiv, og hvad jeg vil betegne pædagogens faglige og erfaringsbaserede stemme. Spændingen består i, hvordan der kan blive tilskrevet betydning til borgerens kropslige ytring 'ked af det-hed'.

De to medarbejdere fortæller selv, hvordan de tidligere ville have håndteret situationen ved at inddrage familiens perspektiv og sammen med familien finde frem til, hvad der kunne hjælpe borgeren. Således har det tidligere været familiens perspektiv og den pædagogisk faglige stemme, der sammen forsøgte at tilskrive betydning til borgerens kropslige ytring 'ked af det-hed' og dermed definerede borgeren.

Ved at anlægge en kritisk-refleksiv opmærksomhed på forskelligheden i de mange perspektiver forsøger pædagogerne at tilbyde borgeren en anden deltagelsesposition. I stedet for at familiens stemme og den pædagogfaglige stemme sammen forsøger at konstruere en forståelse af borgeren, hvor borgeren repræsenteres gennem de to andre stemmer, vælger de to pædagoger at inddrage borgerens perspektiv i samtalen.

I billedserien ses, at borgeren ved at blive inddraget i samtalen får mulighed for at være med til at forhandle sin egen identitet. Ved at være en del af samtalen kan borgeren vise, hvordan hun opfatter, hvad der bliver sagt. Borgeren får så at sige mulighed for at deltage i den subjektivering af borgeren, der finder sted, og i den måde hvorpå borgerens ytring tilskrives betydning i samtalen. I fortællingen får borgeren tilbudt en deltagelsesposition som subjekt i samtalen, hvor borgeren i stedet for at blive objektgjort i forhandlingerne mellem familiens perspektiv og det pædagogfaglige perspektiv får mulighed for via ansigtsmimik at være med til at betydningstilskrive, hvad forældrene fortæller, og hvordan pædagogerne opfatter det. Episoden er interessant, fordi den viser kollaborativ vidensproduktion i mødet mellem tre forskellige stemmer, der på refleksiv vis sammen skaber betydning til borgerens 'ked af det-hed'. Samtidig er fortællingen om Mona interessant, fordi den peger på samproduktion som samskabelse af hverdagslivet. Episoden handler ikke om inddragelse i handleplaner eller andre

institutionelle rammer men konkret om borgeren og borgerens mulighed for at positionere sig som et polyfonisk subjekt.

Den forandring, der bliver udtrykt i eksemplet med 'Mona og familien', ser jeg som en ændring i den kommunikative praksis i hverdagen – en forandring, som kommer til udtryk i nye, individuelle måder at reflektere over kommunikative praksisser hos de to medarbejdere. Analysen af eksemplet viser, hvordan kritisk refleksion i aktionsforskningsprojektet bliver til en kritisk-refleksiv forandring af praksis. Med det mener jeg, at den kritiske refleksivitet i aktionsrummet bliver meningsfuld ikke kun på et analytisk, metarefleksivt plan men også får betydning i en konkret, pædagogisk praksis.

6.4 OVERRASKELSE OG SAMPRODUKTION

I starten af aktionsforskningsprojektet blev jeg flere gange mødt med udsagn som 'vores borgere kommunikerer jo ikke' eller 'vores borgere er kommunikationssvage'. Jeg oplevede, at kommunikation blev kædet sammen med et verbalt sprog – og samtidig var jeg også selv i tvivl om, hvordan vi kunne gribe det ikke-sproglige. En del af aktionerne har handlet om at arbejde med, hvordan man som professionel kan udfordre sin forståelse af den anden. Problemstillingen omkring at fastholde et sensitivt blik for, hvem den anden er, uden samtidig at definere den anden, har i vores fælles analyser vist sig at hænge sammen med samarbejde og faglige, økonomiske, politiske/administrative, institutionelle kontekster samt ytringer som emotionelle og kropslige hos medarbejdere og borgere. Ved at flytte blikket væk fra kommunikation som formidling over til Bakhtins³² (1981) begreber om dialog, åbnede dette blik på kommunikation op for at forstyrre vores eget blik på, hvorvidt borgerne kommunikerede. Ved at arbejde med Bakhtin, og med hvordan han knytter kommunikation sammen med selvet, blev det muligt at skubbe os selv ud over forståelsen af, at borgerne ikke kommunikerede, til i stedet for at arbejde med, hvordan ytringer hos borgerne kom til udtryk kropsligt – og hvordan dialogerne mellem medarbejdere og borgere blev til dialoger, hvor krop og verbalt sprog blev blandet sammen i en fælles opgave omkring sammen at skabe betydning

³² Bakhtin præsenteres ofte som russisk litteraturkritiker. Dog peger Michael Holmquist i sin bog om Bakhtin på, at Bakhtins tanker har influeret så mange forskellige studier, at det er svært at definere på, hvad Bakhtin konkret var. Samtidig er hele hans forfatterskab omgivet af en vis form for mystik, på grund af den tid og de politiske forhold han levede under i datidens Rusland. Se bl.a. Michael Holmquist (Holquist, M. (2002). *Dialogism: Bakhtin and his world*. Psychology Press og Michael Scheffermans Ph.D. afhandling.

til det sociale i hverdagen. Pædagogernes og borgernes kropslige bevægelser blev set som polyfoniske og konstant kommunikerende – hvor ytringer kan være kropslige, tvetydige og polyfoniske.

For netop at få greb om det polyfoniske i samproduktion emegerede 'overraskelse' som empirisk metode og analyse i aktionsforskningsprojektet. På det ene botilbud valgte deltagerne at arbejde med overraskelser. Konkret åbnede arbejdet med overraskelser for flerstemmige perspektiver på borgerne.

I den danske betydningsordbog defineres overraskelse som *"Det at være, blive eller føle sig overrasket eller forundret over noget uventet eller pludseligt indtræffende"* (Den Danske Betydningsordbog³³). Ordet er beslægtet med andre ord som forbløffelse eller forbavselse. I den konkrete aktionsforskningspraksis definerede vi overraskelse som dét, der skete, når borgeren gjorde noget, der kom bag på os, eller når medarbejderne og borgerne samarbejde på nye måder. Dog viste det sig, at det i praksis ikke var nemt at arbejde med at lade sig overraske. Til slut i projektet snakkede vi om, hvordan det havde været at arbejde med 'overraskelser' som tilgang til at forstå og forandre praksis. Det kom der en interessant snak ud af. Jeg vil trække tre udtalelser fra opsamlingen frem og bruge dem til at pege på en teoretisk forståelse af, hvad grebet 'overraskelser' har bidraget til.

I samtalen snakker medarbejderne, lederen og jeg om, hvor svært det er at lade sig overraske. Eksemplet er fra en medarbejder, der snakker om, hvor svært det er at lade sig overraske, når man kender hinanden godt. Efterfølgende supplerer hendes kollega ved at drage parallellen til personalegruppens relationer.

"Det er jo bare en meget meget stor øvelse, når det er borgere, man har kendt i bare ét år. Nu kan man sige, at det er ret nemt for os med Anton (borger, red.), det er ret nemt for os med Caroline (borger, red.) at gå ind én gang imellem, hvis vi anstrenger os, fordi nu har de boet her i 5 og 6 måneder, at gå ind med et straight face og tænke, "nå okay, der overraskede hun mig sgu lige". Det er nemt for én som Vera (pædagog, red.) og som Molly (pædagog, red.), som stadigvæk er relativt nye ... for det må man ikke være her på denne her arbejdsplads, når man har været her over et halvt år. Men det er bare vigtigt" ... (3WA 28 januar 2015)

³³ https://www.ordbogen.com/products/center-for-leksikografi/de-danske-netordboeger.php?product_id=59&business=1
14april 2007.

Og som hendes kollega supplerer lidt senere i samtalen:

"Dem der, vi har kendt i rigtig mange år nu, de har så svære vilkår i forhold til at overraske os, kontra dem vi ikke har kendt særligt lang tid. Man kan jo godt tage det for sig selv. Det er meget nemmere at overraske et personale, man ikke kender, eller en kollegagruppe, man ikke kender, kontra en kollegagruppe eller en personalegruppe man kender eller har kendt et stykke tid. "Jamen, du plejer altid at sige sådan". "Jo, jo, men jeg har lige valgt at sige noget andet, så nu gør jeg det". Men det er lidt sværere, fordi faktisk én ting er, hvad man siger, men hvis modtageren hører det, du plejer at sige, så kan det være fuldstændigt lige meget, hvad du siger. Og det er lidt det samme med borgerne, ikke? Det kan godt være, at vi har nogle borgere, der giver os nogle - for dem - ret tydelige signaler, men vi er bare vant til at kigge efter de andre, så vi ser ikke de nye. Det er jo der, hvor vi hele tiden skal bruge energi på dem, som vi kender allerbedst faktisk"

(3WA 28 januar 2015)

Citaterne er interessante, fordi de peger på en spænding. På den ene side er der det teoretiske ideal om at bevare et polyfonisk blik på den anden og ikke andetgøre den anden, som ligger i det dialogiske blik. Og på den anden side den konkrete praksis, hvor man qua de tætte relationer har en masse erfaringer med, hvad den anden plejer at kunne lide, plejer at mene osv. Hvorvidt det er muligt eller ønskeligt at dekonstruere de forståelser, vi har af hinanden mennesker imellem, må afhænge af konteksten. Et Bakhtin-blik ville formentlig pege på, at selvet aldrig er monologisk men i kontinuerlige, dialogiske tilblivelsesprocesser, hvor selvet konstant forhandler mellem indre og ydre stemmer, hvilket er et perspektiv på, at man aldrig kan nå frem til en sandhed om selvet, for det er i en konstant tilblivelsesproces. Et poststrukturalistisk blik ville pege på selvet som produkt af tilgængelige diskurser i feltet. Overraskelse som metodisk og analytisk greb kom til at illustrere det svære og det flyvske ved at have en kritisk refleksiv opmærksomhed med sig i praksis. Ligeledes er begrebet et springbræt til at diskutere, hvor meget og lidt der tages for givet i forskellige relationer, og hvordan der i forstyrrelsen af det givne ligger muligheden for forandring af praksis. Vera forklarer i opsamlingen på aktionsforskningsprojektet, da hun præsenterer, hvad hendes gruppe er kommet frem til, at projektet har bidraget til:

Vera: Vi kom frem til, at sandheden ikke er endegyldig, altså vores sandhed kan godt være en hel anden sandhed end virkeligheden er. Og at vi skal være åbne og reflekterende og fleksible, når det er, at vi er sammen med borgere, så de hele tiden kan få lov til at overraske os. Og at forestilling er noget, ikke er det konkrete, netop den der forestilling om, at den her unge mand (Anton, red.), han kunne det her spil, men i virkeligheden har hans mor slet ikke lært ham det, så det var ikke, som vi troede, det var.

(3WA 28 januar 2015)

Citatet er interessant, fordi det peger på, hvordan 'overraskelse' gav adgang til at diskutere polyfoni i det faglige arbejde og med hinanden. Overraskelse hjælper til at stille spørgsmålstejn ved selvfølgeligheder og give plads i samproduktionen til borgerens subjektive perspektiv. Jeg mener ikke, man kan forstå det subjektive perspektiv som et perspektiv formet endogent i borgeren uafhængig af de diskursive kontekster og dialogiske relationer, borgeren er en del af. Men jeg mener, det er relevant at se på, hvordan borgeren positioneres i de dialogiske relationer – og hvordan nye vidensformer samskabes, når borgeren inviteres ind og får mulighed for at være med til at forhandle betydninger og viden i hverdagen – eksempelvis ift. Mona, hvor hun er med til at forhandle sin egen subjektivering i samtalen.

6.5 OPSAMLLENDE REFLEKSIONER

Forandringerne, medarbejderne arbejdede med, handlede i praksis mest om dem selv og at forandre deres eget blik på borgeren. For at understøtte disse individuelle forandringer eksperimenterede medarbejderne med at lave tavler til vidensdeling samt at dele gode historier og andre organiserende hverdagstiltag, der kunne understøtte samarbejdet mellem medarbejderne med henblik på, at der blev et pædagogisk samarbejde om at skabe plads til borgerens perspektiv i hverdagen på botilbuddene. Forandringsforslagene på baggrund af den kollaborative analyse, pegede på, hvordan det er i samarbejdet mellem medarbejderne dialog og samarbejde med borgerne bliver mulig.

Samtidig peger de dialogiske analyser på, at det er i det kritisk-refleksive møde mellem forskellige pædagogers perspektiver på en situation, at medarbejderne oplever, hvor forskellige deres perspektiver på den samme borger kan se ud. Det er i de faglige snakke mellem medarbejderne, at der på tværs af stemmerne samproduceres en viden om, at der ikke er én sandhed om borgerne (som Vera formulerer det). Samtidig peger analyserne på, at denne

refleksion ikke kun forblev en sproglig refleksion, men at den også blev konstituerende for eksperimenter med en samproducerende praksis, hvilket eksempelvis kom til udtryk i eksemplet med Olav, der viser, at han gerne vil være med til at lave salat, og i eksemplet med Mona og familien, hvor Mona inddrages i samtalen.

Alle analysebidderne i den dialogiske analyse handlede om forandringer, der ikke var planlagte, men som emergerede som del af processen, og om forandringer som produkter af kritisk refleksivitet – det vil sige forandringer, som kan forstås som produkt af kritiske refleksioner på tværs af forskellige vidensperspektiver og stemmer, som mødes i kollaborationen i et aktionsforskningsprojekt (Phillips, 2011; Phillips & Napan 2016; Phillips & Kristiansen, 2013). Eksemplerne viser, at den skærpede opmærksomhed på diversiteten i perspektiver på borgeren skaber et fokus på demokratisering af kommunikationen mellem den enkelte medarbejder og borgeren, ved at der i refleksionerne om de forskellige perspektiver åbnes op for nye måder, hvorpå borgeren kan deltage i hverdagen. Samtidig viser analyserne også, hvordan kommunikationen i hverdagen på botilbuddene er spændt ud mellem mange forskellige hensyn, som artikuleres i de forskellige stemmer. Sat lidt på spidsen kommer stemmer om funktionalitet og livsmestring nemt til at definere handlerummet for, hvad der samproduceres viden om. Hvor overraskelse i det konkrete aktionsforskningsprojekt nogen gange hjalp til at forstyrre de dominerende stemmer og åbne op for kritiske refleksioner omkring flerstemmige perspektiver i samskabelsesprocesserne.

KAPITEL 7: AFSLUTNINGER

Det ph.d.-projekt, som afsluttes med denne afhandling, begyndte med en ambition om at:

- 1) udvikle kontekst-sensitive forståelser af medarbejdernes og de udviklingshæmmedes kommunikation uanset beboernes kognitive og/eller kommunikationsmæssige funktionsniveau, og
- 2) udvikle teoretisk forståelse af og metoder til at arbejde med erfaringsudveksling på tværs af aktører og organisatoriske niveauer i en kommune, som kan forstyrre og inspirere den pædagogiske praksis og kvalificere nye vidensprocesser i de involverede botilbud.”³⁴ (Projektbeskrivelse, 2014).

Vidensambitionen var fra begyndelsen både at samproducere viden om kommunikation som dialog i relationer mellem pædagogiske medarbejdere og borgere og at samproducere viden om dialogiske metoder til pædagogisk-faglig udvikling. Det var på baggrund af disse ambitioner, rammen for aktionsforskningsprojektet blev designet.

I aktionsforskningsprojektet blev der udviklet og arbejdet med dialogisk fotorefleksion og skriftlige, kollaborativt analyserede hverdagsfortællinger. Metoderne bidrog til analyser af og handlingsbaseret viden om kommunikation og samskabelse i hverdagslivet på de to botilbud.

Med afsæt i aktionsforskningsprojektet og den viden, der blev samproduceret mellem de andre deltagere og jeg som forsker, har den skriftlige del af afhandlingen været centreret omkring problemstillingen:

Hvordan samskabes nye perspektiver og handlemuligheder, når kommunikation som dialog udfoldes i en hverdagslivspraksis på to botilbud for mennesker med udviklingshæmning?

³⁴ Rammen til projektet er formuleret af projektets tre aktører. Den var formuleret, inden jeg blev en del af projektet. Udover de tre pinde var der en fjerde pind med viden om skriftlig dokumentation på og om borgerne. Denne pind valgte jeg tidligt at få slettet, da centeret sideløbende var i gang med at overgå fra analog til digital dokumentation. Min vurdering var, at arbejdet med det skriftlige ville blive for omfattende og gribe for meget ind i de ledelsesstrategier, der var i gang på området. Derudover var det et svært datamateriale at få overblik i, da alt eksisterende dokumentation var håndskrevet.

Derudover havde jeg følgende analysespørgsmål, som tog afsæt i IFADIA:

- 'Hvordan var det fælles "vi" mellem forsker, medarbejdere og ledere i aktionsforskningsprojektet flertydigt og indeholdt en konstant forhandling mellem forskellige perspektiver og interesser, og hvilken betydning fik det for måden hvorpå vi samskabte viden?
- Hvordan samskabes betydning, når den ene part i dialogen ikke har et verbalt sprog, og hvad betyder den fælles skabelse af betydning for borgernes deltagelsesmuligheder (og -umuligheder) i hverdagen på botilbuddene? Og for medarbejdernes oplevelse af mødet med borgeren?
- Hvordan produceres praksis og praksisforandringer gennem kollaborativt producerede fortællinger og kritisk refleksion? Og hvilke kontekster tilskrives betydning?

Formålet med problemformulering og analysespørgsmål var med en kritisk reflektiv tilgang at analysere de konkrete samskabelsespraksisser. Ved at tage udgangspunkt i dialogisk kommunikationsteori har jeg undersøgt, hvordan samproduktion konstruerer viden på tværs af forskellige stemmer. Det har indebåret en teoretisk definition af stemmer som perspektiver, ideologier og diskurser (Bakhtin 1981), der konstruerer bestemte former for viden, identiteter og positioner (Phillips, 2011). Med udgangspunkt i teori og analysespørgsmål har jeg i afhandlingen analyseret, hvilke specifikke stemmer, der blev artikuleret i den dialogiske vidensproduktion, og de betydninger, relationerne mellem stemmerne fik for den konkrete produktion af viden – og med hvilke konsekvenser for deltagerne i forskellige samskabelsesprocesser.

I afhandlingens analyser har jeg på polyfonisk vis søgt at integrere to forskellige analytiske perspektiver, henholdsvis et kollaborativt funderet, analytisk perspektiv og et efterrationaliserende, dialogisk-kommunikationsteoretisk, analytisk perspektiv. Ambitionen med den kollaborative analyse har været at vise de forståelser, der af de pædagogiske medarbejdere, ledere og jeg blev produceret i det kollaborative samarbejde i aktionsforskningsprojektet – dvs. at vise uddrag fra de samproducerede analyser på de præmisser, hvor disse analyser blev til. De empiriske produkter som dialogisk fotorefleksion og kollaborative hverdagsfortællinger indgår som bidrag i og til analyser af den pædagogiske praksis og den samskabelsespraksis, som fandt sted i aktionsforskningprojektet. Her var særligt fokus på, hvordan vi (ledere, pædagoger og jeg) definerede og undersøgte viden om praksis, og hvordan den samskabte viden blev handlingsproducerende. Analyserne har flere steder en beskrivende karakter, da de er formuleret i det sprog, der blev anvendt i aktionsforskningsprojektet. Ambitionen med den efterfølgende, dialogisk-

kommunikationsteoretiske analyse har været at tilføje et efterrationaliserende og analyserende perspektiv båret af dialogisk-teoretiske begreber. Sammen med et dialogisk blik og en viden hentet fra den eksisterende, forskningsbaserede viden tilføjes flere perspektiver til den viden, der blev produceret i det kollaborative samarbejde. De dialogisk-kommunikationsteoretiske analyser ligner på mange måder klassiske, akademiske analyser, hvor samproduktion gøres til genstand, og hvor forskeren får lov at definere fokus og fortælling (Frank, 2005). I den dialogisk-kommunikationsteoretiske analyse skabes en fortælling, der konstruerer et fokus på spændinger og forandring. Det betyder, at meget fra det kollaborative analysearbejde ikke er med i den dialogiske analysedel.

De to typer af analytiske perspektiver kan ikke reduceres til det samme, da de bidrager med forskellige nuancer og forståelser. Min ambition med den polyfoniske form har været at løfte aktionsforskningens samproducerede pointer ud over den konkrete kontekst og at diskutere pointerne op mod teoretiske diskussioner inden for dialogisk kommunikationsteori samt de erfaringer og viden, dialogisk-kommunikationsteoretiske analyser bidrager med omkring dialog og samskabelse. Intentionen var og er at skabe en empirisk og kompleksitetssensitiv, forskningsbaseret viden om dialog og samskabelse, som kan bidrage til både botilbuddene og et bredere felt med interesse for samproduktion.

7. 1 KONKLUSIONER/KUNDSKABSTILBUD

På baggrund af en tværlæsning af de samlede analyser vil jeg i det følgende præsentere afhandlingens samlede konklusioner og diskutere perspektiver i forhold til forskningsmæssige interesser i dialog og samproduktion samt praksisbaserede interesser i samskabelsespraksisser på botilbud for borgere med udviklingshæmning.

PRAKTISERINGER AF OVERRASKELSE SOM DEL AF SAMSKABELSESPRAKSISSE

Ifølge Bakhtin konstrueres forståelsen af selvet og den anden i dialogiske spændinger mellem ofte modsatrettede stemmer (Phillips 2011b p. 172). Det betyder, at både borgere og pædagogiske medarbejdere (og alle andre) skaber forståelsen af eget og andres selv i de relationer, de indgår i. Det er derfor ikke ligegyldigt, hvordan borgere med udviklingshæmning får mulighed for at deltage i samproduktion i hverdagen.

Analyserne af konkrete, kontekstspecifikke spændinger pegede på følgende: 1) Hvor svært det kan være for medarbejderne at finde frem til, hvad borgerens kropslige ytringer udtrykker; 2) Hvordan man som pædagog nemt kan overse eller overhøre en nonverbal ytring; 3) Hvordan borgerens stemme nemt bliver ekskluderet i kampene mellem forskellige faglige stemmer; 4) Hvordan dét at høre borgerens stemme kan være svært og ubehageligt for medarbejderen, når det, den repræsenterer, ikke kan imødekommes på grund af strukturelle rammer. Analyserne af disse spændinger bidrager med perspektiver på, hvor nemt centripetale tendenser i hverdagen på de to botilbud producerer vidensformer, hvor borgerens forhandlingsmuligheder og perspektiver repræsenteres gennem andre og mere magtfulde stemmer. Endvidere bidrog analyserne af spændingerne i hverdagsfortællingerne med Ivalu og borgeren, der gaber (kapitel 5), med perspektiver på, hvordan både borger og medarbejder var relationelt afhængige af hinanden, hvis ikke centripetale tendenser skulle konstituere dialogen uden borgerens bidrag. Pointen om det relationelle engagement i samskabelse med mennesker med udviklingshæmning fremhæves også med forskellige nuancer i andre forskningsprojekter (Højmark, 2013; Pilesjö 2014). Merkowa & Collins (2010) viser blandt andre, at ansvaret for at producere ytringer i samtalerne er et delt ansvar mellem både personen med og uden begrænset verbalt sprog, hvor gentagelser kan bruges til at forhandle og etablere forståelser af de konkrete ytringer i samtalen.

Det kollaborative arbejde med dialog i de konkrete praksisser på de to botilbud indebar viste både et relationelt engagement, og en kritisk reflektiv opmærksomhed på forskelligheder (såsom forskellige holdninger, vidensinteresser mm).

I de kollaborative analyser af de kontekstspecifikke spændinger i den kommunikative praksis på de to botilbud emergerede det empiriske, analytiske begreb 'overraskelse'. Begrebet blev en kategori til at få metodisk og kritisk analytisk greb om forskellige vidensperspektiver og interesser i konkrete samskabelsesprocesser. Ved at analysere praksis gennem begrebet 'overraskelse' blev der samskabt et kritisk-refleksivt blik for forskellige interesser, og for hvordan borgerne blev positioneret i mødet mellem forskellige vidensperspektiver.

I det specifikke arbejde i aktionsforskningsprojektet blev 'overraskelse' katalysator for centrifugale tendenser, hvor der i samtalerne blev åbnet op for og skabt mere mangfoldige og polyfone vidensformer. Det skete eksempelvis i eksemplet med 'Mona og familien', hvor Mona fik mulighed for selv at være med til at forhandle, hvordan hendes ytring af 'ked af det-hed' fik tilskrevet betydning. I samtalen blev Mona medforhandler af, hvor og hvordan hun blev set og defineret.

Analyserne af overraskelsespraktiseringer viser, at samskabelse indebærer en relationel afhængighed og en sensitivitet for polyfoni og spændinger – dvs. en faglig åbenhed for, at der ikke var én faglig, juridisk eller politisk sandhed om den anden eller situationen. I et Bakhtinsk perspektiv konstrueres samtaler og vidensproduktion i mødet mellem centrifugale og centripetale tendenser. Når dette overføres til en hverdagspraksis betyder det, at samtalerne i hverdagen vil producere åbninger og lukninger i konstruktionen af lokale vidensforståelser. Udfordringen for pædagogiske medarbejdere, ledere (og forskere) bliver herved at skabe en kritisk-refleksiv og kompleksitetssensitiv opmærksomhed på, hvordan borgerens ytringer og perspektiver er repræsenteret i de lokale konstruktioner af subjekter, sandhedsforståelser og vidensproducerende handlinger i hverdagen.

MULIGHEDSRUM FOR EN DIALOGISK KOMMUNIKATIONSPRAKSIS

Hvor 'overraskelse' i aktionsforskningsprojektet samskabte et kritisk-refleksivt handlerum for samskabelse med borgerne, pegede analyserne af forandring og forandringsdiskussioner på, at dette handlerum konstrueres i og af mødet og forhandlingerne mellem forskellige stemmer.

Ved at analysere stemmer, som konkret mødtes i eksemplerne på overraskelse fra aktionsforskningsprojektet, blev det tydeligt, at overraskelse ikke giver en umedieret adgang til den anden. Det pædagogiske arbejde og opfattelsen af borgeres ytringer forstås og fortolkes gennem forskellige diskursive stemmer. Det skete i eksemplet 'Anton og Hit the hat', hvor forskellige stemmer kæmper om at betydningstilskrive Antons ytring, og hvad der ligger i ikke at spille efter spillets regler. Her mødtes en funktionel stemme med en relationel stemme, som også havde referencer til borgerens subjektive perspektiv.

Denne afhandling har skrevet sig ind i en forskningsmæssig interesse for og faglig diskussion om kommunikation som kommunikationspraksisser på botilbud for mennesker med handicap (se kapitel 2). Afhandlingen har bidraget med analytisk producerede fortællinger om de kompleksiteter, der er knyttet til arbejdet med samskabelse i en special- og socialpædagogisk praksis. I de lokale, vidensskabende processer fik pædagogiske medarbejdere, ledere og jeg samskabt viden om, hvad der havde betydning for de lokale dialogiske processer og relationer i hverdagen – altså hvordan viden om hverdagen blev produceret og hvilke stemmer, der blev repræsenteret i denne vidensproduktion. Her bidrog medarbejderne med perspektiver på, hvordan 'samarbejde' og 'rammer' har betydning for, at de som medarbejdere kan skabe handlerum for deltagelse af borgernes perspektiver i konkrete samskabelsesprocesser. I

samproduktionen i aktionsforskningsprojektet blev 'samarbejde' tilskrevet betydninger som at hjælpe hinanden i hverdagen – herunder at tage vasketøjet, så kollegaen kan få tid med borgeren. I de senere analyser blev forståelsen af 'samarbejde' udvidet med perspektiver som forståelse for forskellighed og fælles refleksivitet om forskelligheder – helt konkret galdt det diversitet i forhold til forskellige måder at forstå borgeren på og forskellige faglige perspektiver på en konkret situation. 'Fælles rammer' i hverdagen blev i samproduktionen defineret som produktive for et samarbejde samtidig med, at de ikke måtte blive rigide. I samproduktionen konstrueredes et vidensperspektiv, hvor 'samarbejde' og 'rammer' dels tilskrives betydning for samskabelse med borgerne og dels konkret indholdsudfyldes.

Hvor jeg i analyserne har taget udgangspunkt i hverdagslivet, og de processer og praksisser, hvormed der bliver tilskrevet betydning til hverdagslivet, har jeg for at forstå konkrete ytringer i samtalerne trukket på andres analyser af, hvordan danske, samfundsmæssige, institutionelle kontekster – bl.a. indførelsen af Serviceloven – konstruerer de social- og specialpædagogiske praksisser (Holst, Perl, Nielsen, & Hagensen, 2007; Langager, 2009; Olsen et al., 2013).

I den allersidste skrivefase i arbejdet med afhandlingen er jeg blevet opmærksom på forskningsfeltet 'ethics of social care'. Det er et teoretisk felt, der ikke trækkes direkte ind i afhandlingen, men arbejdet med afhandlingen ligger på nogen måder op ad afsæt, der bl.a. findes indenfor ethics of social care. Feltet social care beskæftiger sig med lokale forståelser af, hvad der opfattes som det gode og rigtige (Alistair Niemeijer & Merel Visse, 2016), og hvordan disse forståelser emergerer i bestemte kontekster.

DIALOGISK FOTOREFLEKSION OG HVERDAGSFORTÆLLINGER SOM VIDENS-, HANDLINGS- OG PRAKSISPRODUCERENDE

Med afsæt fra et kommunikationsfagligt grundlag, der kombinerer poststrukturalistiske, dialogisk-kommunikationsteoretiske tilgange inden for den sociokulturelle, kommunikationsteoretiske tradition, hvor kommunikation begrebsliggøres som konstituerende for den sociale praksis, er dialog ikke kun genstand i analyserne, men også anvendt som forskningsmæssigt, metodologisk princip.

Metodisk bidrager afhandlingen med perspektiver på og erfaringer med at arbejde med diversitet og emergens som del af en kollaborativ vidensproduktionen i aktionsforskning. Det har bl.a. indebåret, at dialogiske metoder ikke er blevet anvendt statisk men netop er tilpasset

og videreudviklet i den konkrete praksis. Ved at folde processen omkring udviklingen af de konkrete metoder ud illustreres i kapitel 3, hvordan anvendelsen af de dialogiske metoder bliver både *videns-*, *handlings-* og *praksisproducerende*. Helt konkret eksemplificeres det bl.a. ved Malene, der fortæller om, hvordan hun forsøger sig med andre måder at handle på i relationen til borgerne, og samtidig får en kollega til at tage billeder af de konkrete situationer (som i eksemplerne med 'højtlesning' og 'Mona og familien').

Analyserne bidrager med analysestrategiske refleksioner og erfaringer med at analysere dialog og samskabelse ud fra IFADIA-modellen i forskellige typer af relationer, henholdsvis borger-medarbejder, medarbejder-medarbejder-leder, og forsker-medarbejdere.

I afhandlingen har jeg arbejdet med den dialogiske kommunikationsteoris brug af Bakhtins stemmebegreb. Det har medført et analytisk blik på stemmer som perspektiver, diskurser og ideologier. I dette perspektiv adskiller begrebet stemme sig fra hverdagsforståelser, hvor stemmer forstås som en persons individuelle stemme. Det er dog et begreb, der er lidt upræcist at arbejde med, og i analysen bliver det nogle gange blandet sammen med en forståelsen af handicap som 'borgerens subjektive stemme/perspektiv' (Grönvik, 2007; Olsen & Bonfils 2013). Handikapforståelserne er ikke udviklet specifikt med fokus på mennesker med udviklingshæmning men snarere på brede grupperinger inden for handikapfeltet, hvoraf flere har verbalt sprog. Udfordringen i denne afhandling har været at analysere, hvilke referencer til stemmer, der ligger i borgerens kropslige ytringer, og hvordan borgerens ytringer bliver repræsenteret i den samlede vidensproduktion. En del af arbejdet med afhandlingen har således været at overføre IFADIA til praksisser, hvor kroppen kommunikativt indgår på særlige måder, fordi borgerne som konsekvens af deres handikaps har særlige kommunikationsudfordringer, og hvordan analyser af vidensproduktion kan omfatte analyser af, hvordan kroppe og kropslige ytringer tilskrives betydninger i konkrete praksisser – betydninger, som er med til at konstruere borgernes muligheder for at deltage og bidrage med vidensperspektiver.

7.2 EFTERTANKER OG FREMTIDSPERSPEKTIVER

Under overskriften 'Svaghedens filosofi og det stærke budskab' vender Kirkebæk, (2013) elegant diskussionen om handikappedes status i samfundet på hovedet. Frem for, at vi som samfund definerer dem som mennesker, der aldrig bliver i stand til at tage uddannelse eller få et job, argumenterer Kirkebæk for, at relationen til dem kan lære os andre noget om vores sårbarhed, at vi som samfund har meget at lære, af mennesker med særlige behov. Kirkebæks tekster var noget af det første, jeg læste, da jeg stiftede bekendtskab med handicapforskning.

I et 3-årigt forskningsprojekt træffes til- og fravalg, som får konstituerende betydning for forskningsprocessen og den viden, der bliver produceret. Da jeg mødte bostederne første gang, traf jeg en række metodiske valg, som var formet af mit indtryk af medarbejdergruppen, borgerne og mit kendskab til organisatoriske forhold (Valbak, 2016). Et af de valg, jeg traf, var at påbegynde en proces, som omfattede medarbejdere og ledere, men ikke inddragede borgere og pårørendes stemmer. Det mener jeg stadig var det rigtige valg, når jeg læser mine noter fra møderne med organisationen. Samtidig kan jeg se, at organisationen i dag har flyttet sig, og relationerne i organisationen er i dag andre, end da jeg lærte den at kende.

Ud fra et dialogisk perspektiv ville det derfor give mening, hvis et fortsat arbejde med kommunikation og borgernes deltagelse i hverdagen satte fokus på inddragelse af flere stemmer – eksempelvis inddragelse af pårørende og borgere gennem processer og metoder, som netop åbner for dialog og deltagelse.

Selvom denne afhandling ikke direkte inddrager borgerne som deltagere, kunne afhandlingen ikke været blevet til, hvis det ikke havde været for borgerne, der bor på de to bosteder, afhandlingen omhandler. Fordi det verbale sprog hos disse mennesker træder mere i baggrunden, er det blevet muligt at få andre aspekter af kommunikation længere frem i afhandlingen. De mennesker, som afhandlingen indirekte handler om, har fået mig til at gruble over, hvordan vi i forskningen i dialogisk kommunikation analytisk kan begribe det kropslige, som værende dialogisk ud fra et perspektiv, hvor al kommunikation netop ses som værende dialogisk. Dette er en proces, som jeg ikke på nogen måder tænker som afsluttelig. Jeg ser derfor mit arbejde som én ytring i en bevægende og udviklende, polyfonisk, vidensproducerende proces.

ABSTRACT

There is a growing focus within social and special pedagogy on promoting the personal voice of citizens with intellectual disability in the organization of everyday life. Several places have begun working with dialogue and co-creation (Jessen & Gottlieb, 2016), as part of special and social pedagogical practice. Starting from the question of *how new perspectives and options can be co-created when communication as dialogue takes place in everyday practice at two residential facilities for people with intellectual disability*, this thesis continues a growing practice and research interest in dialogue and co-creation.

The thesis contributes with, on the one hand, narratives of, and critical, reflexive perspectives on, co-creation between people in everyday life at two specific residential facilities; on the other, narratives of the development of dialogic methods and their application to professional development in pedagogy. The thesis proceeds from an understanding of dialogue as co-production of knowledge about the social sphere. This implies that, together, we as participants in the process attribute meaning to social events, and that the interplay between diverse voices (defined as ideologies, discourses and perspectives) contributes to new knowledge. Overall, the thesis contributes with knowledge of co-creation and the scope for development of co-creation practices in three distinct types of relations: respectively, 'citizen-pedagogue', 'pedagogues in the middle' and 'researcher-pedagogic workers'.

The thesis is based on an action research project in the form of a research collaboration with two groups of pedagogic workers, team leaders, area leaders and a development consultant at two residences for people with intellectual disability in a Danish municipality. In the action research project, participants worked on investigating and analysing everyday communicative practices, and on experimenting with co-creation premised on the normative desire to promote citizens' participation in everyday life at the residences.

The action research project contributed knowledge of how *collaboration and context in everyday life at the two residences* acquire special significance in terms of creating scope for dialogue. At the same time, this joint effort produced knowledge of how co-creation practice entails a sensitive eye so as to allow oneself to be surprised by the Other. Of how, in other words, 'surprise' as a method and an analytical handle can create a productive attention to differences in everyday life. Differences that the citizens would be unable to express in words because of their disabilities. Furthermore, the action research helped raise the issue of how the body can be accommodated in a dialogic, theoretical perspective.

The thesis is theoretically and methodologically informed by those parts of Louise Phillips's (2011) analytical framework, IFADIA, which combine action research with a Bakhtin-inspired approach to dialogue and Foucault's concept of power. By linking these theories, Phillips has developed an analytical framework to go beyond dialogue and co-creation as political buzzwords, and to specifically analyse the knowledge co-produced in dialogic co-creation processes across diverse voices. With IFADIA as a starting-point, the thesis continues those scientific research traditions that emphasize research *with* over research *on* practice (Heron and Reason, 2001).

The thesis presents analyses focusing on how pedagogic workers and citizens in dialogic collaborative relationships together ascribe meaning to everyday situations in life at the residences. This includes such particular tensions as arise in dialogic relations with people with both limited spoken language and multiple physical and mental diagnoses. Among other things, the analyses contribute detailed narratives about the particular issues or tensions around maintaining a polyphonic view of the citizens and their participation in the everyday life of the residences. At the same time, narratives of complexity and change are also emphasized, such as how diverse institutional contexts are ascribed constitutive significance for an ideal of dialogue and self-creation.

LITTERATURLISTE

- Anderson, H., & Gehart, D. Eds. (2007). Collaborative therapy: Relationships and conversations that make a difference. Routledge.
- Antonsson, H., Aström, S., Lundström, M., & Graneheim, U. H. (2013). Skilled interaction among professional carers in special accommodations for adult people with learning disabilities. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing*, 20(7), 576–83.
- Arnstein, S. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 4(35), 216–224.
- Bachtin, M. (2003). *Ordet i romanen*. F. Stjernfelt, I. Holm, & F. Tygstrup, (Eds.). Gyldendal A/S.
- Bakhtin, M. M. (1981). The dialogic imagination: Four essays by MM Bakhtin (M. Holquist, Ed.; C. Emerson & M. Holquist, Trans.).
- Berger og Lorenz (2015) . I Qualitative Inquiry
- Baxter, L. (2006). Communication as dialogue. In: SHEPHERD, Gregory J.; JOHN, Jeffrey St.; STRIPHAS, Ted. *Communication as...: perspectives on theory*. California: Sage Publications, 101-110.
- Baxter, L. (2011). Voicing relationships: A dialogic perspective. Sage Publications.
- Baxter, L. A. (2011). Doing Contrapuntal Analysis. In *A Dialogical Perspective* (pp. 151–180). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- Baxter, L. A. B. L. A. (2004). "Dialogues of relating. In R. Anderson, A. . L. Baxter, & N. K. Cissna (Eds.), *Theorizing difference in communication studies* (pp. 107–124). Thousand Oakland : SAGE Publication .
- Beaulieu, R. (2013). Action research: Trends and variations. *The Canadian Journal of Action Research*, 3(14), 29–39.
- Birger. (2010). Aktionsforskning. In Brinkmann & Tanggaard (Eds.), *Kvalitative metoder* (pp. 97–120).
- Bloch-Poulsen, J., & Kristiansen, M. (2017). Organizational Action Research. In C. R. Scott, J. Barker, L. K. Lewis, J. Keyton, & T. P. (Eds.), *The International Encyclopedia of Organizational Communication*. Chichester, UK.

- Bonfils, I., & Olsen, L. (2013). Valg af handicapbegreb gør stor forskel-også i forskning. In I. S. Olsen, L., Kirkebæk, B., Tetler, S., & Bonfils (Ed.), *Handicapforståelser mellem teori, erfaring og virkelighed*. Lindhardt og Ringhof.
- Boxall, K., & Ralph, S. (2010). Research ethics committees and the benefits of involving people with profound and multiple learning disabilities in research. *Learning Disabilities*, 39,
- Brinkmann, S., & Tanggaard, L. (2015). En introduktion. In L. (red. . Brinkmann, Svend & Tanggaard (Ed.), *Kvalitative metoder, tilgange og perspektiver*: Hans Reitzels Forlag.
- Brydon-Miller, M. (2001). Education, Research, and Action Theory and Methods of Participatory. In *From subjects to subjectivities: A handbook of interpretive and participatory methods*. NYU Press.
- Brydon-Miller, M., Greenwood, D., & Maguire, P. (2003). Why Action Research? *Action Research*, 1(1), 9–28.
- Brydon-Miller, M. (1997). Participatory action research: Psychology and social change. *Journal of Social Issues*, 53(4), 157–166.
- Butler, J., & Taylor, S., (2009). Interdependence i Astra Taylor (ed.), *Examined Life: Excursions with Contemporary Thinkers*. New Press (2009). Se også (<https://www.youtube.com/watch?v=k0HZaPkF6qE>)
- Catalani, C., & Minkler, M. (2010). Photovoice: A review of the literature in health and public health. *Health Education & Behavior*.
- Chiasson, M., Germonprez, M., & Mathiassen, L. (2008). Pluralist action research: a review of the information systems literature. *Information Systems Journal*, 19(1), 31–54.
- Christensen, G. (2016). Power, ethics and the production of subjectivity in the group interview. *International Journal of Multiple Research Approaches*, 9(1), 73–86.
- Christensen, G. (2016). Power , ethics and the production of subjectivity in the group interview, 806(May).
- Crawford, J., Kippax, S., & Onyx, G. (n.d.). U. and Benton, P.(1992). *Emotion and Gender*. Retrieved from
- Dahl, P. N. (2008). *Interpersonel organisationskommunikation*. In H. Alrø & S. Frimann (Eds.). *Kommunikation og organisationsforandring*. Aalborg: Aalborg Universitetsforlag. (pp. 11-65)

- Damen, S., Kef, S., Worm, M., Janssen, M. J., & Schuengel, C. (2011). Effects of video-feedback interaction training for professional caregivers of children and adults with visual and intellectual disabilities. *Journal of Intellectual Disability Research : JIDR*, 55(6), 581–95.
- Davies, B. (2000). (In) scribing body/landscape relations. Rowman & Littlefield.
- Davies, B., & Gannon, S. (2006). Doing collective biography: Investigating the production of subjectivity. McGraw-Hill Education (UK).
- Dean, Mitchell (2006). Governmentality. Magt og styring i det moderne samfund. Forlaget Sociologi (2. Udgave).
- DeJonckheere, M., (2016). *Illustrating the Contextual Nature of Stress and Resilience among Adolescents in Three Low-Income Communities*. University of Cincinnati
- Den Danske Betydningsordbog. Udgivet af © Det Danske Sprog- og Litteraturselskab elektronisk udgave på ordnet.dk
- Denzin, N., & Lincoln, Y. (2008). Collecting and interpreting qualitative materials. (Vol. 3). Sage.
- Donovan, J. (2002). Learning disability nurses' experiences of being with clients who may be in pain. *Journal of Advanced Nursing*, 38(5), 458–66.
- Duus, G., Husted, M., Kildedal, K., Laursen, E., & red., D. T. (2012). *Aktionsforskning*. Samfundslitteratur.
- Engen, M. (2016). Kroppen i socialpædagogisk arbejde. *Tidsskrift for Arbejdsliv*.
- Foucault, M. (2009). *Biopolitikkens fødsel*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Foucault, M. (1980). *Talens forfatning*. Rhodos.
- Ewald, F., & Fontana, A. (2009). Forord i *Biopolitikkens fødsel: forelæsninger på Collège de France, 1978-1979*. (P. F. Senellart, M., Ewald, F., Fontana, A., & Bundgård, Ed.). Hans Reitzel.
- Frank, A. (2005). What is dialogical research, and why should we do it? *Qualitative Health Research*, 15(7), 964–974.
- Frimann, S., & Bager, A. (2012). Dialogkonferencer . In G. Duus, M. Husted, K. Kildedal, E. Laursen, & D. Tofteng (Eds.), *Aktionsforskning* (1 udg., pp. 193–205). Frederiksberg: Samfundslitteratur.

- Grönvik, L. (2007). *Definitions of disability in social sciences: Methodological perspectives (Doctoral dissertation)*. Acta Universitatis Upsaliensis.
- Görlich, A. (2015). Poetic inquiry: understanding youth on the margins of education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 29(4), 520-535.
- Heron, J., & Reason, P. (2006). The practice of co-operative inquiry: Research “with” rather than “on” people. In *Handbook of action research* (pp. 144–154).
- Herr, K., & Anderson, G. (2005). *The action research dissertation: A guide for students and faculty*. SAGE Publications.
- Hoffman, M. D. (2013). 'Det Ka' Nytte' projektperioden 1985-91 – en historisk ramme- sætnin. In Langager (Ed.), *Perspektiver på pædagogisk faglighed i botilbud for voksne med udviklingshæmning – en KvaliKomBo antologi* (1st ed.). København: . Institut for Uddannelse og Pædagogik (DPU), Aarhus Universitet.
- Hoffmann, M. D. (2012). *Hverdagsliv, kommunikation og interaktion i botilbud for svært udviklingshæmmede*.
- Holquist, M. (2002). *Dialogism: Bakhtin and his world*. Psychology Press.
- Holst, J., Perl, B., Nielsen, K., & Hagensen, P. (2007). Kommunikation, interaktion og relation: i støtten til mennesker uden et ekspressivt verbalt sprog.
- Husted, M., & Tofteng, D. (2012). Arbejdsliv og aktionsforskning. In D. (Duus, G., Husted, M., Kildedal, K., Laursen, E., & Tofteng (Ed.), *Aktionsforskning*. Samfundslitteratur.
- Høgsgaard, D. (2015). How can action research provide a more participated dialog between the health professionals, when elderly patients are discharged from hospital? *International Journal of Integrated Care (IJIC)*, (15).
- Høgsgaard, D. (2016). Det muliges kunst. Om betingelser for det tværsektorielle samarbejde i et NPM orienteret sundhedsvæsen. *Tidsskrift for Arbejdsliv*.
- Højmark, A. (2013). Kontaktsomhed, tilsætning og personlighed – om pædagogisk arbejde med voksne med udviklingshæmning i botilbud. In *PerSPektiver På PædagogiSk fagLighed i botiLbud for vokSne med udvikLingShæmning – en kvaLiKomBo antoLogi* (p. 59).
- Jensen, T. (2013). Embodied emotional communication in learning activities involving children with intellectual disabilities. *Journal of Interactional Research in Communication Disorders*, 4(2), 185.
- Jensen, T. (2014). Emotion in languaging: languaging as affective, adaptive, and flexible behavior in social interaction.

- Jessen, H. & Gottlieb, M. (2016) *Alle kan bidrage – Erfaringer fra fem kommunale projekter om samskabelse og borgere med særlige behov*. KL
- Jurkowski, J. M. (2008). Photovoice as participatory action research tool for engaging people with intellectual disabilities in research and program development. *Intellectual and Learning disabilities*, 46, 1–11.
- Karnovs Lovsamling Vejledning 2011-02-15 nr. 14 om botilbud mv. til voksne efter reglerne i almenboligloven, serviceloven og friplejeboligloven Karnov Group.
- Karnov Serviceloven. Karnov Group.
- Karnov. Bekendtgørelse 2006-12-12 nr. 1387
om betaling for botilbud m.v. efter servicelovens kapitel 20 samt om flytteret i forbindelse med botilbud efter § 108 som ændret ved bkg 2007-01-17 nr. 42, bkg 2008-12-12 nr. 1379 og bkg 2009-11-11 nr. 1065
- Kim, J.-H. (2015). *Understanding Narrative Inquiry*. SAGE Publications.
- Kirkebæk, A. (2013). Svaghedens filosofi og det stærke budskab. *PerSpektiver På Pædagogisk fagLighed i botilbud for voksne med udviklingshæmning – en kvalitetskombo antologi*, 11.
- Kirkebæk, B. (1993). *Da de åndssvage blev farlige*. Copenhagen: Socpol.
- Kirkebæk, B. (2001). *Normaliseringens periode: Dansk åndssvageforsorg 1940-1970 med særligt fokus på forsorgschef NE Bank-Mikkelsen og udviklingen af Statens*. Socpol.
- Kofod, K. K., Højmark, A., & Langager, S. (2012). *Projekt kvalitetskomBo*.
- Kotter, J. (1999). *John P. Kotter on what leaders really do*. Harvard Business Press.
- Kristiansen, M., & Bloch-Poulsen, J. (2011). Participation as enactment of power in dialogic organisational action research. Reflections on conflicting interests and actionability. *International Journal of Action Research*, 7(3), 347-380.
- Kristiansen, M., & Bloch-Poulsen, J. (2013a). Dynamics of Organisational Change Processes and Facilitating Dissensus in Context Inquiring Dialogue.
- Kristiansen, M., & Bloch-Poulsen, J. (2013b). Participatory Knowledge Production and Power. Phillips, L., Kristiansen, M., Vehviläinen, M., & Gunnarsson, E. (2013). *Knowledge and power in collaborative research: A reflexive approach*. Routledge.
- Krøjer, J. (2003). *Det Mærkede Sted: køn, krop og arbejdspladsrelationer*. Roskilde

Universitetsforlag: Frederiksberg.

- Krøjer, J. (2006). Kritisk forskning og forskellige forandringsperspektiver. *Nordiske Udkast*.
- Krøjer, J., & Hølge-Hazelton, B. (2008). Poethical: breaking ground for reconstruction. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 21(1), 27–33.
- Kurth, M., (2011). Handikap Hybrid – mellem den medicinske og den social mode I Olsen, L., Kirkebæk, B., Tetler, S., & Bonfils, I. S. (2013). *Handicapforståelser-mellem teori, erfaring og virkelighed*. Lindhardt og Ringhof.
- Kvale, S. (1997). *Interview-En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. Hans Reitzels Forlag. Hans Reitzels Forlag.
- Langager, S. (2013). Redaktionel indledning. *PerSpektiver På Pædagogisk fagLighed i botilbud for voksne med udviklingshæmning – en kvalitativ antologi*
- Langager, S., Robenhagen, O., Højmark, A., & Allerup, P. (2009). *Socialpædagogik i botilbud for voksne med varig nedsat psykisk funktionsevne*.
- Lather, P., & Pierre, E. St. (2013). Post-qualitative research. *Journal of Qualitative Studies in Education*, 26(6), 629–633.
- Lather, P., & Smithies, C. (1997). *Troubling the angels: Women living with HIV/AIDS*. Westview Press, Inc.
- Lerborg, L. (2010). *Styringsparadigmer i den offentlige sektor*. Denmark: Jurist-og Økonomforbundets Forlag.
- Lewin, K. (1946). Action research and minority problems. *Journal of Social Issues*.
- Linell, P. (1998). Approaching dialogue: Talk, interaction and contexts in dialogical perspectives.
- Linell, P. (1998). Discourse across boundaries: On recontextualizations and the blending of voices in professional discourse. *Text-Interdisciplinary Journal for the Study of Discourse*.
- Lykes, M. (2006). Creative arts and photography in participatory action research in Guatemala. *Handbook of Action Research: Concise Paperback*.
- Mason, R., Kamps, D., Turcotte, A., Cox, S., Feldmiller, S., & Miller, T. (2014). Peer mediation to increase communication and interaction at recess for students with autism spectrum disorders. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 8(3), 334–344.

- March, J. G., & Olsen, J. P. (1989) *Rediscovering institutions – The Organizational Basis of Politics*, United States of America: The Free Press
- Maurer, R. (2010). Why Do So Many Changes Still Fail? *The Journal for Quality and Participation*.
- Meyer, B. (2003). Ekstraordinære kroppe: køn, krop og invaliditet i nyere disability teori. *Kvinder, Køn & Forskning*, (1).
- Monrad, M. (2010). Faglig uenighed i relationsarbejde. *Tidsskrift for Arbejdsliv*, (3), 87–101.
- Neidel, A. (2011). *På vej?: kritiske analyser af recovery-orienteringen af det socialpsykiatriske arbejde*.
- Nielsen, K., & Nielsen, B. (2006). Methodologies in action research. *Action and Interaction Research-beyond practice and theory Shaker Publishing: Maastricht, Netherlands*.
- Olesen, B., & Nordentoft, H. (2013). Walking the talk? A micro-sociological approach to the co-production of knowledge and power in action research. *International Journal of Action*.
- Olesen, B. R., & Nordentoft, H. (2016). Walking the talk? A micro-sociological approach to the co-production of knowledge and power in action research. *IJAR–International Journal of*.
- Olesen, R. B. (2011). Aktionsforskning - om at skabe meningsfuld viden og forandring sammen. In P. Almlund & B. N. Andersen (Eds.), *Fra meta kommunikation til kommunikation* (1. udg., pp. 86–121). København K: Hans Reitzels Forlag .
- Olsen, L., Kirkebæk, B., Tetler, S., & Bonfils, I. (2013). Handicapforståelser-mellem teori, erfaring og virkelighed.
- Palshaugen, O. (2004). How to do things with words: Towards a linguistic turn in action research? *Concepts and Transformation*.
- Pedersen, C. (2004). Billedet som anker. *Metodisk Inspiration Til Kvalitativ Kommunikationsforskning. Nordicom Information*, (1).
- Perlt, B., Holst, J., Hagensen, P., & Nielsen, K. (2005). Der skal to til en tango: Om kommunikation og relationer i støtten til mennesker uden et ekspressivt verbalt sprog.
- Phillips, L. J. (2001). Multiperspektivistisk diskursanalyse som forskningsmetode. In *Kvalitative Metoder*. Roskilde Universitetsforlag.
- Phillips, L. (2008). Når forskningsbaseret viden forhandles, (1), 1–19.

- Phillips, L. (2011a). *The promise of dialogue: The dialogic turn in the production and communication of knowledge*. John Benjamins Publishing.
- Phillips, L. (2011b). Med forskel som forandringskraft: En introduktion til dialogisk kommunikationsteori . In P. Almlund & B. N. Andersen (Eds.), *Fra metateori til kommunikation* (1. udg., pp. 152–184). København K: Hans Reitzels forlag.
- Phillips, L., & Kristiansen, M. (2013). Characteristics and challenges of collaborative research. In E. (Eds. . Phillips, L., Kristiansen, M., Vehviläinen, M., & Gunnarsson (Ed.), *Knowledge and power in collaborative research*. Routledge.
- Phillips, L., Kristiansen, M., Vehviläinen, M., & Gunnarsson, E. (2013). Knowledge and power in collaborative research: A reflexive approach.
- Phillips, L., & Napan, K. (2016). What's in the 'co'? Tending the tensions in co-creative inquiry in social work education. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 29(6), 827-844.
- Pilesjö, M. (2014). Creating meaning through the coordination of gaze direction and arm/hand movement. *Journal of Interactional Research in Communication Disorders*, 5(1), 63.
- Pilesjö, M. S., & Norén, N. (2017). Teaching communication aid use in everyday conversation. *Child Language Teaching and Therapy*,
- Pistorius, M. (2013). *Ghost Boy: The miraculous escape of a misdiagnosed boy trapped inside his own body*.
- Plesner, U. (2015). Kompensation for meningstab-Forventninger til kommunikation i offentlig ledelse. *Public Governance Research*, 1, pp-29.
- Popper, K. (1973). *Kritisk rationalisme*. Skjern: Nyt Nordisk Forlag Arnold Busck
- Potter, J. & Wetherell, M. (1987). *Discourse and Social Psychology. Beyond attitudes and behaviour*. New Jersey: Rutgers University Press.
- Putnam, L. L., & Maydan Nicotera, A. (2010). Communicative constitution of organization is a question: Critical issues for addressing it. *Management Communication Quarterly*, 24(1), 158-165.
- Putnam, L.L., Nicotera, A. M. & McPhee, R. (2009). Communication Constitutes Organization. In L. L. Putnam & A.M. Nicotera (Eds.) *Building Theories of Organization: The Constitutive Role of Communication*. New York: Routledge. (pp. 1-13)

- Pålshaugen, Ø. (1998). End of theory of organisation.
- Pålshaugen, Ø. (1999). *The end of organization theory?: language as a tool in action research and organizational development* (Vol. 5). John Benjamins Publishing.
- Pålshaugen, Ø. (2004). Knowledge at work: new stories from action research. *Concepts and Transformation*, 9(2), 113-119.
- Reason, P., & Bradbury, H. (2001). Handbook of action research: Participative inquiry and practice.
- Rose, J., Madurai, T., Thomas, K., Duffy, B., & Oyeboade, J. (2010). Reciprocity and burnout in direct care staff. *Clinical Psychology & Psychotherapy*, 17(6), 455–62.
- Rosenberg, C. (2013). SydhavnsCompagniet: tilblivelse, relationer og muligheder i stribede og glatte rum. Roskilde Universitet
- Scheffmann-Petersen, M. (2016). *Den dialogiske vending i personcentreret sundhedskommunikation*. Roskilde Universitet.
- Staunæs, D. (2001). Engangskamera-et dialogisk metoderedskab eller et teknologisk fix. In C. H. (Eds.). Christrup, H., Mortensen, A. T., & Pedersen (Ed.), *At begribe og bevæge kommunikationsprocesser-om*. Roskilde Universitet.
- Staunæs, D., & Kofoed, J. (2007). Magtballader. In D. Staunæs & J. Kofoed (Eds.), *Magtballader*. Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Søndergaard, D (2006). *Tegnet på kroppen*. København: Museum Tusculanums Forlag, Københavns Universitet. 3. oplag.
- Thingstrup, S. H. (2012). *Multikulturel lærerfaglighed som refleksionspraksis* (1. udgave). Roskilde: Forskerskolen i livslang læring.
- Torring, J. (2005a). Institutionelle teorier inden for politologi. i Nielsen, K. (Red.) *Institutionel teori – En tværfaglig introduktion*. Gylding: Roskilde Universitetsforlag
- Torring, J. (2005b). Institutionaliseringsprocesser. i Nielsen, K. (Red.) *Institutionel teori – En tværfaglig introduktion*. Gylding: Roskilde Universitetsforlag

- Turner, B. (2001). Disability and the Sociology of the Body. In *Handbook of disability studies* (p. 252–266.).
- Valbak C. (2016). Ledelsesalliancen. In *Aktionsforskning*.
- van Oorsouw, W. M. W. J., Embregts, P. J. C. M., & Sohler, J. (2011). Verbal and nonverbal emotional behaviour of staff: a first attempt in the development of an observation instrument. *Research in Developmental Disabilities*, 32(6), 2408–14.
- Vice, S. (1997). *Introducing Bakhtin*. Manchester University Press.
- Vos, P., De Cock, P., Munde, V., Petry, K., Van Den Noortgate, W., & Maes, B. (2012). The tell-tale: what do heart rate; skin temperature and skin conductance reveal about emotions of people with severe and profound intellectual disabilities? *Research in Developmental Disabilities*, 33(4), 1117–27.
- Wang, C. (1999). Photovoice: A participatory action research strategy applied to women's health. *Journal of Women's Health*.
- Wang, C., & Burris, M. (1994). Empowerment through photo novella: Portraits of participation. *Health Education & Behavior*.
- Wang, C., & Burris, M. (1997). Photovoice: Concept, methodology, and use for participatory needs assessment. *Health Education & Behavior*. Retrieved from <http://heb.sagepub.com/content/24/3/369.short>
- Whittington, A., & Burns, J. (2005). The dilemmas of residential care staff working with the challenging behaviour of people with learning disabilities. *The British Journal of Clinical Psychology / the British Psychological Society*, 44(Pt 1), 59–76.
- Wilcox, E., Finlay, W. M., & Edmonds, J. (2006). "His brain is totally different": an analysis of care-staff explanations of aggressive challenging behaviour and the impact of gendered discourses. *The British Journal of Social Psychology / the British Psychological Society*, 45(Pt 1), 197–216.
- Zuber-Skerritt, O., & Fletcher, M. (2007). The quality of an action research thesis in the social sciences. *Quality Assurance in Education*.
- Zuber-Skerritt, O., & Perry, C. (2002). Action research within organisations and university thesis writing. *The Learning Organization*.

BILAG

EMPIRIOVERBLIK – FILSORTERING OG FORMATER

NB: Anonymiseret

Workshops Bosted A

Navn: 1/2/3WA_Stikord_Dato

Filformat: Tekst og lydfiler

Placering: I dropboks

- 10.sept 2014 (1 W)
 - *WA1_Dialogworkshop Fælles opsamling_10sept2014.docx*
 - *WA1_Janni gruppe_10sept2014.docx*
 - *WA1_Jannireflectioner_10sept2014.docx*
 - *WA1_Min gruppe_10sept2014.docx*
 - *WA1_Mine refleksioner_10sept.2014*

- 29. okt. 2014
 - 2WA_Valg af fokus
 - 2WA_Valg af fokus
 - 2WA_Valg af fokus_Opsamling gruppearbejde

- 28. jan 2015 (3 W)
 - *3WA_ Intro dele de gode historier*
 - *3WA_ Opsamling på gruppearbejde*
 - *3WA_ GruppensnakTorben*
 - *WA3_Opsamling_Gruppesamtaler (1)*
 - *3WA_ Opsamling Afslutning*

Workshops Bosted B

Navn: 1/2/3/4 WB_stikord_Dato

Filformat: Tekst og lydfiler

Placering: I dropboks

- 15 okt 2014
- 11. marts 2015
 - WB2_Billeder forventningsafstemning.MP3
 - WB2_Billeder_Intro.MP3
 - WB2_Gruppearbejde.MP3
 - WB2_Intro_forventningsafstemning.MP3
 - WB2_Opsamling_Stjerner.MP3
- 22. april 2015
 - WB3_Intro_11032015gr31
 - WB3_opsamling
 - WB3_Gruppearbejde_Sandhed.
 - WB3_Intro dele billeder af borger.
 - WB3_Opsamling_47min
 - WB3_Opsamling_47min.
- 23. september 2015
 - WB41.MP3
 - WB42.MP3

Interview noter

Navn: InterviewData.xlsx – noter fra alle interviews (Interviewnoter og kodning)

Filformat: XL-ark

Placering: I dropboks

- *InterviewData.xlsx – noter fra alle interviews*

Interviewfiler Bosted A

Navn: IA_navn_dato

Filformat: Lydfiler

Placering: I dropboks

- *IA_Pæd.ass_11juni2014*
- *IA_Torben_18juni2014*
- *IA_Elev_18juni2014*
- *IA_Vicky_18juni2014*
- *IA_Oluf_18juni2014*
- *IA_Malene_11juni2014*
- *IA_Bolette_11juni2014*
- *IA_Anna_11juni2014*

Interviewfiler Bosted B

Navn: IB_navn_Dato

Filformat: Lydfiler

Placering: I dropboks

- *BI_18juni2014*
- *BI_Kennteth_12august2014*
- *BI_T. D. 12 august 2014*
- *IB_Tasja. Ca. 1/2 år på Thornhøj_12august2014*
- *IB_Trine_12august 2014*
- *IB_Linda_12august2014*
- *IB_Toni_3 sept2014*
- *IB_Medhjælper_3 sept2014*
- *IB_Amanda_3 sept2014*
- *IB_Pia_3 sept2014*
- *IB_Randi_3 sept2014*

Udvalgte Foto og Hverdagsfortællinger

I alt indgår en større produktion af billeder og fortællinger. Nedenstående er dem, der særligt blev arbejdet med i aktionsforskningprojektet.

Hverdags fortællinger bosted B

Navn: MB_beskrivelse

Filformat: Tekst

Hvor: Nvivo og dropboks

- *MB_Et godt karbad.docx*
- *MB_Feriefrustration.docx*
- *MB_I bad og barberes.docx*
- *MB_kommunikation kan ikke systematiseres.docx*
- *MB_Manglende enighed .docx*
- *MB_Når medarbejderen er usikker.docx*
- *MB_Overskridelse af relation.docx*
- *MB_Selvbestemmelse.docx*
- *MB_Selvskadende.docx*
- *MB_sofaen.docx*
- *MB_Vished.docx*
- *MB_ønsket om at forstå.docx*

Foto bosted A

Navn: FA_Beskrivelse

Filformat: tekstfiler

Hvor: dropboks og Nvivo

- *FA_Et sommerminde.docx*
- *FA_Forventninger til kommunikation fra en medarbejder.docx*
- *FA_Musik2.docx*
- *FA_Musik4.docx*
- *FA_Musikaften.docx*
- *FA_Musikaften3.docx*
- *FA_Sansesengen.docx*
- *FA_Sommerdag.docx*
- *FA_telefonsamtale med læge.docx*
- *FA_Vandbassin.docx*
- *FA_Øjnkontakt.docx*
- *FA Musikaften3.docx*
- *FA En kvinde smiler*
- *FA Højtlæsning*

- *Få Mona og Familien*

Fortællinger bosted A

Navn: MA_beskrivelse

Filformat: Tekst

Hvor: Nvivo og dropboks

- *MA_Julegaver under træet.docx*
- *MA_Kritik fra kollega.docx*
- *MA_Morgenmad.docx*
- *MA_Morgenvagt og underbukser.docx*
- *MA Hit the hat*

Bilag Samtykke erklæring

Jeg er ved, at lave et ph.d. projekt om kommunikation og voksne med handicap. Projektet er et samarbejde mellem Holbæk Specialcenter, UC-sjælland og Roskilde Universitet. Formålet med projektet er, sammen med medarbejderne på to enheder at undersøge og styrke kommunikationen på bostederne.

For at få et bredt billede af, hvad kommunikation er, og hvordan borgere og medarbejdere kommunikerer med hinanden, ønsker jeg i min undersøgelse at benytte interviews, fotomateriale og videomateriale lavet i samarbejde med de to bosteder. Jeg vil derfor gerne invitere dig til at deltage.

Hvad siger jeg som borger ja til, når jeg deltager?

Du og din værge siger ja til at personalet og jeg, må tage billeder og optage videosekvenser, hvor du er på. Det kan for eksempel være af situationer, hvor du sidder og snakker med din kontaktperson eller situationer, hvor du sammen med andre på bostedet er i gang med fælles aktiviteter. Altså forskellige situationer, hvor kommunikation indgår.

Hvad siger jeg som personale ja til, når jeg deltager?

Du siger ja til at deltage i projektet, for eksempel at være med på billeder og evt. videosekvenser, du siger også ja til, at være med til at undersøge, analysere og eksperimentere med den måde, der bruges kommunikation på bostedet. Det vil indebære at du er med til ca. 3 dialogworkshop, og at der er opgaver mellem hver workshop. Eksempelvis at tage billeder af kommunikationssituationer. Du vil også blive spurgt om, om du har lyst til at deltage i et interview, hvor jeg vil snakke med dig om, hvordan du bruger kommunikation i dit arbejde.

Hvordan behandles billeder, video og evt. interviews.

Det materiale vi sammen indsamler i lyd og billeder, bruger vi i grupperne til sammen at undersøge og styrke den måde bostederne arbejder med kommunikation, samtidig vil vi gerne vise til andre medarbejdere og beboere i Holbæk Specialcenter, hvad vi har lavet.

Undersøgelsen er anonym. Det betyder at der ikke vil fremgå navne, i den afhandling, jeg skriver om projektet. Ønsker jeg at bruge enten billeder eller video sekvenser, hvor man kan genkende dit ansigt, til eksternt formidling, vil jeg kontakte dig, og fortælle dig om, hvad jeg gerne vil bruge det til og hvorfor. Her har du mulighed for at sige ja eller nej.

Alt data vil blive behandlet med fortrolighed ud fra forskningsmæssige standarder. Samtidig vil alt materiale blive behandlet med respekt og med nøje etiske overvejelser.

Du er altid velkommen til at kontakte mig, og spørge mere ind til projektet, eller til en uddybende snak om din deltagelse. For at deltage, skal jeg bruge dit samtykke. Du skal derfor skrive under på, at du gerne vil være med.

Jeg erklærer hermed at have læst og forstået ovenstående betingelserne for deltagelse i ovennævnte undersøgelse:

Dato

Underskrift

Interviewguide

Navn? Uddannelsesbaggrund? Hvor lang tid har du været her?

TEMA	SPØRGSMÅL (Hovedspørgsmål og uddybende spørgsmål)- Spørgsmålene er ikke i række følge.	HVORFOR
Succes	<ul style="list-style-type: none"> • Vil du fortælle hvornår du synes den gode kontakt lykkes med borgeren? – <i>Hvad er for dig en god kontakt.</i> <ul style="list-style-type: none"> • Giv gerne et eksempel. • Vil du fortælle lidt om, hvad kommunikation betyder i dit arbejde? <ul style="list-style-type: none"> • Du må gerne give et konkret eksempel • Hvad betyder kommunikation for dig? 	Formål : Relaterer sig til mit første forskningsspørgsmål. Her er jeg nysgerrig på, deres forestillinger om kommunikation.
Relationer /	<ul style="list-style-type: none"> • Jeg er optaget af, hvordan følelser hos os og borgerne, spiller ind på vores kommunikation/ samtale – og hvordan vi oplever samtalen. <ul style="list-style-type: none"> • Hvor har dine følelser en betydning for dit arbejde? • Hvor har borgerens følelser en betydning for dit arbejde? • Hvordan læser du borgerens udtryk, følelser? 	Formål: Relaterer sig til forskningsspørgsmål nr. 2 og nr. 1
Kontekster	<ul style="list-style-type: none"> • Jeg er optaget af, hvordan kommunikation og samtaler indgår hænger sammen med de omgivelser man er en del af. <ul style="list-style-type: none"> • Har du et eksempel på, hvor stedet eller rammerne for dit arbejde, har haft betydning for, hvordan du snakker med borgeren? <p>NB: Dette punkt forstiller jeg mig, at jeg gennem de andre spørgsmål kommer ind på. Altså i eks. Fra 1 og 3 kan spørge ind til rammer.</p>	Formål: Relaterer sig til forskningsspørgsmål nr. 1 og 3
Udfordringer	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Hvornår er kommunikation svært?</i> • <i>Er der noget du gerne vil blive bedre til?</i> • <i>Kan du komme i tanke om en situation, hvor du tænkte, her kunne samtalen have været bedre? -Eks. Hvad gjorde du? Hvad kunne have gjort?</i> • <i>Hvad er de svære samtaler inden for dit fag?</i> • <i>Hvor tænker du, her kunne vi godt som gruppe lære noget?</i> 	Spørgsmålet er hentet fra Baxter (2011) – om at få greb om sielent voices i contrapunctual analysis . Er også rettet mod mit første forskningsspørgsmål.
Fælles projekt	<ul style="list-style-type: none"> - Hvad skal der til, for at du synes det er et godt projekt? - Hvad skal der til for, at du engagerer dig i projektet? - Kan du give et eksempel på et projekt i organisationen, hvor du følte dig engageret? Hvad var det der gjorde, at du fik lyst til at engagere dig i projektet? 	Lav praktisk – At få en viden om, hvad jeg kan gøre for at skabe motivation til projektet.

13 July, 2015

Dear Ms. Johansen,

I am writing to extend an invitation for you to visit the School of Education at the University of Cincinnati, April through May of 2016. During your visit you will continue to work on your own research. Your primary activity will be working on your dissertation research and meeting with me and other faculty members in the school to discuss your work.

The University of Cincinnati is not offering you direct financial support for this visit as your funding is provided by Roskilde University Department of Communication, Business and Information Technologies. However, the University of Cincinnati is able to provide you with office space within the School of Education that you can use while you are here.

On behalf of all of the members of the Action Research Center, we look forward to welcoming you to our community. Please let me know if there is anything we can do to help to facilitate your visit.

Sincerely,

Mary Brydon-Miller, Ph.D. ^[1]_{SEP} Director, Action Research Center
Professor, Educational and Community-based Action Research,
Educational Studies
College of Education, Criminal Justice, and Human Services
Teachers College 610K
University of Cincinnati
(513) 556-5108 (o)
Mary.Brydon-Miller@uc.edu